



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΜΕ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Η ιστορία της Πτολεμαΐδας μέσα από τους πολιτιστικούς
προσφυγικούς Συλλόγους των Ποντίων, των Μικρασιατών
και των Θρακών: το διακύβευμα και η επίδρασή τους
στην κοινωνία”

Φοιτητής:
Θεμιστοκλής Απατσίδης
(Α.Μ.: 859)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: **Ηλιάδου-Τάχου Σοφία**, καθηγήτρια
Νέας Ελληνικής Ιστορίας και Ιστορίας της Εκπαίδευσης

Εξεταστής α': **Ανδρέας Ανδρέου**, καθηγητής Ιστορίας και Πολιτισμού
Εξεταστής β': **Κώστας Κασβίκης**, επίκουρος καθηγητής Διδακτικής
της Ιστορίας και του Πολιτισμού

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

Όνοματεπώνυμο: **Απατσίδης Θεμιστοκλής**
Α.Ε.Μ.: **859**
Ηλεκτρονική διεύθυνση: **temapatsi@yahoo.gr**
Έτος εισαγωγής: **2018**
Τίτλος διπλωματικής εργασίας: **Η ιστορία της Πτολεμαΐδας μέσα από τους πολιτιστικούς προσφυγικούς Συλλόγους των Ποντίων, των Μικρασιατών και των Θρακών: το διακύβευμα και η επίδρασή τους στην κοινωνία**

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι τον συγγραφέα.

Φλώρινα, 03 - 06 - 2022

Ο δηλών

Ευχαριστίες

Επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες κατ' αρχάς στην επιβλέπουσα της διπλωματικής μου εργασίας Καθηγήτρια Νέας Ελληνικής Ιστορίας και Ιστορίας της Εκπαίδευσης κ. Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, για την καθοριστική συμβολή της στην αρχική σύλληψη, την εμπιστοσύνη που μου έδειξε από την πρώτη στιγμή της συνεργασίας μας καθώς και την ουσιαστική επιστημονική στήριξη και εμπύχωση, που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια της ερευνητικής μου διαδρομής.

Εγκάρδια ευχαριστώ, τον Καθηγητή Ιστορίας και Πολιτισμού στην Εκπαίδευση κ. Ανδρέα Ανδρέου και τον Επίκουρο Καθηγητή Διδακτικής της Ιστορίας και του Πολιτισμού κ. Κώστα Κασβίκη, οι οποίοι συμμετείχαν στην αξιολόγηση της έρευνας, εμπλουτίζοντας την με ουσιαστικές επισημάνσεις.

Θεμιστοκλής Απατσίδης

Ιούνιος 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δήλωση.....	2
Ευχαριστίες.....	3
Περιεχόμενα.....	4
Abstract.....	5
Σύνοψη.....	6
Εισαγωγή.....	7
1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Μεθοδολογία της έρευνας	
1.1. Σκοπός	8
1.2. Ερευνητικά ερωτήματα.....	8
1.3. Επιλογή μεθόδου	9
1.4. Δείγμα.....	10
1.5. Συλλογή Δεδομένων	11
1.6. Ανάλυση Δεδομένων	11
1.7. Αξιοπιστία και εγκυρότητα.....	12
1.8. Περιορισμοί της έρευνας	14
1.9. Χρηστικότητα και σημασία της έρευνας.....	15
2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Θεωρητικό πλαίσιο	
2.1. Το ιστορικό πλαίσιο.....	16
2.2. Μνήμη.....	21
2.3. Ταυτότητα.....	25
2.4. Σύλλογοι	29
2.5. Οι προσφυγικοί σύλλογοι της Πτολεμαΐδας.....	34
3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Έρευνα	
3.1. Θεματική ανάλυση συνεντεύξεων	37
3.2. Συνέντευξη: Παναγιώτης Μωυσιάδης.....	37
3.3. Συνέντευξη: Χρύσα Μαρτινάκη- Κοκκίνη.....	42
3.4. Συνέντευξη: Παντελής Καραλευθέρης.....	44
3.5. Συνέντευξη: Σοφία Τουμανίδου	48
3.6. Συνέντευξη: Λιβέρης Πασχαλίδης.....	50
3.7. Συνέντευξη: Ευθύμης Ευθυμιάδης	51
3.8. Συνέντευξη: Αντώνης Μαυρίδης.....	54
3.9. Συνέντευξη: Φωτεινή Μπογιατζή- Πέκου	56
3.10. Αφήγηση ζωής: Κώστας Διαμαντίδης	57
4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Συζήτηση αποτελεσμάτων- Συμπεράσματα	
4.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος	62
4.2. Θέματα ενδοκοινοτικής οργάνωσης (χρόνος ίδρυσης συλλόγων, σκοπός, πρόσωπα, ιστορικό πλαίσιο).....	63
4.3. Τοπική ατζέντα (θρησκευτική, κοινωνική και οικονομική δράση).....	66
4.4. Πανελλαδικές διεκδικήσεις	67
4.5. Ταυτότητα.....	69
4.6. Μνήμη.....	72
4.7. Αποτίμηση της συμβολής των γενεών	73
4.8. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	74
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	75
Βιβλιογραφία	78
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83

ABSTRACT

Ptolemais was an insignificant Ottoman town, which was incorporated into the Greek state after the Balkan wars in 1912. In less than fifty years, the city has undergone two profound transformations. At first, a wave of Greek refugees from the Black Sea, Eastern Thrace and Asia Minor flooded the city, just after the Treaty of Lausanne (1923) and the compulsory exchange of populations between Greece and Turkey. In the mid-1950s, the region established as a notoriously energy-intensive industry and coal mining area, while only a few years before it was rather isolated and agriculture was the main use of the land. From the first moment of the settlement, the refugees formed associations initially as a survival strategy and afterwards as producers of memory and refugee identity formation. The research problem of this thesis is the action of the refugee associations and its influence on the social and political developments of Ptolemais.

Keywords: refugee association, national identity, cultural memory.

ΣΥΝΟΨΗ

Η Πτολεμαΐδα ήταν μια άσημη οθωμανική κόμη, η οποία ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος το 1912 μετά τους βαλκανικούς πολέμους. Σε λιγότερο από πενήντα χρόνια η πόλη βίωσε δύο βαθείς μετασχηματισμούς. Πρώτα κατακλύστηκε από ένα κύμα Ελλήνων προσφύγων από τον Εύξεινο Πόντο, την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία, μετά τη Συνθήκη της Λοζάνης το 1923 και την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Αργότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1950, η περιοχή έγινε ευρέως γνωστή ως τόπος εξόρυξης άνθρακα και βιομηχανίας έντασης ενέργειας, ενώ λίγο πριν ήταν μάλλον απομονωμένη και η γεωργία ήταν η κύρια χρήση της γης της. Από την πρώτη στιγμή της εγκατάστασης των προσφύγων της Ανατολής δημιουργήθηκαν προσφυγικοί σύλλογοι ως στρατηγική επιβίωσης αρχικά και ως παραγωγοί μνήμης και συγκρότησης προσφυγικής ταυτότητας στη συνέχεια. Το ερευνητικό πρόβλημα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα έρευνα είναι η δράση των προσφυγικών συλλόγων και η επιρροή της στις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις της Πτολεμαΐδας.

Λέξεις- κλειδιά: προσφυγικός σύλλογος, εθνική ταυτότητα, πολιτισμική μνήμη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Εορδαία είναι ένας τόπος στον οποίο έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές στο φυσικό, τεχνολογικό και ανθρωπογενές περιβάλλον κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Οι άσημοι οθωμανικοί οικισμοί των αρχών του 20ου αιώνα, ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος αρχικά, κατακλύστηκαν από Έλληνες πρόσφυγες του Εύξεινου Πόντου, της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας στη συνέχεια και η οικονομία τους μεταμορφώθηκε από αγροτική σε βιομηχανική μετά τη διάνοιξη των ορυχείων λιγνίτη και την εκβιομηχάνιση της περιοχής. Η Εορδαία αποτελεί, επομένως, έναν τόπο υποδοχής και εγκατάστασης προσφύγων αρχικά και οικονομικών μεταναστών στη συνέχεια.

Η πόλη της Πτολεμαΐδας ουσιαστικά συγκροτείται μετά την απελευθέρωση, με την απομάκρυνση του μουσουλμανικού πληθυσμού και την εγκατάσταση των Ελλήνων προσφύγων από την καθ' ημάς Ανατολή. Σήμερα η πόλη, έχοντας ολοκληρώσει έναν 50ετή κύκλο μονόπλευρης βιομηχανικής ανάπτυξης, διανύει μια φάση αποβιομηχάνισης και μεγάλης αβεβαιότητας.

Η έρευνα ξεκίνησε με το ερευνητικό πρόβλημα, το οποίο όρισε την ερευνητική περιοχή, για να ακολουθήσει η επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και να αναπτυχθεί το θεωρητικό πλαίσιο. Εν συνεχεία διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα. Συγκεκριμένα, η έρευνα περιλαμβάνει τη μελέτη των αναπαραστάσεων σημαντικών φαινομένων, όπως της εθνικής ταυτότητας και του αστικού χώρου στη μαζική/λαϊκή κουλτούρα. Εξετάζει, ταυτόχρονα την πολιτισμική πολιτική και παραγωγή των συλλόγων και επιχειρεί να τη συσχετίσει με τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις της περιοχής. Αποτιμά, τέλος, τη διαχρονική προσφορά των συλλόγων.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση της παρούσας έρευνας περιλαμβάνει μια συνοπτική επισκόπηση του ιστορικού πλαισίου της περιοχής Εορδαίας κατά την τελευταία 50ετία. Με τη χρήση ποιοτικής μεθοδολογίας διερευνήθηκαν οι προσωπικές εμπειρίες και οι αντιλήψεις των προσφύγων της δεύτερης και της τρίτης γενιάς, οι οποίοι πρωταγωνίστησαν στην ίδρυση και τη δράση των τοπικών συλλόγων. Διεξήχθησαν ημιδομημένες συνεντεύξεις, από τη συστηματική ανάλυση των οποίων προέκυψαν οι βασικές θεματικές κατηγορίες: θέματα ενδοκοινοτικής οργάνωσης (ίδρυση, σκοπός, κοινωνική δράση), τοπική ατζέντα, πανελλαδικές διεκδικήσεις, ταυτότητα και μνήμη.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1. Σκοπός

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει εμπειρικά με ποιοτικές μεθόδους πώς η ίδρυση και η δράση των προσφυγικών συλλόγων της Πτολεμαΐδας συνέβαλε στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας, της πολιτισμικής μνήμης και των παραδοσιακών αξιών των μελών τους και σε ποιο βαθμό αυτό επηρέασε την ιστορική εξέλιξη της πόλης. Στην έρευνα εξετάζεται η διαχρονική παραγωγή των προσφυγικών πολιτιστικών συλλόγων και γίνεται προσπάθεια συσχέτισής της με τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις της περιοχής. Ειδικότερα ερευνώνται οι δρόμοι που συνδέουν τις αναφορές του παρελθόντος με το πολιτικό φαντασιακό και δημιουργούν την παράδοση και την πολιτισμική συνέχεια στην Πτολεμαΐδα. Πρόκειται για μια απόπειρα ανασύνθεσης του τρόπου ανάπτυξης της προσφυγικής ταυτότητας, των πολιτισμικών σχέσεων και της σχέσης μεταξύ της προσφυγικής συλλογικής ανάμνησης και της ιστορικής ταυτότητας του πολίτη της Πτολεμαΐδας. Συγκεκριμένα εξετάζεται το παράδειγμα των προσφυγικών συλλόγων:

- Προσφυγική Ένωση Καϊλαρίων “Η Καρτερία” (έτος ίδρυσης 1923)
- Λέσχη Ποντίων Πτολεμαΐδας (έτος ίδρυσης 1952)
- Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας (έτος ίδρυσης 1971)
- Ένωση Ποντίων Εορδαίας (έτος ίδρυσης 1977)
- Σύλλογος Μικρασιατών Πτολεμαΐδας “Η Μικρά Ασία” (έτος ίδρυσης 1981)
- Θρακική Εστία Εορδαίας “Ο Αρχιγένης” (έτος ίδρυσης 1989)
- Ποντιακός Σύλλογος Πτολεμαΐδας (έτος ίδρυσης 2000).

1.2. Ερευνητικά ερωτήματα

- Πώς διαχειρίστηκαν το ιστορικό παρελθόν και τη λαϊκή παράδοση οι προσφυγικοί σύλλογοι της Πτολεμαΐδας;
- Πώς συγκροτήθηκε η πολιτισμική ταυτότητα των προσφύγων στην Πτολεμαΐδα;
- Ποια ήταν η επιρροή της δράσης των προσφυγικών συλλόγων στην κοινωνία της Πτολεμαΐδας;

1.3. Επιλογή μεθόδου

Για τη διερεύνηση της ρέουσας κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία είναι μια συμβολική κατασκευή που μετασχηματίζεται διαρκώς μέσα από την καθημερινή δράση των υποκειμένων, απαιτείται η ποιοτική προσέγγιση που μπορεί να συλλάβει τη δυναμική διάσταση και τα πολλαπλά επίπεδα του νοήματος της. Η ποιοτική έρευνα μελετά τα κοινωνικά φαινόμενα μέσω της οπτικής των δρώντων υποκειμένων, σχηματίζει θεματικές κατηγορίες για την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων και εστιάζει στην κατανόηση του νοήματος παρά στην αποκάλυψη των αιτίων.¹

Μεταξύ των ποιοτικών μεθοδολογιών επιλέχθηκε η ερμηνευτική έρευνα γιατί το ενδιαφέρον της εστιάζεται στην κατανόηση του νοήματος. Πρόκειται για μια κυκλική πορεία διαδοχικών προσεγγίσεων, στην οποία ο ερευνητής επιδιώκει τη διείσδυση στα βιώματα, τα συναισθήματα και τις υποκειμενικές ερμηνείες του πληροφορητή, ώστε να πετύχει την εμβάθυνση στο πεδίο και την αποκάλυψη κρυμμένων νοημάτων.² Ειδικότερα στην ιστορική έρευνα, όπου η κατανόηση ταυτίζεται με ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο και ως ιστορικό δημιούργημα εξετάζεται μέσα στα ιστορικά του συμφραζόμενα, αξιοποιείται η ιστορική ερμηνευτική έρευνα.³

Η ιστορική έρευνα είναι ο συστηματικός εντοπισμός και η σύνθεση μαρτυριών για τη θεμελίωση γεγονότων και την εξαγωγή συμπερασμάτων με σκοπό την αναδόμηση του παρελθόντος. Τα αντικείμενα ιστορικού ενδιαφέροντος εξετάζονται πάντα σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο. Ο ερευνητής δεν κάνει άμεση παρατήρηση αλλά ερμηνεύει ίχνη περασμένων γεγονότων και ενδιαφέρεται να σχηματίσει γενική άποψη σχετικά με τις συνθήκες παρά για τα ειδικά αίτια που τα προκαλούν. Στην ιστορική έρευνα ακολουθείται η παρακάτω ευέλικτη διαδοχή σταδίων:

- επιλογή προβλήματος,
- ακριβής οριοθέτηση του προβλήματος,
- επιλογή των κατάλληλων πηγών,
- συλλογή δεδομένων,
- επεξεργασία, ταξινόμηση και ερμηνεία δεδομένων,
- αξιολόγηση της αυθεντικότητας και της ακρίβειας των δεδομένων,

¹ Τσιώλης, 2014

² Πυργιωτάκης, 2000, 104-105

³ Μπονίδης, 2004, 85

- σύνταξη της τελικής έκθεσης.⁴

Μια ξεχωριστή περίπτωση είναι οι ιστορίες ζωής. Οι αφηγήσεις ιστοριών δεν αποτελούν ανάκλαση αλλά κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας, γιατί η γλώσσα δεν συμπίπτει με την πρωτογενή εμπειρία αλλά καθορίζεται από τη λογική και τις κοινωνικές συμβάσεις.⁵

1.4. Δείγμα

Το δείγμα επιλέχθηκε σύμφωνα με τη *δειγματοληψία σκοπιμότητας* και ειδικότερα τη *δειγματοληψία κρίσιμης περίπτωσης*, αποτελείται δηλαδή από πρόσωπα που μπορούν να παρέχουν πλούσιο πληροφοριακό υλικό και να φωτίσουν τα ερευνητικά ερωτήματα λόγω της θέσης τους στη διοίκηση συλλόγων ή της χρόνιας ενασχόλησης τους στο πεδίο. Επομένως, το δείγμα επιλέχθηκε σκόπιμα από άτομα που εξυπηρετούν καλύτερα την μελέτη σε βάθος των ζητημάτων κεντρικής σημασίας στην έρευνα.⁶

Δεν προβλέπονται αυστηρές οδηγίες για το μέγεθος του δείγματος, αφού αυτό που κυρίως ενδιαφέρει δεν είναι το πλήθος αλλά το βάθος των στοιχείων.⁷ Στην έρευνα συμμετείχαν 9 πολίτες της Πτολεμαΐδας οι οποίοι έχουν εμπειρία διοίκησης σε διάφορα επίπεδα, από τον πρωτοβάθμιο σύλλογο μέχρι την ομοσπονδία. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με προσωπική επίσκεψη στον χώρο των ερωτώμενων και αφού είχε προηγηθεί ενημερωτικό τηλεφώνημα.

Οι προφορικές μαρτυρίες δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να κατανοήσει τα γεγονότα στηριγμένος στην περιγραφή και στο νόημα που δίνουν οι μετέχοντες στην εμπειρία τους. Ένα βασικό μεθοδολογικό ζήτημα αφορά τις προσωπικές εμπειρίες, στις οποίες συνήθως εξιδανικεύεται το παρελθόν. Παράλληλα, όμως, είναι σημαντική η προσφορά τους καθώς αποκαλύπτουν ανάγλυφα τη διαδικασία συγκρότησης της προσφυγικής ταυτότητας, δηλαδή, το πώς πραγματοποιείται η αναπαράσταση του παρελθόντος και η ανακατασκευή της συλλογικής ταυτότητας στο παρόν.

Σε γενικές γραμμές το υλικό μπορεί να διακριθεί σε δύο βασικές κατηγορίες:

⁴ Cohen et al., 2008, 271-281

⁵ Παπαγαρουφάλη, 2002, 29-30

⁶ Ίσαρη & Πουρκός, 2015, 83

⁷ Braun et al., 2016

- τα πρωτογενή ιστορικά τεκμήρια, που είναι τα αρχεία των συλλόγων και οι δημοσιεύσεις στον τοπικό και πανελλαδικό τύπο,
- τα δευτερογενή τεκμήρια, που είναι η καταγραφή της βιωμένης προσωπικής μνήμης κάποιων προσφύγων δεύτερης και τρίτης γενιάς, οι οποίοι πρωταγωνίστησαν στις εξελίξεις του εξεταζόμενου πεδίου.

1.5. Συλλογή δεδομένων

Καταλληλότερο εργαλείο συλλογής δεδομένων θεωρήθηκε η *ημι-δομημένη συνέντευξη*, καθώς προσφέρει στον ερευνητή τη δυνατότητα μεθοδικής διερεύνησης των ερευνητικών ερωτημάτων σε βάθος, εμβάθυνσης σε κάποια πτυχή του καθώς και ευελιξία επανόδου σε κάποιο θέμα. Παράλληλα, δίνει τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να χρησιμοποιήσει εύλικτες επικοινωνιακές μορφές της καθημερινότητας του, όπως η αφήγηση, η περιγραφή και ο διάλογος, χωρίς τυποποιημένες απαντήσεις.

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προέκυψαν οι παρακάτω θεματικές κατηγορίες σύμφωνα με τις οποίες συντάχθηκε το ερωτηματολόγιο της συνέντευξης:

- χρόνος ίδρυσης
- χαρακτηριστικά ιδρυτικών μελών
- σκοπός
- θρησκευτική δράση
- κοινωνική δράση
- δράσεις οικονομικού χαρακτήρα
- ατζέντα διεκδικήσεων
- παράδοση
- αξίες
- ταυτότητα
- μνήμη.

1.6. Ανάλυση δεδομένων

Για την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων στις συνεντεύξεις υιοθετήθηκε η *Θεματική Ανάλυση*, γιατί δίνει τη δυνατότητα να επιμεριστεί σε νοηματικές ενότητες το περιεχόμενο και να διευκολυνθεί με τον τρόπο αυτό η κατανόησή του. Αρχικά

πραγματοποιήθηκε πιστή μετεγγραφή των ηχογραφημένων συνομιλιών, για να ακολουθήσει η προσεκτική ανάγνωση των κειμένων.⁸

Ακολούθως έγινε η *ανοικτή κωδικοποίηση*, δηλαδή ο ερευνητής διαβάζει το γραπτό κείμενο της συνέντευξης κάθε συμμετέχοντα και συνοψίζει στο περιθώριο, με μία λέξη ή σύντομη φράση, το περιεχόμενό του. Στη συνέχεια συλλέγονται οι κωδικοποιήσεις (λέξεις ή σύντομες φράσεις), αφαιρούνται αυτές που επαναλαμβάνονται και ομαδοποιούνται σε ευρύτερες κατηγορίες, που συνιστούν τα θέματα, τα οποία βασίζονται στο θεωρητικό πλαίσιο. Τέλος, τα κομμάτια του γραπτού κειμένου που αντιστοιχούν σε κάθε θέμα καταγράφονται σε διαφορετική ενότητα/σελίδα και δημιουργείται ένα οργανωμένο αρχείο δεδομένων.

Ειδικότερα, τα έξι βήματα που προτείνουν οι Braun, Clarke και Weate είναι:

- εξοικείωση με τα δεδομένα,
- κωδικοποίηση των δεδομένων (με φράσεις και λέξεις -κλειδιά),
- σχηματισμός θεμάτων από τους κωδικούς,
- αναθεώρηση των θεμάτων με αναφορά στο σύνολο των δεδομένων,
- προσδιορισμός και ονοματοδοσία θεμάτων,
- συγγραφή και παρουσίαση της ερευνητικής αναφοράς.

Εφαρμόζοντας τα συγκεκριμένα βήματα έγινε η αποδελτίωση των πληροφοριών. Μετά την αρχική κωδικοποίηση, τον σχηματισμό των θεμάτων και την αναθεώρησή τους, προέκυψε ο τελικός προσδιορισμός των θεματικών κατηγοριών ανάλυση των δεδομένων, που έχει ως εξής:

- θέματα ενδοκοινοτικής οργάνωσης (χρόνος ίδρυσης, σκοπός, πρόσωπα, ιστορικό πλαίσιο)
- τοπική ατζέντα (θρησκευτική, κοινωνική και οικονομική δράση)
- πανελλαδικές διεκδικήσεις
- ταυτότητα
- μνήμη.

1.7. Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Στην προφορική ιστορία ο ερευνητής αναζητά απαντήσεις σκαλίζοντας τη βιωμένη εμπειρία καθημερινών κατά κανόνα ανθρώπων. Έτσι, ως προς το ζήτημα της υποκειμενικότητας των πηγών, ο ερευνητής λαμβάνει υπόψη του ότι τόσο μέσα από

⁸ Braun et al., 2016

τις προφορικές μαρτυρίες όσο και μέσα από τα γραπτά τεκμήρια (πρακτικά διοικητικών συμβουλίων) εκφράζεται μια κοινωνική πρόσληψη των γεγονότων. Για τον λόγο αυτόν ο ερευνητής αντισταθμίζει την ενδεχόμενη μεροληπτικότητα διασταυρώνοντας την όποια πληροφορία με δημοσιεύματα από διαφορετική πηγή. Συγκεκριμένα αντλεί στοιχεία από τα αρχεία των εφημερίδων της εποχής, συνδυάζοντας μάλιστα εφημερίδες τοπικής και πανελλαδικής κυκλοφορίας. Επομένως, ένας τρόπος διασφάλισης της αντικειμενικότητας που ακολουθεί ο ερευνητής είναι η διεύρυνση της οπτικής του γωνίας.⁹

Ένας δεύτερος τρόπος υιοθέτησης ασφαλιστικών δικλίδων εγκυρότητας που ακολούθησε ο ερευνητής είναι ο αναστοχασμός. Πρώτα ως ερευνητής, πρέπει να εξετάξεις την οπτική σου κάτω από άλλες οπτικές, να ερμηνεύεις τις ερμηνείες σου και να βλέπεις αυτοκριτικά την εξουσία του ερευνητή.¹⁰ Σε δεύτερο επίπεδο μπορεί να αξιοποιηθεί ο αναστοχασμός στην αλληλεπίδρασή του με τον πληροφορητή. Επειδή ο τρόπος σκέψης και οι αντιλήψεις κάθε ατόμου σχετίζονται άμεσα με τα προηγούμενα βιώματά του, θα ήταν άστοχο να θεωρηθεί ότι μια προσωπική μαρτυρία μπορεί να επινοηθεί ή να αποτελέσει προϊόν μυθοπλασίας. Ωστόσο, ο ερευνητής λαμβάνοντας υπόψη τις αδιόρατες διαδικασίες που επηρεάζουν τον τρόπο συγκρότησης της μνήμης, ωθεί τους πληροφορητές σε μια αναστοχαστική ανασκόπηση του παρελθόντος, τους ζητά να ερμηνεύσουν οι ίδιοι και να αξιολογήσουν τη δράση των προσώπων στα γεγονότα που αφηγούνται.¹¹

Τέλος, στην ποιοτική έρευνα στη θέση του όρου αντικειμενικότητα μπαίνει ο όρος διυποκειμενικότητα. Στις φυσικές επιστήμες μπορεί να ελεγχθεί η αντικειμενικότητα της γνώσης διότι τα ευρήματα μιας έρευνας μπορούν να έρθουν σε αντιπαράθεση με τα ερευνώμενα αντικείμενα, τα οποία υπάρχουν έξω από τον άνθρωπο και είναι σταθερά. Αντίθετα, η κοινωνική πραγματικότητα αναδιαμορφώνεται διαρκώς μέσα από την αλληλεπίδραση των υποκειμένων και από τα νοήματα που δίνουν στις εμπειρίες τους. Αυτό, λοιπόν, που έχει σημασία στις ανθρωπιστικές επιστήμες είναι η κατανόηση και η ερμηνεία της ρέουσας κοινωνικής πραγματικότητας μέσα στη δυναμική της εξέλιξη. Έτσι, αφού δεν υπάρχει η εξωτερική αντικειμενική πραγματικότητα παρά μόνο η εσωτερική πραγματικότητα, εμφανίζεται ο κίνδυνος της οπτικής του ενός μόνο προσώπου, δηλαδή του

⁹ Thompson, 2002, 22-23

¹⁰ Αυγητίδου, 2017

¹¹ Thompson, 2002, 215-216

υποκειμενισμού. Αυτό μπορεί να ξεπεραστεί με την διυποκειμενικότητα. Η διυποκειμενικότητα αποδεικνύεται όταν διαφορετικοί ερευνητές, οδηγούνται στα ίδια συμπεράσματα μέσα από κοινούς ή διαφορετικούς ερευνητικούς δρόμους. Αυτή στην ουσία είναι μια ενδοπροσωπική διαδικασία, που στηρίζεται στους επαναλαμβανόμενους ερμηνευτικούς κύκλους. Στη διαδικασία των πολλαπλών κύκλων ο ερευνητής μαζί με τα ευρήματα της έρευνας του συνεξετάζει τα ευρήματα παλιότερων ερευνών.¹²

Η τελική απόφαση για το μέγεθος του δείγματος λήφθηκε όταν η ενσωμάτωση νέων συνεντεύξεων στο δείγμα έφτασε στο σημείο του *πληροφοριακού κορεσμού*. Στο σημείο εκείνο κρίθηκε επαρκής ο αριθμός των συνεντεύξεων, έχει ήδη σχηματιστεί ένα ισχυρό σώμα μαρτυριών, στον βαθμό που πολλές πληροφορίες του περιεχομένου των συνεντεύξεων επαναλαμβάνονταν, επιβεβαιώνοντας το προηγούμενο και χωρίς να προσθέτουν κάτι νέο.¹³

Για τον έλεγχο της εγκυρότητας της ανάλυσης των δεδομένων καθοριστικός είναι ο βαθμός εξοικείωσης και η εμπειρία του ερευνητή. Τέλος, για τη διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας αξιοποιήθηκαν τρεις διαφορετικές μέθοδοι συλλογής δεδομένων:

1. Έρευνα αρχείου:
 - Αρχείο προσφυγικών συλλόγων Εορδαίας
 - Αρχείο 3 τοπικών εφημερίδων (Εορδαϊκός Παλμός, Πτολεμαίος, Επαρχιακή Φωνή)
 - Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Εφημερίδων και Περιοδικού Τύπου.
2. Ημιδομημένες συνεντεύξεις με επιλεγμένο δείγμα:
 - στελέχη των διοικήσεων (4 πρόεδροι, 3 Γεν. Γραμματείς)
 - αντιπρόσωπος σε δευτεροβάθμιο όργανο (Παντελ. Καραλευθέρης)
 - αρθρογράφος (Παναγ. Μωυσιάδης)
3. Αφήγηση ζωής από τον συγγραφέα Κώστα Διαμαντίδη.

1.8. Περιορισμοί της έρευνας

Όσον αφορά τους περιορισμούς αξίζει να εστιάσουμε στους δύο σοβαρότερους, που στέρησαν την έρευνα από πολύτιμες πηγές. Πρώτος η άρνηση δύο προέδρων να παρέχουν στον ερευνητή δυνατότητα πρόσβασης στο αρχείο και ειδικότερα στο

¹² Πυργιωτάκης & Συμεού, 2016

¹³ Θανοπούλου & Πετρονώτη, 1987

Βιβλίο Πράξεων Διοικητικού Συμβουλίου, εμφανίζοντας ως δικαιολογία την προστασία των μελών της Διοίκησης από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ο δεύτερος περιορισμός αφορά στην ιδιοποίηση του αρχείου συλλόγων που συγχωνεύτηκαν και τη ένταξή του σε ιδιωτική συλλογή. Ο σημερινός Ποντιακός Σύλλογος Πτολεμαΐδας που προέκυψε το 2000 από τη συγχώνευση των δύο προϋπαρχόντων ποντιακών συλλόγων, διατηρεί πλούσια βιβλιοθήκη με σπάνιο αρχειακό υλικό, του λείπει όμως το αρχείο των συλλόγων που αποτέλεσαν τους γεννήτορες του.

1.9. Χρηστικότητα και σημασία της έρευνας

Η συνεισφορά της παρούσας εργασία στην έρευνα είναι ότι καταθέτει ψήγματα του παρελθόντος, που καταγράφονται μέσα από προφορικές συνεντεύξεις προσώπων της δεύτερης προσφυγικής γενιάς, με καθοριστική συμβολή στην πορεία των προσφυγικών συλλόγων της Εορδαίας κατά την τελευταία πενηκονταετία. Άνθρωποι με ανεπτυγμένη κοινωνική και συλλογική δράση, ξετυλίγουν μέσα από τις μαρτυρίες τους όψεις μιας εποχής που έχει παρέλθει, όπως φυλάσσονται στη μνήμη τους, ανεπιτήδευτα και χωρίς απλοποιήσεις ή υπερβολές. Ακόμη και η προσωπική πικρία εκφράστηκε με τρόπο διακριτικό και χωρίς να χρωματίσει συναισθηματικά τη μαρτυρία. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η συλλογή αυτών των δεδομένων τη στιγμή που δύο από τους πληροφορητές είναι άτομα τρίτης ηλικίας με βεβαρυσμένη υγεία.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1. Το ιστορικό πλαίσιο

Το Καϊλάρ (η σημερινή Πτολεμαΐδα), η οποία ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος μετά τη νικηφόρα έκβαση των βαλκανικών πολέμων το 1912, ήταν μια άσημη κοινότητα με οθωμανική δομή και σαφή υπεροχή του μουσουλμανικού στοιχείου στον πληθυσμό της. Στην πρώτη πενήκονταετία του βίου της η Πτολεμαΐδα βίωσε έναν βαθύ και ταχύτατο μετασχηματισμό ως αποτέλεσμα δύο διαιρετικών τομών.

Η πρώτη διαιρετική τομή σχετίζεται με τη θρησκεία και την εθνικότητα των κατοίκων των Καϊλαρίων αρχικά και της Πτολεμαΐδας στη συνέχεια. Πρόκειται για την ανταλλαγή των πληθυσμών με βάση τη συνθήκη της Λοζάνης,¹⁴ που οδήγησε σε μαζική απομάκρυνση των μουσουλμανικών πληθυσμών από την περιοχή και την ακόμη μαζικότερη εγκατάσταση ελληνικών πληθυσμών από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο και τη Δυτική Θράκη. Η μετεγκατάσταση των ανθρώπων που βρέθηκαν στις δύο πλευρές της διαίρεσης οργανώθηκε από τα επίσημα κράτη της Ελλάδας και της Τουρκίας και την Κοινωνία των Εθνών, σε συνεργασία με εθνικούς φορείς αποκατάστασης προσφύγων και διεθνείς φιλανθρωπικές οργανώσεις.

Ο μουσουλμανικός πληθυσμός του Καζά Καϊλαρίων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα κυμαινόταν μεταξύ 23 και 29 χιλιάδων περίπου και είχε ως κύριες ασχολίες τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Οι χριστιανοί της Εορδαίας δεν ξεπερνούσαν τις 12 χιλιάδες, ενώ μεταξύ αυτών υπήρχαν και πολλοί σχισματικοί.¹⁵ Στην απογραφή του 1913 η Υποδιοίκηση Καϊλαρίων παρουσιάζει 40.082 κατοίκους.¹⁶

Σύμφωνα με απογραφή του 1920 η Επαρχία Εορδαίας παρουσιάζει συνολικό πληθυσμό 40.343 κατοίκων. Μετά την αναχώρηση 30.611 Μουσουλμάνων και Βουλγάρων κατοίκων παρέμειναν 9.732 κάτοικοι. Σε στατιστική του 1928 η Επαρχία Εορδαίας παρουσιάζει 36.853 κατοίκους από τους οποίους οι 23.285 είναι πρόσφυγες και οι 13.568 ντόπιοι. Ενώ, σύμφωνα με τη στατιστική της Γενικής Διεύθυνσης Εποικισμού Μακεδονίας κατά το 1925, με την ολοκλήρωση της ανταλλαγής, στους 38 οικισμούς της Υποδιοίκησης Καϊλαρίων εγκαταστάθηκαν 26.257, δηλαδή το 38% του συνολικού αριθμού των 69.361 προσφύγων της Δυτικής Μακεδονίας.¹⁷

¹⁴ Συνθήκη Λοζάνης, 1923

¹⁵ Βαλσαμίδης, 2002

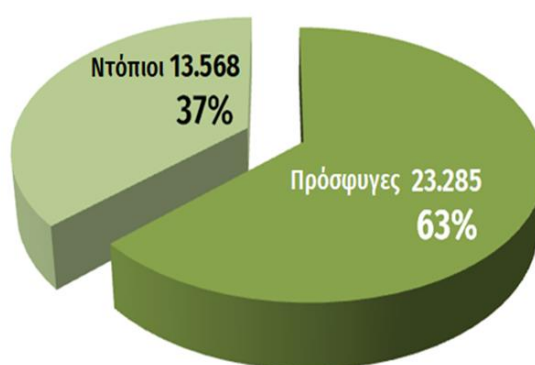
¹⁶ Διεύθυνση Στατιστικής Υπ.Εθ.Ο., Απογραφή, 1913

¹⁷ Πελαγίδης, 1994, 69-71

Αναλύοντας τα παραπάνω αριθμητικά δεδομένα προκύπτει ότι το 1920 στην Επαρχία Εορδαίας οι αποχωρήσαντες μουσουλμανικοί και βουλγαρικοί πληθυσμοί αποτελούν το 76% του συνολικού πληθυσμού (Διάγραμμα 1). Αντίστοιχα το 1928 οι πρόσφυγες αποτελούν το 63% και οι ντόπιοι το 37% του πληθυσμού της Εορδαίας (Διάγραμμα 2). Η γενική εικόνα, επομένως, δείχνει ότι άλλαξε η πληθυσμιακή σύνθεση της επαρχίας κατά τα 2/3 περίπου σε βάθος 10-15 ετών. Στο τέλος της δεκαετίας του 1930 η Πτολεμαΐδα ήταν μια προσφυγούπολη, ενώ και οι περισσότερες κοινότητες της επαρχίας Εορδαίας ήταν αμιγώς προσφυγικές.



Διάγραμμα 1: Η Εορδαία στην απογραφή του 1920. Προσαρμογή από Πελαγίδης (1994: 71)

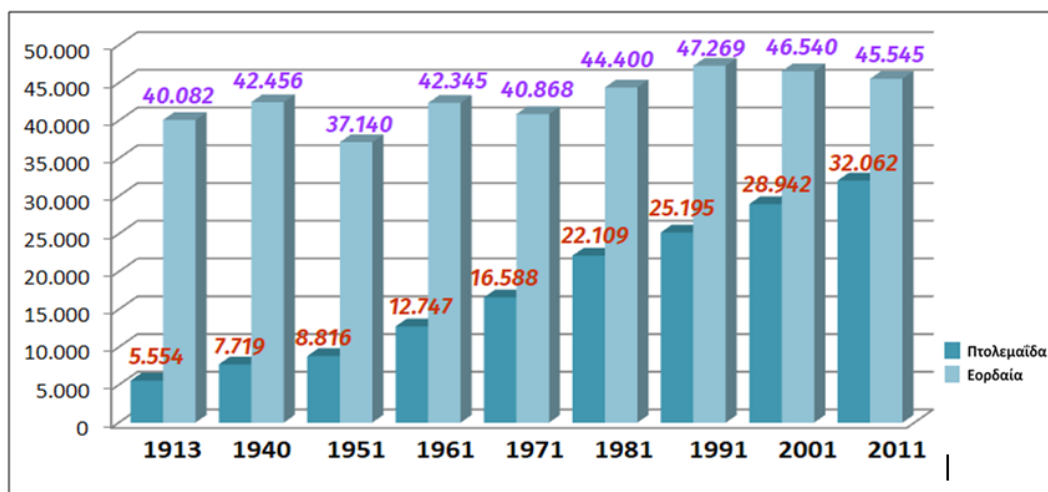


Διάγραμμα 2: Η Εορδαία στην απογραφή του 1928. Προσαρμογή από Πελαγίδης (1994: 71)

Η δεύτερη διαιρετική τομή σχετίζεται με την απασχόληση στην περιοχή της Πτολεμαΐδας και είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη μιας σύγχρονης βιομηχανικής πόλης με ανθηρή οικονομία, στην οποία αναδείχθηκαν νέα πολιτισμικά πρότυπα, αναδιοργανώθηκαν οι κοινωνικές σχέσεις και αναδιαμορφώθηκαν οι συλλογικές ταυτότητες. Συγκεκριμένα, οι αγρότες μετατράπηκαν σε βιομηχανικούς εργάτες, η γη τους απαλλοτριώθηκε από τη ΔΕΗ και οι ίδιοι από ανεξάρτητοι παραγωγοί εντάχθηκαν σε εξαρτημένες σχέσεις μισθωτής εργασίας. Ταυτόχρονα, με τη συμβολή των εργατικών συνδικάτων και των συνδικαλιστικών ενώσεων διαμόρφωσαν συνείδηση εργατικής τάξης.

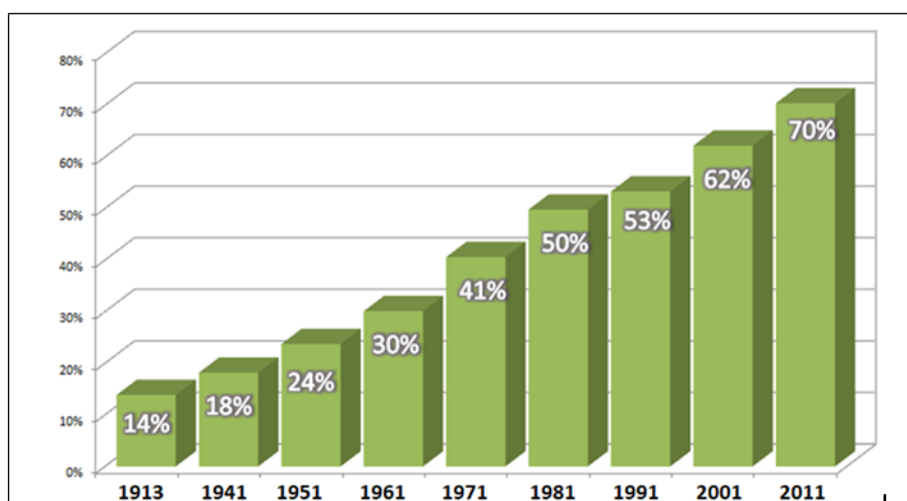
Με το ξεκίνημα της βιομηχανικής δραστηριότητας αλλάζει ξαφνικά το μέγεθος, η σύνθεση του πληθυσμού και ο παραγωγικός χαρακτήρας της Πτολεμαΐδας. Η πόλη μετατρέπεται για δεύτερη φορά στην ιστορία της σε τόπο υποδοχής. Αυτή τη φορά υποδέχεται εργατικό δυναμικό, κατά κανόνα ειδικευμένο, από όλη την ελληνική

επικράτεια αλλά και το εξωτερικό, όσον αφορά τους τεχνικούς των ξένων εταιρειών κατασκευής των νέων ενεργειακών μονάδων στην περιοχή.



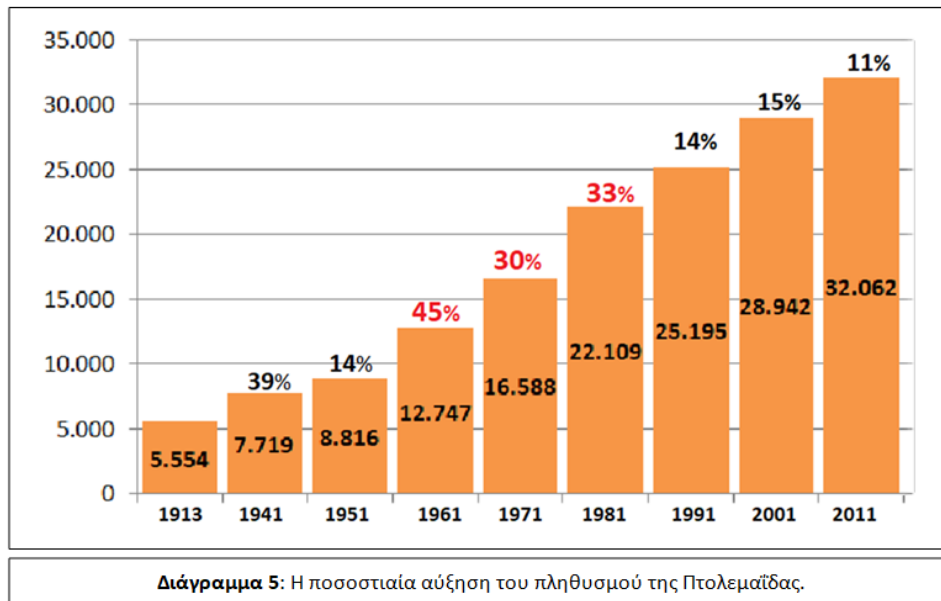
Διάγραμμα 3: Απογραφές πληθυσμού Πτολεμαΐδας (α' στήλη) και Εορδαίας (β' στήλη). Πηγή: ΦΕΚ απογραφών πληθυσμού 1913-2011, ΕΕΤΑΑ (<http://www.eetaa.gr/metaboles/apografes.html>)

Με εξαίρεση τη δεκαετία της κατοχής και του εμφυλίου (1940-1950), κατά την οποία η Εορδαία πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος (1001 εκτελέσεις αμάχων κατά την περίοδο της κατοχής)¹⁸ με φανερή συνέπεια τη μείωση του πληθυσμού κατά 14% περίπου, ο πληθυσμός της σε γενικές γραμμές παραμένει σταθερός μεταξύ 40.000 και 45.000 κατοίκων. Αντίθετα, ο πληθυσμός της Πτολεμαΐδας δεν παρουσιάζει καμία κάμψη αλλά αυξάνεται σταθερά από τη δεκαετία του 1960 με τη δημιουργία των πρώτων ενεργειακών μονάδων μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990, οπότε ξεκινά η αποβιομηχάνιση με πρώτο κεφάλαιο τη βιομηχανία αζωτούχων λιπασμάτων της ΑΕΒΑΛ (Διαγράμματα 3, 4 και 5).



Διάγραμμα 4: Ο πληθυσμός της Πτολεμαΐδας ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της Εορδαίας.

¹⁸ Καλλιανιώτης, 2012



Παρά τις τεράστιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις (στην ποιότητα της ατμόσφαιρας, στα υδατικά αποθέματα στη βιοποικιλότητα και το ανάγλυφο της περιοχής) οι δημόσιες επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας (λιγνιτωρυχεία και σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας) συνάντησαν την ομαλή αποδοχή της κοινωνίας της Εορδαίας και σε πολλές περιπτώσεις την ενθουσιώδη στήριξη. Ο λόγος είναι ότι πρόσφεραν απασχόληση σε μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού, εξαιρετικά ικανοποιητικό εισόδημα και υψηλού επιπέδου εξειδίκευση και τεχνογνωσία στο τεχνικό προσωπικό της επιχείρησης.¹⁹

Η ανακάλυψη του λιγνίτη στην Ελλάδα ανάγεται στα πρώτα έτη δημιουργίας του ελληνικού κράτους. Οι πρώτοι ελληνικοί λιγνίτες εντοπίστηκαν στην Πελοπόννησο το 1830 από γαλλική επιστημονική αποστολή. Οι λιγνίτες της Πτολεμαΐδας ήταν γνωστοί από την οθωμανική περίοδο. Κατά τα πρώτα χρόνια της έλευσης των προσφύγων στην περιοχή, αναπτύχθηκε στην κοινότητα Καρυχωρίου. η πρώτη μικρής κλίμακας εκμετάλλευση για οικιακή χρήση του λιγνίτη με πηγάδια βάθους 10-15 μέτρων, περιμετρικά των οποίων ανοιγόταν οριζόντιες γαλαρίες. Το 1924 δημιουργείται η εταιρεία «Λιγνίται Πτολεμαΐδας» των Γεωργίου Παυλίδη και Κων/νου Αδαμόπουλου και κατατίθεται αίτηση άδειας μεταλλευτικών ερευνών. Το 1930 ξεκινά επίσημα η λειτουργία μεταλλείου λιγνίτη έξω από το Προάστιο. Το 1939, με τη δημοσίευση της έκθεσης του Γερμανού καθηγητή F. Kegel, εκδηλώνεται η πρώτη σοβαρή προσπάθεια αξιοποίησης των λιγνιτών σε βιομηχανική κλίμακα. Ο

¹⁹ Τσίγκανου & Κιντή, 2018, 67

Kegel εκτίμησε τα αποθέματα του λιγνίτη σε 6 δις τόνους. Την περίοδο εκείνη, η Ελλάδα κάλυπτε το 95% των ενεργειακών της αναγκών από εισαγωγές. Στη δεκαετία του 1950 γίνεται εκτεταμένη μεταλλευτική έρευνα με στόχο την αναζήτηση και αξιολόγηση των λιγνιτικών κοιτασμάτων. Με τον Νόμο 3304 του 1955 παραχωρείται το αποκλειστικό δικαίωμα αναζήτησης και εκμετάλλευσης λιγνίτη στην περιοχή της Πτολεμαΐδας στην εταιρεία «Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων» του Πρόδρομου Μποδοσάκη Αθανασιάδη (1891-1979). Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), η οποία ιδρύθηκε το 1950, εξαγοράζει τις μικρές επιχειρήσεις, αποκτά το μονοπώλιο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα και αξιοποιώντας τον εγχώριο πόρο, τον λιγνίτη, μέσα σε λίγα χρόνια φέρνει το δώρο του ηλεκτρικού ρεύματος σε κάθε άκρη της ελληνικής γης. Στην Εορδαία αρχικά ιδρύεται η εταιρία «Λιγνιτωρυχεία Πτολεμαΐδος» (ΛΠΠΤΟΛ), ενώ τον Ιούλιο 1957 η ΛΠΠΤΟΛ Α.Ε. σε συνεργασία με τη Γερμανική Εταιρεία KHD εγκαινιάζουν το Βιομηχανικό Συγκρότημα, το οποίο περιλάμβανε έναν σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ισχύος 10MW και το Εργοστάσιο Λιγνιτοπλίνθων (μπρικετάδικο). Τότε ξεκινά και η διάνοιξη του Ορυχείου Κύριου Πεδίου, ενώ το 1962 προστέθηκε η μονάδα II του ΑΗΣ ΛΠΠΤΟΛ (33 MW). Οι τρεις μονάδες του ΑΗΣ Πτολεμαΐδας ισχύος 70, 125 και 125 MW κατασκευάστηκαν κατά τα έτη 1959, 1962 και 1965. Η διάνοιξη του ορυχείου Πεδίου Καρδιάς έγινε το 1970 και του Νότιου Πεδίου το 1979. Οι μονάδες I και II του ΑΗΣ Καρδιάς κατασκευάστηκαν μαζί το 1975, για να ακολουθήσουν η III και η IV το 1980 και το 1981, όλες με ισχύ 300 MW. Την ίδια χρονιά άνοιξε και το ορυχείο του Βόρειου Πεδίου (Κομάνου).²⁰

Εκτός των Ατμοηλεκτρικών Σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και των λιγνιτωρυχείων της ΔΕΗ, δημιουργήθηκε και μία ακόμη μεγάλη βιομηχανική μονάδα στην Πτολεμαΐδα, η Ανώνυμη Ελληνική Βιομηχανία Αζωτούχων Λιπασμάτων. Η ΑΕΒΑΛ λειτούργησε από το 1965 μέχρι το 1997 σε απόσταση δύο περίπου χιλιομέτρων από τη νότια είσοδο της Πτολεμαΐδας, απασχολώντας πάνω από 1.000 εργαζόμενους.

Οι εργοστασιακοί εργάτες από τη δεκαετία του 1960 ήταν συσσωρευμένοι σε μεγάλες βιομηχανίες, με αφόρητες συνθήκες εργασίας και χωρίς ελευθερίες έκφρασης και συνδικαλισμό. Είχαν, όμως, αναπτύξει ισχυρό αίσθημα του ανήκειν στην εργατική τάξη και μια εργατική περηφάνια. Αμέσως μετά τη μεταπολίτευση

²⁰ Απατσιδης, 2022, 74-75

συγκροτήθηκαν τα εργοστασιακά σωματεία και επικράτησε ένα κλίμα άμεσης δημοκρατίας με συντονιστικές επιτροπές, συνεχείς συνελεύσεις στους χώρους εργασίας και ψηλό βαθμό ενότητας, μαχητικότητας και εμπιστοσύνης στα νεόδημητα συνδικαλιστικά τους όργανα. Η επιρροή αυτών των χαρακτηριστικών είναι ορατή στη δράση των τοπικών προσφυγικών πολιτιστικών συλλόγων.²¹

Η Πτολεμαΐδα είναι σήμερα μια σύγχρονη πόλη με πληθυσμό 32.142 κατοίκων κατά την απογραφή του 2011 και η πρωτεύουσα του Δήμου Εορδαίας, ο οποίος έχει έκταση 708 τ.χμ. και πληθυσμό 45.592 κατοίκων. Οι υποδομές της πόλης στον τομέα του πολιτισμού δημιουργήθηκαν την τελευταία 20ετία του 20^{ου} αιώνα. Συγκεκριμένα το 1980 ξεκινά η κατασκευή του Πνευματικού Κέντρου, το 1988 ιδρύεται η Δημοτική Βιβλιοθήκη στο ανακαινισμένο κτίριο του παλιού δημαρχείου και το 1994 ξεκινά η λειτουργία του Βαρβούτειου Δημοτικού Ωδείου.

2.2. Μνήμη

Κάθε πολιτισμικός σχηματισμός διασφαλίζει τη συνοχή του διαμορφώνοντας μια κοινή αυτοεικόνα, έναν συμβολικό κόσμο για όλα τα μέλη του. Πρώτα σχηματίζει το *εμείς*, έναν κοινό χώρο από εμπειρίες, προσδοκίες και αξίες για να ενώσει τον άνθρωπο με τους άλλους ανθρώπους σε ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης (ταυτότητα). Στη συνέχεια σχεδιάζει τη διατήρηση της σχέσης με τους προγόνους, δηλαδή τον τρόπο αναπαραγωγής αυτού του κόσμου σε βάθος χρόνου, ώστε να υπάρχει μια αίσθηση διάρκειας και σταθερότητας. Τη διαφύλαξη την πετυχαίνει με την ατέρμονη επανάληψη συγκεκριμένων τελετουργικών κανόνων (παράδοση). Στο τέλος θεμελιώνει αυτόν τον κόσμο αξιών και κανόνων σε μηχανισμούς ανάκλησης και ερμηνείας, δηλαδή συγκροτείται ως κοινότητα ανάμνησης (πολιτισμική μνήμη). Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι τα βασικά συστατικά της συνοχής αυτού του συμβολικού κόσμου είναι η ταυτότητα (το πολιτικό φαντασιακό), η πολιτισμική συνέχεια (η δημιουργία παράδοσης) και η μνήμη (η αναφορά στο παρελθόν).²²

Η χειραγώγηση της συλλογικής μνήμης ήταν πάντα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των κοινωνικών ομάδων που κυριάρχησαν στις ιστορικές κοινωνίες. Να μπορέσουν να γίνουν κύριοι της μνήμης και της λήθης.²³

²¹ Ιωαννίδης, 2019

²² Assmann, 2017, 7-8

²³ Le Goff, 1998, 90

Οι βάσεις στη θεωρία της συλλογικής μνήμης τέθηκαν από τον κοινωνικό ψυχολόγο Maurice Halbwachs. Σύμφωνα με τον Halbwachs η μνήμη είναι ένα καθαρά εσωτερικό και ατομικό φαινόμενο, το οποίο αναπτύσσεται μόνο μέσα από την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση του ατόμου στο πλαίσιο κάποιας κοινωνικής ομάδας. Ένα άτομο αποκομμένο από την κοινωνία δεν μπορεί να έχει μνήμη. Οι κοινωνικές ομάδες δεν έχουν μνήμη, όμως καθορίζουν τη μνήμη των μελών τους. Η μνήμη διαμορφώνεται και διατηρείται μέσω της συμμετοχής του ατόμου στις διάφορες κοινωνικές ομάδες, όπως η οικογένεια, η θρησκευτική και η εθνική κοινότητα. Η ατομική μνήμη είναι ο τύπος που επεξεργάζεται και συνδέει τμήματα της συλλογικής μνήμης των κοινωνικών ομάδων. Όμως, μόνο τα συναισθήματα έχουν καθαρά ατομικό χαρακτήρα, γιατί συνδέονται με το σώμα, ενώ οι αναμνήσεις προέρχονται από τις αντιλήψεις των κοινωνικών ομάδων, στις οποίες ανήκει το άτομο. Η μνήμη δεν έχει σχέση με το υποσυνείδητο και την κληρονομικότητα, αλλά διατηρείται μόνο μέσα από την επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας. Αν διακοπεί η επικοινωνία επέρχεται η λήθη.²⁴

Ο Halbwachs επισήμανε τέσσερις διαστάσεις στη μνήμη:²⁵

- Η *μιμητική μνήμη*: στην περίπτωση αυτή η καθημερινή πράξη των ανθρώπων μιμείται παλιότερες συνήθειες και συνδέεται με αντικείμενα του παρελθόντος, η μονόπλευρη αυτή διάσταση επικρατεί σήμερα στις περισσότερες παραδόσεις.
- Η *μνήμη των αντικειμένων*: ο άνθρωπος διαμορφώνει τις αντιλήψεις του για την αισθητική, τη λειτουργικότητα και γενικότερα τον εαυτό του, με βάση το υλικό περιβάλλον, δηλαδή τα αντικείμενα που βρίσκονται γύρω του και του θυμίζουν το παρελθόν του.
- Η *επικοινωνιακή μνήμη*: μέσω της γλώσσας οι άνθρωποι επικοινωνούν και μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση αναπτύσσουν συνείδηση και μνήμη.
- Η *πολιτισμική μνήμη*: είναι ο χώρος της αυτόματης σύγκλισης των τριών προηγούμενων διαστάσεων. Οι μιμητικές ενέργειες που επαναλαμβάνονται γίνονται τελετουργίες, δηλαδή εκτός της πρακτικής αποκτούν και συμβολική σημασία, ένα κληροδοτημένο νόημα, οπότε υπερβαίνουν τη μιμητική και κατατάσσονται στην πολιτισμική μνήμη.

²⁴ Assmann, 2017, 35-36

²⁵ ό. π., 13-14

Το ίδιο και τα αντικείμενα, αφού δεν παραπέμπουν απλώς σε κάποιον πρακτικό σκοπό αλλά γίνονται σύμβολα και συμπυκνώνουν νόημα, ανήκουν στην πολιτισμική μνήμη.

Κάποιοι ερευνητές ταυτίζουν τη συλλογική μνήμη με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, επειδή έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Άλλοι υποστηρίζουν ότι υπάρχει μεταξύ τους αλληλένδετη σχέση και αμοιβαία επιρροή. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι κοινωνικά επεξεργασμένη και αποδεκτή γνώση και αναφέρονται σε μορφές κοινωνικής σκέψης, που αποτελούνται από αξίες, απόψεις, στάσεις και στερεότυπα οργανωμένα σε αδιάσπαστο σύνολο, το οποίο διασφαλίζει τη συνοχή και την ταυτότητα της κοινωνικής ομάδας.²⁶

Κατά τον Halbwachs, η ιστορία δεν είναι μνήμη, αφού κάθε ομάδα έχει τη δική της συλλογική μνήμη. Υπάρχουν πολλές ιστορίες, τις οποίες διαμορφώνουν οι ομάδες και μία ιστορία την οποία διαμορφώνουν οι ιστορικοί, αντλώντας στοιχεία από τις πολλές ιστορίες των ομάδων. Έτσι, ο ιστορικός χρόνος είναι μια τεχνητή κατασκευή απελευθερωμένη από τις αναμνήσεις των ομάδων. Για τον λόγο αυτό η ιστορία αρχίζει από το σημείο που εξαφανίζεται η συλλογική μνήμη και δεν υπάρχουν μάρτυρες με προσωπικά βιώματα.²⁷

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους ιστορίας. Την *αντικειμενική*, στην οποία τα γεγονότα έχουν μια αλληλουχία που μπορεί να τεκμηριωθεί από αντικειμενικά κριτήρια των ερευνητών και την *ιδεολογική*, η οποία διατάσσει τα γεγονότα σύμφωνα με παραδόσεις που έχουν επιβληθεί και συγχέουν την ιστορία με τον μύθο. Η βασική περιοχή όπου συγκροτείται η συλλογική μνήμη των λαών είναι αυτή που αποδίδει το ιστορικό θεμέλιο της ύπαρξης των εθνοτήτων, δηλαδή οι μύθοι της προέλευσης.²⁸

Για να μπει μια ιδέα στον χώρο της μνήμης πρέπει να αποκτήσει συγκεκριμένη μορφή, να γίνει εικόνα. Ένα γεγονός ή μια προσωπικότητα κερδίζει μια θέση στο σύστημα ιδεών της μνήμης, όταν αποκτά νόημα και γίνεται σύμβολο. Για να διατηρηθεί μια ανάμνηση στη μνήμη χρειάζεται να είναι αγκιστρωμένη σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Εκτός από τον χώρο και τον χρόνο, η συλλογική μνήμη συνδέεται και με την κοινωνική ομάδα. Μέσω της ομάδας διαμορφώνεται μια σχέση συναισθηματικά φορτισμένη, όπου η ανάμνηση δένεται με τον χρόνο και

²⁶ Μαντόγλου, 2012, 51-56

²⁷ Assmann, 2017, 50-54

²⁸ Le Goff, 1998, 92

εμφανίζεται ως *ιστορία*, ενώ παράλληλα η ανάμνηση συνδέεται με τον χώρο και εμφανίζεται ως *πατρίδα*.²⁹

Η αρχή της ανάμνησης πηγάζει από την αρχή του εκλεκτού λαού. Σύμφωνα με τον Max Weber, κάθε λαός που αντιτίθεται προς τους άλλους λαούς, πλάθει μια φανταστική εικόνα του εαυτού του ως ένας εκλεκτός λαός. Πίσω από τις *εθνικές* αντιθέσεις βρίσκεται η ιδέα του *εκλεκτού λαού*. Πρώτοι οι Εβραίοι ανέπτυξαν μια μορφή που θα μπορούσε να θεωρηθεί πρότυπο ή *ιδεότυπος*. Η έννοια εκλεκτός λαός δεν σημαίνει τίποτα άλλο παρά ένα σύμπλεγμα απόλυτα δεσμευτικών υποχρεώσεων, οι οποίες δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να περιπέσουν σε λήθη.³⁰

Υπάρχουν δύο μορφές συλλογικής μνήμης, η *επικοινωνιακή μνήμη* με τις βιωμένες αναμνήσεις του πρόσφατου παρελθόντος και η *πολιτισμική μνήμη* που αποτελεί ενσυνείδητη δημιουργία, η οποία συνδέεται με τη μνημοτεχνική, δηλαδή τη μέθοδο απομνημόνευσης για ό,τι δεν πρέπει να ξεχάσουμε. Η μνημοτεχνική στηρίζεται στην επιλογή συγκεκριμένων τόπων, τη δημιουργία εικόνας για ό,τι δεν πρέπει να ξεχαστεί και τη σύνδεση του τόπου με την εικόνα. Στην πολιτισμική μνήμη το παρελθόν συμπυκνώνεται σε συμβολικούς τύπους και διατηρείται ζωντανό μέσα από ιερές τελετουργίες και η ανάκλησή του έχει συστηματικό και εορταστικό χαρακτήρα. Έτσι, η ιστορία μετατρέπεται σε θεμελιακή ενθύμηση, γίνεται επομένως μύθος, γίνεται δηλαδή μια ιερή αφήγηση που φωτίζει τις απαρχές του παρόντος, διδάσκει, διαμορφώνει ταυτότητα και διαπλάθει γενιές.³¹

Η πολιτισμική μνήμη σχετίζεται με μια εξωτερική διάσταση της ανθρώπινης μνήμης. Δεν αποτελείται από αναμνήσεις πρόσφατων γεγονότων, αλλά από παραδόσεις, που μπορεί να περιλαμβάνουν θρύλους ή μύθους και ενδυναμώνονται από τελετουργίες και μνημεία. Η συλλογική ταυτότητα μιας κοινότητας χρειάζεται σύμβολα και πρότυπα, τα οποία μπορεί να δημιουργηθούν από σκόπιμες παρερμηνείες και διαστρεβλώσεις, που μπορεί να αναγάγουν ένα μεμονωμένο ιστορικό συμβάν σε διαχρονική αξία.³²

Ο πιο ισχυρός τρόπος για να καταγράψει μια κοινωνία την αντίληψή της για την ιστορία, είναι τα μνημεία. Μνημείο είναι μια υλική κατασκευή που αποτυπώνεται έντονα στη μνήμη. Η αποτελεσματικότητα του μνημείου επιβεβαιώνεται από την ίδια την παρουσία του στον χώρο. Λειτουργεί αφαιρετικά, αντιπροσωπευτικά, συμβολικά

²⁹ Assmann, 2017, 38-41

³⁰ ό. π., 27-28

³¹ ό. π., 57-60

³² Χανιώτης, 2017, xxiii

και το νόημα του επιβάλλεται ως αδιαμφισβήτητο.³³ Η πιο χαρακτηριστική ιδιότητα των μνημείων είναι ότι συμπυκνώνουν το χρόνο σε ένα σημείο του χώρου και προσφέρουν σε μεγάλο πλήθος ανθρώπων την αίσθηση κοινής ταυτότητας, ανεξάρτητα από το πόσο διαφορετικοί μπορεί να είναι από άποψη καταγωγής, φύλου, κοινωνικής τάξης, θρησκείας ή φυλής.³⁴

Οι προσφυγικοί σύλλογοι μέσω της δημιουργίας μνημείων, ενδιαφέρονται:

- να εγκαταστήσουν δομές και λειτουργίες σύνδεσης της πόλης με την περιοχή προέλευσής τους, τη χαμένη πατρίδα τους
- να γίνει αισθητή και αναγνωρίσιμη η παρουσία της προσφυγικής τους ομάδας στα δρώμενα της πόλης
- να εξασφαλίσουν την αποδοχή και τον σεβασμό των υπόλοιπων ομάδων.³⁵

2.3. Ταυτότητα

Κανένα κοινωνικό σύνολο δεν είναι κλειστό και ομοιογενές. Υπάρχουν μέσα σ' αυτό υποσύνολα που προσδιορίζουν με διαφορετικό τρόπο τη συλλογική ταυτότητα. Όμως είναι βέβαιο ότι η ταυτότητα ενός κοινωνικού συνόλου δεν περιορίζεται στα σύγχρονα βιώματα αλλά έχει και διαχρονική διάσταση. Η διάσταση αυτή δίνει την αίσθηση της συνέχειας στο χρόνο και της ενότητας στο χώρο. Πρόκειται για ένα συμβατικό άχρονο μείγμα γεγονότων από διαφορετικές στιγμές του παρελθόντος. Η ταυτότητα είναι μια έννοια με χαρακτήρα δυναμικό, που βρίσκεται σε διαρκή διαλεκτική σχέση με το περιβάλλον και αναπροσαρμόζεται, όταν μια ομάδα διαφοροποιείται από το σύνολο και θεωρεί την ύπαρξή της ως ανεξάρτητη και αυτοτελή, με διαφορετικά και τελείως ανόμοια πολιτιστικά στοιχεία.³⁶

Η ταυτότητα έχει σχέση με τη συνείδηση, δηλαδή με τον τρόπο που αναστοχάζεται και κατανοεί τον εαυτό του κάθε άτομο. Υπάρχουν δύο μορφές ταυτότητας: η ατομική και η ομαδική. Η *ατομική ταυτότητα* είναι η εικόνα που συγκροτεί στη συνείδησή του κάθε άτομο με τα χαρακτηριστικά που τον ξεχωρίζουν από όλους τους άλλους. Η ατομική ταυτότητα είναι μια πολιτισμική κατασκευή, η οποία διαμορφώνεται μέσα από την αλληλεπίδραση με τους άλλους. *Συλλογική*

³³ Σταυρίδης, 1990

³⁴ Gillis, 1994

³⁵ Μπάδα & Ματσούκη, 2007

³⁶ Τσαούσης, 2009

ταυτότητα είναι η εικόνα που σχηματίζει μια ομάδα για τον εαυτό της και ταυτίζονται με την εικόνα αυτή τα μέλη της. Όσο πιο ζωντανή είναι στη συνείδηση και εμπνέει τις πράξεις των μελών της, τόσο πιο ισχυρή είναι η συλλογική ταυτότητα.³⁷

Η συλλογική ταυτότητα στηρίζεται στην κοινή γνώση και μνήμη, η οποία μεταδίδεται από κάποια κοινή γλώσσα, κοινά σύμβολα και μνημονικά σήματα, όπως μνημεία, τοπία, χοροί, τελετουργίες, ενδυμασίες, φαγητά και διακοσμητικά μοτίβα. Το μέσο για τη συγκρότηση και τη διατήρηση της συλλογικής ταυτότητας στη διαδοχή των γενεών είναι ο πολιτισμικός σχηματισμός.³⁸ Η συγκρότηση των συλλογικών ταυτοτήτων είναι θέμα σχεσιακό. Οι συλλογικές ταυτίσεις δομούνται συνήθως σε αντιπαράθεση ή σε ρητή νοηματική αντιδιαστολή με κάποιον άλλον.³⁹

Οι συλλογικές ταυτότητες συνδέονται με την πολιτισμική μνήμη. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουν σχέση με την καθημερινότητα. Ξεπερνούν την καθημερινότητα και διαπλάθονται από κάτι ιερό, που έχει συνήθως εορταστική μορφή. Έχουν δηλαδή υπερβατικό χαρακτήρα. Η ιστορία μέσω της πολιτισμικής μνήμης γίνεται μύθος. Η ομάδα αποκτά ταυτότητα μέσα από τη μνημόνευση της δικής της ιστορικής κατασκευής και με την ανάκληση των θεμελιακών της μύθων.⁴⁰

Η κρίσιμη στιγμή στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας των χριστιανικών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν οι μεταρρυθμίσεις του 19^{ου} αιώνα για τον εκσυγχρονισμό της. Το 1856 η Υψηλή Πύλη εξέδωσε το Χάτι Χουμαγιούν, ένα μεταρρυθμιστικό διάταγμα με βασική επιδίωξη την καθιέρωση της ισότητας μεταξύ των υπηκόων σε θέματα φορολογίας και συμμετοχής στον στρατό και στην κρατική διοίκηση. Στο πλαίσιο αυτό αναγνωρίστηκαν τα μιλλέτ, τα οποία ήταν πολιτικο-θρησκευτικές κοινότητες για την αυτοδιοίκηση των μη μουσουλμανικών πληθυσμών. Σταδιακά οι κοινότητες αυτές μετατράπηκαν σε εθνοτικές οντότητες με πολιτικό διακύβευμα. Ουσιαστικά η εθνική ταυτότητα διαμορφώθηκε τις δύο τελευταίες δεκαετίες πριν τον εκπατρισμό. Στη συνένωση της θρησκευτικής με την εθνική ταυτότητα καθοριστικός ήταν ο ρόλος των διανοούμενων και φυσικά των συλλόγων που δρούσαν σε συνεργασία με το υπουργείο εξωτερικών και το προξενικό δίκτυο.⁴¹

³⁷ Assmann, 2017, 177-179

³⁸ ό. π., 188-189

³⁹ Tilly & Tarrow, 2006 και Τσουκαλάς, 2010, σ. 63-64

⁴⁰ Assmann, 2017, 60-61

⁴¹ Σαλβάνου, 2018, 94-97

Η συνείδηση της ενότητας και της ιδιαιτερότητας μιας ομάδας στηρίζεται πάνω στις παραδόσεις. Οι παραδόσεις διατηρούνται με τους μύθους, οι οποίοι έχουν σχέση με την ταυτότητα, δηλαδή δίνουν απάντηση σε ερωτήματα του τύπου «ποιοι είμαστε» και «από πού προερχόμαστε» και διαμορφώνουν την κοινή αίσθηση της ομάδας για την τάξη του κόσμου. Το πολιτισμικό νόημα των μύθων δεν αναπαράγεται αυτόματα, χρειάζεται κάποια σκηνοθεσία. Τον ρόλο αυτό παίζουν οι τελετουργίες, οι οποίες αναλαμβάνουν να μεταδώσουν το απόθεμα της συλλογικής γνώσης για να διαφυλαχθεί η συλλογική ταυτότητα.⁴²

Όταν μια εθνοτική ομάδα κατακτηθεί από μια άλλη ομάδα, τότε ο κυρίαρχος εθνοτικός σχηματισμός επιβάλλοντας την ισχύ του εμφανίζεται ως ανώτερος πολιτισμός, περιθωριοποιώντας τον υποταγμένο σχηματισμό και επιχειρώντας την πολιτισμική αφομοίωση του ηττημένου. Οι διωγμοί των μειονοτήτων οδηγούν τις διωκόμενες ομάδες να γαντζώνονται στην ταυτότητά τους και να σχηματίζουν *αντι-ταυτότητα*. Σε καταστάσεις πολιτισμικής καταπίεσης τα ήθη και τα έθιμα των καταπιεσμένων συγκροτούν μια αντι-ταυτότητα ως συμβολική μορφή αντίστασης.⁴³

Σύμφωνα με τον Hobsbawm, πολλές παραδόσεις είναι αρκετά πρόσφατες και κάποιες φορές επινοημένες. Επινοημένη θεωρείται η παράδοση που η συνέχεια της στο ιστορικό παρελθόν είναι πλασματική. Στον όρο της *επινοημένης παράδοσης* περιλαμβάνει πρακτικές με τελετουργικό ή συμβολικό χαρακτήρα, οι οποίες μέσω της επανάληψης επιβάλλουν την ενστάλαξη αξιών και την αυτόματη σύνδεση με το παρελθόν. Το βασικό χαρακτηριστικό της παράδοσης είναι το αμετάβλητο, γι' αυτό παραπέμπει σε σταθερές και επαναλαμβανόμενες πρακτικές.⁴⁴ Με εξαίρεση τις παραδόσεις που σχετίζονται με την κοινωνική συνοχή, υπάρχουν δύο κατηγορίες που συνιστούν επινοημένη παράδοση: εκείνες που νομιμοποιούν θέσεις και σχέσεις εξουσίας και εκείνες που κοινωνικοποιούν, εγγαράσσουν πεποιθήσεις, αξίες και συμπεριφορές.⁴⁵

Όπως υποστηρίζει ο Τζιόβας, η ανακάλυψη της παράδοσης και η εξάρτηση από το παρελθόν συνέβη ταυτόχρονα και σε αντιδιαστολή με την ορμητική άνοδο του μοντερνισμού, ο οποίος απορρίπτει κάθε παρελθοντικό στοιχείο. Η προσήλωση στην παράδοση εξηγείται ως ένα αίσθημα ασφάλειας στο άγχος της ελληνικότητας και την απογοήτευση του Έλληνα από την έλλειψη οργανωμένων θεσμών. Στον μεσοπόλεμο

⁴² Assmann, 2017, 194-195

⁴³ ό. π., 212-213

⁴⁴ Hobsbawm & Ranger, 2004, 9-10

⁴⁵ ό. π., 18

οξύνθηκε το δίλημμα *ελληνικότητα* ή *νεωτερικότητα*, ειδικά στον χώρο της τέχνης. Ενώ, οι όροι *παράδοση* και *εθνική ταυτότητα*, έχει επιβληθεί από τον δυτικό ορθολογισμό να ορίζονται ως ομοιογενή σύνολα.⁴⁶

Ο όρος εθνοτοπική ταυτότητα, σύμφωνα με τη Βεργέτη έχει δύο διαστάσεις, οι οποίες βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση μεταξύ τους. Πρώτη διάσταση είναι η συναίσθηση της ταύτισης με την ομάδα, δηλαδή το ποιος είμαι και η δεύτερη είναι οι μορφές δράσης που πηγάζουν από την ομάδα, δηλαδή αυτό την κάνει να ξεχωρίζει. Τα δύο συνθετικά του όρου αναφέρονται σε χαρακτηριστικά που αποτελούν πλέον παρελθόν. Η εθνική ομάδα που υπήρχε στον Πόντο, δεν υπάρχει πλέον στην Ελλάδα και ο τόπος δεν είναι υπαρκτός, αλλά αποτελεί χαμένη πατρίδα. Οι Πόντιοι είναι μια κοινωνική ομάδα, που αποτελούν κομμάτι μιας ευρύτερης εθνοτικής και η οποία έχει απομακρυνθεί μαζικά από τον τόπο καταγωγής της χωρίς δυνατότητα επιστροφής. Αφενός, δηλαδή, δεν είναι ένα ακέραιο έθνος και αφετέρου έχει απολεσθεί ο γεωγραφικός χώρος αναφοράς. Η συλλογική ταυτότητα αναπροσαρμόζεται με βάση τις εμπειρίες στο πλαίσιο της διαλεκτικής σχέσης της ομάδας με τον κοινωνικό της περίγυρο.⁴⁷

Η συλλογική ταυτότητα των Ελλήνων του Πόντου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν εθνική ελληνική, κυρίως λόγω της επίδρασης του ιστορικού πλαισίου και ειδικότερα της Μεγάλης Ιδέας. Ακόμη και η διεκδίκηση αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου, δεν συγκρουόταν με την ιδέα της εθνικής ολοκλήρωσης, αλλά προέκυψε ως λύση ανάγκης λόγω της γεωγραφικής απομόνωσης και της απροθυμίας της Ελλάδας για στρατιωτική επέμβαση. Τα στοιχεία που διαφοροποιούσαν και οριοθετούσαν την ελληνική ταυτότητα ήταν η θρησκεία, η γλώσσα και γενικά ο τρόπος ζωής. Μετά τον εκπατρισμό και όταν φτάνουν στην Ελλάδα συμβαίνει μια ενδοεθνική διαφοροποίηση καθώς ανακαλύπτουν ότι εκτός από Έλληνες είναι και Πόντιοι. Οι αιτίες που διαμόρφωσαν αυτή την ταυτότητα είναι ο τόπος καταγωγής, οι συνθήκες βίαιης μετανάστευσης και τα διακριτά πολιτισμικά πρότυπα.⁴⁸

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή το εθνικιστικό ιδεώδες της γεωγραφικής επέκτασης δίνει σταδιακά τη θέση του στο ιδεώδες της ελληνικής ιδιαιτερότητας που δημιούργησε τον ελληνικό πολιτισμό. Έτσι, κατά τη δεκαετία του 1930 ο στόχος της διεύρυνσης των πνευματικών οριζόντων του έθνους υποκαθιστά τον αποτυχημένο

⁴⁶ Τζιόβας, 1989, 15-25

⁴⁷ Βεργέτη, 2008, 107

⁴⁸ Βεργέτη, 1993, 178

στόχο επέκτασης των συνόρων. Συντελείται μια αλλαγή οπτικής, το έθνος δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως γεωγραφικός χώρος με κλειστά σύνορα αλλά μετατρέπεται σε πολιτισμική οντότητα ανοικτή στον διεθνικό διάλογο και με φιλοδοξίες πολιτισμικής αναγέννησης. Χάρη στους διανοούμενους της γενιάς του '30 συντελέστηκε η πολιτισμική σύλληψη του έθνους. Οι διανοούμενοι της γενιάς του '30 ανέδειξαν το όραμα της πολιτισμικής εμβάθυνσης και μετέτρεψαν την ιδέα του έθνους από σύμβολο αλυτρωτισμού σε πολιτισμική αλληλεγγύη και αμοιβαιότητα προς την υπόλοιπη ανθρωπότητα. Ήρθαν σε ρήξη με το παρελθόν, αναζήτησαν τις ελληνικές ρίζες, βρήκαν νέους τρόπους συνομιλίας με την παράδοση και διαμόρφωσαν αυτό που αποκαλούμε νεοελληνικό πολιτισμό. Έτσι, ουσιαστικά η έννοια του έθνους αποκτά μια νέα πολιτισμική θωράκιση και γίνεται μια αποεδαφοποιημένη και αφηρημένη σύλληψη, διασφαλίζοντας τη συνέχεια και την αναγέννηση του ελληνισμού. Ταυτόχρονα, η έννοια της *ελληνικότητας*, ξέφυγε από την εθνική εσωστρέφεια και στράφηκε στην ανάδειξη της ελληνικής πολιτισμικής ιδιαιτερότητας και στη δυνατότητα της Ελλάδας να διακρίνεται στον παγκόσμιο πολιτισμικό ανταγωνισμό χωρίς τη διαρκή επίκληση του κλασικού παρελθόντος της.⁴⁹

2.4. Σύλλογοι

Οι σύλλογοι δημιουργήθηκαν όταν κάποια στιγμή, κάποιοι άνθρωποι αποφάσισαν μια διαιρετική τομή, έναν διαχωρισμό από άλλους ανθρώπους, και την καθιέρωση επίσημης οργανωτικής έκφρασης με βάση:

- τη συνείδηση ιδιαίτερης συλλογικής ταυτότητας και
- τα σημαντικά τους χαρακτηριστικά (κοινωνικά, πολιτικά, πολιτισμικά).

Οι σύλλογοι είναι αυτοδιοικούμενες, τυπικές, ιδιωτικές συσσωματώσεις με εθελοντική συμμετοχή σε κοινές δράσεις χωρίς ενδιαφέρον για οικονομικό όφελος. Βασικά χαρακτηριστικά της εσωτερικής οργάνωσης των συλλόγων είναι η τυποποίηση των αρμοδιοτήτων και η ιεραρχημένη και γραφειοκρατική δομή.⁵⁰

Στις δυτικές κοινωνίες ο ρόλος τους κατά τον 19^ο αιώνα θεωρήθηκε κομβικός στη συγκρότηση των αστικών στρωμάτων, στον διαχωρισμό της δημόσιας από την ιδιωτική σφαίρα και την ανάπτυξη πεδίου δράσης για αποκλεισμένες κοινωνικές

⁴⁹ Τζιόβας, 2011

⁵⁰ Αβδελά, 2015, 11-12

ομάδες. Ωστόσο, στην πάροδο του χρόνου, με την επικράτηση του καταναλωτισμού και τις αλλαγές στον τρόπο ψυχαγωγίας και επικοινωνίας απέβαλαν τα πολιτικά τους χαρακτηριστικά. Στον 20^ο αιώνα οι σύλλογοι ανέπτυξαν νέα πεδία κοινωνικότητας εστιάζοντας τη δράση τους σε μνήμες του παρελθόντος ή προσδοκίες του μέλλοντος με αναφορά σε όλα τα κοινωνικά στρώματα.⁵¹

Στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα οι ελληνορθόδοξες κοινότητες της οθωμανικής αυτοκρατορίας είναι οι συλλογικότητες που συσπειρώνουν άτομα αναπτύσσοντας κοινωνική πολιτική. Με τον Ν. 281/1914 κατοχυρώνεται στο ελληνικό κράτος η δυνατότητα ίδρυσης σωματείων/συλλόγων μετά από έγκριση και υπό την εποπτεία δημόσιας αρχής. Μετά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα μπαίνει στο προσκήνιο η νεολαία και ασκείται οργανωμένη πίεση προς την πολιτεία με αναφορές σε εθνικά θέματα.⁵²

Μετά από μεγάλες καταστροφές, όπως οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, σε πολλές χώρες δημιουργήθηκαν τοπικοί σύλλογοι, οι οποίοι λειτούργησαν ως κοινότητες πένθους για τη διαχείριση των ψυχολογικών τραυμάτων. Οι σύλλογοι αυτοί αποτέλεσαν το καταφύγιο όσων είχαν χάσει συγγενείς και ελπίδα και με προσανατολισμό αποκλειστικά στο μέλλον, προσπάθησαν να ανασυγκροτήσουν τη ζωή τους και να της δώσουν νόημα. Κάτι ανάλογο συνέβη και στην Ελλάδα μετά τη μαζική ανταλλαγή πληθυσμών του 1922, με τη δημιουργία συλλόγων για τη διαχείριση του τραύματος του εκπατρισμού και τη συμβολική ενσωμάτωσή τους στον εθνικό κορμό. Για την αφομοίωση των προσφύγων στο εθνικό φαντασιακό έπρεπε να διασωθεί ένας πολιτισμός που κινδύνευε να χαθεί και να ενταχθεί στο εθνικό αφήγημα. Στη διάσωση της προφορικής παράδοσης και των υλικών καταλοίπων της καθημερινής ζωής των προσφύγων ιδρύθηκαν νέοι φορείς, όπως το Μικρασιατικό Μουσείο και το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, οι οποίοι βοηθήθηκαν από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, από ακαδημαϊκούς, από την πολιτεία ακόμη και από ξένα Πανεπιστήμια.⁵³

Οι προσφυγικοί σύλλογοι, που υπήρξαν το υποκατάστατο της τεράστιας απώλειας των χαμένων κοινοτήτων, συνέβαλαν καθοριστικά στα πρακτικά προβλήματα, όπως ο εντοπισμός αγνοουμένων, η έκδοση προσφυγικών πιστοποιητικών, η διεκδίκηση τόπων εγκατάστασης και γενικότερα η ανακούφιση των προσφυγικών πληθυσμών. Ταυτόχρονα αποτέλεσαν προνομιακό πεδίο στην

⁵¹ Αβδελά, 2015, 14

⁵² ό. π., 16

⁵³ Σαλβάνου, 2018, 114-116

καλλιέργεια της προσφυγικής ταυτότητας και την ένταξή της στο εθνικό φαντασιακό. Οι μεγάλες αλλαγές της εκβιομηχάνισης, ο νέος τρόπος κοινωνικής οργάνωσης και ο φόβος της ομογενοποίησης, συντέλεσαν στην αναζήτηση τρόπων διατήρησης της τοπικής παράδοσης μέσω των συλλόγων. Η ρομαντική αντίληψη του έθνους, ως μια αρχέγονη ψυχή που διατηρείται αμετάβλητη μέσα στους αιώνες, ενισχύθηκε την περίοδο εκείνη που έπρεπε να ενσωματωθούν μεγάλες εθνοτικές ομάδες. Η πρακτική που εφαρμόστηκε περιλάμβανε τη σύνδεση του χώρου με το εθνικό αφήγημα, έτσι στα τοπωνύμια και στην ονοματοθεσία των οδών επιλέχθηκαν οι αρχαιοπρεπείς τύποι, ώστε να υποστηριχθεί η συνέχεια του έθνους. Η οργάνωση του ιστορικού χρόνου έγινε σύμφωνα με το ιστοριογραφικό σχήμα του Παπαρηγόπουλου, δηλαδή η ιστορία των οθωμανικών κοινοτήτων χωρίστηκε σε τρεις περιόδους: την αρχαία-προχριστιανική, την βυζαντινή- πρώιμη χριστιανική και την οθωμανική- πατριαρχική στην οποία ταυτίζεται το Οικουμενικό Πατριαρχείο με το ελληνικό έθνος. Επομένως, ο βασικός σκοπός των συλλόγων ήταν βαθύτατα πολιτικός: η ενσωμάτωση της ιδιαίτερης κοινότητας τους στο εθνικό κράτος.⁵⁴

Μετά το 1922 εμφανίζονται δυναμικά στη δημόσια σφαίρα οι προσφυγικοί σύλλογοι ως στρατηγική επιβίωσης και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προσαρμογή και την ενσωμάτωση των προσφύγων. Η συνέχιση δημιουργίας προσφυγικών συλλόγων, και ειδικότερα ποντιακών, αρκετές δεκαετίες μετά, από άτομα που δεν είχαν εμπειρία προσφυγιάς, μπορεί να ερμηνευτεί ευρύτερα ως προσπάθεια διατήρησης της εθνοτικής ταυτότητας μπροστά στον κίνδυνο της παγκοσμιοποίησης. Ουσιαστικά το γενεσιουργό αίτιο της ύπαρξης αυτών των συλλόγων δεύτερης και τρίτης γενιάς, είναι η παραγωγή μνήμης. Στο πλαίσιο αυτό κύριος στόχος των διεκδικήσεων τους είναι η αναγνώριση της πραγματικής ιστορίας του ποντιακού ελληνισμού. Το ζητούμενο δεν είναι η απόδειξη της ελληνικότητας, διότι αυτή εκλαμβάνεται εκ προοιμίου ως αρχέγονη, αλλά η νομοθετική αναγνώριση της γενοκτονίας σε διεθνές επίπεδο. Με τον τρόπο αυτόν, οι σύλλογοι αναδεικνύονται ως αποκλειστικοί δημόσιοι δρώντες για τη διαμόρφωση της επίσημης ποντιακής ιστορίας και μνήμης. Γίνονται αποκλειστικοί συνομιλητές με επίσημους θεσμικούς φορείς και έτσι γίνονται και οι ίδιοι πολιτικοί φορείς. Σήμερα με προφανή τρόπο και με τη συναίνεση των ελληνικών πολιτικών κομμάτων, οι ποντιακοί σύλλογοι στο

⁵⁴ Σαλβάνου, 2018, 117-121

εσωτερικό και οι ομοσπονδίες τους στο εξωτερικό έχουν νομιμοποιηθεί ως πολιτικές παρουσίες και διαμορφωτές πολιτικής.⁵⁵

Η δημόσια κοινωνικότητα συνιστά το βασικό εργαλείο στη συγκρότηση ταυτότητας και την οργάνωση της μνήμης από τους προσφυγικούς συλλόγους. Με τον όρο *δημόσια κοινωνικότητα* εννοούμε κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον δημόσιο χώρο στη βάση πολιτισμικών αντιλήψεων για τη συνάφεια και είναι προσανατολισμένες στην κοινή δράση. Στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας τα υποκείμενα αναπτύσσουν ποικίλες μορφές συλλογικής δράσης τις οποίες επενδύουν με πολιτισμικά νοήματα και μέσα από τις οποίες συγκροτούν συλλογικά υποκείμενα.⁵⁶

Οι σύλλογοι των προσφύγων αυτοπροσδιορίζονται ως πολιτισμικά ιδιαίτερες ομάδες και μέσα από την οργάνωση των δικών τους τελετουργιών και πολιτισμικών δρώμενων επιχειρούν να ξανασυνδέσουν την εκπατρισμένη κοινότητα, να διασαφηνίσουν τα όρια της και να υφάνουν έναν ψυχολογικό δίκτυο ασφάλειας και υποστήριξης των μελών τους στις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν στη χώρα υποδοχής τους. Βασικός λόγος ίδρυσης των συλλόγων είναι η μνήμη του παρελθόντος και ειδικά στους προσφυγικούς η τραυματική εμπειρία του ξεριζωμού. Με τις κάθε είδους λαογραφικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, με τις εκδρομές σε τόπους νοσταλγίας και τα συνέδρια, επιχειρούν να δημιουργήσουν μια κοινότητα συναισθημάτων, να την κάνουν ορατή σε όλα τα μέλη της και διακριτή από τους εκτός ομάδας.⁵⁷

Οι δράσεις που αναπτύσσουν οι εθελοντικές συσσωματώσεις εκτείνονται από τη φιλανθρωπία μέχρι τον ακτιβισμό και τη διαμαρτυρία. Στο πλαίσιο της δημόσιας κοινωνικότητας τους διακρίνονται τρεις βασικές κατηγορίες συλλογικής δράσης:

- Η προσφορά σε τρίτους: η φιλανθρωπική δράση ως συμπληρωματική του κράτους πρόνοιας, η υποστήριξη της εκπαίδευσης με υποτροφίες ή άλλα μέσα, η προστασία ανηλίκων.
- Η ανάπτυξη συλλογικής ταυτότητας: επαγγελματική, εθνική, τοπική, προσφυγική κτλ.
- Η διατύπωση αιτημάτων και διεκδικήσεων προς το κράτος: η διαμόρφωση του τρίτου πόλου (της κοινωνίας των πολιτών) ανάμεσα

⁵⁵ Δέλτσου, 2009

⁵⁶ Ροζάκου, 2017

⁵⁷ Δέλτσου, 2009

στο αναποτελεσματικό κράτος και την αυθαίρετη ιδιωτική πρωτοβουλία.⁵⁸

Μέσα από τις ποικίλες μορφές δράσης οι προσφυγικές συλλογικότητες διαμορφώνουν πρώτα απ' όλα ισχυρή συλλογική ταυτότητα. Η πρωτοβουλία ανήκει συνήθως σε διανοούμενους. Ο όρος διανοούμενος ή λόγιος ή άνθρωπος των γραμμάτων ή πνευματικός άνθρωπος, χρησιμοποιήθηκε αρχικά για τους Έλληνες της διασποράς που συνέβαλαν στην απελευθέρωση, ενώ στη δεκαετία του 1970 ταυτίστηκε με άτομα στρατευμένα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά τον Bourdieu ο όρος αναφέρεται σε ανθρώπους ανώτατης παιδείας, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στη διαχείριση συμβολικού κεφαλαίου, σε πεδία όπως η επιστήμη, η παράδοση, η γλώσσα, η τέχνη, οι νομιμοποιητικοί μύθοι της εξουσίας και τα πολιτισμικά πρότυπα, με σκοπό την αλλαγή ή τη διατήρηση των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων. Ο διανοούμενος έχει τη δυνατότητα να υπερβαίνει την υλική και ανορθολογική καθημερινότητα, να επεκτείνεται σε βαθύτερα επίπεδα νοηματοδότησης και να εγχαράσσει ιδέες και πρότυπα ζωής στις συνειδήσεις των απλών ανθρώπων. Ο υπερβατικός τρόπος νοηματοδότησης της καθημερινότητας δεν ξενίζει τον απλό άνθρωπο, γιατί είναι ήδη εξοικειωμένος με αυτόν, αφού τον έχει ήδη αναπτύξει πρώτη η θρησκεία. Η διαφορά των διανοούμενων είναι ότι δεν στρέφονται στον ουρανό αλλά στη γη και περισσότερο στα ανθρώπινα δικαιώματα.⁵⁹

Σε γενικές γραμμές, οι διανοούμενοι προσεγγίζουν τη ζωή και τον κόσμο με τρόπο ορθολογικό, του προσδίδουν ένα βαθύτερο νόημα και δίνουν την κατεύθυνση στην κοινωνία. Το βασικό χαρακτηριστικό της επιστήμης στην εξέταση κάθε ερωτήματος είναι η περιορισμένη εμβέλεια, η απομόνωση του και η μεταφορά του στο επίπεδο της έρευνας με βάση συγκεκριμένα κριτήρια και επιχειρήματα. Όμως, αν λάβουμε υπόψη τη διαπίστωση του Weber ότι “κανένα ιδανικό δεν αποδεικνύεται επιστημονικά”, καταλαβαίνουμε ότι όταν η επιστήμη καλείται να δώσει απαντήσεις σε κοινωνικά θέματα που ξεπερνούν τα υπαρκτά επιστημονικά όρια, τότε ουσιαστικά η επιστήμη χρησιμοποιείται για τη νομιμοποίηση της κυρίαρχης αντίληψης. Αυτή είναι μια πραγματικότητα, αφού κάθε εξουσία, ακόμη και η πιο αυταρχική, βρίσκει τους υμνητές της στον χώρο των ανθρώπων του πνεύματος. Γι' αυτό στην προσπάθεια οριοθέτησης του διανοούμενου πρέπει να προστεθεί πέρα από την ορθολογική και την ουτοπική και η ηθική ικανότητα και φυσικά να αναγνωρίσουμε

⁵⁸ Αβδελά, 2015, 25

⁵⁹ Χιωτάκης, 2015

πως όσο λιγότερο τα κριτήρια αξιολόγησης της επιστήμης υπαγορεύονται από κατεστημένους μηχανισμούς, τόσο πιο ορθολογικά είναι και τόσο πιο ανοικτά στο καινούριο.⁶⁰

Η συλλογική μνήμη, δηλαδή ο τρόπος που αναγνωρίζει το παρελθόν της μια ομάδα, δεν είναι στατική αλλά δυναμικά εξελισσόμενη διαδικασία. Οι πιο δυνατές φωνές της κοινότητας δίνουν τον τόνο και οι υπόλοιποι συνοδεύουν. Οι διανοούμενοι λειτούργησαν ως διαμεσολαβητές μνήμης. Είναι ουσιαστικά αυτοί που συνέβαλαν στη μετάβαση από τη βιωμένη εθνοπολιτισμική ταυτότητα στη φαντασιακή εθνική. Αφού ακόμη και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η εθνική ταυτότητα δεν ήταν παγιωμένη στο σύνολο του πληθυσμού της Ανατολίας και δεν ήταν η αιτία αλλά μάλλον το αποτέλεσμα της σύγκρουσης.⁶¹

2.5. Οι προσφυγικοί σύλλογοι της Πτολεμαΐδας

Για τη γεφύρωση του πολιτισμικού χάσματος, που προκάλεσε η βίαιη έξοδος των ελληνικών πληθυσμών της Μικρασίας από τον γενέθλιο τόπο τους, ο μόνος δρόμος ήταν η καταγραφή και η διάσωση της ιστορικής μνήμης και των παραδόσεων. Οι πρόσφυγες με επικεφαλής κάποιους λόγιους σχημάτισαν συλλόγους στη νέα πατρίδα τους και παράλληλα με τον καθημερινό αγώνα για την αναδιοργάνωση της ζωής τους, ασχολήθηκαν συστηματικά με την προστασία και την ανάδειξη της πολιτισμικής τους κληρονομιάς. Αυτή η ενασχόλησή τους ήταν ένας αγώνας για την αντιστροφή του χρόνου και τη νοερή επιστροφή στις χαμένες πατρίδες. Η Πτολεμαΐδα είχε την τύχη να φιλοξενεί ένα από τα σπουδαιότερα ονόματα της ποντιακής διανοήσης, τον Παντελή Μελανοφρύδη.⁶²

Οι πρόσφυγες της Πτολεμαΐδας είχαν στα πρώτα τους μελήματα τη συλλογική τους συγκρότηση. Έτσι, πολύ σύντομα ιδρύθηκε η Προσφυγική Ένωση Καϊλαριών “Η καρτερία” με διπλό σκοπό, αφενός να συνδράμει στο έργο της κυβέρνησης σε σχέση με την εγκατάσταση και περίθαλψη των προσφύγων και αφετέρου να επιδιώξει την ηθική και πνευματική ανάπτυξη των μελών της. Αφού έγινε η επίσημη επικύρωση του καταστατικού της, προκηρύχθηκαν οι αρχαιρεσίες για την ανάδειξη της διοίκησης την 17^η Μαΐου 1923. Το επταμελές διοικητικό της συμβούλιο που

⁶⁰ Χιωτάκης, 2015

⁶¹ Σαλβάνου, 2018, 105

⁶² Βαρβούνης, 2016

προέκυψε, συγκροτήθηκε σε σώμα ως εξής: Βασίλειος Χατζηευστρατίου (πρόεδρος), Χρήστος Καζαντζής (αντιπρόεδρος), Ηλίας Αθανασιάδης (γραμματέας), Ηλίας Χατζησάββας (ταμίας) και σύμβουλοι οι Ματθαίος Καλαϊτζόπουλος, Ζαφείρης Ρωσίδης και Αθανάσιος Πετκίδης.⁶³

Το 1923 οι πρόσφυγες των Καϊλαριών θεώρησαν πρώτιστο καθήκον τους τη σύσταση προσφυγικού συλλόγου με σκοπό τη συμβολή στο κυβερνητικό έργο της αποκατάστασης και περίθαλψης των προσφύγων αλλά και της ηθικής και πνευματικής ανάπτυξής τους. Μετά την επικύρωση του καταστατικού του συλλόγου διενεργήθηκαν αρχαιρεσίες στις 17 Μαΐου 1923 και αναδείχθηκε το 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελούσαν οι Βασίλης Χατζηευστρατίου ως Πρόεδρος.

Το 1945 ιδρύθηκε ο Φιλεκπαιδευτικός Όμιλος Πτολεμαΐδας «Αθηνά» με Πρόεδρο τον Παντελή Μελανοφρύδη, Γενικό Γραμματέα τον Φώτη Βίττη και κατά βάση ψυχαγωγική κατεύθυνση. Στις 6 Ιανουαρίου 1952 έγιναν τα εγκαίνια της Λέσχης Ποντίων Πτολεμαΐδας με πρόεδρο τον Γεώργιο Λαζαρίδη.

Στις 6 Ιανουαρίου 1952 τελούνται με επισημότητα τα εγκαίνια της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας, παρουσία των αρχών της πόλης και πλήθους κόσμου. Στο δημοσίευμα επισημαίνεται ότι πρόκειται για την τρίτη κατά σειρά επαρχιακή πόλη, μετά την Καβάλα (1950) και τη Φλώρινα (1951), που αποκτά λέσχη ποντίων μετά τη Θεσσαλονίκη (1933) και υποσημειώνεται, μάλλον ως ενδεικτικό της σημασίας του γεγονότος, ότι προβλέφθηκε η χρήση μικροφωνικής εγκατάστασης για την τελετή του αγιασμού. Πρόεδρος της προσωρινής διοίκησης είναι ο οδοντίατρος Γεώργιος Λαζαρίδης και μέλη της οι Μουρατίδης, Θ. Τιγκλιανίδης, Κ. Κωνσταντινίδης και Ανδ. Γοτουχίδης. Τον σκοπό της ίδρυσης του σωματείου ανέπτυξε ο πρόεδρος, υπογραμμίζοντας το καθήκον και την επιθυμία των διανοουμένων Ποντίων για τη διατήρηση και καλλιέργεια των ποντιακών παραδόσεων, ηθών, εθίμων και θρύλων, που αποτελούν δείγματα του αιωνόβιου ελληνοχριστιανικού πολιτισμού στο πλαίσιο του νεοελληνικού πολιτισμού. Ακολούθησε διάλεξη του Παντελή Μελανοφρύδη, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως σοφός Πόντιος λαογράφος και λογογράφος, με θέμα τα Ακριτικά έπη, στην οποία αναδείχθηκε η συμβολή του ποντιακού ελληνισμού στην

⁶³ Μακεδονία, 3/6/1923, σ. 3

ηρωική και πνευματική ζωή του Βυζαντίου. Η τελετή των εγκαινίων ολοκληρώθηκε με ποντιακούς χορούς από χορευτές με ποντιακή ενδυμασία.⁶⁴

Τις επόμενες ημέρες πραγματοποιήθηκαν οι αρχαιρεσίες για την ανάδειξη της πρώτης επίσημης διοίκησης της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας. Εκλέχθηκαν οι Γεώργιος Λαζαρίδης, Σπύρος Ακριτίδης, Γ. Χατζηπαναγιωτίδης, Αλέκος Πιπλιαγκόπουλος, Γ. Πατρικίδης, Ι. Ορφανίδης, Νίκος Τσακμακίδης, Δ. Παυλίδης, Β. Μπεκιάρης και Κ. Παπαδόπουλος.⁶⁵

⁶⁴ Ποντιακή Εστία, Ιανουάριος 1952, τ.25

⁶⁵ ό. π., Φεβρουάριος 1952, τ. 26

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΡΕΥΝΑ

3.1. Θεματική ανάλυση συνεντεύξεων

Για να έχουν ολοκληρωμένο νόημα τους τα αποσπάσματα που θα ακολουθήσουν, είναι αναγκαίο να οριοθετηθεί το γενικό πλαίσιο εργασίας του ερευνητή. Η χρήση προφορικών μαρτυριών και η προφορική ιστορία, ως τρόπος προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας, δεν παραπέμπει σε ένα οποιοδήποτε εργαλείο που επιλέγεται τυχαία, αλλά σε μια στρατηγική που φανερώνει την ευαισθησία του ερευνητή στην ποιοτική έρευνα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το ενδιαφέρον μας στρέφεται στη διερεύνηση φαινομένων και διεργασιών στο φυσικό τους περιβάλλον. Η προσπάθεια περιγραφής, κατανόησης και ανάλυσης αυτών των διεργασιών βασίζεται στο νόημα που οι πληροφορητές προσδίδουν στην εμπειρία τους και στον τρόπο που κατανοούν την ύπαρξη τους. Ο ερευνητής στηρίζεται σε ποικιλία εμπειρικού υλικού (συνεντεύξεις, αφήγηση ζωής, έρευνα αρχείου) και αξιοποιεί συνδυασμό ερευνητικών μεθόδων. Φυσικά, ο ερευνητής δεν μπορεί να είναι αποστασιοποιημένος, εφόσον η έρευνα διεξάγεται σε ένα πεδίο που καθορίζεται από ηθικές και πολιτικές δυνάμεις, μέσα στο οποίο και ο ίδιος τοποθετείται με τρόπο σημαίνοντα.⁶⁶

Η χρήση ιστορικού ενεστώτα στην αφήγηση γεγονότων του παρελθόντος φανερώνει ότι ο ομιλητής τοποθετεί το γεγονός στο οποίο αναφέρεται στο παρόν, δηλαδή ισχύει ακόμη και τώρα. Αντίθετα όταν χρησιμοποιεί αόριστο τοποθετεί το γεγονός σε κάποια απόσταση στο παρελθόν, δηλαδή δεν ισχύει στο παρόν.⁶⁷

3.2. Συνέντευξη: Παναγιώτης Μωϋσιάδης

(Γεν. Γραμματέας Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας, χορευτής, αρθρογράφος, τηλεοπτικός παραγωγός, μέλος της ιδεολογικής κίνησης *Παρνάδρης*)

Ανάλυση του άξονα *ίδρυση* (χρόνος, πρόσωπα, ιστορικό πλαίσιο)

Ο ποντιακός σύλλογος Πτολεμαΐδας με την επωνυμία Εύξεινος Λέσχη προϋπάρχει ως όρος από το 1952. Σχετικά με τον χρόνο ίδρυσης (1952), τονίζεται ότι ήταν από τους πρώτους συλλόγους που ιδρύθηκαν σε μικρές επαρχιακές πόλεις πέραν

⁶⁶ Χρηστάκης, 2002, 48

⁶⁷ Μπέλλα, 2003

των μεγάλων αστικών κέντρων. Καταγράφεται η εμφανής επιρροή από το περιοδικό Ποντιακή Εστία και την Εύξεινο Λέσχη Θεσσαλονίκης, όπως προκύπτει και από τη χρήση του όρου *Εύξεινος* για δεύτερη φορά στην Ελλάδα.

Η ίδρυση αποδίδεται στην πρωτοπορία της κοινωνίας της Πτολεμαΐδας και στις μεγάλες προσωπικότητες, που είναι συνήθως γόννοι αστικών οικογενειών, με καταγωγή από την Αργυρούπολη, ενώ έχουν ζήσει τα τελευταία χρόνια πριν τον ξεριζωμό στις ελληνικές παροικίες της Νότιας Ρωσίας στα βόρεια παράλια του Εύξεινου Πόντου, όπου άνθισε το ελληνικό θέατρο. Στη διοίκηση του 1952 δεν υπήρχαν γυναίκες ούτε νέοι.

Η περίοδος πολιτιστικής απραξίας από το 1954 μέχρι το 1971, οπότε ενεργοποιείται και πάλι η ΕΛΠ, αφορά όλους τους συλλόγους της πόλης και αιτία της είναι η εμφάνιση της ΔΕΗ, η μετατροπή των κατοίκων σε βιομηχανικούς εργάτες και η αστικοποίηση του πληθυσμού. Οι εσωτερικοί, οικονομικοί μετανάστες που έφτασαν στο ενεργειακό κέντρο της Πτολεμαΐδας, από κάθε γωνιά της Ελλάδας, δημιούργησαν νέους πολιτιστικούς συλλόγους. Ενώ οι Πόντιοι που ήρθαν ως βιομηχανικοί εργάτες από άλλες περιοχές, μαζί με τους φοιτητές της Πτολεμαΐδας στη Θεσσαλονίκη, ήταν οι πρωταγωνιστές της επανεκκίνησης της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας. Στη νευραλγική θέση του προέδρου, επιλέχθηκαν πρόσωπα, που δεν θα ενοχλούσαν το δικτατορικό καθεστώς και τις συντηρητικές κυβερνήσεις, που ακολούθησαν.

Χαρακτηρίζει τη δημιουργία δεύτερου ποντιακού συλλόγου στην Πτολεμαΐδα το 1977 ως διασπαστική πράξη και την αποδίδει στον ανταγωνισμό, την εγωπάθεια και την τάση προβολής που χαρακτηρίζουν τους Πόντιους. Ένα δεύτερο στοιχείο που επισημαίνει είναι ότι ήθελαν κάθε βράδυ να κάνουν μουχαπέτ, ενώ η ΕΛΠ λειτουργούσε πιο ακαδημαϊκά, με βιβλιοθήκη και διαλέξεις πανεπιστημιακών.

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Ως προς τον σκοπό της ίδρυσης του συλλόγου του 1952, αναφέρονται η διάσωση και η ανάδειξη των ποντιακών παραδόσεων και του πολιτισμού, με τη δημιουργία χορευτικών τμημάτων και θεατρικής σκηνης. Ο συνεντευξιαζόμενος θεωρεί ότι είναι η δεκαετία κατά την οποία ο ποντιακός κόσμος, που βρίσκεται σε ένα κοινωνικοπολιτικό περιθώριο, αναζητά έναν τρόπο έκφρασης και αποδοχής. Ουσιαστικά, όμως το ζητούμενο της πρώτης προσφυγικής γενιάς δεν ήταν η διάσωση και η αντίσταση στη λήθη, αλλά η διεκδίκηση της ισοτιμίας και η άρση του

κοινωνικού αποκλεισμού, που αποδίδεται στην χαρακτηριζόμενη ως εχθρική ελληνική πολιτεία. Ένας δεύτερος στόχος της πρώτης περιόδου ήταν η συγκέντρωση πόρων για την κάλυψη της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων πρωτίστως και της Εκκλησίας δευτερευόντως.

Το κεντρικό πρόταγμα του συλλόγου του 1971 ήταν η υπεράσπιση των πολιτιστικών στοιχείων, όπως τα ήθη, τα έθιμα, ο χορός και το τραγούδι. Ο σύλλογος απέσπασε πανελλήνια εκτίμηση για τα χορευτικά του και με τις εκδηλώσεις του κατάφερε να έρθει στο τοπικό προσκήνιο και να συμμετέχει στις τοπικές παρελάσεις. Σε δεύτερο επίπεδο εμφανίστηκε τότε το αίτημα της ένταξης της ποντιακής ιστορίας στα σχολικά εγχειρίδια.

Ανάλυση του άξονα κοινωνική δράση

Ο σύλλογος δεν είχε αναπτύξει δράσεις που να συνδέονται άμεσα με τη θρησκευτική ζωή. Είχε, όμως, συμμετοχή στο Κοινό της Παναγίας Σουμελά, που θεωρούνταν σύμβολο θρησκευτικό, εθνικό και εθνεγερτικό, με βασική επιδίωξη να αποκτήσει το πανηγύρι της εθνικό χαρακτήρα.

Η αλληλεγγύη και η αλληλοβοήθεια ήταν πάντα στη φιλοσοφία του συλλόγου. Δεν υπήρχε, όμως, κάποια θεσμοθετημένη δράση οικονομικής αλληλεγγύης.

Ο σύλλογος δεν ανέπτυξε κοινωνική δράση λόγω της άρνησης όλων των Δημοτικών Αρχών της πόλης στη δημιουργία στέγης και εντευκτηρίου. Αυτή η στάση αποδίδεται σε μια ιδιότυπη ρατσιστική φοβία των κρατούντων.

Ανάλυση του άξονα ατζέντα πολιτικών διεκδικήσεων

Σε πολιτικό επίπεδο σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας (1967-1973) ενθαρρύνθηκε η δράση εθνοτοπικών συλλόγων με προμετωπίδα της έκφρασης τους παραδοσιακούς χορούς, ώστε να εκτονώνεται εκεί η λαϊκή δυναμική και να μην παίρνει αντικαθεστωτικό χαρακτήρα. Σε τοπικό επίπεδο ο σύλλογος παρότρυνε τα άλλα προσφυγικά στοιχεία να δημιουργήσουν συλλόγους, ώστε να διεκδικηθεί από κοινού το αίτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας.

Ο σύλλογος ανέπτυξε κυρίως μορφωτικο-ιστορική και την πολιτική δράση, αυτό το θεωρεί επαναστατική πρακτική, γιατί η πολιτεία ήθελε και πέτυχε οι σύλλογοι να διαπνέονται από μια συντηρητική αντίληψη για τον ρόλο τους στην κοινωνία και να ασχολούνται μόνο με το χορό και το τραγούδι, θεωρώντας ότι κάθε επαφή με την πολιτική μπορεί να τους διαλύσει. Γι' αυτό θεωρεί την ΕΛΠ ως τον

πρώτο σύλλογο που πέτυχε την πολιτική του αφύπνιση. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν τα στελέχη των συνδικάτων της ΔΕΗ μέσω της συνδικαλιστικής ωριμότητα, γνώσης και εμπειρίας τους. Έχοντας λυμένο το βιοποριστικό δημιούργησαν κινηματικές συνθήκες με πανό, αφίσες, συνθήματα και καταγγελτικό λόγο. Τα καθαρά πολιτικά ζητήματα ήταν η γενοκτονία και η ταυτότητα. Στην ανάδειξή τους καθοριστικό ρόλο έπαιξε ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης.

Μετά το 1985 δηλώνει ότι πολιτικοποιήθηκε απόλυτα η δράση του συλλόγου, με πίστη στη δύναμη των θέσεων και των επιχειρημάτων του, καταγγέλλοντας τον ρατσισμό εναντίον των Ποντίων στην κοινωνική καθημερινότητα και μη αποδεχόμενος το καθεστώς της Παναγίας Σουμελά που στηρίζεται σε βασιλικό διάταγμα του 1966. Ένα στοιχείο που δείχνει την πρωτοποριακή δράση της ΕΛΠ είναι η ίδρυση Ομοσπονδίας ποντιακών συλλόγων. Το πρώτο πολιτικό κείμενο που εκδόθηκε είναι το κείμενο της 19^{ης} Μαΐου 1986. Η ανακοίνωση γράφτηκε από τους Ευθύμη Ευθυμιάδη και Παναγιώτη Μωυσιάδη με την καθοδήγηση του Μιχάλη Χαραλαμπίδη και η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στην Κεντρική Πλατεία Πτολεμαΐδας η πρώτη ανοικτή εκδήλωση στην Ελλάδα που πολιτικοποίησε το θέμα της γενοκτονίας.⁶⁸

Ανάλυση του άξονα παράδοση - αξίες

Πιστεύει ότι το τελετουργικό του ποντιακού γάμου έχει ρίζες στα αρχαία μυστήρια και μάλιστα κάποια αρχέγονα στοιχεία τους έχουν μεταφερθεί αυτούσια. Επίσης, ο χορός Κοτσαγκέλ θεωρεί ότι είναι ο αρχαιότερος χορός του κόσμου, ο μοναδικός παγκόσμια ελικοειδής χορός και έχει τις ρίζες του στον αγώνα του μυθικού ήρωα Θησέα κατά του Μινώταυρου.⁶⁹

Υποστηρίζει ότι ο ποντιακός πολιτισμός είναι ο μόνος πολιτισμός που διέσωσε ομηρικές αξίες σε όλες τις πτυχές της ζωής. Θεωρεί πως ιδεολογία είναι να υπερασπίζεις σαν λαός αυτές τις αξίες, που σου έδωσε η γιαγιά σου, δηλαδή την οικογένεια, τον σεβασμό, την παλικαριά, την αυταπάρνηση. Πιστεύει ότι ο πυρρίχιος χορός συμπυκνώνει τη σοφία και το μεγαλείο των αρχαίων, από τη σοφία των οποίων

⁶⁸ Βλ. Π. Μωυσιάδης (2.4.2013). Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας: Οι δράσεις της για την αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων. Διαθέσιμο στο <https://www.pontosnews.gr/274961/pontos/efxeinos-leschi-ptolemaidas-oi-drasesi/>

⁶⁹ Πανομοιότυπη άποψη υπάρχει δημοσιευμένη από τον Πολατίδη Βασίλειο, Κοτσαγκέλ', χορός της εθιμοτυπίας του ποντιακού γάμου. Ανασύρθηκε από <http://www.kotsari.com/laografia/dances/134-pontiakoi-horoi-kotsagkel-kotsageli-pontiako-horon-gamilioi-horoi-horoi-tou-gamou-ston-ponto>

αντλούν τη σκέψη τους οι διανοούμενοι της δύσης, ενώ οι πόντιοι τα έχουν όλα αυτά βιωματικά. Βρίσκει ότι οι συνήθειες και οι όρκοι διατήρησης της φιλίας στον Πόντο κρατούν από την εποχή του Ομήρου. Αποδίδει στην εθνική αυτογνωσία το φαινόμενο της μακροήμερευσης του κρυπτοχριστιανισμού. Αναγνωρίζει μια μεγαλοσύνη στον ποντιακό πολιτισμό και τον θεωρεί απόλυτα ταυτισμένο και ομοιογενή με τον ελληνικό πολιτισμό.

Ανάλυση του άξονα ταυτότητα

Πιστεύει ότι οι γενοκτονίες γίνονται γιατί υπάρχει αντίσταση συνείδησης. Οι νεκροί έχασαν τη ζωή τους γιατί ήταν Έλληνες. Αποδίδει στη γενοκτονία εθνική διάσταση, υποστηρίζοντας πως αν δεν είχαν εθνική αυτογνωσία και εθνική συνείδηση θα εξισλαμίζονταν. Υποστηρίζει ότι η βαθιά θρησκευτική πίστη οχύρωσε τον ποντιακό ελληνισμό και γενικότερα η θρησκεία έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας, γιατί το διακύβευμα ήταν ισλάμ ή χριστιανισμός.

Ανάλυση του άξονα μνήμη

Διαπιστώνεται η περιθωριοποίηση του ποντιακού πληθυσμού και μια στάση εχθρότητας από την κεντρική εξουσία, η οποία αποδίδεται στο ότι δεν ήταν κατανοητή και αποδεκτή η ποντιακή διάλεκτος, ενώ οι χοροί χαρακτηρίστηκαν δαιμονιώδεις. Θεωρεί ότι το ελληνικό κράτος είχε και διατηρεί ακόμη μια στρατηγική αφομοίωσης, ενώ ο σύλλογος με τον αγώνα του διαμόρφωσε τα όρια της ύπαρξης, της διατήρησης και της συνέχειας και απέδειξε σε όλους ότι η πολυμορφία είναι υγεία. Στις γραφειοκρατικές και συγκεντρωτικές δομές της κρατικής εξουσίας θεωρεί ότι κυριαρχούσαν κατά περιόδους οι Πελοποννήσιοι, οι Αρβανίτες και οι δωσίλογοι, που δεν ήθελαν την ενσωμάτωση των προσφύγων, ενώ ο σύλλογος κατάφερε να καταδείξει ότι αυτό συνιστά υποδούλωση.

3.3. Συνέντευξη: Χρύσα Μαρτινάκη- Κοκκίνη - Θεματική ανάλυση

(Ιστορικό μέλος του Συλλόγου Μικρασιατών Πτολεμαΐδας “Η Μικρά Ασία” με συμμετοχή στη Διοίκηση από το 2004, τ. Πρόεδρος, τ. Γεν. Γραμματέας και σήμερα Ταμίας. Έτος γέννησης 1956, απόφοιτος ΤΕΙ)

Ανάλυση του άξονα ίδρυση (ιστορικό πλαίσιο)

Η Πτολεμαΐδα υπήρξε ένας μικρόκοσμος της Μικράς Ασίας, αφού κατοικήθηκε από πρόσφυγες όλων σχεδόν των περιοχών της. Η ίδρυσή του Συλλόγου το 1981 αποδίδεται στο μεράκι των προσφύγων πρώτης και δεύτερης γενιάς, ανθρώπους διαφόρων επαγγελμάτων και μορφωτικού επιπέδου. Κοινό στοιχείο όλων το όραμα, να ιδρύσουν έναν δικό τους σύλλογο, όπου να μπορούν να συναντιούνται, να μιλούν για την πατρίδα και να αναπολούν. Τα 30 ιδρυτικά μέλη του συλλόγου ήταν άνδρες, σήμερα, όμως, οι γυναίκες αποτελούν τον κορμό του συλλόγου. Πόλος έλξης των νέων ήταν και παραμένουν τα χορευτικά συγκροτήματα.

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Η μελέτη, η καταγραφή, η διατήρηση και η συνέχιση της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς των Μικρασιατών. Επιπλέον, η ικανοποίηση του διακαή πόθου εκείνων των ανθρώπων, να έχουν ένα δικό τους Σύλλογο, να τους αγκαλιάσει, να γίνει η δεύτερή τους οικογένεια, όπου θα μπορούσαν να καταθέσουν την ιστορία τους, μια ανάμνηση, ένα γεγονός, ένα τραγούδι, αλλά και να σφυρηλατήσουν με πάθος την ιδέα των Αλησμόνητων Πατρίδων.

Ανάλυση του άξονα κοινωνική ζωή

Παρά το τεράστιο πλήθος των δράσεων του συλλόγου, στον τομέα της κοινωνικής δράσης καταγράφεται μόνο η λειτουργία Τράπεζας αίματος.

Η θρησκευτική παρουσία του συλλόγου περιορίζεται στη συμμετοχή στον εορτασμό του ενοριακού ναού καθώς συμπίπτει με την τέλεση του ετήσιου μνημόσυνου για τα θύματα της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Ανάλυση του άξονα πολιτικές διεκδικήσεις

Δηλώνεται η μη συμμετοχή σε στην πολιτική δράση και η ομοφωνία όλων των μελών και διοικήσεων. Οι πολιτικοί είναι ευπρόσδεκτοι στον σύλλογο να έρθουν όποτε θέλουν και να συζητήσουμε θέματα που αφορούν καθαρά τον σύλλογο.

Ωστόσο στο ζήτημα της γενοκτονίας ασκεί κριτική στην πολιτεία για τις ξεχωριστές ημέρες μνήμης. Θεωρεί ότι δεν είναι ωραία εικόνα, διότι ο Ελληνισμός της Ανατολής ήταν ενιαίος. Δεν θεωρεί ότι έχει κλείσει το θέμα της αναγνώρισης, καθώς η γενοκτονία των Μικρασιατών ακόμη ψάχνει μια θέση στα σχολικά βιβλία. Επομένως, ο αγώνας πρέπει να συνεχιστεί, όμως χωρίς κακία στην ψυχή. Πρέπει να υπάρξει συγχώρηση από τη μεριά μας, γιατί τα βιώματά της την έχουν πείσει πως δεν υπάρχει μίσος μεταξύ των απλών ανθρώπων, παρά μόνο αγάπη, σεβασμός και αναγνώριση της αξίας του άλλου.

Ανάλυση του άξονα παράδοση - αξίες

Οι δράσεις του συλλόγου στα 40 χρόνια λειτουργίας του, είναι μελετημένες και στοχευμένες. Κορωνίδα των δράσεών του Συλλόγου θεωρεί τη διοργάνωση των δύο ιστορικών Συμποσίων και του 1^{ου} Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου, και υπογραμμίζει ότι τα πρακτικά έχουν διανεμηθεί στα σχολεία όλων των βαθμίδων.

Σημειώνει πως οι πολιτιστικοί σύλλογοι είναι οι φάροι για να κρατηθούν ζωντανές οι πανανθρώπινες αξίες που έφεραν στην ψυχή τους οι πρόσφυγες.

Ανάλυση του άξονα μνήμη

Ψηλά στην ιεράρχηση των ανεκπλήρωτων στόχοι βρίσκεται ένα μνημείο, ένα μουσείο και ένα εκκλησάκι. Θεωρεί το μνημείο ως την ελάχιστη απόδοση τιμής στους νεκρούς της Μικρασιατικής Καταστροφής και στους Μικρασιάτες που συνέβαλαν μαζί με τους άλλους πρόσφυγες στην αναμόρφωση της Ελλάδας. Το μουσείο είναι μια παρατεταμένη εκκρεμότητα. Το εκκλησάκι αφορά στο έθιμο των Εισοδίων της Θεοτόκου, η οποία αποκαλείται Μεσοσπορίτισσα από τους Μικρασιάτες, γιατί την ημέρα εκείνη, μεσούσης της σποράς, συνήθιζαν να ζητούν την ευλογία της για την ευφορία της γης.⁷⁰

⁷⁰ Ένα έθιμο με πανάρχαιες ρίζες, το οποίο με απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού Λίνας Μενδώνη εντάχθηκε στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ο Φίλιππος Κουτσαφτής το περιλαμβάνει σε ταινία του με τον τίτλο "Ελευσίνιοι". Βλ. Ελ. Μάρκου/ΑΠΕ, 20.11.2019, Παναγία Μεσοσπορίτισσα «Ένα έθιμο που «συναντά» την αρχαιότητα», διαθέσιμο στο <https://www.amna.gr/home/article/409840/Panagia-Mesosporitissa-Ena-ethimo-pou-sunanta-tin-archaiotita> και Ελ. Μάρκου/ΑΠΕ, 10.08.2022, «Εγγραφή 16 νέων στοιχείων στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας», διαθέσιμο στο <https://www.amna.gr/home/article/479924/Eggrafi-16-neon-stoicheion-sto-Ethniko-Euretirio-Aulis-Politistikis-Klironomias-tis-Elladasrn> και Χ. Παρίδης, 2019, Παραμονή Εισοδίων στην Ελευσία: Εκεί που η παγανιστική παράδοση συναντά τη χριστιανική, διαθέσιμο στο

3.4. Συνέντευξη: Παντελής Καραλευθέρης

[Χορευτής, χοροδιδάσκαλος, μέλος του Δ.Σ. της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας, της ΠΟΕ (Παμποντιακής Ομοσπονδίας Ελλάδας), της ΔΙΣΥΠΕ (Διεθνής Συνομοσπονδία Ποντίων Ελλήνων) και της κίνησης *Παρυάδρης*. Έχει κάνει καταγραφές μαρτυριών πολλών γερόντων και συμμετείχε σε συγγραφικές ομάδες εκδόσεων για τον Πόντο. Ο ίδιος θεωρεί ως μεγαλύτερη συμβολή του το ότι είναι μεταξύ αυτών που άνοιξαν τον δρόμο προς την πατρίδα το 1990 μαζί με τον Κώστα Διαμαντίδη.]

Ανάλυση του άξονα ίδρυση συλλόγων

Σε σχέση με το κλίμα υποδοχής σημείωσε ότι η άφιξη των προσφύγων δημιούργησε μια αγωνία στους ντόπιους πληθυσμούς, γιατί δεν ήταν αυτονόητο ότι ένας γηγενής Μακεδόνας ήξερε πως 1.500 χμ ανατολικότερα υπήρχαν και οι χριστιανοί της Ανατολής.⁷¹ Στην περιοχή μας κατά την πρώτη φάση δεν εκδηλώθηκαν αντιπροσφυγικά αισθήματα ούτε φαινόμενα αντίδρασης της τοπικής κοινωνίας κατά των προσφύγων. Χρησιμοποιήθηκαν, όμως, και οι δύο πλευρές αργότερα, στη φάση της οριστικής εγκατάστασης και της οικειοποίησης περιουσιών των Τούρκων ανταλλαγέντων. Οι ντόπιοι περίμεναν να μοιραστούν τις περιουσίες αυτές, όμως το κράτος τις απέδωσε στους πρόσφυγες.⁷²

Η πρώτη μέριμνα της πρώτης γενιάς ήταν η επιβίωση. Για να την πετύχουν είχαν δύο επιλογές. Την ατομική προσπάθεια και τη συλλογική διεκδίκηση. Έτσι, από τα πρώτα χρόνια δημιουργήθηκαν σύλλογοι για την αποκατάσταση των προσφύγων. Κάποιοι από αυτούς εξαφανίζονται αργότερα λόγω έλλειψης αντικειμένου, ενώ πολλοί μετατρέπονται σε εθνοτοπικούς συλλόγους. Οι πρώτοι προσφυγικοί σύλλογοι γίνονται τα σημεία συνάντησης των διασκορπισμένων προσφύγων. Εκεί

<https://www.lifo.gr/culture/arxaiologia/paramoni-eisodion-stin-eleysina-ekai-poy-i-paganistiki-paradosi-synanta-ti>.

⁷¹ Για ένα οδυνηρό ξάφνιασμα, ένα πολιτισμικό σοκ και από τις δύο πλευρές προσφύγων και γηγενών, λόγω της φαινομενικής διαφοράς των πολιτισμικών στοιχείων, όπως η γλώσσα, που είχαν διαμορφωθεί σε διαφορετικές συνθήκες, κάνει λόγο ο Γ. Μαυρογορδάτος (2016) *Μύθοι και αλήθειες για τους πρόσφυγες του 1922*.

⁷² Για την προστασία των περιουσιών που κατείχαν οι μουσουλμάνοι το ελληνικό κράτος εξέδωσε νόμο, ο οποίος δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 26, τεύχος Α', της 8^{ης} Φεβρουαρίου 1913 (shorturl.at/enuzF) «Περί απαγορεύσεως μεταβιβάσεως κυριότητας κ.τ.λ. ακινήτων κειμένων εις τας καταληφθείσας ή καταληφθησομένας υπό του Στρατού χώρας». Η απαγόρευση περιλάμβανε κάθε δικαιοπραξία και κάθε προσύμφωνο με αναδρομική ισχύ από την 5^η Οκτωβρίου 1912.

οργανώνονται οι πρώτες προσπάθειες συνένωσης, αναζήτησης συγγενών και ενσωμάτωσης στο ελλαδικό κράτος.

Από τους συλλόγους των προσφύγων πρώτης γενιάς, μέσω των πιο φωτισμένων (δασκάλων, ιερωμένων κτλ), συντελέστηκε ένα θαύμα. Η καταγραφή όλης της ιστορικής γνώσης και του λαϊκού πολιτισμού του Πόντου, η οποία συγκεντρώθηκε στο Αρχείο του Πόντου και με τη δουλειά που έγινε στην Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, που δημιουργήθηκε από τον Χρυσάνθο.⁷³ Η Πτολεμαΐδα στον τομέα αυτόν πρωταγωνίστησε σε δύο ανθρώπους τον Παντελή Μελανοφρύδη και τον Ανανία Νικολαΐδη.

Χαρακτηριστικό ρόλο στις προσπάθειες συλλογικής οργάνωσης έπαιξαν κάποιες ελίτ. Σημείο αναφοράς αποτέλεσαν οι καπεταναίοι από το αντάρτικο του Πόντου ή κάποιοι επίγονοι τους, όπως ο Μιχάλαγας και οι Χασιλάδες, που ο ρόλος τους εμφανίζεται εντονότερος την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου. Ο δεύτερος πόλος ήταν οι θρησκευτικές ελίτ, όπως η περίπτωση του Αγαθάγγελου Τσαούση⁷⁴ στη Δράμα, εδώ δεν είχαμε ανάλογη περίπτωση. Τρίτος πόλος ήταν οι δάσκαλοι, όπως ο Μελανοφρύδης, που ασκούσε επιρροή στους καταγόμενους από την περιοχή Αργυρούπολης, ίδρυσε πολιτιστικές ομάδες και αργότερα έγινε και δήμαρχος. Οικονομικές ελίτ δεν είχαμε γιατί οι έμποροι και οι τραπεζίτες ήταν ο πρώτος στόχος των τουρκικών εκκαθαρίσεων.

⁷³ Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών (<https://www0.epm.gr/epm.gr/epm.htm>) είναι επιστημονικό σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ιδρύθηκε το 1927 στην Αθήνα από ομάδα Ποντίων διανοουμένων με πρωτοβουλία του γιατρού Θεοφύλακτου Θεοφυλάκτου και την αποφασιστική ηγεσία του τελευταίου Μητροπολίτη της Τραπεζούντας Χρυσάνθου (Φιλιππίδη) και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος. Σκοπός της ίδρυσης της ΕΠΜ είναι η περισυλλογή, μελέτη και δημοσίευση του γλωσσικού, λαογραφικού και ιστορικού υλικού του Πόντου και όργανο της το επιστημονικό περιοδικό σύγγραμμα «Αρχείον Πόντου».

⁷⁴ Σύμφωνα με τον Γιάννη Δελόγλου (shorturl.at/ilwLP) ο μακαριστός Αγαθάγγελος Τσαούσης γεννήθηκε στη Χόψα της Αργυρούπολης το 1890. Σε ηλικία 16 χρόνων χειροτονήθηκε διάκονος από το Μητροπολίτη Χαλδίας Λαυρέντιο στη μοναστική Αδελφότητα της Μονής Πρασάρεως. Φοίτησε στη Μεγάλη Σχολή του Γένους και στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Ήρθε στην Ελλάδα το 1922 και εγκαταστάθηκε στη Δράμα. Χειροτονήθηκε πρεσβύτερος το 1927 και αρχιμανδρίτης από τον μητροπολίτη Δράμας Λαυρέντιο, τον άλλοτε μητροπολίτη Χαλδίας. Εργάστηκε ως καθηγητής Θεολογίας στο Γυμνάσιο Δράμας και το 1945 εκλέχτηκε Μητροπολίτης της ακριτικής, δυσπρόσιτης και φτωχής Μητρόπολης Νευροκοπίου. Είναι ο πρώτος που υπηρέτησε τη θέση του, οι προκάτοχοι του έμεναν Αθήνα. Κράτησε ζωντανά τα 15 χωριά της στα δύσκολα χρόνια του εμφυλίου, με ιερείς και ιεροψάλτες, υδροδότηση, οδικό δίκτυο και διανομή τροφίμων, φαρμάκων και ρούχων. Αργότερα, που ενώθηκαν οι Μητροπόλεις Νευροκοπίου και Ζιχνών ίδρυσε μαθητικά συσσίτια, καθιέρωσε υποτροφίες και έκτισε εκκλησίες. Είναι ο πρώτος Ιεράρχης της Ελλαδικής Εκκλησίας που λειτούργησε στην Παναγία Σουμελά στην οποία άφησε με διαθήκη τα ιερά του άμφια. Το 1961 ορίζεται τοποτηρητής της Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτας, όπου παρέμεινε έως τις 3 Ιανουαρίου 1965 που εκοιμήθη.

Η πρώτη γενιά ταλαιπωρημένη και ολιγαρκής, όπως είχε μάθει από τον φτωχό Πόντο, οικονομικά αρκέστηκε στην ανταλλάξιμη περιουσία. Η δεύτερη γενιά, άνθρωποι που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, είναι αξιοθαύμαστη γιατί έδωσε τον μεγάλο αγώνα της οικονομικής αποκατάστασης και της δημιουργίας περιουσίας. Είναι αυτή που δημιούργησε την οικονομία της περιοχής και συμμετείχε στο θαύμα της ηλεκτροδότησης της χώρας. Στη δεύτερη γενιά εμφανίστηκαν κάποιοι πυρήνες στο φοιτητικό κίνημα, που είχαν ανησυχίες για τον πολιτισμό, ένιωθαν την ανάγκη να συνενρευθούν με άλλους ομοίους τους και συμμετείχαν σε συλλόγους των μεγαλουπόλεων, όπως είναι η μάνα των συλλόγων η Εύξεινος Λέσχη Θεσσαλονίκης. Πολλοί συναντήθηκαν στο οικοτροφείο της, τον Οίκο Ακρίτα φοιτητή, που φιλοξενούσε άπορους φοιτητές από όλη τη χώρα. Έτσι δημιουργήθηκαν νέοι σύλλογοι για τη διάσωση του πολιτισμού μας, τη μετάδοση του στην επόμενη γενιά και την προβολή του στους υπόλοιπους Ελλαδίτες, με τους οποίους έχουμε συνεργασία και συνδημιουργούμε πλέον. Έχουμε, βεβαίως, ενσωματωθεί αλλά θέλουμε να δείξουμε τα στοιχεία του πολιτισμού μας. Μεγάλο ρόλο έπαιξαν και οι πρώτες ελληνικές ταινίες, όπου όλοι βλέπουν τους Ποντίους να χορεύουν και οι Πόντιοι βλέπουν τους Ποντίους και επαναπροσδιορίζονται.

Η τρίτη γενιά έχοντας εξασφαλισμένη την επιβίωση και την περιουσία από τις δύο προηγούμενες, έρχεται να ζητήσει την απαίτησή της από την ιστορία. Η τρίτη γενιά δημιουργεί το θαύμα της έκρηξης του λαϊκού πολιτισμού με τους εκατοντάδες συλλόγους και τον κάνει πλέον κτήμα όλων των νέων ανθρώπων. Το 1971 δημιουργείται στην Πτολεμαΐδα η Εύξεινος Λέσχη με μεγάλη συμμετοχή και καθαρά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Παρότι προϋπήρχε όλη η δουλειά του Μελανοφρύδη, παρότι προϋπήρχαν οργανωμένες εκφάνσεις θεάτρου, χορού και όλα αυτά, παρότι υπήρχε η προσπάθεια της δεκαετίας του '50, έρχεται ένας άνθρωπος από άλλη περιοχή για να δημιουργήσει τον πρώτο Ποντικό Σύλλογο στην Πτολεμαΐδα, ο Ευθύμης Ευθυμιάδης. Ο σύλλογος αυτός δεν έχει πολιτικό προσανατολισμό, έχει καθαρά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Στόχος του είναι η διάσωση των πολιτισμικών στοιχείων του Πόντου και η μετάδοσή τους στις νεότερες γενιές. Αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του '80, που ήταν μια περίοδος έντονου κομματισμού, έγινε μια προσπάθεια από την πολιτική να κατεβάσει προς τα κάτω την εξουσία για να αντλήσει πολιτικό αποτέλεσμα. Τότε χρησιμοποιήθηκαν πολλοί σύλλογοι για να εκφράσουν κομματικές ανησυχίες και πολιτικές κορπορατισμού από πάνω προς τα κάτω.

Ανάλυση του άξονα παραγωγή πολιτισμού

Το μεγάλο πρόβλημα των σημερινών συλλόγων είναι η βαθιά συντηρητική αντίληψη η οποία δεν βοηθά αυτόν καθαυτόν τον πολιτισμό. Το να χορέυεις όσο καλύτερα γίνεται έναν χορό που χορεύονταν πριν από εκατό χρόνια είναι σημαντικό, διότι διασώζεται ο λαϊκός πολιτισμός. Το να αναπαράγεις συνεχώς τα παλιά πολιτιστικά πρότυπα δεν είναι πολιτισμός, είναι στασιμότητα, είναι συντήρηση. Συνεχίζουμε να κλαίμε πάνω σ' αυτά που είχαν οι δικοί μας, να τα αγαπάμε, να τα συντηρούμε, να τα κάνουμε όσο γίνεται πιο λαμπρά, πιο φωτεινά αλλά δεν παύει να είναι παλιά. Παραμένουμε στάσιμοι και μετατρέπομαστε σε φολκλόρ. Πρέπει να πάρουμε τα στοιχεία του πολιτισμού της Ανατολής και να τα μετατρέψουμε σε νέα πολιτισμικά παράγωγα και πάνω σ' αυτό πρέπει να γίνει μια πολύ μεγάλη κουβέντα.

Αυτό που πρέπει να διαφυλαχθεί είναι τα στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού, έστω και ένα μικρό κουμπί, μια κλωστή, μια χορδή από ένα όργανο, μια παλιά φωτογραφία, μια λέξη, ένα παραμύθι, ένα φαγητό, οτιδήποτε μπορούμε να σώσουμε από τους ανθρώπους της πρώτης και δεύτερης προσφυγικής γενιάς, πρέπει να το κάνουμε. Κι αυτό πρέπει να το καταγράψουμε και να το βάλουμε δίπλα σε όλα όσα κατέγραψε η πρώτη προσφυγική γενιά και να έχουμε το αρχαιακό υλικό εκείνο καταγραμμένο, καταχωρημένο, πιστοποιημένο σε μια γωνιά οργανωμένο έτσι ώστε ο κάθε μελετητής να μπορεί να προσφεύγει σ' αυτό να βλέπει πώς ήταν οι άνθρωποι αυτοί που ήρθαν από εκείνον εκεί τον τόπο και ποια ήταν τα στοιχεία του πολιτισμού τους.

Δεν μπορεί να έχουμε 15 θεατρικές ομάδες στην πόλη και 20 χορευτικές και ο χώρος γύρω από τον σύλλογο να είναι βρώμικος. Καμπάνιες καθαρισμού δημόσιων χώρων ή αλληλεγγύης σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, δημιουργούν ψυχολογία στα νέα παιδιά και παραδειγματίζουν. Πρώτα η καθαριότητα και μετά οι χοροί. Πρώτα η βοήθεια στον συνάνθρωπο και μετά το θέατρο. Πολιτισμός δεν είναι να ψήνουμε σουβλάκια στις πλατείες και να χορεύει ο κόσμος δωρεάν. Ούτε όποιου του περισσεύει χρόνος να πηγαίνει να χορεύει ή να παίζει ένα θεατρικό. Αυτό το χαρακτηρίζω ως πολιτισμό της κλιμακτηρίου. Πολιτισμός είναι να κάνεις αυτά για να χαίρεται η ψυχή σου, αλλά να δημιουργείς και νέα πολιτιστικά στοιχεία. Για παράδειγμα, αυτό που συμβαίνει στην πόλη και βλέπω μία έκρηξη τελευταία, η ενασχόληση με τη ζωγραφική ή με την ποίηση, κάτι θα βγει απ' αυτό. Νομίζω ότι οι πολιτιστικοί σύλλογοι θα πρέπει να συνενωθούν και να ασχοληθούν περισσότερο με κοινωνικές δραστηριότητες και με την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Άλλη μεγάλη μάστιγα των συλλόγων είναι η επαγγελματική ενασχόληση πολλών στελεχών με το αντικείμενο. Είναι απίθανο πόσα αντικείμενα έχουν επαγγελματοποιηθεί γύρω από τις δραστηριότητες των συλλόγων. Επαγγελματίες του ήχου, κατασκευαστές οργάνων, ράφτες στολών που έχουν ατομικά συμφέροντα από τις αποφάσεις των συλλόγων. Οι οποίοι στην προσπάθεια τους να κάνουν πιο ελκυστικό το εμπόρευμα, κάνουν υπερβολές και τρίγωνα νταούλια ή στολές πράσινες, κίτρινες, κόκκινες και εκεί ανοίγει μια πολύ μεγάλη κουβέντα, τι είναι ποντιακό, πόσο ποντιακό είναι, πόσο παραδοσιακό κτλ. Υπάρχουν κάποιοι δημοσιογράφοι, που για να πουλήσουν εικόνα, τη δημιουργούν από το τίποτε. Υπάρχουν, επίσης, κάποιοι που έχουν ιδιοκτησιακή αντίληψη. Υπάρχει ματαιοδοξία, αλλά αυτό είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο. Όμως, την επαγγελματική ενασχόληση των στελεχών των διοικήσεων, νομίζω πως πρέπει να την ελέγξουμε και καταστατικά στους συλλόγους.

Ένας πολιτιστικός σύλλογος αυτό που μπορεί να κάνει είναι να οργανώνει όσο μπορεί τις ελεύθερες πρωτοβουλίες των ανθρώπων που παράγουν πολιτισμικά στοιχεία. Δεν είναι να τις χειραγωγεί. Ένας σύλλογος είναι να βοηθήσει δύο αθλητές, φτιάχνοντας το μονοπάτι να πάνε στο βουνό. Να δώσει έναν καμβά σε έναν επίδοξο ζωγράφο. Δεν είναι να καλεί τον ζωγράφο να εκθέσει τα έργα του και να τα προβάλλει με την υπογραφή του προέδρου από κάτω. Να δώσει εργαλεία στους πραγματικούς καλλιτέχνες να δημιουργήσουν πολιτισμό όχι να παίρνει το αποτέλεσμα και να το προβάλλει προβαλλόμενος ο ίδιος.

3.5. Συνέντευξη: Σοφία Τουμανίδου

(Δασκάλα, Πρόεδρος Ποντιακού Συλλόγου Πτολεμαΐδας από το 2015 ως το 2021)

Ανάλυση του άξονα ίδρυση (ιστορικό πλαίσιο)

Η ίδρυσή του Συλλόγου το 2002 οφείλεται στη απόφαση συνένωσης των δύο ποντιακών σωματείων της πόλης, της Ευξείνου Λέσχης και της Ένωσης Ποντίων, προκειμένου να επιτευχθεί η ενιαία έκφραση των Ποντίων της Πτολεμαΐδας σε ένα σύλλογο. Ως προς το προφίλ των ιδρυτών διαπιστώνεται εκπροσώπηση όλων των κοινωνικών, μορφωτικών και επαγγελματικών ομάδων, ενώ ως προς το φύλο και την ηλικία, οι γυναίκες και οι νέοι αποτελούν μειοψηφικό ποσοστό. Κοινό

χαρακτηριστικό των ιδρυτών είναι το πάθος τους για την ανάδειξη του ποντιακού πολιτισμού.

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Παρουσίαση των ιδρυτικών στόχων του συλλόγου μεταξύ των οποίων η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού του Πόντου, η αναγνώριση της γενοκτονίας, η ίδρυση μουσείου και βιβλιοθήκης, η επιμόρφωση των μελών και το άνοιγμα στα ενδιαφέροντα των νέων και των γυναικών για την ενίσχυση της ισότιμης συμμετοχής τους στις δραστηριότητες του συλλόγου. Επιπλέον, περιλαμβάνονται πολλοί στόχοι κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως ενίσχυση απόρων, υποτροφίες και αποκατάσταση Ποντίων νεοπροσφύγων.

Ανάλυση του άξονα κοινωνική ζωή

Αναπτύχθηκε πλήθος δράσεων συμπαράστασης και αλληλεγγύης σε ευάλωτες ομάδες (πρόσφυγες, σεισμόπληκτους, αναπήρους, σοβαρά ασθενείς) και οργανισμούς προστασίας μητέρας, παιδιού και γερόντων.

Εκδηλώνεται πλούσια συμμετοχή των χορευτικών και της χορωδίας του συλλόγου σε θρησκευτικές τελετές (γιορτές, πανηγύρια, λιτανείες, ολονυκτίες, ακολουθίες υποδοχής εικόνων και λειψάνων) στην Εορδαία και σε γειτονικά σημεία υψηλού συμβολισμού (Παναγία Σουμελά). Επιπλέον, ο σύλλογος συμμετέχει στην ανέγερση και τη συντήρηση παρεκκλησιών.

Ανάλυση του άξονα πολιτικές διεκδικήσεις

Δηλώνεται καταφατικά η αποχή από κάθε πολιτική δράση, λόγω καταστατικής δέσμευσης. Ωστόσο στη συνέχεια απαριθμούνται μια σειρά εκδηλώσεων πολιτικού χαρακτήρα, όπως η συμμετοχή σε εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για τη γενοκτονία, σε έκδοση βιβλίων και η δημόσια τοποθέτηση σε

Ανάλυση του άξονα παράδοση - αξίες

Εκτιμά ότι πρέπει διαφυλαχθεί αναλλοίωτη η ποντιακή διάλεκτος και η ποντιακή παράδοση (το τραγούδι, ο χορός, η φορεσιά). Αυτό που πρέπει να αλλάξει είναι ο τρόπος προσέγγισης των μελών του συλλόγου.

Ανάλυση του άξονα μνήμη

Ως προς το ανεκπλήρωτο περιορίστηκε σε αναφορές μνημονικών τόπων (μνημείο γενοκτονίας, λαογραφικό μουσείο και μνημείο μητροπολίτη Χρυσανθου).

3.6. Συνέντευξη: Λιβέρης Πασχαλίδης / 19 ΑΠΡ 2021

(Πρόεδρος Θρακικής Εστίας Εορδαίας “Ο Αρχηγένης”)

Ανάλυση του άξονα ίδρυση (ιστορικό πλαίσιο)

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1989 από πρόσφυγες πρώτης και δεύτερης γενιάς και έγινε αποδεκτός ως προσφυγικός σύλλογος στην προσφυγική κοινωνία της Πτολεμαΐδας, άλλωστε ήταν σε όλους συμπαθείς επειδή ήταν γνωστοί χωρατατζήδες. Αργήσαμε αρκετά να ιδρύσουμε σύλλογο, με αποτέλεσμα να έχει χαθεί το 80% της πρώτης γενιάς και οι μαρτυρίες τους, προλάβαμε περίπου 25 άτομα. Η καθυστέρηση αποδίδεται στην έλλειψη μιας ηγετικής μορφής. Πρωτεργάτης και πρώτος πρόεδρος ήταν ο Αθηνόδωρος Τανίδης, οικονομολόγος και δημοσιογράφος. Στη διοίκηση είχε μηχανικό, δικηγόρο, γιατρούς, δασκάλους και απλούς ανθρώπους με την καρδιά γεμάτη Θράκη, ενώ το 30% ήταν γυναίκες.

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Βασικός σκοπός είναι να συνενώσει όλους τους Θρακιώτες της ευρύτερης περιοχής, να αναβιώσει τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις από τους προγόνους μας και να μείνουν αναλλοίωτα στο διάβα του χρόνου.

Ανάλυση του άξονα κοινωνική ζωή

Στα πρώτα άρθρα του καταστατικού αναφέρεται η αλληλεγγύη. Κάνουμε δύο φορές τον χρόνο αιμοδοσία, κάναμε ως τώρα συνολικά 26 φορές. Βοηθάμε οικογένειες τις ημέρες των γιορτών μέσω της εκκλησίας. Συνεισφέραμε στους πρόσφυγες των ημερών μας τρόφιμα, ρουχισμό και παιδικά παιχνίδια. Βοηθάμε παιδιά του Συλλόγου που έχουν οικονομική ανάγκη στην πρώτη τους εγκατάσταση ως φοιτητές.

Υπάρχει αγαστή σχέση με την Εκκλησία. Το 2011 βγάλαμε όλα τα εκκλησιαστικά κειμήλια από τον Ι.Ν. Αγ. Στεφάνου και τα εκθέσαμε στο Μουσείο Πτολεμαΐδας.

Ανάλυση του άξονα πολιτικές διεκδικήσεις

Κατηγορηματικά όχι, ο Σύλλογος δεν μετέχει ούτε αναπτύσσει πολιτική δράση. Σχετικά με το θέμα της αναγνώρισης της γενοκτονίας του Θρακικού Ελληνισμού, θεωρεί προσωπικά ότι η γενοκτονία είναι μία και ενιαία, απλώς έγινε σε διαφορετικές περιόδους και θα πρέπει να έχει μια κοινή ημερομηνία τιμής και μνήμης.

Ανάλυση του άξονα μνήμη

Με έντονη συγκινησιακή φόρτιση εστιάζει σε τέσσερις στιγμές. «Έκλαψα τέσσερις φορές με τον σύλλογο» σημειώνει χαρακτηριστικά και τις απαριθμεί.. Η πρώτη ήταν μια συγκινητική εκδήλωση με τους πρόσφυγες πρώτης γενιάς το 2005 στο Πνευματικό Κέντρο. Η δεύτερη το 2010 στη μεγάλη γιορτή στο Γυμναστήριο, με εικόνα που πρόβαλε κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα με τη σειρά που απελευθερώθηκε και συνοδευόταν από χορευτικό συγκρότημα της αντίστοιχης περιοχής. Η τρίτη την 25η Μαρτίου 2010 όταν πήγαμε και γιορτάσαμε με τους Έλληνες στο Μονπελιέ. Τέλος, η τέταρτη στο Πανθρακικό Αντάμωμα, όπου βρήκαμε τον εγγονό του εφοπλιστή Γιαννουλάτου, που μετέφερε με τα καράβια του τους πρόσφυγες στον Βόλο, είχαμε τότε μια γυναίκα 107 ετών, που ήταν πάνω στο καράβι και σηκώθηκε και του είπε «εγώ ήμουν πελάτισσα σου από παλιά».

3.7. Συνέντευξη: Ευθύμης Ευθυμιάδης / Ανατολικό, 15.05.2021

(έτος γέννησης 1942, προσφυγική καταγωγή Λερίν Αργυρούπολης, Πρόεδρος Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας, χορευτής, χοροδιδάσκαλος, μέλος της μη κυβερνητικής οργάνωσης *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα και την απελευθέρωση των λαών* που είχε δημιουργήσει ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης).

Ανάλυση του άξονα ίδρυση (ιστορικό πλαίσιο)

Αναφέρεται στην ίδρυση του δεύτερου συλλόγου, της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας, της δεκαετίας του '70, στον οποίο συμμετείχε ενεργά. Τονίζει την έντονη πολιτική του δράση στα εργατικά σωματεία της Εορδαίας αρχικά και σε πολιτικό κόμμα στη συνέχεια και σ' αυτήν αποδίδει την κοινωνική αναγνώριση προς το πρόσωπό του και την ανάδειξή του στη θέση του προέδρου.

Περιγράφει το πολιτικό πλαίσιο της περιόδου, από την ενεργοποίηση του συλλόγου και κατά τη διάρκεια της δικής του θητείας. Μεταξύ των γεγονότων που

προετοίμασαν το έδαφος και ευνόησαν την πορεία του κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης, αναφέρει:

1. Την επιρροή της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης και των προσωπικοτήτων της, όπως ο Κιανχίδης, πρωτεργάτης της ίδρυσης του φοιτητικού οικοτροφείου *Οίκος Ακρίτα Φοιτητού*⁷⁵ το 1957 και του σωματείου *Άγιος Γεώργιος Περιστερεώτα*⁷⁶ το 1965.
2. Τη δημιουργία χορευτικού τμήματος στο Ανατολικό, τόπο διαμονής του, το οποίο αποτέλεσε το φυτώριο, από το οποίο προήλθαν χορευτές και χοροδιδάσκαλοι.
3. Την καθοριστική γνωριμία του με τον Μιχάλη Χαραλαμπίδη με τον οποίο ταυτίστηκε και συμπορεύτηκε στο ζήτημα της γενοκτονίας.
4. Τη θριαμβευτική εμφάνιση του χορευτικού της Πτολεμαΐδας στην εκπομπή *Να η ευκαιρία* το 1982.⁷⁷

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της θητείας του ήταν η πολιτικοποίηση συλλόγου και του ποντιακού ζητήματος. Διαφώνησε από την αρχή με όσους είχαν την αντίληψη ότι ο σύλλογος εκτροχιάζεται ασκώντας πολιτική και θέτοντας πολιτικού χαρακτήρα διεκδικήσεις. Υποστήριξε ότι το Ποντικό ζήτημα είναι σε όλο του το εύρος πολιτικό.

Ανάλυση του άξονα πολιτικές διεκδικήσεις

Αγωνίστηκε να αναδείξει την πολιτική διάσταση του Ποντιακού ζητήματος και εκφράζει την ικανοποίησή του γιατί η Ευξείνος Λέσχη Πτολεμαΐδας βρέθηκε στην πρωτοπορία του αγώνα για την γενοκτονία. Υποστηρίζει ότι η πρώτη ανοικτή εκδήλωση για την ανάδειξη της γενοκτονίας έγινε στην Πτολεμαΐδα στις 21 Σεπτεμβρίου 1986.⁷⁸ Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφει την ιδέα δημιουργίας του ιστορικού πανό και την προέλευση του κομβικής σημασίας όρου *Αναγέννηση*:

⁷⁵ <https://www.efxinos.gr/skopoi-ergo.asp>

⁷⁶ https://epontos.blogspot.com/2012/04/blog-post_4955.html

⁷⁷ <https://www.pontosnews.gr/274961/pontos/efxeinos-leschi-ptolemaidas-oi-drasei/>

⁷⁸ <https://e-ptolemeos.gr/efxinos-leschi-ptolemedas-foreas-diekdikisis-tis-pontiakis-genoktonias-tou-moisiadi-panagioti/>

Η γενοκτονία ξεκίνησε από την Πτολεμαΐδα. Το σύνθημα «Από την γενοκτονία στην αναγέννηση» ξεκινάει από την Πτολεμαΐδα. Έγινε πρώτα από την Εύξεινο Λέσχη Πτολεμαΐδας, μετά πέρασε προς τα έξω, αγκάλιασε όλα τα σωματεία της Ελλάδας και υποχρεωτικά πέρασε και στο εξωτερικό. Τι είναι η αναγέννηση; Να σου εξηγήσω. Εγώ κατάγομαι από την Αργυρούπολη Δράμας. Η Αργυρούπολη ήταν βάλτος, δεν υπήρχε χωριό όταν ήρθαν οι δικοί μας. Ήρθαν από 4 χωριά της Αργυρούπολης, εγκατασταθήκαν εκεί και ίδρυσαν τον πρώτο σύλλογο με το όνομα Αναγέννηση στις 24 Φεβρουαρίου 1930. Από εκεί πήρα το σύνθημα.

Σε επίπεδο οργανωτικό έθεσε το θέμα της δημοκρατικής λειτουργίας και της ισότιμης συμμετοχής όλων των μελών στην Εύξεινο Λέσχη αλλά και στην Ομοσπονδία. Στο πλαίσιο αυτό τροποποίησε το καταστατικό και έθεσε περιορισμό δύο θητειών για τον Πρόεδρο.

Ανάλυση του άξονα παράδοση - αξίες

Στη συζήτηση ο πληροφορητής έθεσε ένα σοβαρό πρόβλημα που ταλανίζει δεκαετίες τον χώρο των ποντιακών σωματείων αλλά και ευρύτερα την ελληνική κοινωνία. Πρόκειται για Εκτιμά ότι αυτό που μένει ανεκπλήρωτο μέχρι σήμερα είναι η ενότητα του ποντιακού χώρου. Ένα σημαντικό στοιχείο της ενότητας είναι το ίδρυμα της Παναγίας Σουμελά. Οι δημοκρατικές αξίες και το πνεύμα συλλογικότητας πιστεύει ότι πρέπει να κατισχύσουν του αυταρχισμού και της ιδιοτελείας. Το ιερό σύμβολο της Παναγίας Σουμελά δεν μπορεί να λειτουργεί σε καθεστώς απόλυτης οικογενειοκρατίας. Πρέπει να δοθεί τέλος σ' αυτό το εκφυλιστικό φαινόμενο και να θεσπιστεί η διαφάνεια και η αντιπροσωπευτικότητα στη διοίκηση του ιδρύματος.

Παρέθεσε και υπόμνημα για το ιδιοκτησιακό του Ιερού Ιδρύματος Παναγία Σουμελά, στο οποίο αναφέρεται το ιστορικό και οι προσπάθειες της οργανωμένης ποντιακής κοινότητας με τη συμπαράσταση ποντίων βουλευτών μέχρι την έκδοση του Βασιλικού Διατάγματος 924/18-10-1966, σύμφωνα με το οποίο το Ίδρυμα χαρακτηρίστηκε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, ώστε να περιέλθει ο πλήρης έλεγχος του στην Ιερά Μητρόπολη Βεροίας. Όμως, στην πραγματικότητα καθυποτάχθηκε στο ομώνυμο σωματείο και στον εναγκαλισμό της απόλυτης οικογενειοκρατίας. Έτσι, υπάρχει για 29 χρόνια ένας πρόεδρος, που τον διαδέχεται ο γιος του και το ίδιο ισχύει για τα μέλη της διοίκησης, τα οποία έχουν σχέση συγγένειας με τον πρόεδρο και είναι ουσιαστικά ισόβια και αναντικατάστατα.

Κλείνοντας, ζητά την αφύπνιση όλων των Ποντίων για την εξάλειψη του αυταρχισμού και της ιδιοτέλειας, καταθέτει πρόταση για την αποκατάσταση του συλλογικού πνεύματος και για την ανάδειξη της οικουμενικότητας του Ιερού Ιδρύματος της Παναγίας Σουμελά.⁷⁹ Το συγκεκριμένο υπόμνημα παρατίθεται αυτούσιο στο παράρτημα της παρούσας έρευνας.

3.8. Συνέντευξη: Αντώνης Μαυρίδης / Πτολεμαΐδα, 03.02.2022

(Δημοσιογράφος της ΕΡΑ Κοζάνης, Πρόεδρος Ποντιακού Συλλόγου Πτολεμαΐδας από τον Νοέμβριο του 2021 μέχρι σήμερα)

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Ως νεοεκλεγείς πρόεδρος αντιλαμβάνεται την αποστολή του συλλόγου ως τριπλή ευθύνη. Την ιστορική, την πολιτιστική και την κοινωνική. Στο επίπεδο της ιστορίας θεωρεί πως απαιτούνται συνεργασίες και υποδομές ανάδειξης του ιστορικού αποθέματος. Απαιτούνται συνεργασίες με τους συλλόγους της πόλης για την ανταπόκριση στον πολιτιστικό του ρόλο. Ενώ με τη διεύρυνση του πεδίου δράσης του τμήματος εθελοντισμού και αλληλεγγύης αισιοδοξεί για την ανταπόκριση στην κοινωνική του αποστολή.

Βασικό μειονέκτημα του συλλόγου θεωρεί την εσωστρέφεια και συνδέει το ξεπέραςμα της με τη γνώση. Αναφέρεται συγκεκριμένα σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο και σε πρόγραμμα γνωριμίας και παρουσίασης των υποδομών του συλλόγου στους μαθητές των σχολείων. Θετικά βήματα στην κατεύθυνση της εξωστρέφειας είναι η συνεργασία με τον Όμιλο Σκραμπλ για υλοποίηση μιας ποντιακής διάστασης του παιχνιδιού και η δυνατότητα δανεισμού βιβλίων από τη βιβλιοθήκη και σε μη μέλη του συλλόγου.

Ανάλυση του άξονα αξιολόγηση της δράσης

Η προσφορά των προσφύγων στην πόλη συνοψίζεται στην αλλαγή των πληθυσμιακών δεδομένων και στην ανάκαμψη της παραγωγικής δραστηριότητας. Οι

⁷⁹ Βλ. Το ΒΗΜΑ, 2009, «Πόλεμος Ποντίων για την Παναγία Σουμελά», το δημοσίευμα περιλαμβάνει καταγγελία του προέδρου της Παμποντιακής Ομοσπονδίας Ελλάδας (ΠΟΕ) κ. Γ. Παρχαρίδη, σύμφωνα με την οποία το ίδρυμα διοικείται επί 46 χρόνια (σχεδόν 60 σήμερα) από την ίδια οικογένεια.

σύλλογοι συνέβαλαν στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας και την πολιτιστική πολυχρωμία της πόλης.

Αναγνωρίζει απουσία του συλλόγου και μειωμένα αντανακλαστικά την περίοδο που η κοινωνία δοκιμάστηκε από την πανδημία. Θεωρεί πως το μεγάλο στοίχημα της επόμενης περιόδου είναι η τεχνολογική αναβάθμιση και η ψηφιοποίηση όλων των λειτουργιών του συλλόγου, ώστε να πλησιάσει και να ενεργοποιήσει τα απομακρυσμένα μέλη του.

Ανάλυση του άξονα ατζέντα πολιτικών διεκδικήσεων

Ο Σύλλογος δεν διαθέτει τις υποδομές του και δεν εμπλέκεται στον κομματικό ανταγωνισμό. Όμως, συμμετέχει στο πολιτικό γίνεσθαι και επιζητεί την πολύπλευρη πολιτική αναζήτηση. Το μεγαλύτερο επίτευγμα της δράσης του συλλόγου είναι ότι οι διοικήσεις του δεν αρκέστηκαν στα έθιμα και τις παραδόσεις, αλλά μπήκαν βαθύτερα στην ιστορική γνώση, η οποία τους οδήγησε στην πρωτοπορία του αγώνα για την αναγνώριση της γενοκτονίας. Η πρωτοπορία αυτή αποδίδεται στη συνδικαλιστική εμπειρία των πρωταγωνιστών και διευκρινίζεται ότι η διάσταση που προσδίδεται στη διεθνή αναγνώριση δεν ενσωματώνει στοιχεία εκδίκησης και υπόθαλψης μίσους προς τον τουρκικό λαό, αλλά προβάλλεται ως παρακαταθήκη ειρήνης για την εξάλειψη της προσφυγιάς στο μέλλον.

Ανάλυση του άξονα ταυτότητα

Ταυτότητα σημαίνει ιστορία, λαογραφία, παραδόσεις, χορό, θέατρο, διάλεκτο και την ερμηνεία όλων αυτών στο σήμερα. Θεωρεί, επίσης, πως ό,τι βίωσε ένας λαός διαμόρφωσε την ιστορία του και χρέος του συλλόγου είναι σήμερα η ανάδειξη της πραγματικής ιστορίας. Στοιχεία της ταυτότητας αυτής είναι η πραγματική αγάπη για την πατρίδα, η οποία δεν ταυτίζεται με τον εθνικισμό ούτε με τη μισαλλοδοξία.

Ανάλυση του άξονα μνήμη

Η μνήμη συνδέεται με τη βιβλιοθήκη, το μουσείο και το μνημείο της γενοκτονίας. Θέλουμε αυτά να έχουν ψυχή και εικαστική αξία. Να συμβάλουν στην ανάδειξη της ιστορικής ταυτότητας. Γι' αυτό πρέπει να αποτελούν μια ενότητα. Ανατρέψαμε με επιχειρήματα την άποψη ότι το μνημείο της γενοκτονίας πρέπει να βρίσκεται στην κεντρική πλατεία. Όλοι πλέον συμφωνούμε ότι η θέση του είναι στο αναξιοποίητο

πάρκο της Αγίας Σκέπης που μπορεί να ονομαστεί πάρκο γενοκτονίας και έτσι να αποκτήσει ταυτότητα.

3.9. Συνέντευξη: Φωτεινή Μπογιατζή- Πέκου / Πτολεμαΐδα, 02.05.2022

[Έτος γέννησης 1946, συνταξιούχος φαρμακοποιός.

Γεν. Γραμματέας Συλλόγου Μικρασιατών Πτολεμαΐδας “Η Μικρά Ασία” και υπεύθυνη του Μουσείου του Συλλόγου.

Το μακροβιότερο στέλεχος του Συλλόγου, μετέχει ανελλιπώς στη διοίκηση από το 2002 μέχρι σήμερα, με πλούσιο συγγραφικό έργο, στο οποίο περιλαμβάνεται το “Σεργιάνι στις μικρασιάτικες γεύσεις: Λαογραφία και Παράδοση” (2010).]

Ανάλυση του άξονα ίδρυση (ιστορικό πλαίσιο)

Εκτιμά πως η ανάγκη δημιουργίας Συλλόγου εμφανίστηκε το 1981, όταν προέκυψε προσωπικός ελεύθερος χρόνος. Τότε τα περισσότερα μέλη είχαν μόνιμη εργασία στη ΔΕΗ, είχαν εξασφαλισμένο το παρόν αλλά και το μέλλον τους, οπότε είχε οριστικά κλείσει το θέμα της αποκατάστασης.

Ανάλυση του άξονα σκοπός

Όπως προκύπτει και από τα πεπραγμένα του Συλλόγου, δηλώνει ότι σε πρώτη φάση δόθηκε βαρύτητα στη διατήρηση του πολιτισμού. Στον όρο αυτό περιλαμβάνει την πολιτιστική ζωή της Μικρασίας, δηλαδή τους χορούς, τα τραγούδια και τις φορεσιές. Όταν ο κύκλος αυτός ολοκληρώθηκε ήρθε η σειρά της απόδοσης τιμής με την ανέγερση Μνημείου. Ως επόμενη εκκρεμότητα θέτει το Μουσείο, όπου επισημαίνει πως ακολουθείται μια μακρόσυρτη και ατελέσφορη διαδικασία.

Ανάλυση του άξονα πολιτικές διεκδικήσεις

Τίθεται κατηγορηματικά υπέρ της μίας γενοκτονίας, την οποία αποκαλεί Γενοκτονία των Ελλήνων της Εγγύς Ανατολής. Θεωρεί ότι οι πολιτικοί δεν θέλουν να αναγνωρίσουν τη γενοκτονία, για να μη χαλάσουν τις διεθνείς σχέσεις με τους συμμάχους μας, οι οποίοι δεν το θέλουν από την πλευρά τους για να μην αποκαλυφθεί ο φιλοτουρκικός ρόλος τους. Για τον λόγο αυτόν, οι πολιτικοί, ενσπείρουν τη διχόνοια μεταξύ των τριών Ομοσπονδιών (Ποντίων, Θρακών, Μικρασιατών), τις οποίες κατευθύνουν και το ζήτημα έχει βαλτώσει.

Ενώ αποθέτει όλες τις ευθύνες στο κεντρικό πολιτικό σύστημα, κατά βάθος δεν το θεωρεί ανίκητο, αφού σε κάποια αποστροφή του λόγου της περιγράφει την πιθανότητα ήττας του, υποστηρίζοντας πως αν ήταν ενωμένες οι τρεις ομοσπονδίες των προσφύγων το αίτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας θα είχε δικαιωθεί. Όπως ακριβώς συνέβη και όταν καιγόταν η Σμύρνη, όπου ένας πάστορας κατάφερε να φυγαδεύσει 350.000 Έλληνες πρόσφυγες στα ελληνικά νησιά.⁸⁰

Συμφωνεί με το άλλο μέλος της διοίκησης του Συλλόγου Μικρασιατών και επιβεβαιώνει με προσωπικά βιώματα ότι στις πολλές εκδρομές στη Μικρά Ασία έχουν διαπιστώσει ότι ο απλός τουρκικός λαός αγαπάει και υπολήπτει τους Έλληνες. Χαρακτηριστική είναι η φράση/ κάλεσμα απλού τούρκου προς τους επισκέπτες Έλληνες, οι οποίοι προσήλθαν προσκυνητές στον τόπο των προγόνων τους: «Ελάτε. Ελάτε πάλι. Έχουμε χώρο και πάνω στο κεφάλι μας να σας βάλουμε. Όταν υπήρχαν οι Έλληνες, υπήρχανε μπερεκέτια».

3.10. Αφήγηση ζωής: Κώστας Διαμαντίδης:

Ο Κώστας Διαμαντίδης γεννήθηκε το 1952 στην Αγάπη Γρεβενών, από γονείς Πόντιους της δεύτερης προσφυγικής γενιάς. Τελείωσε το γυμνάσιο στα Γρεβενά και την Οδοντιατρική Σχολή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ζει και εργάζεται μόνιμα στην Πτολεμαΐδα.

Είναι στιχουργός ποντιακών τραγουδιών, έχει πλήθος δημοσιευμάτων και χρονογραφημάτων σε κάποια με την υπογραφή «Ο κοσμέτες», έχει υπηρετήσει το ποντιακό θέατρο ως ηθοποιός, σεναριογράφος και σκηνοθέτης, υπήρξε χορευτής και ερμηνευτής ποντιακών χορών και τραγουδιών και υποδύθηκε τον Νίκο Ζαχαριάδη στην ταινία «Ψυχή βαθιά» του Παντελή Βούλγαρη. Είναι συγγραφέας των λογοτεχνικών έργων:

- «Το "Αχ" το υστερ'νον» (εκδ. Κυριακίδη, 2011)
- «Το ροδάφ'νον» (εκδ. Στάχυ, 2000 - Ελληνικά Γράμματα, 2003 - επανέκδ. Στάχυ, 2011)
- «Τ' αναντί του ρου» (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2005)

⁸⁰ Βλ. Γ. Μουλάς, (2015). Asa Kent Jennings ο σωτήρας των προσφύγων, διαθέσιμο στο shorturl.at/hoNV6.

- «Ονέρ'τα Πόνια Τάματα» (εκδ. Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης, 1998)
- «Λυσιστράτη Αριστοφάνους» / απόδοση στα ποντιακά (εκδ. Κέντρο Ποντιακών Μελετών, 2003)
- Το συγγραφικό έργο του συνάντησε αναγνώστες σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, όπου ζουν Πόντιοι.

Ασπάσθηκε τις μαρξιστικές ιδέες, εμπνεύστηκε από τις αναλύσεις του Νίκου Πουλαντζά και είχε ενεργό ανάμειξη στο αριστερό και κομμουνιστικό κίνημα. Σχολιάζοντας τη συμμετοχή του στην ταινία του φίλου του Θόδωρου Βούλγαρη «Ψυχή βαθιά» στον ρόλο του Ζαχαριάδη, δηλώνει σαρκαστικά πως αν ήταν στο ΕΑΜ, θα μπορούσε να είναι μόνο μάγαιρας. Ενεργοποιώντας το χιούμορ του, καταγράφει την απόλυτη διαφωνία του με τον προσανατολισμό και τις πρακτικές της ελληνικής υπαρκτής αριστεράς.

Ο λόγος του βιωματικός, ανατρεπτικός και πολύ συχνά σκωπτικός. Ένας σύγχρονος Προμηθέας, που διέπραξε ύβριν αφηφώντας την κατεστημένη τάξη, γιατί πολύ τον άνθρωπο αγάπησε. Πυρακτωμένος δεσμώτης αυτής της σχέσης, λυτρώνεται μέσα από το μαρτύριο του, μάχεται καθημερινά κάθε μορφής ολοκληρωτισμό, καταναλωτισμό και κυνισμό, με ένα δικό του αυτοσχέδιο όπλο. Κοινωνεί στους σύγχρονους Έλληνες, τη δική του φωτιά, ένα αρχέγονο εργαλείο, που το μεταπλάθει αριστοτεχνικά, την ποντιακή διάλεκτο. Γιατί πιστεύει ακλόνητα πως η επιβίωση της κοινωνίας συνδέεται στενά με την επιβίωση του λόγου, δηλαδή της λογικής αλλά και της επικοινωνίας των ανθρώπων.

Ανάλυση του άξονα παράδοση/αξίες

Εντοπίζει πως μια από τις αξίες που αναπτύχθηκε στον Πόντο ήταν μια απίστευτη αρμονία με τη φύση. Υπήρχε ένας βαθύτατος σεβασμός και η φύση απλόχερα έδινε ό,τι χρειαζόταν για να ζήσει ένας άνθρωπος. Δεν υπήρχε η σημερινή, επικίνδυνη και αλόγιστη καταστροφή.

Σε πολλά σημεία της συνέντευξης παραθέτει από στήθους στίχους και αποσπάσματα αγαπημένων του ποιητικών δημιουργιών. Σχετικά με την αξία της ποίησης υπογραμμίζει πως όταν την ξαναδιαβάζεις μετά από χρόνια, ανακαλύπτεις και άλλα πράγματα, τα οποία ίσως δεν υπήρχε παλιότερα η ωριμότητα ή ίσως δεν είχες ανάγκη να τα δεις. Υποστηρίζει πως τους ανθρώπους της τέχνης δεν πρέπει να τους κρίνεις με τα συνηθισμένα κριτήρια. Αδικείς και τη λογική και το συναίσθημα,

αν πας να κρίνεις με τα δικά μας τα κριτήρια την προσωπική ζωή ενός διανοούμενου ή ενός καλλιτέχνη. Οι λογοτέχνες και οι ποιητές, όπως λέει, σπαράσσονται από αντιφάσεις και αντιθέσεις, κάνουν μεγάλα λάθη και αυτό ίσως να είναι η έμπνευση και η μούσα τους.

Η τέχνη σε μια συντηρητική κοινωνία από τη φύση της διεγείρει επιφυλάξεις και υποψίες. Πολύ περισσότερο σε κοινωνίες που διέρχονται κρίση αξιών και διατελούν σε σύγχυση ως προς το νόημα και την αποστολή της τέχνης. Το σύνθημα στις περιπτώσεις αυτές, που ο καλλιτέχνης βρίσκεται εκτός αποδεκτών ορίων σκέψης, είναι να χαρακτηριστεί πως εμφορείται από αντεθνικές ιδέες.

Ανάλυση του άξονα μνήμη

Διαφωνεί με τα αγάλματα που κοσμούν την πλατεία της πόλης. Διότι ο Πτολεμαίος, ήταν ένας στρατηγός που έχει κατασφάζει κόσμο στις εκστρατείες του. Υποστηρίζει ότι Μποδοσάκης υπήρξε συνεργάτης του Κεμάλ Ατατούρκ, δικάστηκε σαν δωσίλογος στην κατοχή και στον εμφύλιο της Ισπανίας τροφοδοτούσε τον Φράνκο. Ενώ το άγαλμα του Δημάρχου Πέτρου Τόττη θα μπορούσε να είναι στο Δημαρχείο, στον φυσικό του χώρο. Εκείνο που θα έπρεπε να υπάρχει σαν μνημείο στην πλατεία της πόλης, πιστεύει ότι είναι κάτι που να δείχνει την ταυτότητα της. Αυτό που είμαστε. Πρόσφυγες από Μικρασία, Πόντο και Θράκη.

Ανάλυση του άξονα ταυτότητα

Δηλώνει πως στο δημοτικό έμαθε ότι η λέξη πατρίδα είναι ουσιαστικό που κλείνεται. Νόμιζε ότι πατρίδα είναι το μέρος από όπου ήρθε η γιαγιά μου. Γιατί μαζί της μεγάλωσε και έμαθε να μην προσπερνά τον ανθρώπινο πόνο και την ανθρώπινη δυστυχία. Έμαθε να ψάχνει αδέσποτους πόνους. Υποστηρίζει ότι οι πατρίδες δεν χορηγούνται με πιστοποιητικά γεννήσεως, πατρίδα είναι αυτό που νιώθεις μέσα σου. Είμαστε Έλληνες υπήκοοι ενός ελληνόφωνου κράτους αλλά η πραγματική Ελλάδα, είναι γι' αυτόν ο πολιτισμός. Ελλάδα είναι μετά το Αιγαίο. Η Σμύρνη, η Μικρά Ασία και τα παράλια του Πόντου.

Εκτιμά ότι ο πολιτισμός δεν είναι καθήκον. Δεν μπαίνει θέμα στο δημοτικό συμβούλιο για να παρθεί απόφαση, *εμπρός να κάνουμε πολιτισμό*. Ο πολιτισμός είναι καθημερινή σχέση.

Ονειρεύεται μια άλλη κοινωνία, αλλά παραδέχεται ότι τα μεγάλα οράματα έχουν ηττηθεί στην πράξη. Βλέπει ότι η οικονομία της αγοράς και τα μέσα

αναπαραγωγής της διαμορφώνουν τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Η νομενκλατούρα, δηλαδή οι αξιωματούχοι της εξουσίας, αποκλείουν τους διανοούμενους, την ευαισθησία και γενικά τη διαφορετική άποψη από την πολιτική και κοινωνική μας ζωή.

Για το θέμα της ποντιακής διαλέκτου αντιλαμβάνεται ότι δεν θα αλλάξει οριστικά η μοίρα της, θα χαθεί κάποτε, όπως τόσες άλλες. Προλογίζοντας το έργο του “Τ’ αναντί του ρου”, το πρώτο ποντιακό λογοτεχνικό έργο που είναι εμπνευσμένο από τη σύγχρονη ζωή, παραδέχεται πως ήθελε να δοκιμάσει τις αντοχές της ποντιακής διαλέκτου, σημειώνοντας:

... ήθελα να δω αν τα ποντιακά μπορούν να μιλήσουν για το σήμερα και το αύριο...

... ήθελα να δημιουργήσω λέξεις ή να δανειστώ από υπάρχουσες, να μην ξενίζουν, να μη σηκώνουν κεφάλι και κάνουν τις άλλες λέξεις να υποκλίνονται...

... η βασική αρχή ήταν να γράψω σε μια γλώσσα ζωντανή, που να παράγει ακόμα χυμούς, μια γλώσσα στην οποία οι άνθρωποι να ερωτεύονται...

Ο Κώστας Διαμαντίδης επιβεβαιώνει με τον πιο emphaticό τρόπο ότι η ελληνική γλώσσα με τον πλούτο των διαλέκτων της, υπήρξε ανέκαθεν «υπερεκχειλής, ατάσθαλος, ανυπότακτος και δαιμονιώσα», όπως διαπιστώνει ο Κοπιδάκης στην εισαγωγή της ανυπέβλητης Ιστορίας της ελληνικής γλώσσας.⁸¹

Τον προβληματισμό σχετικά με τον επερχόμενο θάνατο της ποντιακής διαλέκτου εμπλουτίζουν τα προλογικά σχόλια του έργου *Λυσιστράτη* του Κώστα Διαμαντίδη. Σε κριτικό του σημείωμα, ο αείμνηστος ακαδημαϊκός *Μίμης Σουλιώτης*, διαπιστώνει ότι:

Η ποντιακή βαδίζει προς ολοσχερή εξαφάνιση... διατηρείται ταριχευμένη ή την αναμασούν ξεθυμασμένη για λόγους κειμηλιακούς και φολκλωρικούς. Όποιος, όμως, αγάπησε πολύ τον παππού και τη γιαγιά του, μπορεί πάντα να μιλήσει τη γλώσσα τους. Από φυσικό και κεκτημένο θαύμα. Αν δείξουμε ανδρεία, μπορούμε να συναντήσουμε προτού πεθάνουμε τις ψυχές των προγόνων.

⁸¹ Κοπιδάκης, 1999, κβ’

Ενώ ο επίτιμος καθηγητής Ιστορίας *Κωνσταντίνος Φωτιάδης* προλογίζοντας τη *Λυσιστράτη*, σημειώνει μετά από αλληπάλληλες αναγνώσεις του βιβλίου:

...Αίσθηση ή ευκταίος πόθος ο βηματισμός του ποντιακού λόγου υπήρχε μέσα μου ως έκφραση και είχε όλα τα στοιχεία του πάθους. Ενός πάθους που σχετιζόταν άμεσα με τη διπλή αρμονική σύζευξη του κειμένου με το δόκιμο πια εργαλείο έκφρασης, την ποντιακή διάλεκτο, που αναδύθηκε σε ύψιστο ιδεολογικό και πνευματικό εργαλείο. Αναζητώντας λοιπόν λύσεις για την επιβίωση της ποντιακής διαλέκτου, μπορούμε μετά το έργο του Κώστα Διαμαντίδη να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η επιβίωσή της διασφαλίζεται αν δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις μετασχηματισμού της σε όργανο εκφοράς ενός αισθητικά άρτιου κώδικα με αξιώσεις απόδοσης ενός ιδιαίτερου συστήματος αξιών, με πλαίσιο τόσο την αρχαία κοινωνία όσο και τη νεοελληνική εκδοχή της.⁸²

Η πρόταση του Κώστα Διαμαντίδη, η οποία συνιστά και τη διαπίστωση μιας ανάγκης, είναι να ανοίξει ένας εναλλακτικός δρόμος στη μονοδιάστατη πραγματικότητα της ομογενοποίησης και της επισκίασης κάθε διαφορετικότητας. Με το δικό του έργο θεωρεί ότι βάζει μια φιάλη αίμα για την παράταση του βίου της ποντιακής. Εκτιμά, ακόμη, πως στη διάσωσή της μπορεί να συμβάλλουν και οι ποντιακοί σύλλογοι με τα τραγούδια και τα θέατρα που ανεβάζουν.

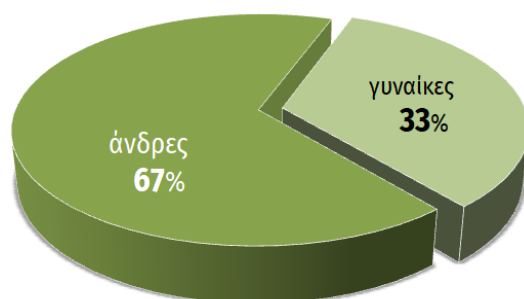
⁸² Παρατηρητής της Θράκης, 1993, *Λυσιστράτη* σε ελεύθερη ποντιακή, διαθέσιμο στο <https://www.paratiritis-news.gr/news/lysistrati-se-eleftheri-pontiaki/>

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Συζήτηση αποτελεσμάτων- Συμπεράσματα

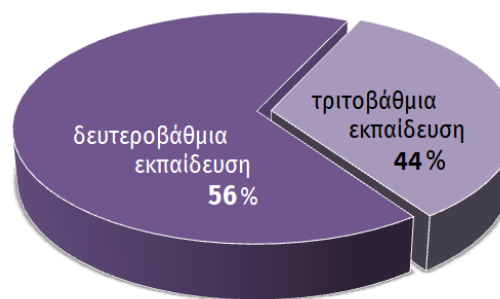
4.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Χαρακτηριστικά	N	%	Χαρακτηριστικά	N	%
Φύλο			Βαθμίδα εκπαίδευσης		
Άνδρες	6	67	Δευτεροβάθμια	5	56
Γυναίκες	3	33	Τριτοβάθμια	4	44

Πίνακας: Δημογραφικά χαρακτηριστικά πληροφορητών



Γράφημα 6: Κατανομή πληροφορητών κατά φύλο



Γράφημα 7: Κατανομή πληροφορητών κατά βαθμίδα εκπαίδευσης

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 9 πολίτες της Πτολεμαΐδας, οι οποίοι υπήρξαν ηγετικά στελέχη διοικήσεων των προσφυγικών συλλόγων της πόλης. Τα υποκείμενα κατανέμονται κατά φύλο σε 3 γυναίκες και 6 άνδρες. Οι 3 γυναίκες μαζί με 1 άνδρα ανήκουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ οι υπόλοιποι 5 άνδρες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι 2 γυναίκες εκπροσώπησαν τον Σύλλογο Μικρασιατών, από τη θέση της Προέδρου και της Γραμματέα, ενώ η τρίτη γυναίκα υπήρξε Πρόεδρος του Ποντιακού Συλλόγου (Γραφήματα 6 και 7).

Η συσχέτιση των ανεξάρτητων μεταβλητών (φύλο, βαθμίδα εκπαίδευσης, προσφυγική καταγωγή) με τις εξαρτημένες μεταβλητές δεν καταγράφεται ως σημαντική. Η εντονότερη παρουσία των Ποντίων στην έρευνα οφείλεται καθαρά στο πολυετές έλλειμμα δημόσιας κοινωνικότητας από την πλευρά των Μικρασιατών και των Θρακών, που συνδέεται με την απουσία διανοουμένων ή γενικότερα ανθρώπων οι οποίοι θα μπορούσαν να υπερβούν την καθημερινότητα και να αφιερώσουν προσωπικό χρόνο στα κοινά.

4.2. Θέματα ενδοκοινοτικής οργάνωσης (χρόνος ίδρυσης συλλόγων, σκοπός, πρόσωπα, ιστορικό πλαίσιο)

Η ίδρυση του Συλλόγου Μικρασιατών αποδίδεται στο μεράκι κάποιων προσφύγων, ανεξάρτητα από επαγγελματική θέση ή μορφωτικό επίπεδο, και στην ανάγκη δημιουργίας κοινού χώρου συνένυσης, συνομιλίας και αναπόλησης της γενέθλιας γης τους. Η ανάγκη αυτή δεν ήταν η πρώτη τους προτεραιότητα, αλλά προέκυψε μόλις το 1981, δηλαδή σχεδόν 60 χρόνια από την εγκατάστασή τους στη δεύτερη πατρίδα, διότι τότε είχε οριστικά κλείσει το θέμα της αποκατάστασης, της διασφάλισης του παρόντος αλλά και του μέλλοντος (περιουσία, σύνταξη κτλ) και περίσσεψε προσωπικός ελεύθερος χρόνος.

Από την πλευρά των Θρακών η καθυστέρηση στη δημιουργία συλλόγου, πάνω από 65 χρόνια, αποδόθηκε στην απουσία ηγετικής μορφής, δηλαδή μιας προσωπικότητας, η οποία θα αναλάβει την ευθύνη να συγκροτήσει ομάδα και να την οδηγήσει σε μια συντεταγμένη πορεία. Το γεγονός μπορεί να ερμηνευτεί ως απουσία ισχυρής προσωπικότητας ή έλλειψη συλλογικών αναπαραστάσεων μεταξύ των μελών της ομάδας.

Υπήρξαν μεγάλα εμπόδια στον αγώνα της αποκατάστασης. Μεταξύ αυτών, είναι γεγονός ότι υπήρξε βαθύ χάσμα μεταξύ των προσφύγων και των γηγενών, καθώς οι πρώτοι ένιωθαν ακραιφνείς Έλληνες, ενώ οι δεύτεροι αμφισβητούσαν την ελληνικότητά τους. Το χάσμα αυτό σε συνδυασμό με τον άγριο ανταγωνισμό στη διεκδίκηση της γης προσέδωσε εκρηκτικές διαστάσεις στο πρόβλημα. Από την άλλη πλευρά, όμως, είναι επίσης γεγονός ότι δεν υπήρξε παραμέληση των προσφύγων από την πολιτεία. Το 83% των προσφύγων αποκαταστάθηκαν σε τρία χρόνια και σχεδόν το σύνολο όσων εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία και τη Θράκη, όπου δεν υπήρξαν οι παραγκουπόλεις των μεγάλων αστικών κέντρων. Με την προστασία του κράτους απέκτησαν σπίτι, χωράφι, περίθαλψη, αποζημίωση και πλήρη πολιτικά δικαιώματα.⁸³

Η ίδρυση της Ευξείνου Λέσχης το 1952 αποδίδεται κατά πρώτον στα σπουδαία ονόματα της ποντιακής διανοήσης που είχε τη τύχη να φιλοξενεί η Πτολεμαΐδα, τον Παντελή Μελανοφρύδη και τον Ανανία Νικολαΐδη. Σημαντική, επίσης, κρίνεται η επιρροή της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης και του περιοδικού της Ποντιακή Εστία. Στους Πόντιους φοιτητές που ήρθαν σε επαφή με την Ευξείνου Λέσχη Θεσσαλονίκης,

⁸³ Μαυρογορδάτος, 2016

σε κάποιους Πόντιους άλλων περιοχών που ήρθαν στην Πτολεμαΐδα ως βιομηχανικοί εργάτες και ήταν άτομα έντονα πολιτικοποιημένα με συμμετοχή στον συνδικαλισμό αλλά και σε κομματικούς οργανισμούς. Στην επιρροή του πολιτικού και συγγραφέα Μιχάλη Χαραλαμπίδη, αποδίδεται η επανεκκίνηση της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας το 1971. Αντίθετα, η ίδρυση δεύτερου ποντιακού συλλόγου στην Πτολεμαΐδα, της Ένωσης Ποντίων το 1977, χαρακτηρίζεται ως διασπαστική από τα μέλη του πρώτου, τα οποία ωστόσο αναγνωρίζουν ότι η Εύξεινος Λέσχη λειτουργούσε πιο ακαδημαϊκά, επομένως υπήρχε χώρος για τα λαϊκά στρώματα των βιομηχανικών εργατών, που επιζητούσαν την ψυχαγωγία, το ποντιακό θέατρο και τα παρακάθια. Η ίδρυση του σημερινού Ποντιακού Συλλόγου το 2002 είναι καθαρά μια απόφαση συνένωσης και ενιαίας έκφρασης του ποντιακού κόσμου της Πτολεμαΐδας. Τέλος, στην αστικοποίηση του τοπικού πληθυσμού αποδίδεται η περίοδος απραξίας και ανυπαρξίας ποντιακού συλλόγου από το 1954 ως το 1971.

Συνοψίζοντας, στις περιπτώσεις των Θρακών και των Μικρασιατών για μια μακρά περίοδο παρουσιάζεται έλλειμμα δημόσιας κοινωνικότητας στη βάση κοινών πολιτισμικών αντιλήψεων. Έτσι, δεν έγινε αισθητή η παρουσία της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας των δύο αυτών προσφυγικών ομάδων για περίπου 60 χρόνια. Το έλλειμμα αυτό αποδίδεται στις πιεστικές ανάγκες της διαβίωσης και την ανυπαρξία ελεύθερου χρόνου. Αντίθετα, στην περίπτωση των Ποντίων υπάρχει διαχρονική παρουσία συλλόγου, η οποία κυρίως αποδίδεται στους Πόντιους διανοούμενους που έζησαν στην πόλη, γιατί οι διανοούμενοι έχουν τη δυνατότητα να υπερβαίνουν τα ζητήματα της καθημερινότητας, να διεισδύουν βαθύτερα, να αναλύουν, να ερμηνεύουν και να συνθέτουν τις αποσπασματικές εμπειρίες των απλών ανθρώπων σε ένα εθνο-πολιτισμικό αφήγημα.

Σύμφωνα με τον Κώστα Διαμαντίδη δεν είναι πάντα ευνοϊκές οι συνθήκες για όλους τους διανοούμενους. Οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ισοπεδωτικά, υποστηρίζοντας το κέρδος, τις πωλήσεις και τη θεαματικότητα, ενώ υποτιμούν την ποιότητα. Έτσι, ο τύπος του ανένταχτου διανοούμενου, αν και δεν διώκεται για τις ιδέες του, έχει λόγο να αισθάνεται εξόριστος στην κοινωνία του.

Όσον αφορά το ζήτημα του σκοπού ίδρυσης, ο βασικός σκοπός της ίδρυσης της Θρακικής Εστίας και του Συλλόγου Μικρασιατών υπήρξε η καταγραφή, διάσωση και προβολή των πολιτισμικών προτύπων των χαμένων πατρίδων και ταυτόχρονα η *ανάκληση*, δηλαδή η νοσταλγία, η αναπόληση και η αίσθηση δεσμών για τη χαμένη πατρίδα. Το φαινόμενο αυτό, σύμφωνα με τον Λαμψίδη, μπορεί να παρουσιαστεί σε

απομονωμένα άτομα ή σε κοινωνικές ομάδες, οι οποίες έχουν αποκοπεί από κάποιον κοινό τόπο καταγωγής.⁸⁴ Οι Μικρασιάτες κάποια στιγμή εκτιμούν ότι έχει ολοκληρωθεί ο κύκλος αυτός και είναι πλέον βέβαιοι, ότι έχουν καταγράψει όλα τα τραγούδια και τους χορούς της χαμένης πατρίδας, ενώ παράλληλα βιώνουν τη φυσική απώλεια της πρώτης γενιάς. Τη στιγμή εκείνη αναδύθηκε η ανάγκη της απόδοσης τιμής σε όλους αυτούς, που υπήρξαν οι μύστες τους στη μικρασιατική παράδοση, με την ανέγερση ενός μνημείου. Έτσι εμφανίζεται ως κεντρικός στόχος της τελευταίας περιόδου η δημιουργία μνημονικού τόπου.

Στην Εύξεινο Λέσχη του 1971 είναι εμφανής η διάσταση της πολιτικοποίησης του εκφερόμενου λόγου και των διεκδικήσεων του συλλόγου, όπως ομολογούν οι βασικοί πρωταγωνιστές της ίδρυσης και της λειτουργίας του. Η ριζοσπαστικοποίηση του συλλόγου και η κινηματική του δράση, αποδίδεται σε άτομα που είχαν συμμετοχή στα εργατικά συνδικάτα της ενέργειας, που δρούσαν στην Εορδαία και συνιστούσαν τις πιο μαχητικές μορφές συνδικαλιστικής έκφρασης στη χώρα. Είναι παγιωμένη άποψη και όχι μόνο των μελών του Ποντιακού Συλλόγου, πως η πρώτη ανοικτή εκδήλωση για τη γενοκτονία στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε στην κεντρική πλατεία Πτολεμαΐδας την 21^η Σεπτεμβρίου 1986.⁸⁵ Την πρωτοπορία της κυκλοφορίας της πρώτης δημόσιας ανακοίνωσης για την γενοκτονία διεκδικεί και το κείμενο “Πόντος: 64 χρόνια προσφυγιάς, αλλοτρίωσης και σιωπής”, το οποίο μοιράστηκε στη συγκεκριμένη εκδήλωση και είναι ουσιαστικά αυτό που θέτει για πρώτη φορά δημόσια το αίτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου. Τα στοιχεία αυτά αμφισβητούνται ευθέως από τον ιστορικό Βλάση Αγτζίδη, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο πρώτος φορέας που διεκδίκησε την αναγνώριση της γενοκτονίας ήταν ο Παμποντιακός Σύλλογος “Η Αργώ” της Καλλιθέας. Η διένεξη αυτή επεκτάθηκε μέχρι τις αίθουσες των δικαστηρίων.⁸⁶

Το σκεπτικό της συγκεκριμένης εκδήλωσης προέβλεπε να κατακλυστεί η Πτολεμαΐδα από 1.000 αντίτυπα της ανακοίνωσης, 500 αφίσες με εικαστικό θέμα τη σκεπτόμενη κεφαλή του γλύπτη Χρήστου Μαχαιρίδη, να πραγματοποιηθεί έκθεση

⁸⁴ Ο Οδυσσέας Λαμψίδης ήταν αυτός που έκανε για πρώτη φορά χρήση του όρου στο άρθρο του “Η ανάκλησις εις τους πρόσφυγας Έλληνας του Πόντου και αι επιπτώσεις αυτής δια την έρευναν της ποντικής διαλέκτου”.

⁸⁵ Βλ. Ευ. Ευθυμιάδης (8.5.2016). Από την Πτολεμαΐδα ξεκίνησε ο αγώνας για τη διεκδίκηση της αναγνώρισης της γενοκτονίας των Ποντίων. Διαθέσιμο στο <https://epontos.blogspot.com/2016/05/Pontos-Ptolemaida.html>

⁸⁶ Βλ. Β. Αγτζίδης (17.5.2016). Οι ψεύτες και οι πλαστογράφοι της Πτολεμαΐδας. Διαθέσιμο στο <https://pontosandaristera.wordpress.com/2016/05/17/efthimiadis-ptolemaida/>

ιστορικών φωτογραφιών από 50 ταμπλό στην πλατεία και να αναρτηθούν πανό, με συνθήματα όπως «Πόντος: 64 χρόνια προσφυγιάς, αλλοτρίωσης και σιωπής», «Να γνωρίσουμε την ιστορία μας - Να υπερασπιστούμε τον πολιτισμό μας - Να διαμορφώσουμε την ιδεολογία μας», «Πόντος-Μνήμη-Συνείδηση-Δίκαιος αγώνας», «Από την γενοκτονία στην Αναγέννηση».

⁸⁷ Η εκδήλωση αυτή σηματοδότησε το ξεκίνημα μιας εποχής στην οποία οι ανοικτές πολιτικές εκδηλώσεις, οι διαδηλώσεις και γενικότερα η ακτιβιστική δράση εντάσσεται πλέον στις πρακτικές του ποντιακού κινήματος.

Με τις δημόσιες συναθροίσεις δεν συγκροτείται νέα συλλογική ταυτότητα, αλλά παράγεται ένα νέο σύνολο σχέσεων, που εμπεριέχουν την αλληλεγγύη, την υποστήριξη, τη διαφωνία και τη ρήξη. Με τη διαδήλωση ως πράξη δημόσιας έκθεσης σωμάτων, προβάλλονται πολιτικά μηνύματα, τονίζεται η ύπαρξη και η διαφορετικότητα των συμμετεχόντων, εκδηλώνεται η αντίσταση στη λήθη και αμφισβητείται κάθε απόπειρα διαγραφής της ταυτότητάς τους.⁸⁸

Η διαδήλωση είναι σωματοποιημένη μορφή δημόσιας διαμαρτυρίας και διεκδίκησης, που υπερβαίνει τις καθιερωμένες κοινωνικές ταυτότητες. Πρόκειται για μια τελετουργία, τυπικού χαρακτήρα, η οποία δημιουργεί στα άτομα που συμμετέχουν μια αίσθηση ενότητας στηριγμένη στην κοινωνική σύγκρουση και τη μεταμόρφωση του πολίτη σε κοινωνικό αγωνιστή.⁸⁹

4.3. Τοπική ατζέντα (θρησκευτική, κοινωνική και οικονομική δράση)

Οι σύλλογοι όταν κλήθηκαν ανέπτυξαν δράσεις συμπαράστασης και αλληλεγγύης σε ευάλωτες ομάδες (πρόσφυγες, σεισμόπληκτους, αναπήρους, σοβαρά ασθενείς) σε οργανισμούς προστασίας μητέρας, παιδιού και γερόντων. Πρόσφεραν, επίσης, οικονομική βοήθεια σε φτωχούς φοιτητές κατά την πρώτη τους εγκατάσταση. Επιπλέον, λειτούργησαν Τράπεζες αίματος με τακτική αιμοδοσία των μελών των συλλόγων.

Η συμμετοχή των συλλόγων στη θρησκευτική ζωή της πόλης περιορίζεται στη συμμετοχή των χορευτικών και των χορωδιών των συλλόγων σε θρησκευτικές τελετές (γιορτές, πανηγύρια, λιτανείες, ολονυκτίες, ακολουθίες υποδοχής εικόνων και

⁸⁷ Βλ. Π. Μωυσιάδης (2.4.2013). Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας: Οι δράσεις της για την αναγνώριση της γενοκτονίας των Ποντίων. Διαθέσιμο στο <https://www.pontosnews.gr/274961/pontos/efxeinos-leschi-ptolemaidas-oi-drasesi/>

⁸⁸ Butler, 2018, 38

⁸⁹ Turner, 2015, 187

λειψάνων) στην Εορδαία. Καταγράφεται, επίσης, μικρή συμμετοχή στην ανέγερση και τη συντήρηση παρεκκλησιών. Οι ποντιακοί σύλλογοι κάνουν εντονότερη παρουσία εκτός Εορδαίας και συγκεκριμένα στην Παναγία Σουμελά, που συνιστά γι' αυτούς τόπο υψηλού συμβολισμού.

Σε γενικές γραμμές οι προσφυγικοί σύλλογοι της Πτολεμαΐδας ανταποκρίθηκαν μόνο σε έκτακτες καταστάσεις και όταν ζητήθηκε η βοήθεια τους. Όμως δεν έχει δημιουργηθεί κάποια μόνιμη δομή κοινωνικού ενδιαφέροντος, όπως συνέβη με συλλόγους άλλων πόλεων, για παράδειγμα με το οικοτροφείο Οίκος Ακρίτα Φοιτητή της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης και τον Οίκο Σπουδαστή της Ευξείνου Λέσχης Φλώρινας στη δεκαετία του 1950 αλλά και την παραχώρηση του κτιρίου για τη φιλοξενία της φοιτητικής Εστίας του Πανεπιστημίου Φλώρινας. Δεν δημιουργήθηκε ποτέ, τμήμα υποτροφιών, όπως συνέβη με πολλούς προσφυγικούς συλλόγους της πατρίδας μας.

4.4. Πανελλαδικές διεκδικήσεις

Τα δύο κυρίαρχα προβλήματα που απασχολούν όλα τα επίπεδα της οργανωμένης συλλογικής εκπροσώπησης των Ποντίων είναι η αναγνώριση της γενοκτονίας και το ιδιοκτησιακό καθεστώς του Ιερού Ιδρύματος Παναγίας Σουμελά.

Η πρόσληψη και η αναγνώριση της γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού από την Τουρκία και τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΗΕ, είναι ένα ζήτημα που έχει ξεπεράσει το πεδίο της ιστορίας και της ηθικής και ανάγεται πλέον σε θέμα διεθνούς πολιτικής. Εξετάζοντας την πορεία αναγνώρισης του αιτήματος της γενοκτονίας των Αρμενίων, διαπιστώνουμε πως, ανεξάρτητα από τη μέχρι σήμερα εξέλιξή του, το αίτημα στροβιλίζεται στη σφαίρα αντικρουόμενων συμφερόντων και αποτελεί αντικείμενο πολιτικής αντιπαράθεσης. Για παράδειγμα η αναγνώρισή του στη Γαλλία συνοδεύτηκε από νόμο που τιμωρεί με φυλάκιση 1 έτους και πρόστιμο 45.000 € την άρνησή της. Αυτό οδήγησε πάγωμα των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η θέση των περισσότερων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να θεωρείται η αναγνώριση από την πλευρά της Τουρκίας ως ουσιώδης όρος της προσχώρησής της στην Ε.Ε. Είναι, επομένως, απολύτως σαφές ότι το ζήτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας είναι εξαιρετικά πολιτικοποιημένο με σημαντικό αντίκτυπο στην παγκόσμια πολιτική.⁹⁰

⁹⁰ Souleimanou & Ehrmann, 2015

Σημαντική ήταν η συμβολή της Ευξείνου Λέσχης Εορδαίας του 1971 στη ρίζοσπαστικοποίηση των ποντιακών σωματείων, αφού ήταν μεταξύ των πρώτων που πολιτικοποίησαν τη διεκδίκηση και εμπλούτισαν τη διεκδικητική εργαλειοθήκη τους υιοθετώντας πρακτικές πολιτικής διαμαρτυρίας, όπως η ανοικτή δημόσια συγκέντρωση και η διαδήλωση.

Όσον αφορά το δεύτερο μεγάλο θέμα, από το 1963 το Ιερό Ίδρυμα Παναγία Σουμελά χαρακτηρίστηκε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου με το Βασιλικό Διάταγμα 924/18-10-1966. Το καθεστώς αυτό θωρακισμένο με την παράνομη και άκυρη κανονιστική διάταξη 48/1973 της Εκκλησίας της Ελλάδας, έδωσε την ευκαιρία στο ομώνυμο σωματείο να διοικεί και να διαχειρίζεται το Ίδρυμα με πρόεδρο που διορίζεται από την Ιερά Σύνοδο και προέρχεται από την ίδια οικογένεια από το 1963 μέχρι σήμερα. Μετά από αλλεπάλληλες θεσμικές πρωτοβουλίες της ΠΟΕ το 2006 λήφθηκε ομόφωνη και διακομματική απόφαση της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής για την αλλαγή του διοικητικού καθεστώτος του Ιδρύματος. Ακολούθησε η δημοσίευση της 52/2009 σχετικής γνωμοδότησης της Ολομέλειας του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, η οποία έγινε δεκτή από την Υπουργό Παιδείας κ. Α. Διαμαντοπούλου. Σύμφωνα με την γνωμοδότηση:

α) Η Ιερά Μονή της Παναγίας Σουμελά αποτελεί αυτοτελές μη εκκλησιαστικό κοινωφελούς χαρακτήρα Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, θρησκευτικού σκοπού, υπό την εποπτεία του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

β) Για τη συγκρότηση του Διοικητικού Συμβουλίου ισχύει το βασιλικό διάταγμα 924/1966.

γ) Ως εκ τούτου είναι άκυρη και ανίσχυρη η με αριθμό 47/1973 κανονιστική διάταξη της Ιεράς Συνόδου και παράνομη η μέχρι τώρα συγκρότηση του Διοικητικού Συμβουλίου.

Η υπόθεση αυτή έχει κινητοποιήσει την ΠΟΕ και τα 400 περίπου σωματεία που εκπροσωπεί, χωρίς όμως από μέχρι στιγμής αποτέλεσμα. Κεντρικό στόχος της συντριπτικής πλειοψηφίας της οργανωμένης συλλογικής έκφρασης των Ποντίων είναι να μην υπάρξει κηδεμόνευση και οικειοποίηση της κοινής κληρονομιάς από κανέναν ιδιώτη ή προσωποπαγές σωματείο και να αποδοθεί το Προσκύνημα, η έκταση και οι εγκαταστάσεις του Σωματείου Παναγία Σουμελά στο Ιερό Ίδρυμα Παναγία Σουμελά. Η Παναγία Σουμελά αποτελεί ένα εθνικό και θρησκευτικό σύμβολο, το οποίο

συνδέθηκε άρρηκτα στο πέρασμα των αιώνων με την Ιστορία του Οικουμενικού Ποντιακού Ελληνισμού και αυτή η οικουμενική διάσταση πρέπει να διαφυλαχθεί.⁹¹

4.5. Ταυτότητα

Στο ζήτημα της ταυτότητας ως συνείδηση της ομάδας για την εικόνα της και ως άχρονο και υπερβατικό μείγμα γεγονότων από διαφορετικές στιγμές του παρελθόντος, σκιαγραφούνται ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία συνιστούν το κύριο θέμα των τριών μεγάλων περιόδων της ελληνικής ταυτότητας, σύμφωνα με το θεωρητικό σχήμα του Κωνσταντίνου Παπαρηγόπουλου. Το ελληνικό έθνος αντιμετωπίζεται ως υπαρκτή κοινότητα κουλτούρας και ιστορίας, η οποία κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες αφυπνίζεται και αναλαμβάνει δράση ως ενεργός παράγοντας του ιστορικού γίνεσθαι. Η ιστορία εξετάζεται μέσω της αφήγησης του έθνους. Όμως, από τη στιγμή που η μνήμη ενεργοποιείται ως αφήγηση, δεν μπορεί να έχει κενά και ασυνέχειες, έτσι προσφεύγει σε πολλαπλές ενσωματώσεις στοιχείων του παρελθόντος, μετατρέποντας το παρελθόν σε εθνικό χρόνο και κατασκευάζοντας τον καταστατικό μύθο του έθνους.⁹²

Ο τρόπος που προσλαμβάνεται η ταυτότητα από τους πληροφορητές είναι σαφής και ενδεικτικός. Παρατίθενται στη συνέχεια κάποια αποκαλυπτικά αποσπάσματα:

... ο ποντιακός πολιτισμός θα έπρεπε να είναι στην προμετωπίδα του ελληνικού πολιτισμού, γιατί φέρει στοιχεία του αρχαίου πολιτισμού (Μουσιάδης)

... ο ποντιακός πολιτισμός, ο οποίος είναι ο μόνος πολιτισμός που διέσωσε ομηρικές αξίες σε όλες τις πτυχές της ζωής (Μουσιάδης)

... έσπαγαν της κότας το κότσι και μοίραζαν τα κομμάτια μεταξύ τους και κρατούσαν τη φιλία, όπως ακριβώς την εποχή του Ομήρου (Μουσιάδης)

...επιμέναμε στο ατόφιο του Ποντιακού, το γνήσιο, το καθαρό (Ευθυμιάδης)

...η γενοκτονία έχει εθνική διάσταση, σκοτώθηκαν γιατί ήταν Έλληνες. Αν δεν είχαν την εθνική αυτογνωσία θα εξισλαμίζονταν. Εδώ μπορούμε να προτάξουμε ότι η θρησκεία έπαιξε σημαντικό ρόλο στο να διατηρηθεί η

⁹¹ Βλ. Εύξεινος Λέσχη Βέροιας (n.d.), Ενημερωτικό υπόμνημα για το διοικητικό καθεστώς του Ιδρύματος Παναγία Σουμελά στη Βέροια Ημαθίας, διαθέσιμο στο shorturl.at/vFHQR

⁹² Λιάκος, 1994

εθνική ταυτότητα, γιατί κάποια στιγμή το διακύβευμα ήταν ισλάμ ή χριστιανισμός (Μουσιάδης)

... το ποντιακό έχει να κάνει με τον ελληνισμό. Δεν ξεχωρίζει. Είναι ένα πράγμα ομοιογενές. Ό,τι είναι ποντιακό είναι και ελληνικό (Μουσιάδης)

Αν επιχειρηθεί να ερμηνευθεί ο τρόπος που βλέπουν το ελληνικό παρελθόν οι πληροφορητές, σύμφωνα με τα τέσσερα σχήματα που αναλύει ο Τζιόβας,⁹³ διαπιστώνεται ότι:

- το παρελθόν συνιστά αδιαμφισβήτητο πρότυπο,
- είναι ζωντανό παρόν με την έννοια ότι ανιχνεύονται ίχνη του σε σημερινά πολιτισμικά φαινόμενα,
- περιβάλλεται από νοσταλγία για τη χαμένη αυθεντικότητα.

Η κατάταξή του, επομένως, θα αφορούσε το δεύτερο ερμηνευτικό σχήμα, το ρομαντικό, που αντιμετωπίζει το παρελθόν ως ζωντανό παρόν και αναζητεί τη χαμένη αυθεντικότητα του. Είναι το μοντέλο στο οποίο στηρίχθηκε η ανάπτυξη της λαογραφίας στην Ελλάδα και ο δημοτικισμός στο τέλος του 19^{ου} αιώνα. Η αρχαιότητα προσεγγίζεται ως αρχέτυπο, στο οποίο περιλαμβάνονται κλασικοί μύθοι, μοτίβα ή πρόσωπα (Αργώ, πυρρίχιος, Θησέας) και γενικά ένδοξες στιγμές. Αυτή η οπτική οδηγεί σε μια παράδοση άκαμπτη και στατική, η οποία δεν επιδέχεται τη γόνιμη ανανέωση. Η ελληνικότητα, όμως, έτσι συνιστά έναν άγονο εθνοκεντρισμό, χωρίς προϋποθέσεις να συμμετέχει στον διεθνή διάλογο και να αναγεννηθεί.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι το πνεύμα των διανοουμένων της δεκαετίας του '30, για την πολιτισμική σύλληψη του έθνους και την πολιτισμική αναγέννηση δεν έχει αγγίξει τους συλλόγους της Πτολεμαΐδας. Οι τοπικοί προσφυγικοί σύλλογοι συνεχίζουν να είναι μονόπλευρα στραμμένοι στο κλασικό παρελθόν και να αντιλαμβάνονται το έθνος ως φυσική και σταθερή οντότητα, η οποία αποτελεί τον πυρήνα της ιστορικής αφήγησης. Ακόμη και η χρήση του εμβληματικού όρου «Αναγέννηση» στο πανό και τα συνθήματα των ανοικτών εκδηλώσεων της Ευξείνου

⁹³ Βλ. Δ. Τζιόβας, Ελληνικότητα και γενιά του 30. Cogito, Μάιος 2007, τεύχος 6, σ. 6-9. Ο Δημήτρης Τζιόβας διακρίνει τέσσερα σχήματα με τα οποία οι Έλληνες διανοούμενοι είδαν το ελληνικό παρελθόν: α) το συμβολικό ή αρχαιολογικό σχήμα, που υποτιμά το μεσαιωνικό παρελθόν και εμφανίζει χάσμα ανάμεσα στο κλασικό παρελθόν και το παρόν, β) το οργανικό ή ρομαντικό σχήμα, που αντιμετωπίζει το παρελθόν ως ζωντανό παρόν και αναζητεί τη χαμένη αυθεντικότητα, γ) το αισθητικό ή μοντερνιστικό σχήμα, όπου το παρελθόν υπάρχει στο παρόν, όχι ως ιστορική συνέχεια αλλά ως αισθητική προσέγγιση, δ) το κριτικό ή μεταμοντερνιστικό σχήμα, που προσπαθεί να συνδέσει όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία, από την αρχαιότητα, το Βυζάντιο, ως τη λόγια και τη λαϊκή παράδοση.

Λέσχης Πτολεμαΐδας (ΕΙΚ.1), είναι βερμπαλιστική, χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο ή τουλάχιστον δεν συνδέεται με το πνεύμα των διανοουμένων της γενιάς του '30.



ΕΙΚ. 1: Πορεία της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας με το πανό «Από την γενοκτονία στην αναγέννηση». Προσαρμογή από Π. Μωυσιάδης (19.05.2015). Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας: Φορέας διεκδίκησης της ποντιακής γενοκτονίας. Διαθέσιμη στο <https://e-ptolemeos.gr/efxinos-leschi-ptolemedas-foreas-diekdikisis-tis-pontiakis-genoktonias-tou-moisiadi-panagioti/>

Το ισχυρό εργαλείο σύνδεσης με την αρχαιότητα είναι η γλώσσα και ιδιαίτερα η ποντιακή διάλεκτος που γεφυρώνει ένα χάσμα τριάντα αιώνων μέχρι την εποχή του Ομήρου. Η Πτολεμαΐδα ευτύχησε να φιλοξενεί τον σημαντικότερο συγγραφέα, που γράφει σύγχρονα λογοτεχνικά έργα σε ποντιακή διάλεκτο, τον Κώστα Διαμαντίδη. Ο ίδιος εκτιμά ότι η ποντιακή μπορεί να μιλήσει για το σήμερα και το αύριο και είναι ζωντανή, όσο παράγει ακόμη χυμούς και όσο μπορεί να μεταφέρει ερωτικά μηνύματα μεταξύ των ανθρώπων. *Απέχει πολύ από τους εξωγλωσσικούς ιδεολογικούς μύθους περί ανωτερότητας της ελληνικής γλώσσας,⁹⁴ δηλώνοντας χαρακτηριστικά την επιθυμία του *οι λέξεις που δανείζεται ή δημιουργεί να μην ξενίζουν, να μη σηκώνουν κεφάλι και κάνουν τις άλλες λέξεις να υποκλίνονται.**

Η γλωσσική μορφή της Ποντιακής διαλέκτου χρησιμοποιείται στα νότια παράλια του Ευξείνου Πόντου από τον 8^ο π.Χ. αιώνα, όταν χτίστηκαν εκεί οι πρώτες ιωνικές αποικίες. Στο πέρασμα των αιώνων διαφοροποιείται από τη γλώσσα των υπόλοιπων ελληνόφωνων περιοχών και διατηρεί κάποιους αρχαϊσμούς λόγω της

⁹⁴ Βλ. Μ. Κακριδή-Φερράρι, Πλούσιες και φτωχές γλώσσες, στο Γ. Χάρης (επιμ.) Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα, εκδ. Πατάκης, 2001, όπου αναφέρεται σχετικά με την αξιολόγηση των γλωσσών, ότι κάθε γλώσσα, ως σύστημα επικοινωνίας καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες της κοινότητας που την χρησιμοποιεί, επομένως όλες οι γλώσσες θεωρούνται καταστατικά ισότιμες. Οι όποιες διαφορές στο λεξιλόγιο εκφράζουν τον πολιτισμό που τις δημιουργεί, ο οποίος είναι αποτέλεσμα ιστορικής και κοινωνικής συγκυρίας και δεν σχετίζεται με διακρίσεις μεταξύ των φυλών. Όπως δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες φυλές, έτσι δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες γλώσσες.

γεωγραφικής και γλωσσικής απομόνωσης.⁹⁵ Η εμφάνιση διαλέκτων οφείλεται στην έλλειψη επαφής μεταξύ ομόγλωσσων πληθυσμών και ο αφανισμός τους στο ότι σταμάτησαν να αποτελούν γλώσσα επικοινωνίας.⁹⁶

Προφανώς, λοιπόν, η ύπαρξη ομηρικών αρχαϊσμών στη μορφολογία, τη φωνητική και τη σημασιολογία της ποντιακής διαλέκτου, δεν αφορά τα μεγάλα αστικά κέντρα του Ευξείνου Πόντου, όπου άνθησε το εμπόριο και ο πολιτισμός. Αλλά αναφέρεται και χαρακτηρίζει ακραία απομονωμένες κοινότητες της ενδοχώρας του Πόντου, με αδυναμία πολιτισμικής επαφής και γλωσσικής εξέλιξης.

4.6 . Μνήμη

Τα μνημεία θεωρούνται οι πιο αποτελεσματικοί και αντιπροσωπευτικοί τόποι συνάντησης των προσφυγικών συλλόγων με την ιστορία τους. Η μνήμη και το ανεκπλήρωτο χρέος σε όλους τους προσφυγικούς συλλόγους της Πτολεμαΐδας είναι άρρηκτα δεμένα με μνημονικούς τόπους. Πρώτη προτεραιότητα για τον Ποντιακό Σύλλογο είναι η ανέγερση μνημείου γενοκτονίας στο αναξιοποίητο πάρκο της Αγίας Σκέπης, που προτείνει να ονομαστεί πάρκο γενοκτονίας. Ανάλογη πρόθεση εκφράζεται και από τον Σύλλογο Μικρασιατών για την ανέγερση μνημείου Μικρασιατικής Καταστροφής στο πάρκο απέναντι τη στέγη του Συλλόγου. Κοινό χαρακτηριστικό στις αποφάσεις των διοικήσεων των δύο συλλόγων η επιλογή περιφερειακού χώρου ανέγερσης, που να γειτνιάζει με τη στέγη του συλλόγου και η αποφυγή της κεντρικής πλατείας.

Αλλά και οι δεύτερες προτεραιότητες των συλλόγων σχετίζονται με μνημονικούς τόπους θρησκευτικού αυτή τη φορά χαρακτήρα. Το μνημείο του μητροπολίτη Χρυσάνθου προτείνει ο Σύλλογος Ποντίων και εκκλησιάκι των Εισοδίων της Θεοτόκου, το οποίο συνδέεται με το έθιμο της Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας επιλέγει ο Σύλλογος Μικρασιατών. Πανομοιότυπα ολοκληρώνεται, τέλος, η ιεράρχηση των ανεκπλήρωτων στόχων με αναφορές μνημονικών τόπων και συγκεκριμένα βιβλιοθήκης και λαογραφικού μουσείου και για τους δύο Συλλόγους.

Σε διαφορετική τροχιά η Θρακική Εστία. Ο νεότερος σύλλογος της πόλης προτιμά τελετουργίες, όπως οι εθνικές επέτειοι και οι πανελλαδικές συναντήσεις και

⁹⁵ Χατζησαββίδης, 2014

⁹⁶ Ντίνας, 2006

τόπους συμβολικούς, όπως τα προσκυνήματα και λειτουργικούς, όπως οι εκδόσεις βιβλίων και ημερολογίων.

Κλείνοντας, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι σπουδαιότεροι μνημειακοί τόποι στην Πτολεμαΐδα είναι τα κτίρια, όπου στεγάζονται ο Σύλλογος Μικρασιατών και ο Ποντιακός Σύλλογος. Πρόκειται για δύο νεοκλασικά αριστουργήματα, με ορθογώνια μορφή, ορθογώνια ανοίγματα και λιτή διακόσμηση. Μάλιστα, το κτίριο του Ποντιακού Συλλόγου είναι αντίγραφο του Φροντιστηρίου της Τραπεζούντας.

4.7. Αποτίμηση της συμβολής των γενεών

Η πρώτη γενιά προσφύγων ήταν ταλαιπωρημένη αλλά και ολιγαρκής, όπως είχε μάθει από τον φτωχό Πόντο, γι' αυτό αρκέστηκε στην ανταλλάξιμη περιουσία. Βασική της μέριμνα ήταν η επιβίωση. Χρειάστηκε η σκληρή ατομική προσπάθεια αλλά και η συλλογική διεκδίκηση. Έτσι, από τα πρώτα χρόνια εμφανίζονται δυναμικά στη δημόσια σφαίρα οι σύλλογοι ως στρατηγική επιβίωσης και ενσωμάτωσης των προσφύγων. Τα επόμενα χρόνια οι σύλλογοι μετατρέπονται σε σημεία συνάντησης, αναπόλησης αλλά και συλλογής κειμηλίων και ιστορικής καταγραφής με την πρωτοβουλία των πιο φωτισμένων, όπως ήταν οι δάσκαλοι και οι ιερωμένοι. Στην πρώτη γενιά αποδίδεται το θαύμα της δημιουργίας του αρχείου του λαϊκού πολιτισμού του Πόντου.

Η δεύτερη γενιά ολοκλήρωσε τον μεγάλο αγώνα της οικονομικής αποκατάστασης με τη δημιουργία περιουσίας. Έστησε την οικονομία της περιοχής και συμμετείχε στο θαύμα της ηλεκτροδότησης της χώρας. Ως συλλογικό πρόταγμα της γενιάς καταγράφεται η παραγωγή μνήμης και η στήριξη της ιδεολογίας των Ελλήνων του Πόντου, δηλαδή του συστήματος ιδεών, των ιδεολογικών εργαλείων και των ιδεολογικών συμβόλων τους, έτσι μεταξύ των άλλων συγκεντρώνει πόρους για την ενίσχυση της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων και των ιερών ναών. Η δεύτερη γενιά ίδρυσε πολλούς συλλόγους κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 από την επιθυμία της να γνωρίσει καλύτερα συγκεκριμένα πολιτισμικά πρότυπα, όπως ο χορός, και να τα προβάλλει ευρύτερα.⁹⁷ Κάποιοι φοιτητές της γενιάς αυτής με πολιτισμικές ανησυχίες υπήρξαν οι πυρήνες συνεύρεσης προσφύγων και δημιουργίας συλλόγων, που ασχολήθηκαν με τη διάσωση του ποντιακού πολιτισμού και τη διάχυσή του στην επόμενη γενιά και στους υπόλοιπους Έλληνες. Ο αγώνας της

⁹⁷ Βεργέτη, 1993, 195

δεύτερης γενιάς στο πολιτισμικό επίπεδο στράφηκε κυρίως στη διάσωση και προβολή της γλώσσας, των χορών, της μουσικής, του θεάτρου, δηλαδή πολιτισμικών προτύπων του ποντιακού ελληνισμού.

Η τρίτη γενιά έχοντας εξασφαλισμένη την επιβίωση και την παρουσία από τις δύο προηγούμενες, δημιουργεί το θαύμα της έκρηξης του λαϊκού πολιτισμού με τους εκατοντάδες συλλόγους με πολυπληθή συμμετοχή νέων ανθρώπων. Οι σύλλογοι που δημιουργήθηκαν μετά τη δεκαετία του 1980 δεν περιορίστηκαν στη διάδοση των πολιτισμικών προτύπων, αλλά ενδιαφέρθηκαν για την ιστορία. Οργάνωσαν διαλέξεις, ανοικτές εκδηλώσεις σε πλατείες, παρουσίασαν ιστορικά βιβλία και ενθάρρυναν την αναζήτηση, την καταγραφή και την προβολή του ιστορικού παρελθόντος. Ταυτόχρονα διεκδίκησαν από την πολιτεία την ένταξη της ποντιακής ιστορίας στα σχολικά εγχειρίδια όλων των βαθμίδων και έθεσαν επιτακτικά το αίτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας.

4.8. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Στην παρούσα έρευνα επιχειρήθηκε η μελέτη εμπειριών και βιωμάτων επιλεγμένων στελεχών της διοίκησης των προσφυγικών συλλόγων της Πτολεμαΐδας με σκοπό να διερευνηθεί πώς η ίδρυση και η δράση των συλλόγων αυτών συνέβαλε στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας και της πολιτισμικής μνήμης της τοπικής κοινωνίας. Στη σύγχρονη καθημερινή ζωή, οι αντιλήψεις για τη μνήμη και την παράδοση διαμορφώνουν ένα ενδιαφέρον πεδίο προβληματικής, στο οποίο συναντιούνται πολλές επιστημονικές οπτικές και πειθαρχίες πέραν της ιστορικής.

Όπως προκύπτει από την έρευνα οι σύλλογοι και οι ομοσπονδίες των προσφυγικών σωματείων αναδεικνύονται ως αποκλειστικοί δημόσιοι δρώντες για τη διαμόρφωση της επίσημης ιστορίας και μνήμης και ως αποκλειστικοί συνομιλητές με διεθνείς επίσημους φορείς. Κατ' αυτόν τον τρόπο μετατρέπονται σε πολιτικούς φορείς με ορατή πολιτική προσδοκία σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και τη δημιουργία πολιτικού κόμματος μέσω της εργαλειοποίησης της προσφυγικής ταυτότητας. Η διάσταση αυτή είναι χρήσιμο να συμπληρωθεί από κάποια μελλοντική έρευνα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο σημείο αυτό παρατίθενται κάποιες προσωπικές απόψεις του ερευνητή, οι οποίες συνιστούν κυρίως προϊόν αναστοχασμού των δεδομένων που αντλήθηκαν από τις συνεντεύξεις. Στην παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε η ανάλυση του τρόπου συγκρότησης της προσφυγικής μνήμης και ιδεολογίας και του τρόπου ένταξης της στο εθνικό φαντασιακό.

Το πρώτο στοιχείο που αξίζει να επισημανθεί είναι ότι η πολιτισμική ταυτότητα των προσφύγων της καθ' ημάς Ανατολής παραμένει ενεργή έναν αιώνα μετά την είσοδό τους στην Ελλάδα. Ωστόσο θα πρέπει να σχολιαστεί ο προσδιορισμός “εθνοτοπική” στην ταυτότητα, ο οποίος καθιερώθηκε από τη Βεργέτη και συνδέεται εν μέρει με το έθνος και εν μέρει με τον τόπο. Συγκεκριμένα, δεν αναφέρεται σε ένα ολόκληρο έθνος, αλλά σε μια κοινωνική ομάδα, που αποτελεί τμήμα μιας ευρύτερης εθνοτικής και η οποία αποκόπτεται μαζικά από τον τόπο καταγωγής της χωρίς τη δυνατότητα επιστροφής. Σύμφωνα με τη Βεργέτη, η εθνοτοπική ταυτότητα ως έκφραση του δικαιώματος στην πολιτισμική και ιστορική ιδιαιτερότητα δεν φανερώνει πρόθεση διαφοροποίησης, αλλά συνιστά παράγοντα ενδυνάμωσης της εθνικής ταυτότητας. Όμως, ο όρος, αν και χρησιμοποιείται στον δημόσιο λόγο, δεν έχει υιοθετηθεί από την επιστημονική κοινότητα και η χρήση του σε επιστημονικές εργασίες είναι επισφαλής.

Μια δεύτερη επισήμανση είναι ότι οι πρώτοι προσφυγικοί σύλλογοι διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο και ουσιαστικά αναπλήρωσαν το κενό από τη διάλυση των κοινοτήτων που υπήρχαν πριν τον εκπατρισμό. Στον ρευστό σύγχρονο κόσμο, οι σύλλογοι συνένωσαν απομονωμένα άτομα, δημιουργώντας αυτό που χαρακτηρίστηκε *αστικό χωρίο*⁹⁸ και πρόσφεραν συναισθηματικό καταφύγιο στην ανασφάλεια και την αβεβαιότητα των προσφύγων. Μέσα στους συλλόγους διαμορφώθηκαν δίκτυα τακτικής επικοινωνίας και με τις τελετουργίες τους έγινε πραγματικότητα η ανάπτυξη ισχυρών δεσμών μεταξύ των μελών τους. Ταυτόχρονα, οι σύλλογοι αποτέλεσαν έναν καθοριστικό παράγοντα εσωτερίκευσης αξιών και ενστάλαξης εθνικής ιδεολογίας.

Στη διαδικασία διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας των προσφύγων της Μικρασίας, του Εύξεινου Πόντου και της Θράκης καθοριστικός ήταν ο ρόλος των διανοούμενων ως διαμεσολαβητές μνήμης. Οι διανοούμενοι συνέδεσαν τις αποσπασματικές εμπειρίες των προσφύγων σε συλλογική μνήμη και τη συσχέτισαν

⁹⁸ Burke, 2002, 100

με το εθνικό αφήγημα. Επιπλέον, ασχολήθηκαν με τη συστηματική καταγραφή της πολιτιστικής ζωής και συλλογή κειμηλίων.

Όμως, στη σημερινή εποχή και ειδικότερα στις δυτικές κοινωνίες, όπου υπάρχει αυξημένο ποσοστό σκεπτόμενων και ευαισθητοποιημένων πολιτών, μειώνεται η διαρκώς η απόσταση μεταξύ του διανοούμενου και του απλού ανθρώπου. Χωρίς να υποτιμά κανείς τον σημαντικό ρόλο των διανοουμένων, πρέπει όλοι να αντιληφθούν ότι ο δρόμος προς μια δικαιότερη και δημοκρατικότερη κοινωνία δεν μπορεί να είναι θέμα μόνο πεφωτισμένων πνευματικών ηγεσιών.

Ο Claude Levi Strauss διακρίνει δύο τύπους κοινωνιών, τις ψυχρές και τις θερμές κοινωνίες. Οι θερμές/ μοντέρνες κοινωνίες είναι ανοιχτές στην αλλαγή και στην πρόοδο, ενώ οι ψυχρές/ πρωτογονικές κοινωνίες είναι στατικές, αντιστέκονται σε κάθε είδους αλλαγή και μένουν στάσιμες.⁹⁹ Σύμφωνα με τη διάκριση αυτή, οι σύλλογοι σε λίγες περιπτώσεις εμφανίζουν ανοικτές αντιλήψεις και πρακτικές. Όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις οι προϋπάρχουσες/κατεστημένες αντιλήψεις σχετικά με τις παραδοσιακές αξίες, οι οποίες συγκροτούν και την προσφυγική ταυτότητα, φαίνεται πως διατηρούν ισχυρά και ακλόνητα θεμέλια. Οι αντιλήψεις αυτές διαμορφώθηκαν από τους πρόσφυγες πρώτης γενιάς, με βάση το τραυματικό βίωμα. Πρόκειται, δηλαδή, για υποκειμενικές εμπειρίες συναρτημένες με συναισθήματα. Διατηρούνται, όμως άθικτες σε μεγάλο βαθμό, από τις επόμενες γενιές, παρόλο που δεν ωθούνταν από ανάλογο βίωμα.

Τα σύμβολα και οι τελετουργίες έχουν την αδιαμφισβήτητη επίδρασή τους στη δημιουργία κοινοτήτων, όμως δεν μπορεί να αποτελούν τον αυτοσκοπό της δράσης των προσφυγικών πολιτιστικών συλλόγων. Όταν ένας σύλλογος μέσω της πλημμυρίδας των δράσεων του προτιμά να κολακεύει τη “ράτσα” και να τονώνει την τοπική πολιτισμική υπερηφάνεια, γνωρίζοντας ότι το κοινό του είναι εθισμένο στη στερεοτυπική ανάγνωση της ιστορίας, αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ελπιδοφόρο. Είναι κάτι τελείως στατικό και μηχανικά επαναλαμβανόμενο, το οποίο εντάσσεται στις σκόπιμες, καινοφανείς και επινοημένες παραδόσεις, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνθεση των εθνικών κρατών, τα εθνικά σύμβολα και τις εθνικές τους ιστορίες, όπως υποστήριξε και ο Hobsbawm.

Το πρόβλημα ξεκινά από τη στιγμή που η παράδοση αντιμετωπίζεται ως φυσικός και अपαραβάτος κανόνας. Όταν εγκλωβίζεται στην αντίληψη πως παράδοση

⁹⁹ Levi-Strauss, 1977, 29

είναι ό,τι έκαναν οι πρόγονοι μας στο παρελθόν, όπως ακριβώς το έκαναν και στον χρόνο που το έκαναν. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται σε μια στείρα προσήλωση, άκριτη αντιγραφή και μηχανική επανάληψη αποκλειστικά και μόνο των τελετουργικών και συμβολικών στοιχείων του παρελθόντος, τη μιμητική μνήμη κατά τον Halbwachs. Όμως, έτσι η παράδοση καταλήγει να αποτελεί ένα σύνολο από προκαταλήψεις, στερεότυπα και ανορθολογικές συμπεριφορές. Στον αντίποδα, όλων αυτών βρίσκεται η ανάπτυξη αξιών (ισότητας, κοινωνικής αλληλεγγύης κτλ) και η καθιέρωση κουλτούρας ερωτημάτων αντί της υιοθέτησης έτοιμων απαντήσεων.

Τέλος, μια τρίτη επισήμανση σχετίζεται με το επίμαχο ζήτημα της διεθνούς αναγνώρισης της γενοκτονίας. Είναι προφανές ότι το ουσιαστικό ζητούμενο, δηλαδή η αναγνώριση από την ίδια την Τουρκία υπερβαίνει τη σφαίρα της ιστορίας και της ηθικής και επεκτείνεται στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής. Στα θετικά είναι η καταγεγραμμένη άποψη των ευρωπαϊκών κρατών πως όσο πιο γρήγορα συμφιλιωθεί και αναγνωρίσει το παρελθόν της η Τουρκία, τόσο βοηθά την ενδυνάμωση της δημοκρατικής της ταυτότητας και διευκολύνει την πορεία προσχώρησής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημαντικό στοιχείο είναι, επίσης, η θέση κάποιων Τούρκων διανοουμένων, οι οποίοι τοποθετούνται υπέρ της επίσημης αναγνώρισης της γενοκτονίας από την Τουρκία με τους όποιους κινδύνους ενέχει αυτή η στάση ακόμη και για τη ζωή τους, όπως ο τιμημένος με το Νόμπελ Λογοτεχνίας 2006 Orhan Pamuk.¹⁰⁰

Όμως, η συνεχής δημιουργία και διατήρηση αντιτουρκικών συναισθημάτων, μπορεί να δυναμώνει την συνοχή των προσφυγικών σωματείων, αλλά δεν διευκολύνει την πρόοδο του θέματος. Όποιοι διεθνείς συσχετισμοί κι αν δημιουργηθούν δεν είναι ικανοί να υποχρεώσουν την Τουρκία να προβεί στο ουσιώδες, που είναι η αναγνώριση από το επίσημο τουρκικό κράτος. Αυτό μπορεί να συμβεί, όταν η χώρα κάνει αληθινά βήματα στον εκδημοκρατισμό της και έρθει πιο κοντά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα πρέπει, επομένως, τα προσφυγικά μας σωματεία και οι Ομοσπονδίες τους να επανεξετάσουν τη στάση τους, ενδεχομένως στην κατεύθυνση ενός κινήματος συμφιλίωσης, όπως των Αρμενίων που υποστηρίζει τη λήθη στο παρελθόν και την επικέντρωση στο μέλλον.

¹⁰⁰ Souleimanou & Ehrmann, 2015

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη

- Assmann, J. (2017). *Η πολιτισμική μνήμη: Γραφή, ανάμνηση και πολιτική ταυτότητα στους πρώιμους ανώτερους πολιτισμούς*. Δ. Παναγιωτόπουλος (μτφρ). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Burke, P. (2002). *Ιστορία και κοινωνική θεωρία*. Αθήνα: Νήσος.
- Butler, J. (2018). *Σημειώσεις για μια επιτελεστική θεωρία της συνάθροισης*. Μ. Λαλιώτης (μτφρ). Αθήνα: Angelus Novus.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Hobsbawm, E. & Ranger, T. (2004). *Η επινόηση της παράδοσης*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Le Goff, J. (1998). *Ιστορία και μνήμη*. Αθήνα: Νεφέλη
- Lévi-Strauss, C. (1977). *Άγρια Σκέψη*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Thompson, P. (2002). *Φωνές από το Παρελθόν*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Turner, V.W. (2015). *Από την Τελετουργία στο Θέατρο: Η ανθρώπινη βαρύτητα του παιχνιδιού*. Αθήνα: Ηριδανός.
- Αβδελά, Έ. (2015). *Εισαγωγή: Συλλογική δράση και παραγωγή δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα*. Στο Έ. Αβδελά, Χ. Εξερτζόγλου & Χ. Λυριντζής (επιμ.) *Μορφές δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα*. Πανεπιστήμιο Κρήτης. Αθήνα: Ανάγραμμα.
- Απασιδής, Θ. (2022). *Εορδαία: Η ακτινοβολός εστία του ελληνικού θαύματος*. Πτολεμαΐδα: Πουγαρίδης.
- Βεργέτη, Μ. (1993). *Εθνοτοπική ταυτότητα: Η περίπτωση των Ελλήνων του Πόντου*. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Γεωγραφίας και Πολιτικής.
- Βεργέτη, Μ. (2008). *Η συλλογική ταυτότητα του ποντιακού ελληνισμού στον ελλαδικό χώρο*. Στο Μ. Σέργης (επιμ.) *Πόντος: Θέματα λαογραφίας του ποντιακού ελληνισμού*, 105-113. Αθήνα: Αλήθεια.
- Δέλτσου, Ε. (2009). *Σύλλογοι, ιστορική μνήμη και άλλες πολιτικές πρακτικές: με αφορμή δημόσιες παρουσίες ποντιακών συλλόγων*. Στο Μ. Παύλου και Α. Σκουλαρίκη (επιμ.), *Μετανάστες & Μειονότητες: λόγος και πολιτικές*, 277-286. Αθήνα: Βιβλιόραμα.

- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κακριδή-Φερράρι, Μ. (2001). Πλούσιες και φτωχές γλώσσες. Στο Γ. Χάρης (επιμ.) *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κοπιδάκης, Μ.Ζ. (επιμ.) (1999). *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.
- Λαμψίδης, Ο. (1968). Η «ανάκλησις» εις τους πρόσφυγας Έλληνας του Πόντου και αι επιπτώσεις αυτής διά την έρευναν της ποντικής διαλέκτου. *Αρχείον Πόντου*, τ.29^{ος}, 3-10. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.
- Μαντόγλου, Άν. (2012). *Μνήμες: Ατομικές- Κοινωνικές- Ιστορικές*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας: Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Πελαγίδης, Ε. (1994). Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία (1923-1930). Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Σαλβάνου, Α. (2018). Η συγκρότηση της προσφυγικής μνήμης: Το παρελθόν ως ιστορία και πρακτική. Αθήνα: Νεφέλη.
- Σταυρίδης, Σ. (1990). Η συμβολική σχέση με τον χώρο. Πώς οι κοινωνικές αξίες διαμορφώνουν και ερμηνεύουν τον χώρο. Αθήνα: Κάλβος.
- Τζιόβας, Δ. (1989). Οι μεταμορφώσεις του εθνισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο μεσοπόλεμο. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Τζιόβας, Δ. (2011). Ο μύθος της γενιάς του '30. Αθήνα: Πόλις.
- Τσαούσης, Δ. (2009). Ελληνισμός και Ελληνικότητα. Το πρόβλημα της νεοελληνικής ταυτότητας. Στο Δ. Τσαούσης (επιμ.), *Ελληνισμός και Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, 15-25. Αθήνα: Εστία.
- Τσιώλης, Γ. (2006). *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις: Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Τσουκαλάς, Κ. (2010). *Η επινόηση της ετερότητας: «Ταυτότητες» και «διαφορές» στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Χανιώτης, Α. (2017). Παιχνίδια μνήμης. Πρόλογος στην ελληνική έκδοση του J. Assmann, *Η πολιτισμική μνήμη: Γραφή, ανάμνηση και πολιτική ταυτότητα στους πρώιμους ανώτερους πολιτισμούς*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Ηλεκτρονική

Braun, V., Clarke, V. & Weate, P. (2016). Using thematic analysis in sport and exercise research. In B. Smith & A. C. Sparkes (Eds.), *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise* (pp. 191-205). London: Routledge. Retrieved from <https://uwe-repository.worktribe.com/OutputFile/3123710>

Gillis, J. R. (1994). Introduction: Memory and Identity: The History of a Relationship. In J. R. Gillis (Ed.), *Commemorations: The Politics of National Identity* (pp. 3–24). Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv39x64g.5>

Souleimanou, E., & Ehrmann, M. (2015). Η αναγνώριση της Αρμένικης γενοκτονίας και η πολιτικοποίηση της. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 32, 95–120. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/565>

Tilly, C. & Tarrow, S. (2006). *Πολιτικές ταυτότητες: Πως λειτουργούν*; Σ. Σεφεριάδης (μτφρ.). *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 27 (1), 43-70. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου, 2019, από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/14672/13226>

Βαλσαμίδης Π. (2002). *Τα τουρκικά σχολεία των Καϊλαρίων (Πτολεμαΐδας) και της περιφέρειας τους κατά το σχολικό έτος 1913-1914*. *Μακεδονικά*, 33 (1), 255-279. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/makedonika/article/view/5849/5588>

Βαρβούνης, Μ. Γ. (2016). *Η «Επιτροπή Ποντιακών Μελετών» και οι τοπικές σπουδές στην Ελλάδα*. *Erytheia: Revista de estudios bizantinos y neogriegos*, (37), 341-355. Ανακτήθηκε από shorturl.at/fDST4.

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. *Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα*. Ανακτήθηκε από https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5826/4/15327_Isari-KOY.pdf

- Ιωαννίδης, Σ. (2019). Το κίνημα των εργοστασιακών επιτροπών, 1974-1981. Διδακτορική Διατριβή, ΕΚΠΑ, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.
- Θανοπούλου Μ., & Πετρονάτη Μ. (1987). *Βιογραφική προσέγγιση: μια άλλη πρόταση για την κοινωνιολογική θεώρηση της ανθρώπινης εμπειρίας*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 64, 20–42. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/download/7234/6954>
- Καλλιανιώτης, Θ. (2012). *Κατοχή και Εμφύλιος στην Εορδαία 1941 -1949*. Στο Εορδαία: Όψεις της αιώνος: Ιστορία, Κοινωνία, Άνθρωποι, Πόλη, Διημερίδα Ιστορικής Καταγραφής, Τεκμηρίωσης & Προοπτικής. Ανακτήθηκε από shorturl.at/gDFPU
- Λιάκος, Α. (1994). Προς επισκευήν ολομέλειας και ενότητας: η δόμηση του εθνικού χρόνου. Ανακτήθηκε από shorturl.at/buCLV
- Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (2016). Μύθοι και αλήθειες για της πρόσφυγες του 1922. Ανακτήθηκε από <https://www.lifo.gr/culture/arxaiologia/mythoi-kai-alitheies-gia-toys-prosfyges-toy-1922>
- Μπάδα, Κ. και Ματσούκη, Ε. (2007). *Προσεγγίσεις στην υλική μνήμη*. Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου: Η έρευνα και η διδασκαλία του υλικού πολιτισμού των νεωτέρων χρόνων στα ελληνικά πανεπιστήμια. Ανακτήθηκε από http://users.uoi.gr/gramisar/prosopiko/bada/Mnimeia_Agalmata.pdf
- Μπέλλα, Σ. (2003). Ο αφηγηματικός Παρακείμενος της Της Ελληνικής: πραγματολογική-γνωστική προσέγγιση». Στο Θεοφανοπούλου-Κοντού Δ. κ.ά. (επιμ.) Σύγχρονες Τάσεις στην Ελληνική Γλωσσολογία, 357-374. Αθήνα: Πατάκης. Ανακτήθηκε από shorturl.at/muzV6.
- Ντίνας, Κ. (2006). *Η ποντιακή διάλεκτος: παρελθόν, παρόν, μέλλον(;)*. Στη 2^η Συνάντηση Νεολαίας ΠΟΕ, Κοζάνη 18.8.2006. Ανακτήθηκε από <https://neolaia.poe.org.gr/default.aspx?catid=183>
- Παπαγαρουφάλη, Ε. (2002). *Η συνέντευξη ως σωματική επικοινωνία των συνομιλητών και πολλών άλλων*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, (107 Α'), 29-46. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/download/8996/9220>
- Ροζάκου Κ. (2017). «Κοινωνικότητα» και «κοινωνία αλληλεγγύης»: η περίπτωση της εθελοντικού σωματείου. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 32, 95-120. <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/14467/13070>

- Τζιόβας, Δ. (2007). Ελληνικότητα και γενιά του 30. *Cogito*, Μάιος 2007, τ. 6 (6-9). Ανακτήθηκε από shorturl.at/qAHPZ
- Τσίγκανου, Ι. & Κιντή, Ρ. (2018). *Ενέργεια και τοπικές κοινωνίες*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Ανακτήθηκε από shorturl.at/uR046
- Χιωτάκης Σ. (2015). Διανοούμενοι: οριοθέτηση και τυπολογία μιας πολύσημης έννοιας. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 7, 1–38. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/viewFile/626/625>
- Χατζησαββίδης, Σ. (2014). *Η ποντιακή διάλεκτος: Η ιστορία της και η χρήση της στον ελλαδικό χώρο σήμερα*. Ανακτήθηκε από <http://ikee.lib.auth.gr/record/265095/files/PontiakhDialektos.pdf?version=1>
- Χρηστάκης, Ν. (2002). Ο ερευνητής, οι νέοι και οι άλλοι: Ερωτήματα με αφορμή μια έρευνα για της νέους. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 107 (47-60). Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/8997>

Αρχεία

- Διεύθυνση Στατιστικής Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (1913). *Απαρίθμηση των κατοίκων των νέων επαρχιών της Ελλάδος του έτους 1913*. Ανακτήθηκε από shorturl.at/evIY4
- ΕΕΤΑΑ (n.d.). ΦΕΚ απογραφών πληθυσμού 1913-2011. Ανακτήθηκαν από <https://www.eetaa.gr/metaboles/apografes.html>
- Εύξεινος Λέσχη Βέροιας (n.d.). *Ενημερωτικό υπόμνημα για το διοικητικό καθεστώς του ιδρύματος Παναγία Σουμελά στη Βέροια Ημαθίας*. Ανακτήθηκε από shorturl.at/vFHQR
- Συνθήκη της Λωζάννης (30/1/1923). Σύμβασις περί ανταλλαγής Ελληνικών και Τουρκικών πληθυσμών. Ανακτήθηκε από shorturl.at/hqAX3.
- Το ΒΗΜΑ (2009). Πόλεμος Ποντίων για την Παναγία Σουμελά. Το ΒΗΜΑ Team, 14 Αυγούστου 2009. Ανακτήθηκε από <https://www.tovima.gr/2009/08/14/society/polemos-pontiwn-gia-tin-panagia-soymela/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ενδοκοινωνική οργάνωση

- Πότε και για ποιον σκοπό ιδρύθηκε ο σύλλογος;
- Η ίδρυσή του συνδέεται με κάποιο ξεχωριστό γεγονός;
- Ποιοι ήταν οι ιδρυτές του συλλόγου (επάγγελμα, μόρφωση);
- Υπήρχε συμμετοχή γυναικών;
- Υπήρχε συμμετοχή νέων;

Δραστηριότητες- διεκδικήσεις (τοπική & εθνική ατζέντα)

- Ποιες είναι οι σπουδαιότερες δραστηριότητες που ανέπτυξε ο σύλλογος σε κοινωνικό επίπεδο (κοινωνική αλληλεγγύη, φυσικές καταστροφές, ψυχαγωγία κτλ);
- Υπάρχουν δράσεις στον *θρησκευτικό* τομέα (συμβολή σε λατρευτικές εκδηλώσεις, ίδρυση χώρων λατρείας κτλ);
- Ποιες δραστηριότητες του συλλόγου σχετίζονται με την *οικονομική* ζωή της κοινωνίας (υποτροφίες, έρανοι, δανεισμός κτλ);
- Αναπτύχθηκαν δράσεις σε *πολιτικό* επίπεδο (που να συνδέονται με τοπικές ή πανελλαδικές πολιτικές εξελίξεις);
- Υπάρχουν τοπικές δράσεις κοινές με άλλους φορείς και ποιες;
- Υπάρχουν πρωτοβουλίες του συλλόγου για τη διεκδίκηση υπερτοπικών ζητημάτων (που αφορούν συνολικά τους Πόντιους/Μικρασιάτες/Θρακιώτες);

Αξιολόγηση δράσης

- Ποιο είναι το σπουδαιότερο επίτευγμα της μέχρι σήμερα δράσης του συλλόγου;
- Υπάρχει κάποιος στόχος που έχει μείνει ανεκπλήρωτος μέχρι σήμερα;
- Θεωρείς ότι υπάρχει κάτι που δεν πρέπει να ξεχάσουν οι Πόντιοι/Μικρασιάτες/Θρακιώτες; Τι πρέπει να διαφυλαχθεί σήμερα από τους συνεχιστές της δράσης σας;
- Τι πρέπει να αλλάξει;
- Έχεις διαπιστώσει αντιπροσφυγικά αισθήματα στην ελληνική κοινωνία ή την οργανωμένη πολιτεία; Αν ναι, που τα αποδίδεις;
- Πώς θα κρατήσουμε στη μνήμη μας αυτά που αξίζουν;

2. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Συνέντευξη 1: Παναγιώτης Μουσιιάδης (Ανατολικό Εορδαίας, 4.9.2020)

- Γεν. Γραμματέας Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας
- Αρθρογράφος εφημερίδας Πτολεμαίος και ποντιακών ιστοσελίδων
- Χορευτής της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης
- Τηλεοπτικός παραγωγός (εκπομπή Ρωμανία, Flash Channel)
- Μέλος της ιδεολογικής κίνησης *Παρνάδρης*.

ΕΡ. Ποιος ήταν ο σκοπός ίδρυσης της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας;

ΑΠ. Ο ποντιακός σύλλογος Πτολεμαΐδας με την επωνυμία Εύξεινος Λέσχη προϋπάρχει ως όρος από το 1952. Δηλαδή ουσιαστικά υπάρχει η ιδρυτική πράξη και το καταστατικό του συλλόγου από το 1952 με πρωτοβουλία των Λαζαρίδη Γεώργιου από τον Περδίκκα, Παντελή Μελανοφρύδη, Φίλιπα Καραφουλίδη και μια εκπροσώπηση των παλιών της εποχής, οι οποίοι συγκροτούν την Εύξεινο Λέσχη Πτολεμαΐδας. Το γεγονός αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί είναι ο δεύτερος σύλλογος στην Ελλάδα ο οποίος φέρει τον τίτλο Εύξεινος Λέσχη, μετά την Εύξεινο Λέσχη Θεσσαλονίκης (ΕΛΘ) που ιδρύθηκε το 1933. Αυτό σημαίνει ότι αυτοί οι άνθρωποι σε κάποιο βαθμό είχαν τις επιρροές τους από την ΕΛΘ αλλά και από το περιοδικό Ποντιακή Εστία, το οποίο τότε πρότασσε τον όρο *Εύξεινος*. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί το 1952 δεν υπάρχουν στην Ελλάδα πολλοί επαρχιακοί σύλλογοι. Εδώ να τονίσουμε ότι οι σκοποί και οι στόχοι των συλλόγων εκείνη την περίοδο, την μετεμφυλιακή, είναι να αναδειχθούν οι παραδόσεις, οι χοροί και κύρια στόχευση είναι η θεατρική σκηνή. Αυτό το στοιχείο που κυριαρχεί στις δραστηριότητες των συλλόγων εκείνης της εποχής είναι το ανέβασμα κάποιων θεατρικών έργων. Ζούμε ουσιαστικά τη δεκαετία του θεάτρου, όπου με προεξάρχοντα τον Φίλωνα Κτενίδη καταγράφονται σημαντικές θεατρικές ηθογραφίες, οι οποίες απηχούν στον ποντιακό προσφυγικό κόσμο, που από τη δεκαετία του μεσοπολέμου βρίσκεται σε ένα κοινωνικοπολιτικό περιθώριο και στη δεκαετία του '50 αναζητά έναν τρόπο έκφρασης και αποδοχής. Ο τρόπος έκφρασης γίνεται πρωθύστερα με τη συγκρότηση, οργάνωση και παρουσίαση ποντιακών θεατρικών έργων. Ο Φίλων Κτενίδης έρχεται το 1952 στη Θεσσαλονίκη, ο σύλλογος Εύξεινος Λέσχη Θεσσαλονίκης προϋπήρχε, ο Φίλωνας έχει ένα όπλο στα χέρια του, ένα εργαλείο την Ποντιακή Εστία, στην οποία καταγράφει και τις ποιητικές του συλλογές αλλά και τα θεατρικά του έργα. Αυτό το

τονίζω γιατί; Γιατί πίσω από τη στόχευση αυτή του θεάτρου υποκρύπτεται και μία οικονομική βλέψη, η οποία θα ῥθει να καλύψει κάποια κενά και κάποιες αδυναμίες τότε για να καλυφθούν τα έξοδα ιδιαίτερα της λειτουργίας των σχολείων. Φυσικά και της Εκκλησίας αλλά περισσότερο επιχειρεί να καλύψει τις ανάγκες των δημοτικών σχολείων με αγορά θρανίων, εκπαιδευτικού εποπτικού υλικού και περιφράξεις. Δηλαδή ανάγκες έντονες και κυρίαρχες, που καλύπτονται μέσα από αυτή την κοινωνική αρωγή της θεατρικής οικονομίας. Αυτή η σοβαρή προσπάθεια παρατηρείται όχι μόνο στα αστικά και ημιαστικά κέντρα της χώρας μας αλλά και σε όλα τα χωριά. Παραδείγματος χάριν δεν υπήρχε χωριό της Εορδαίας που να μην υποστήριζε την ανάδειξη θεατρικής σκηνης. Το 1951 ήδη σηκώνεται το θεατρικό έργο του Κτενίδη ο *Ξενητέας*, στον κινηματογράφο ΖΩΡΖ και έχει μεγάλη επιτυχία. Δίνεται η δυνατότητα, οι συντελεστές αυτών των θεατρικών σκηνών να μιλήσουν για την ιστορία και τον πολιτισμό, ιδιαίτερα στην Πτολεμαΐδα, όπου υπήρχε ο Παντελής Μελανοφρύδης, ένας ρήτορας ο οποίος δεν άφηνε να περάσει αναξιοποίητη καμιά τέτοια ευκαιρία και έκανε τις παρεμβάσεις του με τα λογύδρια του. Εκείνη η προσπάθεια ανακόπτεται το 1954 για κάποιους λόγους που δεν είναι γνωστοί. Αυτή η συγκρότηση του πρώτου ποντιακού συλλόγου με την επωνυμία Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας. Αυτό το πράγμα δείχνει μια πρωτοπορία της κοινωνίας της Πτολεμαΐδας, η οποία πρωτοπορία τεκμηριώνεται πάνω σε κάποιες σημαντικές προσωπικότητες, οι οποίες έχουν ένα πέρασμα από τη Νότια Ρωσία, όπως ο Μελανοφρύδης και ο Καραφουλίδης. Αυτοί, λοιπόν, οι πρόσφυγες από τη Νότια Ρωσία φέρνουν μαζί τους τη γνώση και της μουσικής αλλά ιδιαίτερα του θεάτρου. Γιατί ο πρωθύστερος ιστορικός χώρος του ελληνικού θεάτρου δεν είναι η Ελλάδα, είναι η Σύρος με τις παρεμβάσεις των Καθολικών. Αλλά το ιστορικό, θεατρικό κέντρο του ελληνισμού είναι η Νότια Ρωσία, το Κράσνονταρ. Το 70% των Ποντίων της Αργυρούπολης, έστω για ένα μικρό χρονικό διάστημα μετέρχονται της μετανάστευσης στη Νότια Ρωσία Αυτό οφείλεται σε δύο λόγους, στην τουρκική αυταρχικότητα αλλά και στην οικονομική αναγκαιότητα να επιβιώσουν. Επειδή η περιοχή της Αργυρούπολης δεν ήταν γόνιμη, το ποσοστό της γονιμότητας της γης ήταν κάτω από το 10%, επομένως δεν μπορούσαν οι κάτοικοι της να έχουν διασφαλισμένο το ετήσιο εισόδημά τους, παρά μόνο το 30%, οπότε το υπόλοιπο έπρεπε να το καλύψουν με εργασία στη Νότια Ρωσία, η οποία τότε αναπτύσσονταν και τους έδινε αυτές τις προσόδους, εξού και οι 3 ελληνικές τράπεζες. Οι περισσότεροι Αργυρουπολίτες έρχονται στην Πτολεμαΐδα από τη Νότια Ρωσία, όπως

οι γνωστές οικογένειες Σιβρόπουλου και Φωστηρόπου, οι οποίοι άνοιξαν και τον πρώτο κυλινδρόμυλο με γερμανική μηχανή στο Ανατολικό, μαζί με του Λάζαρου Ξανθόπουλου στην Πτολεμαΐδα, και τότε κλείνουν τον κύκλο τους όλοι οι νερόμυλοι της Εορδαίας. Θέλω να πω, ότι η αστική ποντιακή τάξη, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, χωρίς να εξαιρέσουμε την παρεμβατική δυνατότητα των δασκάλων του Πόντου, που είναι ένα πολύ μεγάλο κεφάλαιο, είχαν την ευαισθησία να συγκροτήσουν συλλόγους. Το κίνητρό τους ήταν να διασωθεί ο πολιτισμός και οι παραδόσεις. Τότε δεν υπήρχε η αγωνία της λήθης ή ο προβληματισμός να χαθεί ο πολιτισμός μας, αλλά υπήρχε όμως το ενδιαφέρον αυτός ο ποντιακός πολιτισμός να διεκδικήσει τη θέση που του ανήκει μέσα στον ελληνικό πολιτισμό. Και επειδή το ελληνικό κράτος ήταν εχθρικό όσον αφορά την ίση στον ποντιακό πολιτισμό υπήρχε η απόρριψη. Μια απόρριψη η οποία εκφραζόταν με πολλούς τρόπους. Θα έλεγα μόνο ότι δεν υπήρχε ραδιοφωνική εκπομπή. Αν δεχτούμε τη δυναμική του ραδιοφώνου εκείνης της εποχής, προκαθόριζε και την προπαγάνδα αλλά και την καθοδήγηση σε όλα τα επίπεδα, δεν υπήρχε ποντιακή εκπομπή. Χαρακτηριστικό είναι ότι για να εισαχθεί η εκπομπή την οποία είχε κόψει τότε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στο ραδιόφωνο Αθηνών χρειάστηκε να γίνει παρέμβαση της Παμποντιακής Ομοσπονδίας στον Αντών Τσαούς, τον οπλαρχηγό από την Καβάλα, ο οποίος ζήτησε ακρόαση από τον Βασιλιά και μεταξύ αυτών που αιτήθηκε ήταν να ξαναλειτουργήσει ποντιακή εκπομπή. Αυτό το λέω ενδεικτικά για να δείξω την εχθρότητα που υπήρχε εκείνη την περίοδο.

ΕΡ. Αυτό το γενικό κλίμα ήταν αισθητό και στη Βόρεια Ελλάδα, όπου οι πρόσφυγες ήταν πλειοψηφία;

ΑΠ. Ναι, βεβαίως και θα σου περιγράψω μόνο ένα γεγονός. Το 1927 γίνεται μια εκδήλωση στην Πτολεμαΐδα από τον μοναδικό σύλλογο που υπάρχει. Ο σύλλογος ήταν συγκροτημένος σε μια λογική θεατρικής ομάδας από Μικρασιάτες, Θρακιώτες, Ποντίους και Βλάχους, υπάρχει δηλαδή μια δυναμική εκπροσώπηση όλων των στοιχείων σε μια κοινή συλλογική προσπάθεια, κάτι μοναδικό σε επαρχιακή πόλη στην Ελλάδα. Αυτός ο σύλλογος οργανώνει θεατρικές παραστάσεις, βοηθάει τις σχολικές σκηνές και προβαίνει σε διαλέξεις, οι οποίες ενισχύονταν και από τα καθεστώτα, δίκην λαϊκών πανεπιστημίων για να επιμορφώσουν τον κόσμο. Οι Πόντιοι αποσπώνται το 1952 και δημιουργούν τον πρώτο ποντιακό σύλλογο. Αυτός ο ποντιακός φέρνει καθηγητές πανεπιστημίου από τη Θεσσαλονίκη και κάνει πολλές

διαλέξεις, ιδιαίτερα σε ιατρικά θέματα και νομίζω προλαβαίνει να σηκώσει δύο θέατρα. Το 1954 ο σύλλογος γίνεται ανενεργός. Για ποιους λόγους δεν ξέρω.

ΕΡ. Τι συνέβαινε τότε στην περιοχή;

ΑΠ. Είναι η εποχή που αρχίζει να δημιουργείται ο πρώτος ΑΗΣ της ΔΕΗ και η Πτολεμαΐδα περιπίπτει σε μια πολιτιστική απραξία. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί δεν υπάρχει κανένας εθνικοτοπικός σύλλογος στην Πτολεμαΐδα για 15 χρόνια. Και παρατηρείται ένα φαινόμενο οι Πόντιοι απομακρύνονται από τις παραδόσεις. Πολύ σπάνια θα ακούσεις ποντιακά στον αστικό κύκλο της πόλης της Πτολεμαΐδας. Μόνο στα χωριά και στο παζάρι της Τετάρτης θα ακουστεί στην Πτολεμαΐδα η ποντιακή διάλεκτος.

ΕΡ. Σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις, όπως σε γάμους;

ΑΠ. Υπάρχει στους γάμους το ποντιακό τραγούδι αλλά σε μια άτονη έκφραση όχι δυναμική. Αρκεί να σου πω ότι στην Πτολεμαΐδα δεν έχουμε έναν επώνυμο λυράρη, ο οποίος να ακούγεται. Αυτή η τάση η οποία προτάσσει το ποντιακό τραγούδι στην Πτολεμαΐδα είναι ο Χρήστος Προκοπίδης με την παρέα του. Γύρω στο 1970 η δικτατορία ενθάρρυνε τη δημιουργία εθνικοτοπικών συλλόγων και προτάσσει τους λαϊκούς χορούς. Αυτή ήταν μια προσέγγιση της δικτατορίας που εξυπηρετούσε μια συντηρητική λογική. Η δικτατορία έβλεπε ότι αυτά τα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης εξυπηρετούν και τις εκφραστικές ανάγκες του λαού και δεν τον βάζουν σε ατραπούς αμφισβήτησης του καθεστώτος. Έτσι αρχίζουν και φυτρώνουν σε πολλές πόλεις και χωριά σύλλογοι, ιδιαίτερα ποντιακοί. Μέσα σ' αυτό το κλίμα αρχίζει να δημιουργείται και μια εσωτερική μετανάστευση, από οικονομικούς μετανάστες, οι οποίοι προστρέχουν στο ενεργειακό κέντρο της Πτολεμαΐδας να βρουν απασχόληση. Αυτοί οι οποίοι έρχονται κάνουν δικούς τους συλλόγους (Θεσσαλών, Κρητών κτλ), ενώ οι Πόντιοι που έρχονται από άλλες περιοχές φέρνουν μέσα τους τη σπίθα και την ανάγκη ενός ποντιακού συλλόγου, γιατί έχουν αυτά τα βιώματα. Στην Πτολεμαΐδα δυστυχώς δεν υπάρχει η αγωνία. Δεν εκφράζεται η αναγκαιότητα. Μόλις το 1973 έγινε ένα σύλλογος πολιτιστικός από τον Κυριάκο Παπαδόπουλο (ηλεκτρονικό). Ένας από τους φορείς αυτών των αντιλήψεων είναι ο Ευθύμης Ευθυμιάδης, ο οποίος έχει βιώματα από τον Σύλλογο Ποντίων Δράμας Οι ΚΟΜΝΗΝΟΙ και από τους χωριανούς του οι οποίοι χορεύουν στη Θεσσαλονίκη με τους Πόντιους φοιτητές. Πάντοτε σ' αυτές τις περιπτώσεις, ιδιαίτερα εκείνη την εποχή, η γενεσιουργός αιτία η οποία δημιουργεί ερεθίσματα και αγωνίες για να

δημιουργήσουμε συγκροτήσεις σε επίπεδο συλλόγων είναι ή κάποιοι παλιοί χοροδιδάσκαλοι ή κάποιοι άνθρωποι οι οποίοι είχαν την εμπειρία αυτή. Όπως η θεατρική σκηνή μας έρχεται από τους μετανάστες της Νότιας Ρωσίας, οι περισσότεροι των οποίων συμμετέχουν είτε ως ηθοποιοί είτε ως σκηνοθέτες στη θεατρική σκηνή της Νότιας Ρωσίας, που ενθαρρύνεται τότε από το ρωσικό καθεστώς και κλείνουν όλες οι θεατρικές σκηνές με την κυριαρχία των Μπολσεβίκων, όπως αναφέρει ο Ερμής Μουρατίδης στην τρίτομη έκδοσή του. Στην Πτολεμαΐδα υπάρχει η ανάμνηση της Ευξείνου Λέσχης σε πολλούς κύκλους και σε πολλά πρόσωπα, δεν υπάρχει όμως η ζέση και η πρωτοβουλία. Αναπτύσσεται πρωτοβουλία από τον Ευθύμη Ευθυμιάδη, ο οποίος συγκροτεί ένα χορευτικό συγκρότημα στο Ανατολικό. Μεταξύ των χορευτών είναι οι Παναγιώτης Μωυσιάδης, Κυριάκος Ιωσηφίδης, Λάκης Ιωσηφίδης, Στέφανος Στεφανίδης και Γιάννης Σπυρίδης. Ήδη, δηλαδή, το 1970 υπάρχει στο Ανατολικό ένα πολύ καλό χορευτικό συγκρότημα με αγόρια και κορίτσια. Μετά τη συγκρότησή του προέκυψε το ερώτημα πώς θα εκφραστεί αυτό το συγκρότημα, ποια θα είναι η επίσημη εκπροσώπησή του. Έγινε αθόρυβα, έγινε μέσα από μία αγάπη για τον χορό. Έτσι γεννήθηκε η ανάγκη για να δημιουργηθεί ένας σύλλογος. Και μπήκε το ερώτημα αν αυτός ο σύλλογος θα δημιουργηθεί στο Ανατολικό ή αν θα πρέπει να συγκροτηθεί στην Πτολεμαΐδα. Εύκολα καταλήξαμε ότι πρέπει να γίνει στην Πτολεμαΐδα. Το σκεπτικό ήταν ότι δεν είναι ιδιωτική υπόθεση ο ποντιακός πολιτισμός. Από τότε είχαμε δηλαδή τον προβληματισμό ότι αυτό που κάνουμε θα πρέπει να απευθύνεται σε ένα πιο διευρυμένο κοινωνικό σύνολο. Έτσι πήραμε την απόφαση να συγκροτήσουμε τον σύλλογο με έδρα την Πτολεμαΐδα. Στην προσπάθεια αυτή υπήρξαν άνθρωποι οι οποίοι βρέθηκαν στην πρωτοπορία ως ιδρυτικά μέλη και στη συνέχεια συμμετείχαν και στα πρώτα διοικητικά συμβούλια. Πριν όμως πάμε στη νομιμοποίηση του συλλόγου με το καταστατικό, περάσαμε ένα στάδιο ενός χρόνου περίπου με μια προσωρινή διοικούσα επιτροπή στην οποία αυτοπροτάθηκε και προέδρευε ο Γιάννης Γραϊδής, ο οποίος τότε εξέφραζε μέσα στη δικτατορία την δημοσιοϋπαλληλική, την γραφειοκρατική δυναμική της εποχής και πέραν του ότι ήταν στο Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας και άρα στην προμετωπίδα των κοινωνικών αναγκών, ταυτόχρονα συγκροτούσε και κάποια πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, άρα είχε μια δυναμική στο σύστημα της εποχής και ορίστηκε ως προσωρινός πρόεδρος για να χρησιμοποιηθεί και ως μηχανισμός αναγνώρισης και έγκρισης του καταστατικού. Γιατί αν υπήρχε και ένα ψεγάδι κομμουνιστικό εκείνη την εποχή δεν θα έπαιρνε έγκριση το καταστατικό. Τελικά

οδηγηθήκαμε σε εκλογές της Ευξείνου Λέσχης, έχουμε τα 21 ιδρυτικά μέλη το 1970 και πηγαίνουμε στα εγκαίνια του Συλλόγου. Εκτιμήσαμε ότι ο Σύλλογος θα πρέπει να έχει ένα δημόσια εικόνα, μια παρεμβατικότητα και μια αίγλη και έτσι επιλέξαμε να νοικιάσουμε το κτήριο της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών, το οποίο ήταν το καλύτερο κτήριο στο κέντρο της Πτολεμαΐδας. Είχαμε κάνει μια φωτεινή επιγραφή, η οποία ήταν η μοναδική φωτεινή επιγραφή εκείνη την εποχή και την τοποθετήσαμε κατά μήκος της πρόσοψης του κτηρίου. Αυτό το πράγμα είχε δημιουργήσει έναν μύθο και είχε κεντρίσει και τις άλλες εθνοτοπικές ομάδες, οι οποίες τόσο πολύ προβληματίστηκαν που μας χαρακτήριζαν «ρε οι αούτ τι έφτιαξαν κι εμείς κοιμόμαστε». Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο είχε Πρόεδρο τον Χάρη Ξανθόπουλο, ο οποίος κινούνταν στον χώρο της δεξιάς. Η επιλογή δεν ήταν τυχαία αλλά ο Χάρης ήταν ένας άνθρωπος της προσφοράς, της εργασίας και είχε πολλές ευαισθησίες και ενθουσιασμό. Ένας αγνός άνθρωπος. Έτσι συγκροτήθηκε η Ευξείνου Λέσχη.

ΕΡ. Στα 21 ιδρυτικά μέλη υπάρχει κάποια γυναίκα ή κάποιοι νέοι;

Απ. Είναι νομίζω όλοι άνδρες και πάνω από 30 ετών.

ΕΡ. Ποιες ήταν οι προτεραιότητες του διοικητικού συμβουλίου;

ΑΠ. Την εποχή εκείνη αυτό που έπαιζε περισσότερο ως πρόταγμα στους συλλόγους ήταν ότι ο σύλλογος θα πρέπει να υπερασπίσει τα πολιτιστικά στοιχεία. Δηλαδή, άφηνε την ιστορία σε δεύτερη μοίρα και πρότασσε τις πολιτιστικές εκφράσεις, ήθη και έθιμα, κύρια χορό και δευτερευόντως τραγούδι. Άρα ήταν ηθογραφική η στόχευση των συλλόγων. Μέσα στο πλαίσιο του χορού υπήρχε ένας αναίτιος ανταγωνισμός μεταξύ των υπαρχόντων συλλόγων για το ποιος χορεύει καλύτερα τους χορούς. Αυτό το πράγμα κρατούσε καθηλωμένες τις ποντιακές οργανώσεις της εποχής σε μικρά προτάγματα. Το ζήτημα της ιστορίας έμπαινε ως αίτημα να περάσει η ιστορία στα σχολεία.

ΕΡ. Πώς διατυπωνόταν αυτό τα αίτημα;

ΑΠ. Δεν υπήρχε ομοσπονδία τότε, μόνο οι πρωτοβάθμιοι σύλλογοι, με αδύναμη παρεμβατικότητα, σε επίπεδο ρητορικό. Θα μπορούσε να γίνει και ένα άρθρο ή κάποιο αίτημα που θα πήγαινε στον Δήμαρχο, τον Νομάρχη, μέχρι εκεί. Αυτή ήταν η αδυναμία μας. Η κεντρική εξουσία είχε μια στάση εχθρότητας προς την προσφυγιά γενικότερα και την ποντιακή εκπροσώπηση ειδικότερα. Αυτό οφείλονταν στο γεγονός ότι εμείς είχαμε κάποιες ιδιαιτερότητες στις εκφραστικές μας αισθητικές, οι οποίες ήταν μαυροθαλασσίτικες. Η γλώσσα μας δεν είχε γίνει αποδεκτή, είχε την ιδιαιτερότητα μιας διαλέκτου μη κατανοητής. Η μορφή του χορού χαρακτηρίστηκε

δαιμονιώδης και οι χορευτές δαίμονες και στην Πτολεμαΐδα και πανελλαδικά. Το επίσημο κράτος δεν είχε εντάξει μέσα στις κεντρικές εκφράσεις του την ποντιακή κουλτούρα. Παραδείγματος χάρη στα δημοτικά σχολεία δεν χορευόταν στις εθνικές επετείους ποντιακοί χοροί, το ραδιόφωνο δεν έκανε αναφορές, στις κεντρικές εκδηλώσεις ή στις συμμετοχές της χώρας μας σε διεθνή φεστιβάλ δεν υπήρχαν ποντιακοί χοροί. Το έκανε η Δώρα Στράτου για πρώτη φορά το 1973, αλλά αυτή ήταν μια ιδιωτική προσπάθεια. Μετά το 1973 υπήρχε ένα δειλό άνοιγμα με τη συμμετοχή των ποντιακών σωματείων, αλλά κι αυτό πολλές φορές οφειλόταν σε δικές τους πιέσεις.

Η Εύξεινος Λέσχη μέχρι το 1985 είναι ένας σύλλογος που αναπτύσσει δυναμικά χαρακτηριστικά στις εκφράσεις, ιδιαίτερα χορός και τραγούδι. Το χορευτικό έχει δύο χοροδιδασκάλους, ένας είναι ο Γιάννης Σπυρίδης, που σπουδάζει στο Μαθηματικό και είναι χορευτής του ΑΠΘ, όπου ο Γιώργος Παρχαρίδης έχει συγκροτήσει από το 1964 τον πρώτο ποντιακό φοιτητικό σύλλογο. Ο δεύτερος δάσκαλος είναι ο Ευθύμης Ευθυμιάδης, ο οποίος έρχεται στην Πτολεμαΐδα ως υπάλληλος της τότε ΛΠΠΤΟΛ αλλά έχει χορευτικά βιώματα από τη Δράμα και έχει πάρει μέρος και στα φεστιβάλ της Καβάλας (1961, 1965, 1969). Εμείς χορεύουμε μέχρι το 1974 και μετά φεύγουμε για σπουδές στη Θεσσαλονίκη, αλλά αυτή η δυναμική του χορευτικού που εκφράζεται με τρία βραβεία στο φεστιβάλ της Σουμελά, όπου εκεί έχουμε κι έναν ανταγωνισμό πανελλαδικό, δείχνει ότι εδώ ήταν ένα εργαστήριο χορευτικής παράδοσης. Έτσι αναγνωρίζεται η Πτολεμαΐδα ως πόλη με τα καλύτερα χορευτικά της χώρας. Κέρδισε μια αναγνωρισιμότητα ότι αυτό που παράγεται ως χορευτικός πολιτισμός είναι παραδοσιακότατο και έχει τη δυναμική μιας συνέχειας. Αυτό τώρα μπορεί να φαντάζει ελάχιστο, όμως εκείνη την εποχή ήταν πάρα πολύ σημαντικό. Γιατί αυτά ήταν τα ενδιαφέροντα των συλλόγων. Ο Μιχάλης Καραβέλας ήρθε και χόρευε μαζί μας δύο φορές και αναπτύχθηκε μεταξύ μας μια σχέση φιλική. Ο Σωκράτης Παρηγορίδης πήγε στη Θεσσαλονίκη και έκανε ένα είδος μετεκπαίδευσης με τον Μιχάλη.

Ήδη από το 1970-71 ο σύλλογος συμμετείχε στις παρελάσεις. Η εμφάνιση του λάβαρου με τον μονοκέφαλο και η ποντιακή στολή (ζίπκα) φανερώνει την αποδοχή ενός πολιτισμού άγνωστου μέχρι τότε. Τότε δεν χαριζόταν τίποτα στους πρόσφυγες, έπρεπε να διεκδικηθεί. Έτσι κάπως διεκδικητικά και με την εμμονή μας επιβάλαμε τη συμμετοχή μας στην παρέλαση.

Διοργανώναμε ετήσιους χορούς και κάποιες ηθογραφικές παρουσίες, όπως η αναπαράσταση του ποντιακού γάμου, που γινόταν στο κέντρο της Πτολεμαΐδας αλλά και στο γήπεδο. Οι προσπάθειες αυτές έφεραν στο προσκήνιο τον σύλλογο.

ΕΡ. Γιατί χρειάστηκε να γίνει αναπαράσταση του παραδοσιακού γάμου; Οι γάμοι στα χωριά δεν γινόταν παραδοσιακά;

ΑΠ. Όχι. Είχε ατονήσει αυτό το πράγμα. Κι επειδή η ηθογραφία του ποντιακού γάμου έχει μέσα αρχέγονα στοιχεία, είναι ένα ολάκερο τελετουργικό και ειδικά για τους Πόντιους αποτελεί μέγιστη κοινωνική έκφραση, γιατί ο γάμος και η οικογένεια σαν θεσμός στην ποντιακή φιλοσοφία και αντίληψη ήταν ο μέγιστος. Γι' αυτό και στον Πόντο δεν υπήρχε κανένας χωρισμός. Δεν αναφέρεται πουθενά στη βιβλιογραφία μας χωρισμός. Ο θεσμός αυτός αναπαρήγαγε μέσα του πολλά στοιχεία και του τραγουδιού και των χορών μας, που ένα μεγάλο μέρος τους είναι τελετουργικά και έχουν περάσει από τα αρχαία μυστήρια στον ποντιακό γάμο σχεδόν αυτούσια. Θα αναφέρω τον χορό Κοτσαγκέλ, τον αρχαιότερο χορό του κόσμου, που έχει τις ρίζες του στον Θησέα που σκοτώνει τον Μινώταυρο και αφού σώζει τους 7 νέους και τις 7 νέες στήνουν χορό. Είναι τα 7 ζευγάρια και το τεκ. Τα 7 ζευγάρια είναι οι διασωθέντες νέοι που πήγαν ως βορά του Μινώταυρου και το τεκ είναι ο Θησέας, ο οποίος σέρνει πρώτος τον χορό και είναι ο χορός του Αιγιαλού και χορεύεται στα κύματα και γι' αυτό έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι είναι ο μοναδικός παγκόσμια φιδωτός χορός, δηλαδή η κίνηση των χορευτών ακολουθεί ελιγμούς φιδιού. Η ονομασία του είναι θεϊκή, κοτσαγγέλ είναι ο κουτσός άγγελος, δηλαδή ο μισός θεός, αφού κατά τη χριστιανική θεώρηση οι άγγελοι είναι μισοί θεοί. Γι' αυτό τους αρχαιοπρεπείς χορούς μας πρέπει να τους διατηρήσουμε ως κόρην οφθαλμού, γιατί είναι μοναδικά αποκτήματα του παγκόσμιου πολιτισμού.

ΕΡ. Το 1977 δημιουργείται η Ένωση Ποντίων, δεύτερος ποντιακός σύλλογος στην Πτολεμαΐδα, γιατί;

ΑΠ. Εμείς οι Πόντιοι στα χαρακτηριστικά μας έχουμε πολλά θετικά και πολλά αρνητικά. Ένα από τα αρνητικά μας είναι ο ανταγωνισμός, η εγωπάθεια, η προβολή. Κάποιοι οι οποίοι δεν μπορούσαν να διεισδύσουν στον υπάρχοντα σύλλογο δημιούργησαν έναν δεύτερο σύλλογο, σε μια προσπάθεια να ηγηθούν, υποστηρίζοντας ότι αυτός ο σύλλογος που υπάρχει δεν παίζει θεατρικά έργα και αυτό ήταν αλήθεια, είχαμε μια άλλη προσέγγιση στη λειτουργία του συλλόγου. Έτσι δημιουργήθηκε η Ένωση Ποντίων Εορδαίας, που ήταν πιο κοντά στο μουχαμπέτ και

στο θέατρο, γι' αυτό και ο πρώτος Πρόεδρος είχε καταγωγή από τη Ματσούκα ο Ανέστης Κοροσίδης.

ΕΡ. Είχε πολιτικά χαρακτηριστικά ή σχετίζεται με τις γεωγραφικές καταβολές από τον Πόντο;

ΑΠ. Βεβαίως είχε και πολιτικά χαρακτηριστικά. Δεν μπορούμε, όμως, να πούμε ότι αυτό ήταν εμφανές τη χρονιά που δημιουργήθηκε, γιατί στην Εύξεινο Λέσχη συνυπάρχουν το ΠΑΣΟΚ, η ΝΔ και το ΚΚΕ και ο πρόεδρος είναι από τον χώρο της ΝΔ. Αμέσως με την ίδρυσή του έκαναν θεατρική σκηνή και άρχισαν να σηκώνουν θέατρα και ταυτόχρονα υπήρχε μια αγωνία κάθε βράδυ να κάνουν μουχαμπέτ. Εμείς αυτά δεν τα είχαμε στον σύλλογο, λειτουργούσαμε πιο πολύ ακαδημαϊκά, με βιβλιοθήκη, με διαλέξεις, με χορούς στους οποίους καλούσαμε και συμμετείχαν επώνυμοι πανεπιστημιακοί και λαογράφοι. Το 1985 κάναμε το φιλολογικό μνημόσυνο για τον Ανανία Νικολαΐδη και τον Παντελή Μελανοφρύδη. Το ζήτημα είναι ότι η δημιουργία του δεύτερου συλλόγου δεν έγινε αποδεκτή από την κοινωνία, λειτούργησε ως μία διασπαστική λογική κάτι το οποίο ενόχλησε την κοινωνία της Εορδαίας. Ίσως και το στοιχείο της προσωπικής προβολής.

ΕΡ. Είχε αναπτύξει ο σύλλογος δράσεις που συνδέονται με τη θρησκευτική ζωή;

ΑΠ. Όχι. Εμείς όλα αυτά τα χρόνια μέχρι τη χρονιά ορόσημο το 1989, βλέποντας ως σύμβολο θρησκευτικό, εθνικό αλλά και εθνεγερτικό την Παναγία Σουμελά συμμετείχαμε με εκπρόσωπό μας στο Κοινό της Παναγίας Σουμελά και μέσα από τις διαδικασίες αυτές προσπαθούσαμε πάντοτε να διευρύνουμε τη δράση του μοναστηριού, έξω από τα θρησκευτικά όρια και να δώσουμε και έναν εθνικό χαρακτήρα στο πανηγύρι, τον οποίο εθνικό χαρακτήρα είχε το πανηγύρι και στην πατρίδα. Αυτό σε έναν βαθμό το κατορθώσαμε, γιατί κάποια στιγμή εκεί στο μοναστήρι της Σουμελά, κάτω στον υπόγειο χώρο έγινε μία ιστορική έκθεση, η οποία παρουσίαζε όλα τα ιστορικά ποντιακά γεγονότα.

ΕΡ. Είχε ο σύλλογος κάποιας μορφής κοινωνική δράση, για παράδειγμα βοήθεια απόρων;

ΑΠ. Όχι. Μιλάς για εντευκτήριο. Η τοπική αυτοδιοίκηση της Πτολεμαΐδας είχε μία άρνηση, μια ρατσιστική φοβία και την έχει ακόμη και σήμερα, όλοι οι Δήμαρχοι μηδενός εξαιρουμένου, στο να προχωρήσει στην ανάδειξη της ποντιακής ιστορίας, στη δημιουργία ενός ποντιακού εντευκτηρίου, επειδή ακριβώς ήταν πολυπολιτισμική η κοινωνία της Πτολεμαΐδας. Αυτό οδήγησε τους εθnikοτοπικούς συλλόγους να δημιουργήσουν εντευκτήρια τελευταία στην Ελλάδα. Ενώ έχουμε παραδείγματα, που

όλες οι πόλεις στην Ελλάδα είχαν κλείσει το ζήτημα της στέγης, εδώ καθυστέρησε πάρα πολύ. Δημιουργήθηκε στέγη κάτω από το ψευδεπίγραφο ότι αποτελεί στέγη όλων των προσφυγικών συλλόγων. Αυτή η μέγιστη φοβία και η άρνηση του Δήμου να ενισχύσει τους συλλόγους, που ήταν χρέος του, εδώ υπήρχε ένας ιδιότυπος ρατσισμός. Όλες οι πόλεις έχουν ένα άγαλμα γενοκτονίας και Πτολεμαΐδα όχι. Αυτό δείχνει ότι οι θεσμοί είναι υποδεέστεροι της κοινωνίας, είναι πολύ πιο πίσω σε σχέση με τους εθνικοτοπικούς συλλόγους που εκφράζουν την κοινωνία.

ΕΡ. Ο σύλλογος έδωσε κάποια οικονομική βοήθεια, για παράδειγμα κάποια υποτροφία;
ΑΠ. Όχι. Η αλληλεγγύη υπήρχε ως στόχος στο καταστατικό, αυτό κινήθηκε σε επίπεδο διακριτικό. Αυτή ήταν η πολιτική του συλλόγου, ότι έχει να κάνει με την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια θα πρέπει να είναι διακριτικό.

ΕΡ. Υπήρξαν κοινές δράσεις με άλλους συλλόγους;

ΑΠ. Ναι, υπήρχε μια διαχρονική σχέση με τον μέγιστο των συλλόγων της χώρας, την Εύξεινο Λέσχη Θεσσαλονίκης. Η παρουσία του Πέτρου Προκοπίδη και άλλων Προέδρων της ΕΛΘ με τους οποίους είχαμε προσωπική σχέση. Ο Σύλλογος κινούνταν σε ένα επίπεδο ανταλλαγής σχέσεων με κέντρα ποντιακού ελληνισμού, όπως η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, το ΚΕ.ΠΟ.ΜΕ, ο σύλλογος Αργοναύτες-Κομνηνοί, ο Σύλλογος Ποντίων Φοιτητών Θεσσαλονίκης. Ανάμεσα στις σημαντικές πρωτοβουλίες μας ήταν η δημιουργία Ομοσπονδίας του ποντιακού χώρου. Ένας χώρος πολυκερματισμένος χωρίς κεντρική εκπροσώπηση απέναντι σε μια αθηνοκεντρική και συντηρητική πολιτεία δεν μπορεί να αναδείξει ζητήματα σοβαρά. Από εκεί και πέρα παροτρύναμε τη δημιουργία συλλόγων στα χωριά μας, έπαιξε δηλαδή τον ρόλο της καθοδήγησης, της έμπνευσης και της παρότρυνσης, γι' αυτό και δεν υπάρχει προσφυγικό χωριό στην Εορδαία χωρίς ποντιακό σύλλογο. Αυτή η ανησυχία να φέρουμε το ποντιακό ζήτημα στο κέντρο των εθνικών ζητημάτων, γιατί υποστηρίζαμε ότι ο ποντιακός πολιτισμός θα έπρεπε να είναι στην προμετωπίδα του ελληνικού πολιτισμού, γιατί φέρει στοιχεία του αρχαίου πολιτισμού. Αυτό δεν ήταν εγωκεντρικό, ήταν μια ρεαλιστική ιστορική απαίτηση. Πιστεύω ότι σε έναν μεγάλο βαθμό μετά από τόσα χρόνια συμπόρευσης και δράσης των ποντιακών συλλόγων κάτω από τον δρόμο που ανοίγει η Πτολεμαΐδα ως μια προσφυγική, πολυπολιτισμική κοινωνία, το κέντρο της πολυπολιτισμικότητας.

Ο Σύλλογος παρότρυνε και τα άλλα προσφυγικά στοιχεία να δημιουργήσουν συλλόγους, Μικρασιάτες και Θρακιώτες, γιατί θέλαμε να κάνουμε κοινωνούς στο αίτημα της γενοκτονίας όλους τους συνέλληνες, γιατί δεν μπορείς να διεκδικήσεις μια

γενοκτονία μέσα από στενότητα της ράτσας. Η γενοκτονία έχει μια εθνική διάσταση, σκοτώθηκαν γιατί ήταν Έλληνες. Αν δεν είχαν την εθνική αυτογνωσία τους, την εθνική συνείδηση θα εξισλαμίζονταν. Άρα όλες οι γενοκτονίες γιατί γίνονται; Γίνονται γιατί υπάρχει μια αντίσταση συνείδησης. Πόσοι δεν συνεργαστήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία; Εδώ μπορούμε να προτάξουμε ότι η θρησκεία έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στο να διατηρηθεί η ταυτότητα, γιατί κάποια στιγμή το διακύβευμα ήταν ισλάμ ή χριστιανισμός. Αυτόν τον εθνοκεντρικό ρόλο εμείς τον είδαμε και δεν μπήκαμε στη λογική του μηδενισμού του έργου της Εκκλησίας. Αυτό είναι ένα στοιχείο που για μας τους Πόντιους ήταν στην προμετωπίδα της έκφρασης μας, γι' αυτό λέει και ο Φαλμεράιερ ότι αυτό που με απογοήτευσε πολύ ήταν ότι τέτοια θεοφοβία και θρησκοληψία που είδα στον Πόντο δεν την είδα πουθενά στον κόσμο. Μέσα από αυτή τη στάση έκαναν τείχη, οχύρωναν την ύπαρξη τους, γιατί ήξεραν πολύ καλά ποιος είναι απέναντι.

ΕΡ. Ουσιαστικά οι δραστηριότητες του Συλλόγου δεν είχαν θρησκευτική, κοινωνική ή οικονομική διάσταση και περιορίστηκαν στην πολιτική δράση;

ΑΠ. Ναι, μορφωτικο-ιστορική και πολιτική δράση. Η πολιτική αφύπνιση των συλλόγων ήταν μια επανάσταση, γιατί η ελληνική πολιτεία ήθελε τους συλλόγους μέχρι το χορό και το τραγούδι. Οι περισσότεροι ποντιακοί σύλλογοι διαπνέονταν από μια συντηρητική αντίληψη για τον ρόλο τους στην κοινωνία. Είχαν μια αποστροφή στην πολιτική γιατί την είχαν ταυτίσει με τον κομματισμό. Κάθε επαφή με την πολιτική θεωρούνταν ότι τείνει να μολύνει τους συλλόγους και να τους διαλύσει. Ο πρώτος σύλλογος που το σπάει αυτό το πράγμα είναι η Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας. Μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία υπήρξε μια γενική πολιτική αφύπνιση. Αυτή η αναζήτηση, τα νέα ρεύματα, τα κινήματα των λαών, η κοινωνική απελευθέρωση, το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης, ήρθε και το δικαίωμα των φορέων να συμμετέχουν στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Αυτό το ρεύμα ιδεών εκφράζεται μέσα από τη συνδικαλιστική ωριμότητα, γνώση και εμπειρία που έχουν τα στελέχη των συνδικάτων στην Εορδαία λόγω των εργοστασίων της ΔΕΗ.

ΕΡ. Τα στελέχη των συλλόγων είναι άνθρωποι, που έχουν δοκιμαστεί σε διάφορους συλλογικούς και κοινωνικούς χώρους, ήθελαν να αλλάξουν την κοινωνία μέσα και από τη δράση τους στο σύλλογο ή προηγήθηκαν οι πολιτικές αλλαγές, οπότε το κλίμα ευνοούσε την ανάπτυξη πολιτικής δράσης και μέσω των συλλόγων; Με λίγα λόγια, ο Σύλλογος υπήρξε συντελεστής πολιτικών αλλαγών;

ΑΠ. Μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ υπάρχει μια ενεργοποίηση πολιτικών και μορφωτικών δυνάμεων, οι οποίες ήταν στο περιθώριο. Στην Εύξεινο Λέσχη Πτολεμαΐδας το 1979 έχουμε την αλλαγή του Προέδρου, φεύγει ο Χάρης Ξανθόπουλος και αναλαμβάνει ο Ευθύμης Ευθυμιάδης. Από τότε και μέχρι το 1985 είναι μια περίοδος όπου η ΕΛΠ ανοίγει τους ορίζοντες σε επίπεδο πολιτιστικών ανταλλαγών και οργανώνει ταξίδια στο εξωτερικό. Όλα αυτά όμως κινούνται σε ένα επίπεδο φολκλόρ, δεν υπάρχει πολιτική ενασχόληση με τα καθαρά πολιτικά ζητήματα της ταυτότητας και της γενοκτονίας. Το θέμα της γενοκτονίας δεν ήρθε ξαφνικά, ζυμώθηκε μέσα από ανησυχίες, μέσα από επικοινωνία με ανθρώπους της ιστορίας και της πολιτικής και με μία σχέση με τον Μιχάλη Χαραλαμπίδη.

Εμείς εδώ στην Ελλάδα μέσα από τις συγκροτήσεις μας διαμορφώσαμε τα όρια της ύπαρξης, της διατήρησης και της συνέχειας μας. Γιατί το ελληνικό κράτος είχε μια στρατηγική αφομοίωσης και την έχει ακόμη και τώρα. Τώρα βέβαια μέσα από τον αυταρχισμό μας εμείς οι πόντιοι, τους πείσαμε ότι η πολυμορφία είναι υγεία, είναι δύναμη και μας αποδέχτηκαν. Αλλά αν δεν υπήρχαν οι ποντιακοί σύλλογοι, εμείς θα ήμασταν κάτω από μία πίεση πολιτική, που στόχευε στην αφομοίωση. Γιατί οι δομές της εξουσίας και οι μηχανισμοί ήταν πελοποννησιακοί. Την εξουσία την πήραν πρώτα οι Αρβανίτες και αργότερα οι δωσίλογοι, οι οποίοι δεν αποδέχονται το προσφυγικό κομμάτι, το οποίο είναι μεγάλο, ελέγχει τους μεγάλους κάμπους παραγωγής της χώρας, άρα αυτός ο μηχανισμός της εξουσίας που είναι γραφειοκρατικός, συγκεντρωτικός και αντλεί τις προσόδους του από την περιφέρεια του ελληνικού κράτους δεν τους ενσωματώνει τους πρόσφυγες. Αυτό το πράγμα το σπάμε εμείς, γιατί αναδεικνύουμε στοιχεία της πολιτικής της οικονομίας και λέμε ότι είμαστε υπόδουλοι.

Αυτά τα βγάζουμε μετά το 1985. Το 1985 είναι ένα ορόσημο όπου πολιτικοποιούμε απόλυτα την ΕΛΠ. Βγάζουμε στοιχεία τα οποία είναι δημοσιευμένα και σχετικά με το επίπεδο διαβίωσης των Ποντίων, καταγγέλλαμε τον ρατσισμό, για παράδειγμα στον στρατό ένας Πόντιος δεν μπορούσε να ξεπεράσει τον βαθμό του συνταγματάρχη. Η ΕΛΠ είναι ο πρώτος σύλλογος στην Ελλάδα ο οποίος πολιτικοποιεί το ποντιακό ζήτημα σε όλα τα επίπεδα. Για παράδειγμα δεν αποδεχόμαστε τη διατήρηση του καθεστώτος της Παναγίας Σουμελά το οποίο στηρίζεται πάνω σε ένα βασιλικό διάταγμα του 1966.

Ο δικός μας ο σύλλογος που είναι το σημείο μηδέν μιας πρωτοπορίας η οποία σηματοδοτεί την πρωτοπορία των ποντιακών συλλόγων πανελλαδικά έχει να κάνει με

την ίδρυση της Ομοσπονδίας ΠΕΠΣ. Γιατί το 1973 ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Ομοσπονδίας (ΠΕΠΣ, τότε) ήταν η ΕΛΠ με εκπρόσωπό της τον Ευθύμη Ευθυμιάδη. Ποιο είναι το στοιχείο το οποίο καθιστά την Πτολεμαΐδα κέντρο παραγωγής ιδεών, που θέτουν το ποντιακό ζήτημα ως πολιτικό στο προσκήνιο σε όλες τις πτυχές; Είναι η πρόμη βιομηχανική, αστική ανάπτυξη της κοινωνίας, η οποία μπορεί να εμπεριέχει και κάποια αρνητικά, αλλά έχει και θετικά γιατί αυτές οι δυνάμεις που μπορούν να αναπτύξουν ιδέες, να παίξουν έναν ρόλο πρωτοποριακό στην κατάθεση απόψεων, εφόσον έχουν λύσει το βιοποριστικό. Γι' αυτό και ΕΛΠ από ένα σημείο και μετά στελεχώνεται κυρίως από δημοσίους υπαλλήλους, αρχίζουν οι έμποροι και απομακρύνονται και μετασχηματίζεται σε έναν φορέα πολιτικο-πολιτιστικό εκεί πλέον εμφιλοχωρούν οι προοδευτικές δυνάμεις και απόψεις, οι οποίες εκφράζονται από το συνδικαλιστικό κίνημα και όχι από το δημοσιοϋπαλληλικό το οποίο είναι δεμένο στη γραφειοκρατία και τη διοικητική δομή. Τότε φεύγει ο δάσκαλος Ευθύμης Σαββουλίδης, ο οποίος είναι ένα ελεύθερο, προοδευτικό μυαλό, δεν μπορεί να αντέξει αυτό το επαναστατικό πνεύμα. Υπάρχει πλέον μια κατάσταση κινηματική, έχουμε πανό, έχουμε λάβαρα, έχουμε αφίσες, έχουμε ανακοινώσεις, έχουμε πλακάτ, έχουμε συνθήματα, έχουμε μεγάφωνα, έχουμε καταγγελτικό λόγο. Ήρθαν τότε ο Πούρης, ο Βοϊδανούδης και τα άλλα στελέχη και λεν τι κάνετε εδώ; Τι θα πει να διαμορφώσουμε την ιδεολογία μας; Είχαμε ένα πανό και έλεγε «να ανασυγκροτήσουμε την ιστορία μας, να αναδιαμορφώσουμε την ιδεολογία μας, να διεκδικήσουμε τη μνήμη μας». Αλήθεια, ο ποντιακός πολιτισμός, ο οποίος είναι ο μόνος πολιτισμός που διέσωσε ομηρικές αξίες σε όλες τις πτυχές της ζωής, δεν είναι ιδεολογία; Το να υπερασπίσεις σαν λαός αυτές τις αξίες, που σου έδωσε η γιαγιά σου, δηλαδή την οικογένεια, τον σεβασμό, την παλικαριά, την αυταπάρνηση, αυτό δεν είναι ιδεολογία; Ήταν τόσο στεία και στενά τα ερεθίσματα που δεχόταν ο κόσμος με τον κομματισμό και αυτό έβγαινε μέσα από μια 40χρονη δεξιά, συντηρητική λογική, που έκανε και τον αριστερό να στέκεται στρατιωτικά απέναντι στην παλιά δεξιά και έρχεται σε μας τους γραφικούς, τους ποντιακούς να παίξουμε έναν ρόλο σκέψης και προβληματισμού. Το να χορεύεις πυρρίχιο δεν είναι τόσο απλό, γιατί αυτόν του πυρρίχιο οι αρχαίοι, οι οποίοι μεγαλούργησαν, όλες οι σοφίες της δύσης αντλούν τη σκέψη τους από αυτούς, και εμείς αυτά τα έχουμε βιωματικά. Έσπαγαν της κότας το κότσι και μοίραζαν τα κομμάτια μεταξύ τους και κρατούσαν τη φιλία, όπως ακριβώς την εποχή του Ομήρου. Αυτός είναι ο ποντιακός πολιτισμός και αν δεν τον προσεγγίσεις και δεν τον αναλύσεις στη βάση αυτής της μεγαλοσύνης, ακόμη κι αν

είναι 300 ομηρικές λέξεις, λίγο πράγμα είναι να τις έχει διασώσει στο λεξιλόγιό σου; Ή το να λες εγώ δεν υποδουλώνομαι, κάθισε 200 χρόνια κρυπτοχριστιανός ο Κρωμέτες, ο Σαντέτες, ο Ιμερίτες και κράτησε την πίστη του 200 χρόνια, αυτό δεν είναι ένα στοιχείο ενός λαού που έχει μέσα του πνευματικές δυνάμεις, που έχει αυτογνωσία; Το ποντιακό έχει να κάνει με τον ελληνισμό. Δεν ξεχωρίζει. Είναι ένα πράγμα ομοιογενές. Λέει ο Καραβέλας ό,τι είναι ποντιακό είναι και ελληνικό.

ΕΡ. Γιατί πιστεύεις ότι ενοχλείται το κράτος;

ΑΠ. Το παιχνίδι ότι θα πρέπει να κερδίσεις τον άλλο μέσα από θέσεις και σκέψεις είναι καθημερινό. Όταν εμείς ως χώρος και ως άνθρωποι δεν αποπνέουμε μια σοβαρότητα, δεν έχουμε επιχειρήματα στο οπλοστάσιό μας να πείσουμε αυτόν τον πολιτικό τον επιφυλακτικό ή τον καχύποπτο, γι' αυτό που είμαστε, για αυτό που θέλουμε να κάνουμε, γιατί το κάνουμε. Όταν δεν έχουμε φορείς να το μορφοποιήσουν και να το αναπτύξουν, ως ένα κοινωνικο-πολιτικό όπλο μέσα στη σκακιέρα του ελληνισμού αλλά και του ευρωπαϊσμού,

Το κείμενο της 19^{ης} Μαΐου 1986. Το πρώτο πολιτικό κείμενο. Σύνθεση ΔΣ ΕΛΠ: Ευθύμης Ευθυμιάδης, Παναγιώτης Μουσιάδης, Νίκος Σιδηρόπουλος, Νίκος Γρηγοριάδης, Κώστας Διαμαντίδης, Τάσος Κωνσταντινίδης, Νίτσα Νικολαΐδου Καζαντζή Λίτσα, Άρης Λαζαρίδης και Θόδωρος Κωφίδης. (Εξελεγκτική Επιτροπή: Θεοφυλακτίδης, Κίμων Μελανοφρύδης, Καρακασίδου Σταματία). Στην πρώτη εκδήλωση το 1986 μίλησε ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης, το 1987 ο Περικλής Ροδάκης και το 1987 ο Νεοκλής Σαρρής. Εδώ αναπτύσσεται ένας πολιτικός λόγος ο οποίος έχει αφετηρία την ΕΛΠ.

Όταν κάναμε την επανάσταση και πολιτικοποιήσαμε το ποντιακό είχαμε ήδη ένα βίωμα 12 χρόνων. Θα σου πω ένα γεγονός. Είμαστε με τον Ευθύμη Ευθυμιάδη στη Θεσσαλονίκη στο πατσατζίδικο Κωνσταντινούπολη επί της Εγνατίας το 1984. Βγαίνοντας έξω βλέπω από απέναντι κατεβαίνουν οι Αρμένιοι συγκροτημένοι με λάβαρα, με πανό και βρίζουν τον Κεμάλ και ζητάν τη δικαίωση της αρμενικής γενοκτονίας. Εμείς είμαστε πολιτικοποιημένα παιδιά, κοιτάμε διερευνητικά την πορεία που κατευθύνεται προς την Τουρκική Πρεσβεία. Γυρίζω και λέω τότε στον Ευθύμη «γιατί οι Αρμένιοι διεκδικούν τη γενοκτονία κι εμείς οι Πόντιοι δεν διεκδικούμε τη δική μας γενοκτονία;». Τη λέξη γενοκτονία δεν την ξέρω την κλέβω από τους Αρμένιους. Έχω, όμως, διαβάσει τον Λαμψίδη, τον Ψαθά, τον Γαβρηλίδη, τον Βαλαβάνη και λέω ίσως πρώτη φορά ακούστηκε η φράση ποντιακή γενοκτονία. Εγώ είμαι περήφανος τώρα που στο λέω και ανατριχιάζω. Το είπα τότε και χάθηκε.

Μετά από δύο χρόνια το 1986 γράφουμε αυτή την ανακοίνωση με την καθοδήγηση του Μιχάλη Χαραλαμπίδη και κάνουμε και το πρώτο ταμπλό και γράφει πάνω «Η γενοκτονία» και από κάτω έχει τα ντοκουμέντα. Είναι τιμή, είναι συγκινητικό, για μένα και για όλους στην Πτολεμαΐδα, όταν το 1994 αναγνωρίστηκε η γενοκτονία από το Ελληνικό Κοινοβούλιο. Είναι δυνατόν να ξεκίνησε από μας; Από εργατοτεχνίτες; Αυτό εμένα με δίνει ικανοποίηση. Γι' αυτό λένε καμιά φορά οι μεγάλες επαναστάσεις ξεκινούν από μία σκέψη. Σκέψεις απλές ή αν θες η δυνατότητα της σύνθεσης. Έκτοτε δεν τολμήσαμε, δεν είχαμε τη φαντασία αυτό το αφήγημα το δικό μου να το υλοποιήσουμε και το αφήσαμε και χάθηκε. Δεν ξέρω αν αυτό το μετέφερε ο Ευθύμης στον Μιχάλη ή αν ήταν μια παράλληλη γέννηση της ιδέας. Δεν μπορούμε ποτέ βέβαια να υποτιμήσουμε τον βαθυστόχαστο βαθμό και τη σύνθεση που κάνει ο Μιχάλης, ο οποίος το συνέλαβε, το έφερε στον Σύλλογο ΑΡΓΩ της Καλλιθέας, ο Σύλλογος απλώς το έγραψε ως όρο και το πήραμε εμείς στην πρώτη ανοικτή εκδήλωση στην Πτολεμαΐδα. Αυτό που θα σου πω τώρα δεν θα το ακούσεις από κανέναν. Αυτή την ανακοίνωση την τυπώσαμε εμείς με λεφτά από την ΠΑΣΚΕ, ο Ουζουνίδης μας έδωσε τα λεφτά, τον είχαμε και στον Σύλλογο. Τυπώθηκε σε 1.000 αντίτυπα στον Λάζαρο Ακριτίδη και κάναμε και 500 αφίσες. Αυτή εδώ η ανακοίνωση, όμως, μας έρχεται από την Αργώ, ως λόγος πολιτικός του Μιχάλη Χαραλαμπίδη. Ο Αγτζίδης διεκδικεί ότι ο συντάκτης αυτής της ανακοίνωσης που είναι γραμμένη σε πολύγραφο είναι ο ίδιος. Κάποιοι λένε ότι τη γράψαμε εμείς. Όχι δεν τα γράψαμε εμείς. Αυτή ανακοίνωση είναι ένας πολιτικός λόγος ο οποίος γεννήθηκε από τον Μιχάλη Χαραλαμπίδη, εκεί με παραπέμπει εμένα. Τώρα αν ο Αγτζίδης βγήκε στο διαδίκτυο και είπε ότι την έγραψε αυτός, εγώ τον απάντησα. Αυτή η ανακοίνωση είναι ο πυρήνας της δικής μας, απλώς στο τέλος κάνουμε κάποιες αλλαγές. Επικοινωνήσα με τον Πρόεδρο της ΑΡΓΩ τον Χρόνη Αμανατίδη, που είναι φίλος, και μου λέει οι ιδέες αυτές όλες είναι του Χαραλαμπίδη. Δεν ξέρω ποιος ήταν τελικά ο συντάκτης, με ενδιαφέρει ο γεννήτορας, ο πατέρας της ιδέας να βάλουμε το ποντιακό ως εθνικό ζήτημα, ως περιφερειακό, ως μεσογειακό και παγκόσμιο μέσα στα εθνικά ζητήματα της χώρας μας. Ο Χρόνης μου λέει ο γεννήτορας είναι ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης. Γράφει μετά ο Βλάσης Αγτζίδης ότι ο συντάκτης αυτού του κειμένου είναι ο ίδιος και του απαντώ κατευθείαν και του λέω «Βλάση, δεν ξέρω αν ο συντάκτης αυτού του κειμένου είσαι εσύ, αλλά αν είσαι εσύ να πας θα απευθυνθείς στον Σύλλογό σου την ΑΡΓΩ και να αποφανθεί ο Σύλλογος

αν όντως συντάκτης είσαι εσύ, γιατί εγώ έμαθα ότι είναι άλλος. Δεν μου απάντησε ποτέ.»

ΕΡ. Δηλαδή αναγνωρίζεις ότι η ανακοίνωση γράφτηκε μια βδομάδα πριν την εκδήλωση στην Αθήνα. Ανεξάρτητα από το συντάκτη της ανακοίνωσης, λες ότι η πρώτη ανοικτή εκδήλωση που πολιτικοποιεί το θέμα γίνεται στην Πτολεμαΐδα.

ΑΠ. Γράφει ο Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, γράφει ένα βιβλίο με ντοκουμέντα από το Αυστριακό Προξενείο, που τεκμηριώνουν την πολιτική απόφαση των Τούρκων να αφανίσουν τους λαούς. Ναι, αλλά δεν γράφει πουθενά τον όρο γενοκτονία. Ενώ έχει βγάλει ένα άλλο βιβλίο που αναφέρει τον όρο γενοκτονία του ΟΗΕ το 46-48 κτλ στο βιβλίο μιλάει για διώξεις. Ο Φωτιάδης δεν πρόσθεσε κάτι μέχρι να γράψει τους τόμους του, όπου εκεί έβαλε ότι υλικό βρήκε, έκανε κι αυτός έρευνα να μην τον μηδενίσω, έτρεξε, πήρε στοιχεία και τα συνέραψε. Αυτός, όμως, ο πρώτος ουσιαστικά που καταγράφει με ντοκουμέντα και πάει να τεκμηριώσει το πολιτικό έγκλημα της γενοκτονίας είναι ο Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, ο οποίος όμως δεν έχει τη σύλληψη, την περίοδο που το γράφει να χρησιμοποιήσει τον όρο γενοκτονία και ουσιαστικά αδικεί όλο αυτό το πόνημα που έχει καταθέσει. Άρα ο εμπνευστής του πολιτικού όρου γενοκτονία, κατά τη δική μου προσέγγιση, είναι μέγιστος, γιατί κι εγώ το είπα αλλά δεν κάναμε μετά κάτι για να αναδείξουμε τον όρο ως πολιτικό ζήτημα μέχρι το 1986. Αυτό το έκανε ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης, αλλιώς θα σου 'λεγα ότι ήταν κι αυτό δική μας σύλληψη. Όχι δεν ήταν.

Συνέντευξη 2: Χρύσα Μαρτινάκη- Κοκκίνη / Πτολεμαΐδα, 17 ΑΠΡ 2021

(Ιστορικό μέλος του Συλλόγου Μικρασιατών Πτολεμαΐδας “Η Μικρά Ασία” με συμμετοχή στη Διοίκηση από το 2004, τ. Πρόεδρος, τ. Γεν. Γραμματέας και σήμερα Ταμίας. Έτος γέννησης 1956, απόφοιτος ΤΕΙ)

Για ποιον σκοπό ιδρύθηκε ο σύλλογος;

Στο τελευταίο κεφάλαιο του τόμου «Έξοδος ΙΙ» του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, η Πτολεμαΐδα αναφέρεται ως ένας μικρόκοσμος της Μικράς Ασίας, αφού κατοικήθηκε από πρόσφυγες όλων σχεδόν των περιοχών της, τη Βιθυνία, τη Μυσία, την Αιολίδα, την Ιωνία και την Καππαδοκία. Ο Σύλλογος, λοιπόν, ιδρύθηκε το 1981 από το μεράκι των προσφύγων πρώτης και δεύτερης γενιάς των περιοχών αυτών, που ρίζωσαν και δημιούργησαν στην Πτολεμαΐδα και αριθμεί περί τα 1500 μέλη. Σκοπός

του είναι η μελέτη, καταγραφή, διατήρηση και συνέχιση της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς των Μικρασιατών καθώς και η ικανοποίηση του διακαή πόθου εκείνων των ανθρώπων, να έχουν ένα δικό τους Σύλλογο, να τους αγκαλιάσει, να γίνει η δεύτερή τους οικογένεια, όπου θα μπορούσαν να καταθέσουν την ιστορία τους, μια ανάμνηση, ένα γεγονός, ένα τραγούδι, αλλά και να σφυρηλατήσουν με πάθος την ιδέα των Αλησμόνητων Πατρίδων.

Έτσι οι μαρτυρίες των προσφύγων πρώτης γενιάς, που έφυγαν για τη γειτονιά των αγγέλων, έμειναν ιερή παρακαταθήκη στις επόμενες γενιές. Ο Σύλλογος κράτησε ζωντανό το όραμα, ατόφια τη μνήμη, ανδρώθηκε, διευρύνθηκε και δραστηριοποιήθηκε σε πολλούς τομείς.

Η ίδρυσή του συνδέεται με κάποιο ξεχωριστό γεγονός;

Όχι, δεν υπήρξε κάποιο ξεχωριστό γεγονός με το οποίο να συνδέεται ίδρυση του Συλλόγου μας.

Ποιο ήταν το προφίλ των ιδρυτών του συλλόγου (επάγγελμα, μόρφωση κτλ);

Οι ιδρυτές του συλλόγου ήταν πρόσφυγες πρώτης γενιάς, άνθρωποι διαφόρων επαγγελμάτων και μορφωτικού επιπέδου. Αλλά με ένα όραμα, να ιδρύσουν έναν δικό τους σύλλογο, όπου να μπορούν να συναντιούνται, να μιλούν για την πατρίδα και να αναπολούν.

Υπήρχε συμμετοχή γυναικών και νέων;

Τα τριάντα ιδρυτικά μέλη του συλλόγου ήταν άνδρες. Σιγά-σιγά όμως εγράφησαν μέλη πολλές γυναίκες, οι οποίες σήμερα αποτελούν τον κορμό του συλλόγου.

Η συμμετοχή των νέων άρχισε όταν ξεκίνησαν τα χορευτικά τμήματα. Ήταν πόλος έλξης διαφόρων ηλικιών. Εξ ού και τα πολλά τμήματα χορού ανάλογα των ηλικιών των χορευτών.

Ποια ήταν η στάση της τοπικής κοινωνίας και της οργανωμένης πολιτείας; Υπήρξαν αντιπροσφυγικά αισθήματα και αν ναι, που τα αποδίδεις;

Τα αντιπροσφυγικά αισθήματα ήταν έντονα τα πρώτα χρόνια εγκατάστασης των Μικρασιατών. Τότε που τους αποκαλούσαν τουρκόσπορους και πρόσφυγγες, μέχρι που αναγνώρισαν την αξία, την επιδεξιότητα και το ανοικτό μυαλό των προσφύγων. Το αποδίδω στο γενικότερο αρνητικό κλίμα εκείνης της εποχής.

Ποιες είναι οι σπουδαιότερες δραστηριότητες που ανέπτυξε ο σύλλογος

Κατ' αρχάς τα τμήματα μας: η χορωδία, τα χορευτικά τμήματα, οι θεατρικές ομάδες, τα τμήματα εικαστικών, το τμήμα διδασκαλίας παραδοσιακών μουσικών οργάνων και η δανειστική βιβλιοθήκη.

Οι τρόποι επικοινωνίας που αξιοποιούμε: ραδιοφωνική εκπομπή, έκδοση τριμηνιαίας εφημερίδας και έκδοση ετήσιου ημερολογίου.

Οι δραστηριότητες: διοργάνωση ημερίδων και βιωματικών ομιλιών, παρουσιάσεις βιβλίων, παρουσίαση παραδοσιακών εδεσμάτων, θεατρικές παραστάσεις στα πλαίσια των ετήσιων θερινών εκδηλώσεων «Ιώνεια», καταγραφή όλων των κειμηλίων που υπάρχουν στο σύλλογο και μουσειακή μελέτη, ώστε όταν εκπονηθεί πρόγραμμα χρηματοδότησης να στηθεί το Μουσείο.

Υπάρχουν δράσεις σε κοινωνικό επίπεδο (κοινωνική αλληλεγγύη, φυσικές καταστροφές, ψυχαγωγία κτλ);

Υπάρχει Τράπεζα αίματος.

Υπάρχουν δράσεις στον θρησκευτικό τομέα (συμβολή σε λατρευτικές εκδηλώσεις, ίδρυση χώρων λατρείας κτλ);

Ο σύλλογος συμμετέχει στον εορτασμό του Ι.Ν. Αγ. Νεομαρτύρων καθώς την ίδια μέρα έχει θεσπίσει να τελείται το ετήσιο μνημόσυνο για τα θύματα της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Ποιες δραστηριότητες του συλλόγου σχετίζονται με την οικονομική ζωή της κοινωνίας (υποτροφίες, έρανοι, δανεισμός κτλ);

Δραστηριότητες που να σχετίζονται με την οικονομική ζωή της πόλης δεν αναπτύσσει ο σύλλογος. Ωστόσο όποτε ζητήθηκε η συμμετοχή του σε εκδηλώσεις φιλανθρωπικού σκοπού ήταν πάντα παρών.

Αναπτύχθηκαν δράσεις σε πολιτικό επίπεδο (που να συνδέονται με τοπικές ή πανελλαδικές πολιτικές εξελίξεις);

Η πολιτική έχει μείνει εκτός συλλόγου. Ήταν μια απόφαση κοινώς αποδεκτή από όλα τα μέλη και τα εκάστοτε Δ.Σ. Οι πολιτικοί είναι ευπρόσδεκτοι να έρθουν όποτε θέλουν και να συζητήσουμε θέματα που αφορούν καθαρά τον σύλλογο.

Υπάρχουν τοπικές δράσεις κοινές με άλλους φορείς και ποιες;

Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μια σύμπραξη των δεκατριών πολιτιστικών συλλόγων και διοργανώνουν δύο ετήσιες εκδηλώσεις στην κεντρική πλατεία της Πτολεμαΐδας. Η πρώτη γίνεται ανάμεσα Χριστούγεννα- Πρωτοχρονιά «Στην αυλή του Άη Βασίλη» και η δεύτερη κάθε Τσικνοπέμπτη «Η Πτολεμαΐδα τσικνί Ζει» με εδέσματα, κρασί, μουσική και χορό.

Υπάρχουν πρωτοβουλίες του συλλόγου για τη διεκδίκηση υπερτοπικών ζητημάτων (που αφορούν πανελλαδικά όλους τους Μικρασιάτες) και ποιες;

Ο σύλλογος μέσω της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδας διεκδικεί ό,τι αφορά τους Μικρασιάτες.

Ποιο είναι το σπουδαιότερο επίτευγμα της μέχρι σήμερα δράσης του συλλόγου κατά τη γνώμη σου;

Οι δράσεις του συλλόγου στα σαράντα χρόνια λειτουργίας του, είναι μελετημένες και στοχευμένες. Θεωρώ ότι η διοργάνωση των δύο Συμποσίων και του 1^{ου} Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου αποτελούν την κορωνίδα των δράσεών του. Τα πρακτικά τους έχουν διανεμηθεί σε φορείς και στα σχολεία όλων των βαθμίδων.

- 1^ο Συμπόσιο: «Μικρά Ασία: Ιστορία - Πολιτισμός – Μνημεία» τον Νοέμβριο του 2008.
- 2^ο Συμπόσιο: «Η γενοκτονία των Ελλήνων. Από τη σιωπή και την άρνηση στη διεκδίκηση και την αναγνώριση» τον Απρίλιο του 2011.
- 1^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο: «Η συμβολή των συλλόγων στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς» τον Οκτώβριο του 2018, σε συνδιοργάνωση με το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Υπάρχει κάποιος στόχος που έχει μείνει ανεκπλήρωτος μέχρι σήμερα;

Οι στόχοι είναι αρκετοί αλλά τρεις βρίσκονται στην κορυφή.

- Το Μνημείο.
- Το Μουσείο.
- Το εκκλησάκι της Παναγιάς της Μεσοσπορίτισσας.

Γιατί θεωρείς κορυφαίο στόχο το μνημείο και πότε τέθηκε;

Γιατί οφείλουμε μια ελάχιστη τιμή στο 1.250.000 ανθρώπων που έμειναν εκεί σκοτωμένοι, λεηλατημένοι, σφαγμένοι και στους υπόλοιπους που ήρθαν εδώ και ανάστησαν την Ελλάδα. Γιατί αν δεν ερχόταν οι πρόσφυγες -Πόντιοι, Θρακιώτες και Μικρασιάτες- Μακεδονία δεν θα υπήρχε ούτε Θράκη. Ήταν όλα τουρκοκρατούμενα. Το μνημείο το έχουμε σχεδιάσει εδώ και καιρό και θέλω να πιστεύω ότι μέχρι το τέλος το 2022 θα υπάρχει το Μνημείο στο πάρκο απέναντι από τον Σύλλογο.

Μουσείο δεν υπάρχει;

Αυτή τη στιγμή έχουμε έναν πρόχειρο χώρο. Υπάρχει υλικό και σχέδιο, εδώ και πολλά χρόνια, κάπου όμως κολλάει η χρηματοδότηση.

Τι ακριβώς σημαίνει για σας το εκκλησάκι της Παναγιάς της Μεσοσπορίτισσας;

Τα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου) τα γιόρταζαν οι Μικρασιάτες ως Παναγιά Μεσοσπορίτισσα. Η γιορτή έπεφτε στη μέση της σποράς, ήδη είχαν σπείρει τον μισό σπόρο στα χωράφια τους, πέρναν από τον υπόλοιπο σπόρο που δεν είχαν σπείρει, τον ευλογούσε ο ιερέας και συνέχιζαν τη σπορά με τον ευλογημένο σπόρο για να έχουν καλύτερη σοδειά. Το πρωί εκείνης της ημέρας οι Μικρασιάτισες παρασκεύαζαν τα μπορμπόλια. Γλυκό έδεσμα από βρασμένο σιτάρι, καλαμπόκι και ρεβίθια, ανακατεμένα με καρύδια, σταφίδες, ζάχαρη, κανέλα και ρόδι, δηλαδή όλοι οι καρποί της γης εκείνης της περιόδου για ευημερία και καλοτυχία. Αυτό το έθιμο ήταν κατά κάποιο τρόπο η γιορτή των γεωργών. Ευχαριστούσαν την Παναγιά για την καρποφορία της γης.

Υπάρχει κάτι που πρέπει να διαφυλαχθεί αναλλοίωτο στο μέλλον;

Την Ιστορία, την Εθνική μνήμη και την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Αυτά πρέπει να διαφυλάξουν αναλλοίωτα και να τα κληροδοτήσουν στις επόμενες γενιές. Οι Μικρασιάτες συγχωρούν αλλά δεν ξεχνούν.

Συγχωρούν αλλά δεν ξεχνούν. Τι ακριβώς εννοείς;

Οφείλουμε να εργαστούμε να γίνει μια αποκατάσταση του όρου γενοκτονία, ότι έγινε όντως γενοκτονία, αυτό εννοούμε όταν λέμε δεν ξεχνούμε. Και την ιστορία και την εθνική μνήμη και την πολιτιστική κληρονομιά και τα τρία πρέπει να τα διαφυλάξουμε και να τα μεταλαμπαδεύσουμε. Αλλά οι πολιτικοί και οι σύμμαχοι μας σε εισαγωγικά

δεν θέλουν την αναγνώριση. Η γενοκτονία ψάχνει μια θέση στην ιστορία. Δεν υπάρχει ούτε στην επίσημη ούτε στα σχολικά βιβλία. Αυτό είναι το δεν ξεχνούμε.

Το συγχωρούμε είναι ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε και να είμαστε με κακία στην ψυχή. Ο παππούς μου μαζί με τη γιαγιά μου που πήγε μετά 50 χρόνια στην πατρίδα τους και βρήκε τους φίλους του. Δεν τον γνώρισαν. Όταν τον άκουσαν να μιλά του είπε κάποιος εσύ ή ξέρεις τουρκικά ή είσαι Έλληνας που έχεις φύγει. Ο παππούς μου τον γνώρισε αμέσως και του λέει «Δεν με γνώρισες;». Περιττό να σου πω τι σκηνή εκτυλίχθηκε [η πληροφορήτρια βουρκώνει]. Τότε του είπε ο Τούρκος «Φύγατε και πήρατε τα καλά μαζί σας. Εμείς δεν είμαστε για ειρήνη. Ελάτε να ξαναρθεί στον τόπο η ειρήνη. Να ξαναρθούν τα καλά.»

Συνεχίζοντας την αποτίμηση του έργου, υπάρχει κάτι που πρέπει να αλλάξει;

Ίσως η στάση της πολιτείας απέναντι στην αναγνώριση της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Αυτές οι ξεχωριστές ημέρες μνήμης δεν είναι ωραία εικόνα. Ο Ελληνισμός της Ανατολής ήταν ενιαίος.

Πώς θα κρατήσουμε στη μνήμη μας αυτά που αξίζουν;

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι είναι οι φάροι για να κρατηθεί η μνήμη ζωντανή μαζί με όλες τις πανανθρώπινες αξίες που έφεραν στην ψυχή τους οι πρόσφυγες. Η νεολαία, το μέλλον αυτού του τόπου, ας γεμίσει τις αίθουσες των συλλόγων και ας κάνει κτήμα της ό,τι θα της δοθεί απλόχερα εκεί μέσα.

Συνέντευξη 3: Παντελής Καραλευθέρης / 21.04.2021

Χορευτής, χοροδιδάσκαλος, μέλος Δ.Σ. Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας, ΠΟΕ και ΔΙΣΥΠΕ (Διεθνής Συνομοσπονδία Ποντίων Ελλήνων), Παρυάδρης

Έχει κάνει καταγραφές πολλών γερόντων. Ο ίδιος θεωρεί ως μεγαλύτερη συμβολή του το ότι είναι μεταξύ αυτών που άνοιξαν τον δρόμο προς την πατρίδα το 1990 μαζί με τον Κώστα Διαμαντίδη.

Ποια ήταν η στάση της τοπικής κοινωνίας και της οργανωμένης πολιτείας την εποχή της εγκατάστασης της πρώτης γενιάς; Υπήρξαν αντιπροσφυγικά αισθήματα και αν ναι, που τα αποδίδεις;

Γενικά δεν υπήρξαν αντιπροσφυγικά αισθήματα στην περιοχή μας. Αν το εξετάσουμε στο ιστορικό και χρονικό πλαίσιο της εποχής εκείνης, δεν υπήρξε κάτι τέτοιο με την έννοια μιας τάση ότι γενικότερα δεν θέλουμε τους πρόσφυγες γιατί είναι πρόσφυγες ή γιατί είναι κάτι άλλο από εμάς ή δεν είναι το ίδιο Έλληνες με μας. Δεν ήταν αυτονόητο ότι αυτοί που έρχονται είναι κάποιιοι από μας. Η γνώση για το ότι υπάρχουν Έλληνες πέραν της γνωστής Ελλάδας, δεν ήταν ευρέως διαδεδομένη. Πολλοί γηγενείς ανακάλυπταν έναν άλλον κόσμο που ήταν ίδιος με αυτούς ακριβώς με τον ερχομό των προσφύγων, δεν υπήρχε στο μυαλό τους νωρίτερα. Αυτό πρέπει να το συνεκτιμούμε κάθε φορά όταν συζητάμε για τις συμπεριφορές του λαού. Δεν μιλώ για τις πολιτικές ούτε για τους διαχειριστές των πραγμάτων, μιλώ για τον απλό λαό. Ένας γηγενής Μακεδόνας δεν ήταν αυτονόητο ότι ήξερε πως 1.500 χμ ανατολικότερα υπάρχει ένα άλλος Έλληνας ο οποίος λέγεται Πόντιος ή χριστιανός της Ανατολής, όπως αυτοπροσδιορίζονταν τότε οι Πόντιοι. Αυτό το έμαθε βίαια κατά τον ερχομό των προσφύγων. Αυτό και μόνο το στοιχείο δημιούργησε στους ντόπιους πληθυσμούς μια απορία καταρχήν, μία αγωνία αργότερα. Τι γίνεται, πώς θα συμπεριφερθούμε μαζί τους, πώς θα τους αντιμετωπίσουμε ως ένα καινούριο φαινόμενο, μια καινούρια μάζα ανθρώπων, η οποία έρχεται να συγκατοικήσει μαζί μας. Αυτή είναι η καλύτερη εκδοχή.

Οι πολιτικές είχαν να κάνουν με τη μεταχείριση των μαζικών αυτών πληθυσμών και των προσφύγων και των γηγενών, που οι πολιτικές και οι πολιτικοί τους χρησιμοποιούσαν για διάφορες στοχεύσεις. Χρησιμοποιήθηκαν οι πρόσφυγες ενάντια στις τοπικές κοινωνίες και τους ντόπιους πληθυσμούς, ιδιαίτερα μετά την πρώτη εγκατάσταση. Υπήρξαν και από την άλλη πολιτικές που χρησιμοποίησαν τους γηγενείς πληθυσμούς ενάντια στους πρόσφυγες. Αυτό είχε να κάνει με τα πολιτικά, τα κοινωνικά και τα οικονομικά συμφέροντα που αποτελούσαν τη βάση του εγχειρήματος της ανταλλαγής.

Στην πρώτη περίοδο του ερχομού των προσφύγων δεν παρουσιάζονται φαινόμενα αντίδρασης από τις τοπικές κοινωνίες. Σε κάποια επόμενη φάση των πέντε δέκα χρόνων, όταν αρχίζει η οριστική εγκατάσταση των προσφύγων, η οικειοποίηση περιουσιακών στοιχείων που προήλθαν από τις περιουσίες των Τούρκων που ανταλλάχθηκαν, τότε αρχίζουν προβλήματα τα οποία έχουν να κάνουν με την αντίληψη που είχαν και οι γηγενείς με αυτές τις περιουσίες. Οι ντόπιοι περίμεναν χρόνια να φύγουν οι Τούρκοι από την περιοχή και να οικειοποιηθούν τα κτήματά τους, τα οποία ήταν και τα καλύτερα αφού ήταν οι κυρίαρχοι. Γιατί οι ντόπιοι ήθελαν

να απελευθερωθεί ο τόπος και να μοιραστούν αυτοί τις περιουσίες των Τούρκων. Βρίσκουν όμως μπροστά τους, τους πρόσφυγες οι οποίοι και αυτοί έχουν δίκαιο να ζητήσουν την αποκατάστασή τους, γιατί άφησαν περιουσίες στους Τούρκους. Οπότε το κράτος τι κάνει; Με τις περιουσίες των Τούρκων ουσιαστικά αποκαθιστά τους πρόσφυγες, χωρίς να βάλει το χέρι στην τσέπη. Το κράτος έκανε αποκατάσταση χωρίς να ξοδέψει χρήματα. Η αποκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα έγινε με τις περιουσίες των Τούρκων που άφησαν εδώ και τις περιουσίες τα ανταλλάξιμες που έφεραν οι Έλληνες από εκεί, γιατί υπήρξε ανταλλαγή και συμφωνία με το τουρκικό κράτος, που βέβαια ήταν εξευτελιστική σε σχέση με τις περιουσίες που άφησαν οι Έλληνες. Πλέον των 12.600.000 χρυσών λιρών εποχής, ένα νούμερο πολύ μεγάλο αλλά ούτε κι αυτό αποδόθηκε στους πρόσφυγες. Αντιθέτως στους πρόσφυγες αποδόθηκαν οι περιουσίες των Τούρκων που έφυγαν από εδώ.

Στο περιβάλλον αυτό ποιες ήταν οι προτεραιότητες της πρώτης γενιάς; Υπήρξε ενδιαφέρον της πρώτης γενιάς να δημιουργήσει εθνοτοπικούς συλλόγους;

Η πρώτη μέριμνα της πρώτης γενιάς ήταν η επιβίωση. Δέχθηκαν ένα πολύ μεγάλο σοκ σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Αν εξαιρέσει κανείς τους Ποντίους που κατοικούσαν σε ίδιες περιοχές με τους Αρμένιους και έζησαν τη βαρβαρότητα της μετοίκησης από το 1915, γιατί τότε ξεκίνησαν τα γεγονότα της εκτόπισης και της γενοκτονίας των Αρμενίων. Οι κάτοικοι του Χαρσιώτη αναγκάστηκαν να φύγουν από τα χωριά τους στην Τραπεζούντα, από εκεί πήγαν στη Ρωσία ή στη Συρία.

Για να πετύχουν, λοιπόν, την επιβίωση έχουν δύο επιλογές. Μια επιλογή είναι ο καθένας ατομικά να μπορέσει να βρει τρόπους να έχει ένα μικρό εισόδημα να επιβιώσει. Η δεύτερη, έχοντας μέσα τους και μια μεγαλύτερη συλλογικότητα και προοδευτικότητα οργανώνονται σε συλλόγους, οι οποίοι έχουν καθαρά συνδικαλιστικό χαρακτήρα. Οι πρώτοι σύλλογοι γίνονται πολύ γρήγορα, από τα πρώτα χρόνια, με στόχο να υπερασπιστούν τα δικαιώματα των προσφύγων, να διεκδικήσουν δηλαδή από το κράτος την αποκατάστασή τους.

Αργότερα, κάποιοι από αυτούς παύουν να υπάρχουν λόγω έλλειψης αντικειμένου, πολλοί όμως μετατρέπονται σε εθνοτοπικούς συλλόγους, οι οποίοι γίνονται οι κυψέλες, όπου μπορούσαν πλέον να συναντώνται πρόσφυγες ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις. Στα χωριά αυτή η ανάγκη δεν υπήρχε, αλλά στις μεγάλες πόλεις μη έχοντας κοινή συγκατοίκηση ψάχνουν να βρουν τους δικούς τους ανθρώπους. Οι πρώτοι προσφυγικοί σύλλογοι γίνονται τα σημεία συνάντησης των χαμένων κάθε

περιοχής. Εκεί οργανώνονται οι πρώτες προσπάθειες ενσωμάτωσης στο ελλαδικό κράτος, εκεί γίνονται οι πρώτες ομαδικές απαιτήσεις από το κράτος, εκεί δίνονται οι πρώτες λίστες αναζήτησης συγγενών από τον Ερυθρό Σταυρό. Οι σύλλογοι γίνονται κυψέλες, όπου προσπαθούν να συνενωθούν οι επιζήσαντες της ανταλλαγής, των βίαιων διωγμών και της γενοκτονίας.

Τι ήταν αυτό που άφησε η πρώτη γενιά;

Είχε τη δυνατότητα να συμμετέχει στη μέγιστη προσπάθεια της καταγραφής των λαογραφικών, ιστορικών και κοινωνικών δεδομένων της πατρίδας. Η πρώτη γενιά έκανε ένα θαύμα, μέσω των πιο φωτισμένων (δασκάλων, ιερωμένων κτλ) κατέγραψαν λεπτομερέστατα όλη την κοινωνική ζωή και την ιστορική γνώση που υπήρχε στην πατρίδα πριν έρθουν εδώ. Το θαύμα αυτό, όπως συγκεντρώθηκε με το Αρχείο του Πόντου και με τη δουλειά που έγινε στην Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, ήταν πάρα πολύ μεγάλο. Σήμερα καταλαβαίνουμε τα αποτελέσματά τους. Εμείς οι επίγονοι, που δεν είχαμε και πολύ όρεξη να καταγράψουμε λαογραφικά στοιχεία και τεμπελιάζαμε στην ευδαιμονία μας, ψάχνοντας ό,τι μας λείπει το βρίσκουμε στις καταγραφές των ανθρώπων της πρώτης γενιάς. Αυτό έγινε με την προσπάθεια του Χρυσάνθου, που δημιούργησε την ΕΠΜ και οργάνωσε όλη αυτήν την καταγραφή, έγινε από μια σειρά ανθρώπους που ζούσαν σε όλη τη χώρα, πρόσφυγες με ανοιχτό μυαλό, άνθρωποι που κατέθεσαν συγγράμματα, περιγραφές, δοκίμια, ποιήματα και γενικά διέσωσαν τον λαϊκό πολιτισμό του Πόντου.

Η Πτολεμαΐδα στον τομέα αυτόν έχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Έχει δύο ανθρώπους, τον Παντελή Μελανοφρύδη και τον Ανανία Νικολαΐδη, οι οποίοι σηματοδοτούν με την παρουσία τους όλη αυτήν την προσπάθεια και δίνουν το στίγμα των κοινωνιών από τις οποίες προέρχονταν και όλο αυτό το πλούσιο λαογραφικό και ιστορικό υλικό καταγράφεται και πλέον μπορεί ο καθένας να το αναζητήσει και να το βρει. Με την προσπάθεια αυτών των δύο ανθρώπων κατά κύριο λόγο, η Πτολεμαΐδα δείχνει τη συμμετοχή της σ' αυτή τη μεγάλη προσπάθεια της καταγραφής του πολιτισμού του Πόντου, κάτι που δεν είχαμε δυστυχώς με τους Μικρασιάτες, που παρότι ήταν πολλοί και με πολύ ανώτερη ποιότητα ζωής στην πατρίδα, έμειναν στην προσπάθεια της αποκατάστασης. Δεν έχουμε στην περιοχή τη δική μας ανάλογες περιπτώσεις. Αργότερα έγιναν πολύ σημαντικές προσπάθειες από την τρίτη γενιά Μικρασιατών. Γι' αυτό έμεινε και το γνωστό στην Πτολεμαΐδα, οι ντόπιοι βλέποντας

τα χαρακτηριστικά των προσφύγων έλεγαν «Πόντιος λόγιος, Μικρασιάτης αριστοκράτης και Θραξ ...», δεν θα το συνεχίσω γιατί ήταν προσβλητικό.

Ποιοι σύλλογοι εμφανίστηκαν αργότερα και με ποια χαρακτηριστικά;

Στην περιοχή μας εμφανίζονται προσπάθειες οργάνωσης οι οποίες κινούνται γύρω από τις ελίτ των προσφύγων. Πολλές κοινωνίες είτε χωριών είτε προσφύγων κοινής καταγωγής συγκεντρώνονται γύρω από γνωστούς καπεταναίους του Πόντου, ιδιαίτερα του Δυτικού, ή επιγόνους τους, οι οποίοι αποτελούν για τους πρόσφυγες ένα σημείο αναφοράς και ένα σημείο προσδιορισμού των ομαδικών δραστηριοτήτων τους. Τέτοιες περιπτώσεις έπαιξαν σπουδαίο ρόλο της περιόδου του πολέμου και ιδιαίτερα του εμφυλίου, όπου εμφανίζονται ως πρωταγωνιστές των γεγονότων του εμφυλίου ένθεν κακείθεν. Όλες αυτές οι ομάδες είχαν σημείο αναφοράς τον καπετάνιο, ο οποίος είχε την αίγλη που έφερνε από την περίοδο των εκκαθαρίσεων και του ανταρτοπόλεμου στον Πόντο. Τέτοιες περιπτώσεις στην περιοχή μας ήταν ο Μιχάλαγας και οι Χασιλάδες. Όπως, επίσης, πολλές ομάδες προσφύγων οργανώθηκαν γύρω από θρησκευτικές ελίτ, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Μητροπολίτη Αγαθάγγελου Τσαούση στη Δράμα, εδώ δεν είχαμε τέτοιο γεγονός. Υπάρχουν ακόμη περιπτώσεις δασκάλων, οι οποίοι ήταν γνωστοί από την πατρίδα και έπαιξαν έναν τέτοιο ρόλο εδώ, όπως ο Μελανοφρύδης στην Πτολεμαΐδα, ο οποίος ασκούσε μια επιρροή και μια γοητεία στους καταγόμενους από την περιοχή της Αργυρούπολης. Ο Μελανοφρύδης έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην Πτολεμαΐδα, δημιούργησε πολιτιστικές ομάδες και αργότερα έγινε και δήμαρχος. Οικονομικές ελίτ δεν είχαμε, γιατί οι οικονομικά εύποροι ήταν από τους κύριους στόχους των τουρκικών εκκαθαρίσεων, πρώτα στόχευσαν τους τραπεζίτες και τους εμπόρους. Ακόμη και τους δεσποτάδες και τους δασκάλους, για αυτό ήρθαν ελάχιστοι. Παρόλο που πολλοί πρόσφυγες, ιδιαίτερα Πόντιοι, τα πρώτα χρόνια έζησαν κάνοντας τον δάσκαλο, έχοντας μια παιδεία επιπέδου γυμνασίου. Αυτές είναι οι πρώτες ομαδικές και συνεργατικές εκφάνσεις του προσφυγικού κόσμου. Αργότερα δημιουργούνται οι σύλλογοι. Στην περιοχή της Πτολεμαΐδας, γνωρίζω ότι ο πρώτος σύλλογος που δημιουργείται είναι ο σύλλογος Ελπίς από τον Μελανοφρύδη τη δεκαετία του '50. Τότε αρχίζουν να απασχολούν τους αποκατεστημένους πρόσφυγες και τα λαογραφικά και πολιτιστικά ζητήματα. Αυτή τη δουλειά που ο σύλλογος προσπαθεί να κάνει, ως τότε την έκανε άτυπα με θεατρικές και χορευτικές ομάδες ο Μελανοφρύδης, είτε ως δάσκαλος είτε ως δήμαρχος.

Τι άφησε τελικά η δεύτερη γενιά;

Η πρώτη είχε μόνο την επιβίωση και αρκέστηκε σ' αυτά που είχε από την ανταλλάξιμη περιουσία. Η δεύτερη γενιά έδωσε μια μάχη, ίσως μεγαλύτερη από την πρώτη, Η δεύτερη γενιά έδωσε τον μεγάλο αγώνα της οικονομικής αποκατάστασης και της δημιουργίας περιουσίας. Αν πρέπει να θαυμάσουμε για τον κόπο της μία γενιά, αυτή είναι η δεύτερη γενιά, η γενιά των ανθρώπων που γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Η πρώτη ταλαιπωρημένη γενιά δεν πρόλαβε να κάνει πολλά πράγματα και δεν είχε διάθεση να κάνει και επειδή στον Πόντο γενικότερα η ποιότητα ζωής ήταν πολύ χαμηλού επιπέδου, αυτά που απέκτησαν την πρώτη περίοδο μετά την προσφυγιά εδώ τους ήταν αρκετά. Δεν είχαν πολύ μεγάλους στόχους.

Η δεύτερη γενιά έρχεται να κάνει περιουσίες, βγαίνει στην ξενιτιά, πηγαίνει στον πόλεμο, δουλεύει στην αγροτιά και συμμετέχει και στο θαύμα της βιομηχανικής επανάστασης στη χώρα και κυρίως στην περιοχή μας, στο θαύμα της ηλεκτροδότησης της χώρας. Η δεύτερη γενιά είναι αυτή που έφτιαξε οικονομία στην περιοχή.

Η δεύτερη γενιά όταν αισθάνεται ότι έκανε αυτά που έπρεπε και πλέον μπορεί να έχει μια καλύτερη ποιότητα ζωής, αρχίζει και έχει ανησυχίες και αναζητά το ποιο είμαστε και πώς θα συνεχίσουμε την επόμενη περίοδο τον πολιτισμό μας. Στη δεύτερη γενιά εμφανίζονται κάποιοι πυρήνες που έχουν ανησυχίες για τον πολιτισμό μας και τη διάσωσή του, που κυρίως κινούνται γύρω από το φοιτητικό κίνημα. Πολλοί φοιτητές νιώθουν την ανάγκη να συννευρεθούν με άλλους ομοίους τους και φτιάχνουν δικούς τους συλλόγους ή συμμετέχουν στους συλλόγους των μεγαλουπόλεων, όπως είναι η μάνα των συλλόγων η Εύξεινος Λέσχη Θεσσαλονίκης. Πολλοί οργανώνονται εκεί λόγω του οικοτροφείου φοιτητών που διατηρούσε και φιλοξενούσε άπορους φοιτητές από όλη τη χώρα, να σπουδάσουν διαμένοντας στον Οίκο Ακρίτα φοιτητή στη Θεσσαλονίκη. Έτσι δημιουργούνται νέοι σύλλογοι για τη διάσωση του πολιτισμού μας, τη μετάδοση του στην επόμενη γενιά και την προβολή του στους υπόλοιπους Ελλαδίτες, με τους οποίους έχουμε συνεργασία και συνδημιουργούμε πλέον. Έχουμε, βεβαίως, ενσωματωθεί αλλά θέλουμε να δείξουμε στοιχεία του πολιτισμού μας, εκεί γίνεται μια μεγάλη προσπάθεια. Γι' αυτό χορεύουμε, γι' αυτό προβάλλουμε τους χορούς μας. Μεγάλο ρόλο παίζουν και οι πρώτες ελληνικές ταινίες, όπου όλοι βλέπουν τους Ποντίους να χορεύουν και οι Πόντιοι βλέπουν τους Ποντίους και επαναπροσδιορίζονται. Όλα αυτά συντελούν στο να προωθηθεί η εικόνα των Ποντίων στη χώρα και του ποντικού πολιτισμού.

Οι σύλλογοι της τρίτης γενιάς, ποιες προτεραιότητες είχαν και τι πέτυχαν;

Η τρίτη γενιά δημιουργεί την έκρηξη με τους δεκάδες, εκατοντάδες συλλόγους, όπου γίνεται αυτό το θαύμα της μετάδοσης του λαϊκού πολιτισμού στις επόμενες γενιές και πλέον είναι κτήμα όλων των νέων ανθρώπων. Στη δεκαετία του '70 προς '80 είχαμε την αγωνία, αν θα πάει στην επόμενη γενιά ο πολιτισμός μας, σήμερα είμαστε βέβαιοι για τα αποτελέσματα. Ο πρώτος σύλλογος που δημιουργήθηκε στην Πτολεμαΐδα είναι η Εύξεινος Λέσχη το 1971. Παρότι προϋπήρχε όλη η δουλειά του Μελανοφρύδη, παρότι προϋπήρχαν οργανωμένες εκφάνσεις θεάτρου, χορού και όλα αυτά, παρότι υπήρχε η προσπάθεια της δεκαετίας του '50, έρχεται ένας άνθρωπος από άλλη περιοχή για να δημιουργήσει τον πρώτο Ποντικό Σύλλογο στην Πτολεμαΐδα, ο Ευθύμης Ευθυμιάδης. Ο σύλλογος αυτός έχει καθαρά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Στόχος του είναι η διάσωση των πολιτισμικών στοιχείων του Πόντου και η μετάδοσή τους στις νεότερες γενιές.

Ο σύλλογος δημιουργήθηκε μέσα στη χούντα. Το πολιτικό κλίμα της περιόδου έπαιζε ρόλο στον προσανατολισμό του συλλόγου;

Ο σύλλογος είχε καθαρά πολιτισμικές ανησυχίες και κυρίως της μετάδοσης στις νεότερες γενιές. Δεν υπήρχε ζήτημα δημιουργίας συλλόγου με πολιτικοκοινωνικά χαρακτηριστικά. Κανείς δεν είχε την πρόθεση να εκφράσει άλλες αγωνίες πολιτικού ή κοινωνικού περιεχομένου. Γιατί αυτή την περίοδο αρχίζουν οι πρόσφυγες και αντιλαμβάνονται ότι ναι μεν δώσαμε τη μάχη για την αποκατάσταση, δώσαμε τη μάχη για την ενσωμάτωση, δώσαμε τη μάχη για την επιβίωση και αργότερα για καλύτερο τρόπο ζωής, για τη δημιουργία περιουσιακών στοιχείων. Έρχεται η τρίτη γενιά, που έχει εξασφαλίσει τα βασικά για τη ζωή και έχει εξασφαλίσει και μια περιουσιακή βάση, η οποία της δίνει τουλάχιστον μια προοπτική στο μέλλον, η τρίτη γενιά έρχεται να ζητήσει την απαίτησή της από την ιστορία. Η τρίτη γενιά έρχεται και φτιάχνει τους πολλούς συλλόγους με τη μεγάλη συμμετοχή και έτσι το 1971 γίνεται η Εύξεινος Λέσχη Πτολεμαΐδας και τα χαρακτηριστικά είναι μόνο πολιτισμικά. Αργότερα, στη δεκαετία του '80 χρησιμοποιήθηκαν πολλοί σύλλογοι για να εκφράσουν πολιτικές και κομματικές ανησυχίες, ήταν μια περίοδος έντονου κομματισμού στις αρχές της δεκαετίας του '80, που κάποιοι σύλλογοι χρησιμοποιήθηκαν για να εκφράσουν πολιτικές κορπορατισμού από πάνω προς τα

κάτω. Την περίοδο εκείνη έγινε μια προσπάθεια από την πολιτική να κατεβάσει προς τα κάτω την εξουσία για να αντλήσει πολιτικό αποτέλεσμα.

Υπάρχει κάποιος στόχος που έχει μείνει ανεκπλήρωτος μέχρι σήμερα;

Πολλά είναι τα ανεκπλήρωτα. Για μένα το σημαντικότερο ανεκπλήρωτο είναι η δημιουργία νέου πολιτισμού, η δημιουργία νέων πολιτιστικών δεδομένων, νέων πολιτιστικών προτύπων. Επίσης, για μένα ανεκπλήρωτο είναι η ταύτιση των συλλόγων και των δραστηριοτήτων τους με την ουσία του πολιτισμού. Γιατί το να αναπαράγεις συνεχώς τα παλιά πολιτιστικά πρότυπα δεν είναι πολιτισμός, είναι στασιμότητα, είναι συντήρηση. Το να χορέψεις όσο καλύτερα γίνεται έναν χορό που χορεύονταν πριν από εκατό χρόνια είναι σημαντικό, διότι διασώζεται ο λαϊκός πολιτισμός. Αλλά το να μην χρησιμοποιείς τον λαϊκό πολιτισμό να κάνεις κάτι καινούριο με βάση αυτό, που να είναι πρόταση για τις επόμενες γενιές, αυτό δημιουργεί στασιμότητα. Παραμένουμε στάσιμοι και μετατρέπομαστε σε φολκλόρ. Εμείς πρέπει να πάρουμε τα στοιχεία του πολιτισμού της Ανατολής, είτε Πόντιοι είτε Μικρασιάτες είτε Θρακιώτες και να τα μετατρέψουμε σε νέα πολιτισμικά παράγωγα. Εδώ υστερούμε. Συνεχίζουμε να κλαίμε πάνω σ' αυτά που είχαν οι δικοί μας, να τα αγαπάμε, να τα συντηρούμε, να τα κάνουμε όσο γίνεται πιο λαμπρά, πιο φωτεινά αλλά δεν παύει να είναι παλιά. Κι αν θα κινείς μια γκλίτσα του τσομπάνη, ολόχρυση να την κάνεις, η γκλίτσα δεν παύει να είναι γκλίτσα, δηλαδή ένα παλιό εργαλείο που χρησιμοποιούνταν μια εποχή, αλλά στη σημερινή εποχή δεν έχει καμιά χρησιμότητα. Πρέπει, λοιπόν, να δημιουργήσουμε νέα πολιτισμικά στοιχεία και εδώ είναι μια πολύ μεγάλη κουβέντα για το πώς αυτό πρέπει να γίνει. Ένα κομμάτι που υστερούν οι σύλλογοι είναι αυτό. Εγώ, παρότι προέρχομαι απ' αυτόν τον κόσμο, είμαι παιδί αυτών των συλλόγων, πιστεύω ότι υπάρχει στους συλλόγους μια βαθιά συντηρητική αντίληψη η οποία δεν βοηθά αυτόν καθαυτόν τον πολιτισμό.

Τι πρέπει να διαφυλαχθεί αναλλοίωτο στο μέλλον;

Αυτό που πρέπει να κρατήσουμε αναλλοίωτο είναι τα στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού. Ακόμα και σήμερα έστω και ένα μικρό κουμπί, μια κλωστή, μια χορδή από ένα όργανο, μια παλιά φωτογραφία, μια λέξη, ένα παραμύθι, ένα φαγητό, οτιδήποτε μπορούμε να σώσουμε από τους ανθρώπους της πρώτης και δεύτερης προσφυγικής γενιάς, πρέπει να το κάνουμε. Κι αυτό πρέπει να το καταγράψουμε και να το βάλουμε δίπλα σε όλα όσα κατέγραψε η πρώτη προσφυγική γενιά και να

έχουμε το αρχαιακό υλικό εκείνο καταγραμμένο, καταχωρημένο, πιστοποιημένο σε μια γωνιά οργανωμένο έτσι ώστε ο κάθε μελετητής να μπορεί να προσφεύγει σ' αυτό να βλέπει πώς ήταν οι άνθρωποι αυτοί που ήρθαν από εκείνον εκεί τον τόπο και ποια ήταν τα στοιχεία του πολιτισμού τους.

Τι πρέπει να αλλάξει;

Αυτό που πρέπει να αλλάξει είναι η αντίληψή μας για τον πολιτισμό συνολικά. Ότι αυτό καθαυτό δεν είναι από μόνο του πολιτισμός. Πρέπει να δημιουργήσουμε νέα πολιτισμικά στοιχεία, παράδειγμα θεωρώ ότι δεν είναι πολιτισμός το να έχεις 15 θεατρικές ομάδες μέσα σε μια πόλη, 20 χορευτικές ομάδες σε μια πόλη και η πόλη αυτή να μην έχει τη δυνατότητα μιας πρωτοβουλίας όλων των συλλόγων να καθαρίσουμε μια φορά την πλατεία, μετά από μια δραστηριότητα. Να κάνουμε μια καμπάνια να μη βρωμίζουμε τους δημόσιους χώρους. Να κάνουμε μια καμπάνια για μια κοινή προσπάθεια βοήθειας κοινωνικών ομάδων που έχουν προβλήματα. Σ' αυτά οι πολιτιστικοί σύλλογοι δεν έρχονται ποτέ. Δεν νοείται να έχεις πολιτιστικό σύλλογο και έξω από το σύλλογο το περιβάλλον σου να είναι βρώμικο. Παίρνεις πρωτοβουλία και το καθαρίζεις και παραδειγματίζεις. Δημιουργείς ψυχολογία στα νέα τα παιδιά, ότι πρώτα είναι η καθαριότητα και μετά είναι οι χοροί και τα τραγούδια. Πρώτα είναι η αλληλεγγύη και μετά είναι τα θέατρα. Πρώτα είναι η βοήθεια στον συνάνθρωπο και μετά τα πανηγύρια. Πολιτισμός δεν είναι να ψήνουμε σουβλάκια στις πλατείες και να χορεύει όλος ο κόσμος δωρεάν. Όπως επίσης, πολιτισμός δεν είναι αυτό που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια, όποιου του περίσσεψε χρόνος, άντρας ή γυναίκα, είτε βγήκε στη σύνταξη είτε φύγαν τα παιδιά και πήγαν να σπουδάσουν ή να ζήσουν αλλού και μου περίσσεψε χρόνος, να πηγαίνω να χορεύω ή να τραγουδάω ή να παίζω ένα θεατρικό 150 χρόνων πριν. Ούτε αυτό μπορεί να το πεις ότι είναι θέατρο. Το λαϊκό θέατρο είναι να διασκεδάσουμε, αλλά δεν δημιουργεί νέο πολιτισμό. Αυτό εγώ το χαρακτηρίζω ως πολιτισμό της κλιμακτηρίου. Πολιτισμός είναι να κάνεις αυτά για να χαίρεται η ψυχή σου, αλλά δημιουργείς και νέα πολιτιστικά στοιχεία. Παράδειγμα, πολιτισμός είναι αυτό που συμβαίνει στην πόλη και βλέπω μία έκρηξη τελευταία η ζωγραφική δραστηριότητα ή η ενασχόληση με την ποίηση, κάτι θα βγει απ' αυτό. Το να χορεύω, όμως, μανιωδώς *Τικ* κι εσύ το χορεύεις καλύτερα ή χειρότερα ή εκείνο δεν πάτησες το πόδι έτσι ή αλλιώς, αυτό δεν είναι πολιτισμός. Είναι βαθιά συντήρηση και νομίζω ότι οι πολιτιστικοί σύλλογοι θα πρέπει να συνενωθούν και να ασχοληθούν περισσότερο και με τις κοινωνικές δραστηριότητες. Να βοηθήσουν τον συνάνθρωπο

και να κάνουν όλα αυτά που είπαμε, την καθαριότητα της πόλης, προτάσεις για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής ή χίλια δυο πράγματα, τα οποία σε μια συνέντευξη δεν χωράν.

Πώς θα γίνουν αυτά στην πράξη; Ποια βήματα πρέπει να ακολουθηθούν;

Οι άνθρωποι του πολιτισμού θα έπρεπε να γνωρίζουν πως γίνονται αυτά τα πράγματα. Με την έννοια ότι όταν ασχολείσαι και έχεις πραγματικά αγωνία για τον πολιτισμό, πρώτος στόχος είναι να μαθαίνεις πώς γίνονται αυτά τα πράγματα. Ένας πολιτιστικός σύλλογος αυτό που μπορεί να κάνει είναι να οργανώνει όσο μπορεί τις ελεύθερες πρωτοβουλίες των ανθρώπων που παράγουν πολιτισμικά στοιχεία. Δεν είναι να χειραγωγήσεις τις πολιτισμικές δραστηριότητες. Ένας σύλλογος είναι να βοηθήσει δύο αθλητές, φτιάχνοντας το μονοπάτι να πάνε στο βουνό. Να δώσει έναν καμβά σε έναν επίδοξο ζωγράφο και μια αίθουσα να ζωγραφίζει και να του πει πάρε και τον φίλο σου να βλέπει πώς γίνεται. Δεν είναι για να καλεί τον ζωγράφο να φέρει τα έργα του να τα εκθέσει ο σύλλογος. Πρέπει να αποτελεί τη βάση για να προωθηθούν οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Όχι να πάρει τις πρωτοβουλίες, να τις κάνει κτήμα του και να τις προβάλλει με την υπογραφή του προέδρου ή του Δ.Σ. από κάτω. Να δώσεις τα εργαλεία στους πραγματικούς καλλιτέχνες να δημιουργήσουν πολιτισμό όχι να πάρεις το αποτέλεσμα και να το προβάλλεις εσύ, προβαλλόμενος ο ίδιος.

Όμως το τεράστιο πρόβλημα δεν τόσο η συντηρητική αντίληψη των συλλόγων, η μεγάλη μάλιστα των ποντιακών συλλόγων είναι η επαγγελματική ενασχόληση πολλών στελεχών με το αντικείμενο. Είναι απίθανο πόσα αντικείμενα έχουν επαγγελματοποιηθεί γύρω από τις δραστηριότητες των συλλόγων. Παράδειγμα το να είσαι ενοικιαστής ηχητικών εγκαταστάσεων είναι πλέον επάγγελμα, από ανθρώπους που λεν ότι το κάνουν για τον Πόντο, αλλά το κάνουν για την τσέπη τους. Άλλος κάνει στολές ποντιακές επαγγελματικά και πουλάει στολές και στην προσπάθεια τους όλοι αυτοί να κάνουν πιο ελκυστικό το εμπόρευσμά τους κάνουν και υπερβολές και τρίγωνα νταούλια ή στολές πράσινες, κίτρινες, κόκκινες και εκεί ανοίγει μια πολύ μεγάλη κουβέντα, τι είναι ποντιακό, πόσο ποντιακό είναι, πόσο παραδοσιακό κτλ. Υπάρχουν πάρα πολλοί δημοσιογράφοι, άνθρωποι που ασχολούνται με ραδιόφωνα, εφημερίδες, με το ίντερνετ, πουλάν εικόνα, κάτι που δεν είναι κακό, αλλά όταν ψάχνεις ύλη δημιουργείς είδηση από το τίποτε. Αυτό δεν βοηθάει και την οργάνωση των ανθρώπων, γιατί όταν υπάρχουν τόσα πολυσχιδή και πολυποίκιλα ατομικά

συμφέροντα, οι οργανώσεις δεν έχουν κανένα μέλλον. Ένας λόγος που τα ποντιακά σωματεία έχουν ύφεση είναι αυτός, γιατί στις διοικήσεις των οργανώσεων και των συλλόγων υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι έχουν ατομικά συμφέροντα από τη δραστηριότητα και τις αποφάσεις των συλλόγων. Υπάρχουν, επίσης, κάποιοι που έχουν μια ιδιοκτησιακή αντίληψη. Υπάρχει ματαιοδοξία, αλλά αυτό είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο. Όμως, την επαγγελματική ενασχόληση των στελεχών των διοικήσεων, νομίζω πως πρέπει να την ελέγξουμε και καταστατικά στους συλλόγους.

Είσαι αισιόδοξος:

Είμαι αισιόδοξος γιατί πιστεύω ότι από τις πολλές προσπάθειες, υπάρχουν βέβαια και χαμηλής ποιότητας δραστηριότητες, αλλά πάλι μέσα από όλο τον κύκλο των δραστηριοτήτων κάτι θα ξεπεταχθεί. Κατ' αυτή την έννοια πιστεύω ότι ένας καλλιτέχνης, ένας ζωγράφος, ένας ποιητής θα βγει από την περιοχή μας. Επαναλαμβάνω ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να χαιρόμαστε όλο αυτό το πολιτιστικό παράγωγο που υπάρχει.

Συνέντευξη 4: Σοφία Τουμανίδου / Πτολεμαΐδα, 18 ΑΠΡ 2021

(Δασκάλα, Πρόεδρος Ποντιακού Συλλόγου Πτολεμαΐδας από το 2015 ως το 2021)

Για ποιον σκοπό ιδρύθηκε ο σύλλογος;

Σκοποί του συλλόγου σύμφωνα με το άρθρο 2 του Καταστατικού είναι:

- Η μορφωτική, πολιτιστική και ηθική ανάπτυξη των μελών, με την προώθηση ανάλογων εκδηλώσεων (διαλέξεων, συζητήσεων επί θεμάτων επιστημονικών, κοινωνικών, φιλοσοφικών, φιλολογικών, καλλιτεχνικών εφημερίδων, κινηματογραφικών προβολών κτλ).
- Η μελέτη και η έρευνα των λαογραφικών στοιχείων του Πόντου, η ενίσχυση των ασχολουμένων με την πνευματική και καλλιτεχνική κληρονομιά του Πόντου, η θέσπιση βραβείων διαγωνισμών κτλ.
- Η ίδρυση Ποντιακού Μουσείου και Βιβλιοθήκης προς συγκέντρωση κάθε αντικειμένου και βιβλίου, που να έχει σχέση με τον Πόντο.
- Η ίδρυση Τμήματος Ποντιακής Νεολαίας και αθλητισμού.
- Η ίδρυση Τμήματος Γυναικών.

- Η παροχή υποτροφιών εξωτερικού, σε άπορους αριστούχους Πόντιους απόφοιτους Ανωτάτων Σχολών.
- Η οικονομική ενίσχυση απόρων γηραιών Ποντίων.
- Η προώθηση της αναγνώρισης του ιστορικού γεγονότος της γενοκτονίας των Ποντίων από τη διεθνή Κοινότητα και διεθνείς Οργανισμούς και η διδασκαλία της ιστορίας του Ελληνισμού του Πόντου και γενικά της Ανατολής, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Η αποκατάσταση και ένταξη στην ελληνική κοινωνία των Ποντίων Προσφύγων αδελφών μας από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες και τον Πόντο.
- Κάθε άλλος ειδικότερος στόχος τον οποίον θα θέσει η Γενική Συνέλευση των μελών του Συλλόγου και δεν θα είναι αντίθετος με τις διατάξεις του παρόντος και του νόμου.

Η ίδρυσή του συνδέεται με κάποιο ξεχωριστό γεγονός;

Ο Ποντιακός Σύλλογος Πτολεμαΐδας προήλθε το 2002, από τη συνένωση των δύο ποντιακών σωματείων, της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας (έτος ίδρυσης 1971) και της Ένωσης Ποντίων Πτολεμαΐδας (έτος ίδρυσης 1977) προκειμένου να επιτευχθεί η ενιαία έκφραση των Ποντίων της Πτολεμαΐδας με ένα σύλλογο.

Ποιο ήταν το προφίλ των ιδρυτών του συλλόγου (επάγγελμα, μόρφωση κτλ);

Οι ιδρυτές του συλλόγου είχαν μεγάλο πάθος για την ανάδειξη του ποντιακού πολιτισμού παρόλο που είχαν πολλές ασχολίες. Άλλοι ήταν γιατροί, μηχανικοί, εκπαιδευτικοί, ιδιωτικοί υπάλληλοι, έμποροι...

Υπήρχε συμμετοχή γυναικών και νέων;

Ένα μικρό ποσοστό των μελών του συλλόγου αποτελούνταν από γυναίκες και νέους.

Ποια ήταν η στάση της τοπικής κοινωνίας και της οργανωμένης πολιτείας; Υπήρξαν αντιπροσφυγικά αισθήματα και αν ναι, πού τα αποδίδεις;

Αντιπροσφυγικά αισθήματα αναπτύχθηκαν κυρίως τη δεκαετία 1920-1930 όταν άφησαν τις εστίες τους και ήρθαν στη μητέρα Ελλάδα. Οι γηγενείς ένιωσαν φόβο, νόμισαν πως θα χάσουν τα χωράφια τους, τα ζωντανά τους, τις δουλειές τους. Επειδή μιλούσαν άλλοι την ποντιακή διάλεκτο, άλλοι τούρκικα μίληκαν τότε οι ταμπέλες

«τουρκόσποροι, αούτηδες...». Έζησαν φτώχεια, ρατσισμό, διακρίσεις και η ενσωμάτωσή τους στον πληθυσμό της Ελλάδας ήταν αργή.

Ποιες είναι οι σπουδαιότερες δραστηριότητες που ανέπτυξε ο σύλλογος σε κοινωνικό (κοινωνική αλληλεγγύη, φυσικές καταστροφές, ψυχαγωγία κτλ) και οικονομικό επίπεδο (υποτροφίες, έρανοι, δανεισμός κτλ);

Οι σπουδαιότερες κοινωνικές δραστηριότητες του συλλόγου είναι :

- Βοήθεια στους πρόσφυγες και μετανάστες που εγκλωβίστηκαν στην ουδέτερη ζώνη μεταξύ Ελλάδας και πΓΔΜ στην Ειδομένη.
- Βοήθεια στους σεισμόπληκτους της Ελασσόνας.
- Βοήθεια στο γηροκομείο των Γρεβενών και της Φλώρινας.
- Βοήθεια στη Κιβωτό του Κόσμου στο Βόλο.
- Βοήθεια σε ανήλικο παιδί προκειμένου να μεταβεί στο εξωτερικό για χειρουργείο.
- Βοήθεια σε οικογένεια με παιδί με ειδικές ανάγκες.
- Βοήθεια στον επαναπατρισμό προσφύγων από τη Σοβιετική Ένωση. Για τον λόγο αυτό πολλοί εντάχθηκαν στον Σύλλογο και κάποιοι συμμετείχαν και στη διοίκηση.

Υπάρχουν δράσεις στον θρησκευτικό τομέα (συμβολή σε λατρευτικές εκδηλώσεις, ίδρυση χώρων λατρείας κτλ);

Υπάρχουν αρκετές δράσεις, οι σπουδαιότερες των οποίων είναι:

- Η παρουσία του Συλλόγου κάθε χρόνο στον Ακάθιστο Ύμνο στην Παναγία Σουμελά.
- Η παρουσία του συλλόγου στη λιτάνευση της ιεράς εικόνας και των λειψάνων της Αγίας Σοφίας της εν Κλεισούρας ασκήσασας, στην εορτή της Αγίας Σκέπης, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Πτολεμαΐδα, στην υποδοχή της ιεράς εικόνας της Παναγίας Σουμελά στην Πτολεμαΐδα .
- Η παρουσία των χορευτικών συγκροτημάτων και της χορωδίας σε τοπικές θρησκευτικές εορτές και πανηγύρια στην Εορδαία και στην ευρύτερη περιοχή.
- Κάθε χρόνο ο Σύλλογος τιμά και φροντίζει το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου στον χώρο του στρατοπέδου Πτολεμαΐδας.

- Συμμετοχή στην ανέγερση παρεκκλησίου του Αγίου Γεωργίου Φούφα και η παρουσία της χορωδίας στην εορτή του.

Αναπτύχθηκαν δράσεις σε πολιτικό επίπεδο (που να συνδέονται με τοπικές ή πανελλαδικές πολιτικές εξελίξεις);

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του καταστατικού του συλλόγου, ο Σύλλογος απέχει από κάθε ανάμειξη στην πολιτική και κομματική ζωή του τόπου.

Υπάρχουν τοπικές δράσεις κοινές με άλλους φορείς και ποιες;

Πολλές δράσεις και συνεργασίες με άλλους φορείς, όπου αναδεικνύουμε την ποντιακή παράδοση, τα ήθη και έθιμα, την γαστρονομία, όπως με την Παμποντιακή Ομοσπονδία Ελλάδας, τα Ποντιακά σωματεία της περιοχής, τους πολιτιστικούς συλλόγους, τον Εμπορικό Σύλλογο Πτολεμαΐδας με τη συμμετοχή στην Γενική Έκθεση, με το δήμο Εορδαίας, με το τμήμα αιμοδοσίας του Μποδοσάκειου Νοσοκομείου Πτολεμαΐδας και τον Σύλλογο Σταγόνα Ελπίδας.

Υπάρχουν πρωτοβουλίες του συλλόγου για τη διεκδίκηση υπερτοπικών ζητημάτων (που αφορούν πανελλαδικά όλους τους Πόντιους) και ποιες;

Πλήθος εκδηλώσεων:

- Για την αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων, την ανάδειξη της Ιστορίας με εκδήλωση διαμαρτυρίας στην κεντρική πλατεία με ομιλητή τον καθηγητή Ιστορίας κ. Στάθη Πελαγίδη και έκδοση ψηφίσματος κατά της αφαίρεσης κεφαλαίων σχετικά με τη Γενοκτονία από τα σχολικά βιβλία.
- Τοποθέτηση πανό στην πλατεία με ιστορικά θέματα.
- Τοποθετήσεις και δημοσιεύματα στα ΜΜΕ, όταν προκύπτουν θέματα που αφορούν τον ποντιακό χώρο.
- Συμβολή του συλλόγου στην έκδοση του βιβλίου «Το αντάρτικο σωτηρίας στον Πόντο και ο οπλαρχηγός Αιμίλιος Χατζηγεωργίου-Καδίουγλου» του Θεοφάνη Μαλκίδη.

Υπάρχει κάποιος στόχος που έχει μείνει ανεκπλήρωτος μέχρι σήμερα;

Ανεκπλήρωτοι στόχοι είναι:

- η ολοκλήρωση του Λαογραφικού Μουσείου,

- η δημιουργία Μνημείου Γενοκτονίας και
- η διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου του συλλόγου με την κατασκευή και τοποθέτηση μνημείου του Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθου Φιλιππίδη.

Υπάρχει κάτι που πρέπει να διαφυλαχθεί αναλλοίωτο στο μέλλον;

Στο μέλλον πρέπει να διαφυλαχθεί αναλλοίωτη η ποντιακή παράδοση (το τραγούδι, ο χορός, η φορεσιά) και να διασωθεί η διάλεκτος.

Υπάρχει κάτι που πρέπει να αλλάξει;

Πρέπει να αλλάξει ο τρόπος προσέγγισης των νέων και των παλαιών μελών του συλλόγου.

Πώς θα κρατήσουμε στη μνήμη μας αυτά που αξίζουν;

Οφείλουμε να κρατήσουμε στη μνήμη μας ό,τι μας άφησαν οι πρόγονοί μας μέσα από την οικογένεια, τα βιβλία, το θέατρο, τη διατροφή, τη διδασκαλία της ιστορίας, μέσα από την τεχνολογική ανάπτυξη, την τηλεόραση και τα παιχνίδια.

Συνέντευξη 5: Λιβέρης Πασχαλίδης / Πτολεμαΐδα 19 ΑΠΡ 2021

(Μηχανικός ΔΕΗ, Πρόεδρος Θρακικής Εστίας Εορδαίας “Ο Αρχιγένης”)

Ποιο το έτος ίδρυσης του Συλλόγου και ποιος ο σκοπός;

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1989 από πρόσφυγες πρώτης και δεύτερης γενιάς. Οι πρόσφυγες σαν πληθυσμοί που ήρθαν το 1922 είχαν ως αρχικό σκοπό την οριστική εγκατάσταση. Άλλοι ήταν κτηνοτρόφοι και άλλοι γεωργοί. Οι κτηνοτρόφοι πήγαν στα ημιορεινά χωριά της Εορδαίας (Καρυοχώρι, Αγ. Χριστόφορο, Λακκιά, Χαραυγή κτλ) και οι περισσότεροι κατάγονται από το Κερμένι. Οι υπόλοιποι που κατάγονται από τα χωριά Επιβάτες, Εξάστερο, Δελιώνες, Οικονομειό, περιοχή Σηλυβρίας κοντά στην Κωνσταντινούπολη, ήταν κυρίως αμπελουργοί και προτίμησαν τον κάμπο της Πτολεμαΐδας.

Σκοπός της ίδρυσης του Συλλόγου το 1989 ήταν να συνενώσει όλους τους Θρακιώτες της ευρύτερης περιοχής, να αναβιώσει τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις από τους

προγόνους μας και να μείνουν αναλλοίωτα στο διάβα του χρόνου. Αργήσαμε αρκετά να ιδρύσουμε σύλλογο, με αποτέλεσμα να έχει χαθεί το 80% της πρώτης γενιάς και χάθηκαν οι μαρτυρίες τους, προλάβσαμε περίπου 25 άτομα.

Τι εννοείς αργήσαμε και πού το αποδίδεις;

Υπήρχαν διαρκείς αναβολές, ίσως ο ωχαδερφισμός ή μάλλον δεν βρέθηκε αυτός που θα έπαιρνε την πρωτοβουλία. Τελικά, αυτός που ανέλαβε την πρωτοβουλία και πρώτος πρόεδρος ήταν ο Αθηνόδωρος Τανίδης, από το Κερμένι. Το Κερμένι ήταν ορεσίβιοι, μακρόβιοι, σκληροτράχηλοι και γενικά δύστροποι άνθρωποι και παρόλο που δεν είχαν τη μόρφωση, πολλά από τα παιδιά ασχολήθηκαν εδώ με τα γράμματα.

Ποιο ήταν το προφίλ των ιδρυτών του Συλλόγου;

Ο πρόεδρος ήταν οικονομολόγος και δημοσιογράφος. Στη διοίκηση είχε μηχανικό, δικηγόρο, γιατρούς, δασκάλους και απλούς ανθρώπους με την καρδιά γεμάτη Θράκη. Το 30% ήταν γυναίκες και υπήρχαν και νέα παιδιά 30-35 ετών.

Πώς ήταν το κλίμα στην περιοχή ως προς την ίδρυση του Συλλόγου σας;

Νομίζω, θετικό. Οι Θρακιώτες ήταν ενεργό στοιχείο στην κοινωνία, έμπλεκαν με τα κοινά, ήταν γνωστοί χωρατατζήδες και γενικά άνθρωποι που τους αγαπούσαν όλοι. Σημαντικό ρόλο έπαιξε ότι ήμασταν μια προσφυγική κοινωνία και κάθε προσφυγικός σύλλογος ήταν καλοδεχούμενος από τους υπόλοιπους. Οι γηγενείς πληθυσμοί ήταν ελάχιστοι και δεν υπήρξαν διαξιφισμοί μαζί τους ούτε μεγάλες αντιδικίες για τα χωράφια, παρόλο που είχαν τα ορεινά και άγονα εδάφη, ενώ τα πεδινά που κατείχαν οι Τούρκοι μοιράστηκαν στους πρόσφυγες.

Έχει αναπτύξει κοινωνική δράση ο Σύλλογος;

Στα πρώτα άρθρα του καταστατικού αναφέρεται ότι θα πρέπει να έχουμε αλληλεγγύη. Κάνουμε δύο φορές τον χρόνο αιμοδοσία, κάναμε 26 ως τώρα. Βοηθάμε οικογένειες τις ημέρες των γιορτών μέσω της εκκλησίας. Συνεισφέραμε στους πρόσφυγες των ημερών μας τρόφιμα, ρουχισμό και παιδικά παιχνίδια.

Στον εκκλησιαστικό τομέα;

Υπάρχει αγαστή σχέση με την Εκκλησία. Το 2011 βγάλαμε όλα τα εκκλησιαστικά κειμήλια από τον Ι.Ν. Αγ. Στεφάνου και τα εκθέσαμε στο Μουσείο Πτολεμαΐδας.

Υπάρχουν δραστηριότητες που έχεις σχέση με οικονομική βοήθεια;

Βοηθάμε παιδιά του Συλλόγου που έχουν οικονομική ανάγκη στην πρώτη εγκατάστασή τους, όταν περνάν φοιτητές.

Υπάρχουν δράσεις με πολιτικά χαρακτηριστικά;

Κατηγορηματικά όχι, ο Σύλλογος δεν μετέχει ούτε αναπτύσσει πολιτική δράση.

Ποιο είναι το πολιτιστικό σας έργο επιγραμματικά;

Τα χορευτικά τμήματα είναι τα πρώτα που ξεκίνησαν. Σήμερα λειτουργούν 6 χορευτικά τμήματα (μικρό και μεγάλο παιδικό, εφηβικό και τρία ενηλίκων). Έχουμε τη χορωδία και επίσης ένα άτυπο τμήμα συντήρησης κειμηλίων. Η σύσταση του Συλλόγου έγινε τον Ιούλιο του 1989, τον Σεπτέμβρη πήραμε την έγκριση από το Πρωτοδικείο και στις 4 Σεπτέμβριο έγινε ο εορτασμός της Αγίας Βαρβάρας. Η δεύτερη που καθιερώθηκε ήταν η βασιλόπιτα και τρίτη ο Κλήδονας κάθε Ιούνιο. Αυτές οι τρεις δράσεις κυριαρχούσαν μέχρι το 2010. Μετά θεσμοθετήθηκε η Συνάντηση Χορωδιών την 15^η Οκτωβρίου λόγω της τριπλής γιορτής, της Αγίας Παρασκευής της Επιβατινής, της απελευθέρωσης της Πτολεμαΐδας και είναι η Μαύρη Μέρα της εκκένωσης της Θράκης σε συνεργασία με τους Τροβαδούρους της Πτολεμαΐδας. Προστέθηκε, επίσης η γιορτή του τρύγου και των αμπελουργών, τα Θρακικά Επιλήνια.

Έχετε συνεργασίες με άλλους συλλόγους;

Είμαστε ιδρυτικό μέλος της Πανελληνίας Ένωσης Θρακικών Σωματείων που ιδρύθηκε το 1991 με έδρα της Θεσσαλονίκη και έχει σήμερα περίπου 145 συλλόγους. Μετέχουμε στις δύο κοινές εκδηλώσεις των 13 πολιτιστικών συλλόγων της Πτολεμαΐδας (Στην αυλή του Αη Βασίλη, Τσικνοπέμπτη). Η εκδήλωση της 6^{ης} Απριλίου, το Μαύρο Πάσχα των Θρακών.

Υπάρχουν πρωτοβουλίες πανελλαδικού χαρακτήρα;

Μετέχουμε σε πρωτοβουλίες και διαβουλεύσεις. Μια δική μας πρωτοβουλία είναι η ανάληψη της διεξαγωγής το 2011 το 4^ο Πανθρακικό Αντάμωμα με συμμετοχή 84 συλλόγων και 1850 χορευτών από όλη την Ελλάδα. Στις 17 Δεκεμβρίου 2019 συμμετείχαμε στην καθιέρωση της θρακιώτικης φορεσιάς στην Προεδρική Φρουρά.

Μια άλλη πρωτοβουλία πανελλήνιας εμβέλειας ήταν το 2015 η ανέγερση μνημείου Θρακών αγωνιστών μέσα στο πάρκο των ηρώων της ιερής πόλης του Μεσολογγίου. Ένας άλλος στόχος που προωθούμε με τις δημόσιες σχέσεις μας μαζί με την Ομοσπονδία, είναι το θέμα της αναγνώρισης της γενοκτονίας του Θρακικού Ελληνισμού. Προσωπικά θεωρώ ότι η γενοκτονία είναι μία και ενιαία, απλώς έγινε σε διαφορετικές περιόδους και θα πρέπει να έχει μια κοινή ημερομηνία.

Ποιο ήταν το σπουδαιότερο επίτευγμα του Συλλόγου κατά τη γνώμη σου;

Έκλαψα τέσσερις φορές με τον σύλλογο. Μια ήταν όταν πήγαμε και γιορτάσαμε την 25^η Μαρτίου 2010 με τους Έλληνες στο Μονπελιέ. Μια συγκινητική εκδήλωση ήταν το 2005 όταν κάναμε τη γιορτή με τους πρόσφυγες πρώτης γενιάς στο Πνευματικό Κέντρο. Το 2010 κάναμε μια μεγάλη γιορτή στο Γυμναστήριο, με εικόνα της Ελλάδας από projector, που πρόβαλε κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα με τη σειρά που απελευθερώθηκε και συνοδευόταν από χορευτικό συγκρότημα της αντίστοιχης περιοχής. Το Πανθρακικό Αντάμωμα. Βρήκα τον εγγονό του εφοπλιστή που είχε βάλει τα καράβια του για να φύγουν οι πρόσφυγες από την περιοχή μας και να πάνε στον Βόλο, τον Γιαννουλάτο, ακόμη και σφραγίδα του караβιού και εισιτήρια. Είχαμε τότε τρεις γυναίκες πρώτης γενιάς, που ήταν πάνω στο καράβι, η μια ήταν 107 ετών και σηκώθηκε και του είπε εγώ ήμουν πελάτισσα σου από παλιά. Η εκδήλωση ήταν στο πλαίσιο των Ελευθερίων της Πτολεμαΐδας και ολοκληρώθηκε, παρά τη βροχή. Το 2003 ήταν η πρώτη μου επίσκεψη στις αλησμόνητες πατρίδες μας, το ταξίδι αυτό το κάνει ο Σύλλογος κάθε χρόνο. Εκεί συναντήσαμε Τούρκους, που ήταν και αυτοί ανταλλάξιμοι, είχαν τον ίδιο καημό, έχουμε άριστες σχέσεις και διατηρούν στις πόλεις τους όλα τα αρχιτεκτονικά στοιχεία της εποχής εκείνης, όπως βρύσες, στέρνες και όλα τα ελληνικά σπίτια.

Υπάρχει κάποιος ανεκπλήρωτος στόχος του Συλλόγου;

Το ανεκπλήρωτο όραμα του ιδρυτή μας του Αθηνόδωρου Τανίδη ήταν ένας σύλλογος με πολλαπλά τμήματα και εργαστήρια πέρα από τα χορευτικά, όπως η Θρακική Εστία Θεσσαλονίκης, ένα πνευματικό ίδρυμα με μελέτες, με έρευνα και συγγραφή βιβλίων για την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, αλλά αυτό απαιτεί άλλον χώρο, άλλη οικονομική δυνατότητα και μεγάλο επιστημονικό δυναμικό. Ο χώρος μας είναι ιδιόκτητος, αποκτήθηκε το 2002 με την αρωγή του Δήμου Πτολεμαΐδας, της Περιφέρειας και των μελών μας. Δεν αισθάνομαι πικρία που οι άλλοι προσφυγικοί

σύλλογοι έχουν αυτόνομους χώρους. Έκαναν προσπάθειες και έβαλαν και προσωπική εργασία. Είναι πολύ δύσκολο να συνυπάρχουν πολλοί σύλλογοι στο ίδιο κτίριο, η εμπειρία λέει πως οι κοινόχρηστοι χώροι καταστρέφονται πιο γρήγορα. Όμως, το κτίριο των Ποντίων κατασκευάστηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ, σε οικόπεδο που παραχωρήθηκε από τον Δήμο, με τον τίτλο για τους Έλληνες της Ανατολής. Σε περίπτωση που αυτό αποτελέσει εμπόδιο σε μελλοντική μας προσπάθεια ανέγερσης κτιρίου, τότε θα φωνάξουμε.

Τι είναι αυτό που πρέπει να διαφυλαχθεί αναλλοίωτο;

Θα πρέπει να μεταλαμπαδεύσουμε στα παιδιά μας ότι τα χωριά μας είναι εκεί. Δεν είναι σοβινιστικό. Δεν είναι αλτρωτισμός. Είναι το χωριό μας, το χωριό των προγόνων μας, άσχετα αν ανήκει στην Τουρκία ή στη Βουλγαρία. Πονάω εξίσου φυσικά την Πτολεμαΐδα, γι αυτό δημιουργούμε το προφίλ των ηθών και των εθίμων ως Εορδαϊκά έθιμα πλέον, που βγαίνει από όλους μαζί με αλληλοϋποστήριξη. Δημιουργούμε τοπικά χαρακτηριστικά σαν Εορδαίοι πλέον. Αυτό θέλω να διατηρηθεί μαζί με τα ήθη και τα έθιμα, γιατί μας διδάσκουν πως με μηδαμινά μέσα αντιμετώπιζαν τα πάντα, ήταν αυτάρκειες και είχαν ισορροπία στη ζωή τους.

Πώς θα διατηρηθεί αυτό που θεωρείς σημαντικό;

Το πρώτο είναι πως η ενασχόληση με τους συλλόγους δεν πρέπει να συνδυάζεται με δεύτερες σκέψεις και σκοπιμότητες. Στον σύλλογο πρέπει να δοθείς με την καρδιά σου και με ανιδιοτέλεια για να μπορέσεις να προσφέρεις έργο. Το δεύτερο, ο σύλλογος δεν πρέπει να αναλώνεται στα χορευτικά και στη διαχείριση των λειτουργικών εξόδων, αλλά να ψάχνει στοιχεία, να γράφει βιβλία, να διασώσει κειμήλια, παλιά έγγραφα. Πολλά θρακιώτικα χωριά (Αγ. Τριάδα Θεσσαλονίκης, Κεραμωτή Καβάλας) διατήρησαν τα κειμήλια τους. Εμείς στην Πτολεμαΐδα ειδικά μετά το 1970 αστικοποιηθήκαμε βίαια. Η αντιπαροχή ήταν ένα χτύπημα στα κειμηλιακά του πολιτισμού, γιατί όταν φεύγεις από τη μονοκατοικία με τις αποθήκες και τους αχυρώνες, όπου καταχώνιαζες πράγματα και παίρνεις διαμέρισμα, δεν έχεις χώρο γι αυτά και τα πετάς.

Υπάρχει κάτι που πρέπει να αλλάξει;

Το δεσμευτικό είναι ο διαθέσιμος χώρος του συλλόγου. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί τμήμα με τη θρακιώτικη διάλεκτο, για τη διάσωση του λεξιλογίου της

καθημερινότητας, τα θρακιώτικα αστεία και λογοπαίγνια και τα τραγούδια που έλεγαν οι γιαγιάδες μας.

Συνέντευξη 6: Ευθύμης Ευθυμιάδης

Ανατολικό Εορδαίας, Σάββατο 15 Μαΐου 2021, ώρα 13:00

- Έτος Γέννησης: 1942
- Προσφυγική καταγωγή: Λερίν Πόντου
- Καταγωγή: Δράμα
- Μόνιμη διαμονή: Πτολεμαΐδα (1971-σήμερα)
- Πρόεδρος Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας
- Πρόεδρος Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων Βορείου Ελλάδας
- Μέλος της μη κυβερνητικής οργάνωσης *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα και την απελευθέρωση των λαών*.

(Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης μου έδειξε κάποιες από τις 5.000 φωτογραφίες του αρχείου του. Σε κάποιες εμφανίζεται ο ίδιος μαζί με σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο Ενεπεκίδης, ο Ροδάκης και ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης. Κάποιες απεικόνιζαν μοναδικά στιγμιότυπα, όπως η πρώτη Σέρα που χορεύτηκε στην Παναγία Σουμελά, ο μεγάλος πόντιος πρωτοχορευτής Καλούσης, η πρώτη ομιλία για τη γενοκτονία στο εξωτερικό, παγκόσμια ποντιακά συνέδρια κτλ.)

Όλοι οι εμπλεκόμενοι σε κατονομάζουν ως ιδρυτή της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας. Πώς ξεκίνησε η ΕΛΠ και με ποιον σκοπό;

Ο Κιανχίδης Χαράλαμπος από την Πρασινάδα Παρανεστίου Δράμας, ήταν ο ιδρυτής του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα, της ιδιόκτητης Λέσχης Θεσσαλονίκης και του δόροφου οικοτροφείου στην οδό Βασ. Όλγας. Με παρέμβαση του Κιανχίδη μπήκα στη MOMA και γι' αυτό τον εκτιμούσα.

Ήρθα στην Πτολεμαΐδα το 1971. Αρχικά δημιουργήσαμε το χορευτικό του Ανατολικού κάναμε την πρώτη εκδήλωση στην κεντρική πλατεία Πτολεμαΐδας, με ομιλήτη τον Γιάννη Σπυρίδη, αρχές Σεπτεμβρη 1972. Μεταξύ αυτών που παρακολουθούσαν ήταν και κάποιοι φοιτητές μεταλλειολόγοι από την Αίγυπτο, οι οποίοι ήρθαν τις επόμενες μέρες και με συνάντησαν στον χώρο δουλειάς μου. Στην

κουβέντα μου μαζί τους, μαζεύτηκαν πολλοί συνάδελφοι που εντυπωσιάστηκαν από τις γνώσεις μου και τότε είπαν αυτόν θα τον κάνουμε πρόεδρο.

Στις 11 Νοεμβρίου 1973, με την κυβέρνηση Μαρκεζίνη, το Σωματείο Χειριστών έμεινε έξω από τη Συλλογική Σύμβαση, τότε μπήκα μπροστά και κάλεσα Γενική Συνέλευση, χωρίς να έχω κάποια θέση στο συνδικάτο. Τον Σεπτέμβρη του 1969 είχε γίνει το Παμποντιακό Φεστιβάλ στους Φιλίππους στην Καβάλα. Από εκεί είχαμε πάρει έναν αέρα και δεν υπολογίζαμε ούτε χούντα ούτε τίποτα. Με καλεί ο Διοικητής της Ασφάλειας και μου λέει κάνε τη Συνέλευση, εγώ θα είμαι μέσα, δεν θα αναφέρεις όμως τίποτε για εισφορές και λεφτά, γιατί θα σε συλλάβω. Μετά μάζεψα υπογραφές και τις έστειλα στον Πρόεδρο του Σωματείου για να πάμε σε εκλογές. Τελικά οι εκλογές έγιναν το Πάσχα, ο απελθών Πρόεδρος Χάρης Καρακασίδης δεν πολιτεύθηκε και εκλέχτηκα Πρόεδρος εγώ.

Το 1974 μετά τα γεγονότα με το Κυπριακό πέφτει η Χούντα. Τον Δεκέμβριο του 1976 κάνουμε εκλογές και έγινα παμψηφεί πρόεδρος στο σωματείο. Στη ΔΕΗ κυριαρχεί η ΠΟΠ-ΔΕΗ με γραμματέα τον Κώστα Ανδρεάδη και πρόεδρο τον Καμπανέλη, τον πρόεδρο της ΓΣΕΕ επί χούντας. Από την άλλη μεριά είναι η ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ με τον Άμαλο πρόεδρο και γραμματέα κάποιον Φώσκολο, διοικητικό υπάλληλο. Τότε δημιουργήθηκε η ΕΤΕ-ΔΕΗ.

Εγώ τότε εντάχθηκα στο ΠΑΣΟΚ. Προδικτατορικά ήμουν στους Λαμπράκηδες και ήμουν ο μόνος της νεολαίας Λαμπράκη στη Δράμα. Τον Δεκέμβρη του 1976 σε μια από τις ωραίες αντιπαραθέσεις μεταξύ Παπανδρέου και Καραμανλή, το ΠΑΣΟΚ είχε 13% και ο Καραμανλής ήταν πρωθυπουργός. Λέει, τότε, ο Παπανδρέου ότι ο στρατηγός Σιαπκαράς δήλωσε ότι οι χάρτες του ΝΑΤΟ την Ελλάδα την έχουν μέχρι τον Όλυμπο. Ο Σιαπκαράς ήταν γαμπρός Δραμινός και διοικητής της 5^{ης} Μοίρας Καταδρομών, που είναι το καμάρι του Δραμινού λαού. Αυτή η δήλωση του Παπανδρέου με συγκίνησε και εντάχθηκα στο ΠΑΣΟΚ. Το 1976 είμαι στην Αθήνα ως συνδικαλιστής και με παίρνει τηλέφωνο ο Πιπεριάς ως Γραμματέας της ΕΤΕ-ΔΕΗ, με πρόεδρο τον Γκίκα. Μου ζητά να πάω να γνωριστούμε και μου λέει θέλουμε να πάρουμε τη διοίκηση από τον Καμπανέλη αλλά χρειαζόμαστε ένα σωματείο, 2 ψήφους. Το δέχθηκα και του λέω θα πάω στην Πτολεμαΐδα και θα σου στείλω το έγγραφο. Μετά σκέφτηκα τι θα γράψω και επειδή δεν ήξερα, βγάζω ένα χαρτί βάζω τη σφραγίδα και την υπογραφή μου και του λέω γράψε εσύ ό,τι πρέπει. Θα σου στείλω μόλις φτάσω τον αριθμό πρωτοκόλλου.

Το 1977 στο Νομό υπήρχε Προσωρινή Νομαρχιακή Επιτροπή ΠΑΣΟΚ, εκλέγομαι πρώτος και είμαι ταυτόχρονα υπεύθυνος συνδικαλιστικού και αγροτικού. Κατεβαίνω στην Αθήνα στα γραφεία του ΠΑΣΟΚ στην αρχή της Σταδίου. Εκεί ο πρώτος που γνώρισα ήταν ο Κώστας Μανιάτης, μετέπειτα γενικός γραμματέας της ΓΕΝΟΠ και μέλος του ΔΣ της ΔΕΗ, που υπήρξε πρώτος βαλκανιονίκης μαραθωνοδρόμος το 1958 και έτσι προσελήφθη στη ΔΕΗ ως διοικητικός υπάλληλος. Μαζί του ανέπτυξα άριστη σχέση και βοήθησε να κλείσουμε τα θέματα μας. Τον Δεκέμβρη στη ΛΠΠΟΛ, αφού είχε προηγηθεί η διάνοιξη του ορυχείου Καρδιάς, έγινε διαγωνισμός για την επένδυση των μηχανημάτων. Οι εταιρείες που πήραν μέρος ήταν η Κρουπ της Δυτικής Γερμανίας και η Ορεστάιν Γιεκόμπελ της Ανατολικής Γερμανίας. Η επένδυση ήταν περίπου 85 δις, δηλαδή το 1/5 του κρατικού προϋπολογισμού και την πήρε η Κρουπ. Τη διεύθυνση οικονομικού στη ΔΕΗ την είχε ο Ζαχαρίας Καπνιστός από την Κέρκυρα, γαμπρός του Χαλβατζή, υπεύθυνου της νεολαίας της ΚΝΕ. Με κάλεσε μια μέρα και μου έδωσε τις προσφορές των δύο εταιρειών και την ένσταση της δεύτερης. Το παίρνω εγώ και πηγαίνω στην Αθήνα στους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ Κακλαμάνη και Σκουλαρίκη, όταν το είδαν πετάχτηκαν στον αέρα. Με τα στοιχεία αυτά έκαναν τη μεγαλύτερη επερώτηση μέσα στη Βουλή, οπότε η Κρούπ δεσμεύτηκε το επόμενο ορυχείο, το Νότιο και του Αγίου Δημητρίου, να τα πάρει η Ορεστάιν Γιεκόμπελ. Έτσι και έγινε και τα κατασκεύασαν οι Ρώσοι. Με όλα αυτά ανέβηκαν οι μετοχές μου.

Να προσθέσω, επίσης, ότι με τη συμμετοχή μου εγκαινιάστηκε στην Ελλάδα ο θεσμός της συμμετοχής του εκπροσώπου των εργαζομένων στις επιτροπές, όλοι οι άλλοι ήταν διευθυντές της ΔΕΗ. Δεν βρήκα ποτέ κανέναν από αυτούς για προσωπικό μου κέρδος. Απόδειξη ότι τα δικά μου παιδιά είναι υπάλληλοι σε ιδιωτικό supermarket.

Όλα αυτά τα πολιτικά γεγονότα τι ρόλο έπαιζαν στη δημιουργία της Ευξείνου Λέσχης Πτολεμαΐδας;

Έχοντας προσωπικά τον αέρα από το συνδικάτο, δεν υπολόγιζα τίποτα με τον Ποντιακό Σύλλογο. Είμαι στην ΕΤΕ ΔΕΗ πρώτος αντιπρόεδρος. Έρχεται μια μέρα ο Τσώλης, ο Πρόεδρος, και φέρνει 12 βιβλία που του έδωσαν για τους Κούρδους και για κάποιον Μιχάλη Χαραλαμπίδη. Πήρα αμέσως τηλέφωνο στον Χαραλαμπίδη και τον καλώ να έρθει στην Πτολεμαΐδα. Εμείς τότε επιμέναμε στο ατόφιο του Ποντιακού, το γνήσιο, το καθαρό. Τον καλώ έρχεται να μιλήσει. Στην εκδήλωση, εγώ

παρουσίαζα, είπα τότε ότι η αναφορά μας στον Πόντο δεν σημαίνει ότι θα πάμε να πάρουμε τον Πόντο, ενθουσιάστηκε με τη φράση αυτή ο Κώστας Διαμαντίδης, που τον είχα φέρει και τον έκανα γραμματέα της ΕΛΠ. Μετά τους Κούρδους μίλησε ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης.

Μετά από αυτό το χορευτικό θα πάει να χορέψει στο «Να η ευκαιρία», το 1982. Ήταν κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ και τα σωματεία της ΝΔ, που επί 20 χρόνια δεν έκαναν ούτε μια ώρα απεργία, επί ΠΑΣΟΚ κάνουν απεργία. Λόγω της απεργίας έμεινα εδώ για να κρατήσω το ορυχείο και έστειλα στην Αθήνα με το χορευτικό τον Γιάννη Σπυρίδη. Είχαμε το βιβλίο του Δημήτρη Αθανασιάδη από τα Γιαννιτσή για τον Πυρρίχιο. Τους είδε ο Λευτέρης Παπαδόπουλος και τρελάθηκε. Η γυναίκα του ήταν Πόντια, ο ίδιος είναι Μικρασιάτης, πεθερός του ήταν ο Μουζενίδης, πρόεδρος της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης.

Αυτά τα δύο γεγονότα μας ανέβασαν. Με τους Κούρδους προχωρούσαμε συνέχεια μαζί. Σε κάποιες από τις δήμερες εκδηλώσεις μας στην πλατεία ήρθε και ο ιστορικός Περικλής Ροδάκης, κομμουνιστής καταδικασμένος σε θάνατο, δραπέτευσε από τις φυλακές το 1956 και έφυγε και από το ΚΚΕ.

Το ποντιακό μπήκε στην πολιτική και μας κατηγορούσαν ότι κάνουμε πολιτική. Εγώ τους απαντούσα ότι το Ποντιακό ζήτημα είναι πολιτικό. Πέρα για πέρα πολιτικό.

Πόσο διάστημα έμεινες πρόεδρος στην Ευξείνο Λέσχη;

Έκανα δημοκρατικό καταστατικό που προέβλεπε δύο θητείες για τον πρόεδρο. Τράβηξα πολλά και κυνηγήθηκα από τη διεύθυνση των ορυχείων. Έφυγα με 275 μέρες απεργία.

Να γυρίσουμε στο ποντιακό ζήτημα. Πώς χτίστηκε ο Σύλλογος και που πήγε; Ποιο ήταν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό που έβαλες εσύ;

Η πολιτικοποίηση του. Καθαρά πολιτική.

Πώς το εννοείς ακριβώς;

Η γενοκτονία ξεκίνησε από την Πτολεμαΐδα. Το σύνθημα «Από την γενοκτονία στην αναγέννηση» ξεκινάει από την Πτολεμαΐδα. Έγινε πρώτα από την Ευξείνο Λέσχη Πτολεμαΐδας, μετά πέρασε προς τα έξω, αγκάλιασε όλα τα σωματεία της Ελλάδας και υποχρεωτικά πέρασε και στο εξωτερικό. Τι είναι η αναγέννηση; Να σου εξηγήσω. Εγώ κατάγομαι από την Αργυρούπολη Δράμας. Η Αργυρούπολη ήταν

βάλτος, δεν υπήρχε χωριό όταν ήρθαν οι δικοί μας. Ήρθαν από 4 χωριά της Αργυρούπολης, εγκαταστάθηκαν εκεί και ιδρύσαν τον πρώτο σύλλογο με το όνομα Αναγέννηση στις 24 Φεβρουαρίου 1930. Από εκεί πήρα το σύνθημα.

Στη Θεσσαλονίκη κάνουμε την Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων Βόρειας Ελλάδας και εκεί υποχρεωτικά βάζω την απλή αναλογική, με συμμετοχή και του τελευταίου σωματείου που θα είναι μακριά. Γιατί έκαναν το άλλο το τανιμανιδικό, όπου ήταν όλοι από τη Θεσσαλονίκη. Εγώ έλεγα, το τελευταίο σωματείο από τον Έβρο αν έχει έναν υποψήφιο εκλέγεται αυτοδικαίως.

Στις 14 Μαρτίου 1998 έγινε το 29^ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ στην Καβάλα. Με τη συμπαράσταση του Νίκου Πυλαλίδη, προέδρου της ΓΕΝΟΠ ΔΕΗ και του Μιχάλη Γαλανόπουλου, προέδρου του Εργατικού Κέντρου Καβάλας, κατέθεσα ψήφισμα ως Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ποντιακών Συλλόγων Βορείου Ελλάδας για την καταδίκη της ποντιακής γενοκτονίας από τον Τουρκικό Κεμαλικό σωβινισμό-εθνικισμό. Μετά από θετική εισήγηση του Προέδρου της ΓΣΕΕ το ψήφισμα εγκρίθηκε ομόφωνα. Συνολικά 80 ομοσπονδίες και εργατικά κέντρα υπέγραψαν το ψήφισμα.

Από τότε που ξεκίνησες την ΕΛΠ, όπως την οραματίστηκες, της έδωσες ουσία και περιεχόμενο, τι πιστεύεις έχει μείνει ανεκπλήρωτο;

Η ενότητα του Ποντιακού χώρου.

Τι πρέπει να διαφυλαχθεί και τι πρέπει να αλλάξει στην πρακτική των ποντιακών συλλόγων;

Για την ενότητα θα σου πω. Από το 1952 που η Ελλάδα εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ, από εκεί και πέρα ό,τι θύμιζε ελληνισμό της Ανατολής περνούσε στις καλένδες, για να διατηρηθεί η ενότητα της Τουρκίας, γιατί υπήρχε απέναντι η Σοβιετική Ένωση, υπήρχε ο κομμουνισμός. Το 1963 γίνεται η δολοφονία του Λαμπράκη, βρέθηκε ένας Σαρτζετάκης και πάτησε μέσα τον Μήτσου τον αρχηγό της Χωροφυλακής και αρχίζουν κάποια πράγματα να ξετυλίγονται. Η αυλή τρομοκρατημένη έκανε πανηγύρια για να αποπροσανατολίσει τον κόσμο. Έχουμε ένα γεγονός το 1963 και θα σου δώσει απάντηση σ' αυτό που ρωτάς.

Στην Θεσσαλονίκη έχουμε δύο γεγονότα. Το ένα γεγονός είναι ο τότε Μητροπολίτης Κύριλλος της Βεροίας, ταυτόχρονα πέθανε και ο ιδρυτής της Παναγίας Σουμελά ο Φίλων Κτενίδης, κάνει ένα αίτημα προς την Ιερά Σύνοδο, η

Παναγία Σουμελά να γίνει μοναχικό μοναστήρι. Τότε οι Πόντιοι βουλευτές όλων των κομμάτων ενωθήκαν, έκαναν επιτροπή με πρόεδρο τον βουλευτή Καβάλας Σταύρο Νικολαΐδη, ένα φιλελεύθερο θεολόγο, και ζήτησαν συνάντηση με τη Ιερά Σύνοδο. Στις 13 Αυγούστου 1963 έκλεισε ραντεβού.

Την επόμενη μέρα γίνεται μέσα στο Κουταντζόγλειο το μεγάλο πανηγύρι με τους βασιλείς παρόντες και με πρωθυπουργό τον Πιπινέλη και καλούν συγκροτήματα να χορέψουν. Σ' αυτή την εκδήλωση πάει και το συγκρότημα των Ποντίων φοιτητών. Πάει, λοιπόν, ο Μιχάλης Γεωργιάδης, φοιτητής Γεωπονίας από την Αλιστράτη Δράμας με τα δύο αδέρφια του και τον Νίκο Τιτόπουλο, δικηγόρο μετά από τη Γερακαρού Θεσσαλονίκης, έλειπαν ο Συμεωνίδης και ο Σωματαρίδης, οι οποίοι είχαν πάει στρατιώτες. Κάποια στιγμή στο πρόγραμμα μπαίνει το ποντιακό συγκρότημα. Πατάει μια Σέρα και ξεσηκώθηκε όλο το Κουταντζόγλειο. Ο σκοπός της εκδήλωσης ήταν ο αποπροσανατολισμός, αλλά για μας σημασία έχει ότι ο Μιχάλης πέτυχε να σπάσει εκείνο που υπήρχε με τους Πόντιους. Αυτό ήταν το πολιτικό κέρδος που είχαμε. Την άλλη μέρα έχουν ραντεβού οι Πόντιοι βουλευτές με τον Φραγκίστα, καθηγητή Νομικής του ΑΠΘ και Υπουργό Βορείου Ελλάδος. Πρώτα μπήκαν οι Πόντιοι φοιτητές και τους συνεχάρη και μετά οι βουλευτές. Η αντιπροσωπία των Ποντίων φοιτητών έθεσε στον Υπουργό το θέμα της Παναγίας Σουμελά. Αυτός, όπως ήταν ενθουσιασμένος τους λέει «μπροστά εγώ και προχωράμε μαζί».

Δυστυχώς, με το Βασιλικό Διάταγμα 924/18-10-1966 ο Ιερό ίδρυμα χαρακτηρίστηκε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, καθυποτάχθηκε στο σωματείο Παναγία Σουμελά και λειτουργεί σε καθεστώς απόλυτης οικογενειοκρατίας. Η διοίκηση μεταβιβάζεται από πατέρα σε υιό και ο πρόεδρος είναι προέρχεται από την ίδια οικογένεια πάνω από 50 χρόνια. Αλλά το κακό δεν σταματά εκεί, έχουμε πολλά μέλη του Δ.Σ. που είναι επίσης αναντικατάστατα.

Είχα την τύχη να είμαι ο εισηγητής στο 5^ο Συνέδριο της ΟΠΣΒΕ στις 23 Μαρτίου 2003 στη Θεσσαλονίκη, παρουσία πολλών βουλευτών και του Υπουργού Μακεδονίας-Θράκης κ. Μαγκριώτη, και να αναφερθώ σ' αυτό το εκφυλιστικό φαινόμενο. Είναι καιρός να αφυπνισθούμε όλοι για να εξαφανίσουμε κάθε είδους αυταρχισμό και ιδιοτέλεια. Η περίοδος των πεφωτισμένων ηγεσιών έχει περάσει ανεπιστρεπτί. Το Ποντιακό ζήτημα είναι ιερό. Μόνο με πνεύμα συλλογικότητας και με διαφανείς δημοκρατικές διαδικασίες θα κατακτήσουμε το μέλλον. Η πρόταση μας για οικουμενικότητα στο Δ.Σ. του ιερού ιδρύματος και σωματείου Παναγία Σουμελά είναι ζήτημα ευρωπαϊκής πολιτικής παιδείας και ηθικής.

Συνέντευξη 7: Αντώνης Μαυρίδης (Πτολεμαΐδα, 3.2.2022)

(Δημοσιογράφος της ΕΡΑ Κοζάνης, Πρόεδρος Ποντιακού Συλλόγου Πτολεμαΐδας από τον Νοέμβριο του 2021 μέχρι σήμερα)

Ποια είναι σε γενικές γραμμές η συμβολή των προσφυγικών συλλόγων στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της πόλης;

Οι προσφυγικοί σύλλογοι έχουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση της ταυτότητας της Πτολεμαΐδας. Ήρθε ένας κόσμος που άλλαξε τα πληθυσμιακά δεδομένα στην περιοχή και τα δεδομένα στην οικονομική και την κοινωνική ζωή. Συντελώντας στο να υπάρξουν νέες παραγωγικές δραστηριότητες και να αλλάξει η γεωργία και η κτηνοτροφία και όλα αυτά διαμόρφωσαν και την ίδια την πολιτισμική ταυτότητα της περιοχής. Η παρουσία του προσφυγικού στοιχείου χαρακτηρίζει αυτή την πόλη, που είναι ένα σταυροδρόμι πολιτισμού, ένα πολιτισμικό πέρασμα και μια περιοχή που δίνει τη δυνατότητα να σμιρίζει ο πολιτισμός και αυτή η συνάντηση να φέρει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Το στοίχημα είναι το πώς αυτή η συνάντηση των πολιτισμών, που φέρνουν όλοι όσοι συναποτελούν την πόλη της Πτολεμαΐδας και την ευρύτερη περιοχή, θα πάρει όλα τα θετικά και θα τα αξιοποιήσει για το μέλλον.

Ποιο είναι το σημαντικότερο επίτευγμα της δράσης των προσφυγικών συλλόγων στην Πτολεμαΐδα;

Το μεγάλο επίτευγμα είναι ότι αυτή η περιοχή πρωταγωνίστησε στη διεκδίκηση για την αναγνώριση της γενοκτονίας. Λόγω της σύνθεσης του πληθυσμού και των πρωτοπόρων ανθρώπων που προέκυψαν μέσα από τους συλλόγους, πολύ πριν το 1971 που ιδρύθηκε η Εύξεινος Λέσχη, υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι είχαν οργανώσει την περιοχή στο πλαίσιο ενός συλλόγου. Αυτή η περιοχή έχει μπει στην πρωτοπορία των αγώνων για την οργανωμένη διεκδίκηση της αναγνώρισης της γενοκτονίας και όχι μόνο από την ελληνική Βουλή, που το καθιέρωσε το 1994, αλλά πρωταγωνιστεί και για τη διεθνή αναγνώριση της γενοκτονίας. Όχι με μια τάση εκδίκησης, όχι με μια τάση καλλιέργειας μίσους απέναντι στον τουρκικό λαό αλλά ως μια παρακαταθήκη ειρήνης, για να μην ξανασυμβεί προσφυγιά, να μην έχουμε ξανά πρόσφυγες στο μέλλον.

Πού το αποδίδεις αυτό; Γιατί ξεκίνησε από εδώ;

Εδώ οι άνθρωποι που βρέθηκαν μέσα στους οργανωμένους συλλόγους, είχαν και την ιστορική γνώση να γνωρίζουν τι είναι γενοκτονία αλλά και την ευαισθησία να μπορέσουν να κινητοποιήσουν τον κόσμο. Ουσιαστικά υπήρξε ένα πρόσφορο έδαφος, το οποίο το καλλιέργησαν και έτσι μπόρεσαν να αναπτύξουν πρωτοποριακά ζητήματα. Οι άνθρωποι αυτής της περιοχής δεν αρκέστηκαν στον ποντιακό χορό, στο τραγούδι, στα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις, αλλά μπήκαν πιο βαθιά σ' αυτό που λέμε ιστορική γνώση, η ιστορική γνώση ανέδειξε αυτό που κατέγραψε η ιστορία και η ιστορία κατέγραψε μια γενοκτονία. Αυτή η γενοκτονία διεκδικούσαμε να αναγνωριστεί, όπως και το να περάσει ένα μέρος της ιστορίας του Πόντου στα σχολικά βιβλία. Από εδώ ξεκίνησε και γι' αυτό είμαστε περήφανοι.

Ποια είναι η αποστολή του Ποντιακού συλλόγου σήμερα;

Πιστεύω ότι πρέπει να αντιλαμβανόμαστε τα μηνύματα των καιρών, ώστε να διερμηνεύσουμε το παρόν και να διαμορφώσουμε το μέλλον, στο πλαίσιο αυτό εμείς αισθανόμαστε μια τριπλή ευθύνη. Η τριπλή ευθύνη προκύπτει από τον τριπλό ρόλο που θεωρούμε ότι στις μέρες πρέπει να έχει ένας σύλλογος. Η πρώτη ευθύνη μας είναι ότι είμαστε ποντιακός σύλλογος, άρα θα πρέπει να κρατήσουμε γερά σ' αυτό που λέμε ιστορία, παράδοση, πολιτισμός, με την ευρύτητα του βεβαίως, συνέργειες και ανάδειξη κάποιων προτεραιοτήτων που θέτουμε, όπως μνημείο, μουσείο, βιβλιοθήκη, σύνδεση με το πανεπιστήμιο και όλα αυτά. Η δεύτερη ευθύνη μας είναι ότι είμαστε και πολιτιστικός σύλλογος, αυτό σημαίνει ότι παράγουμε πολιτισμό και συνεργαζόμαστε με όλες τις πολιτιστικές ομάδες της πόλης. Και η τρίτη ευθύνη είναι η κοινωνική, είμαστε κοινωνικός σύλλογος, έχουμε να κάνουμε με μια κοινωνία, άρα πρέπει να αντιλαμβανόμαστε τα μηνύματα που μας στέλνει, τις ανάγκες της περιόδου, γι' αυτό και το τμήμα εθελοντισμού που οργάνωνε τις αιμοδοσίες, το έχουμε διευρύνει και το έχουμε κάνει εθελοντισμού και αλληλεγγύης ακριβώς για να μπορούμε να ανταποκρινόμαστε και σε κάθε κοινωνική αποστολή.

Τι θέλετε να κρατήσετε και τι να αλλάξετε από το παρελθόν;

Πρέπει να πάμε με όρους εξωστρέφειας. Ο ποντιακός χώρος δεν κινδυνεύει από κάτι, παρά μόνο από τους κακούς μας εαυτούς, άρα δεν έχει λόγο να κλειστεί. Μπορεί να διατηρήσει, να μην αλλοιώσει ήθη, έθιμα και παραδόσεις, αλλά αισθάνεται την ανάγκη να αφήσει την όποια εσωστρέφεια μπορούσε να έχει και να περάσουμε σε

μια εποχή εξωστρέφειας , συνεργασιών, γνώσης και σύνδεσης με τα νέα δεδομένα. Έτσι ένα από τα βασικά μας πρώτα μελήματα είναι ένα σύμφωνο συνεργασίας με το πανεπιστήμιο της Δυτικής Μακεδονίας και παράλληλα σύνδεση με ό,τι έχει να κάνει με αυτό που λέμε γνώση. Η δεύτερη κίνησή μας μετά το πανεπιστήμιο ήταν να κάνουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, επαφής, γνωριμίας και ξενάγησης όλων των σχολείων στο κτήριό μας. Αυτό μας φέρνει σε επαφή με τη νέα γενιά και έτσι θα καταφέρουμε να διαφυλάξουμε αναλλοίωτα στο μέλλον αυτά τα στοιχεία που δίνουμε με αυτή την εξωστρέφεια.

Αν οι συλλογικότητες χρειάζονται σε περιόδους δοκιμασιών για την κοινωνία, τι έχει κάνει ο σύλλογος κατά την περίοδο της πανδημίας;

Κατά την άποψή μου είχαμε έλλειμμα, γιατί δεν μπορέσαμε να δείξουμε τα αντανακλαστικά προσαρμογής στη νέα κατάσταση. Το ότι δεν είχαμε δια ζώσης επαφή, δεν σημαίνει ότι δεν θα μπορούσαμε να έχουμε τηλεσυζητήσεις, διαδικτυακές εκδηλώσεις, τα οποία δεν ξέρω κατά πόσον είναι οργανωμένοι οι σύλλογοι να τα κάνουν όλα αυτά. Γι' αυτό κι εμείς βάλαμε ως στόχο την πλήρη ψηφιοποίηση, όλου του κτιρίου, θα ξεκινήσουμε τις επόμενες εβδομάδες διαδικτυακές εκδηλώσεις. Δεν υπήρξαν τα αντανακλαστικά των συλλόγων και αυτό οφείλεται στην έλλειψη υποδομών, στην έλλειψη καινοτόμων ιδεών και στην έλλειψη χρηματοδότησης, γιατί το βασικό έσοδο των συλλόγων είναι οι συνδρομές των μελών και των τμημάτων και όταν αυτά δεν λειτουργούν, δεν υπάρχουν έσοδα, ενώ αντιθέτως υπάρχουν έξοδα. Επιπλέον, το επόμενο στοίχημα της νέας εποχής είναι η εσωτερική επικοινωνία του κάθε συλλόγου με τα μέλη του και με την κοινωνία. Στη νέα εποχή υπάρχει η δυνατότητα να έχεις ενεργά μέλη και από μακριά, ακόμη και αυτοί που δεν μπορούν να έχουν συχνή επαφή με τον σύλλογο να ενημερώνονται άμεσα και να συμμετέχουν και στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να βάλουμε όλες τις δυνάμεις μας και να αξιοποιήσουμε τη νέα τεχνολογία.

Υπάρχει καταστατική δέσμευση στην ανάπτυξη πολιτικών πρωτοβουλιών;

Αυτό είναι ένα μεγάλο ζήτημα και εκ των πραγμάτων προκύπτουν κάποια διλήμματα. Αυτό που υπάρχει επί χρόνια και νομίζω σε γενικές γραμμές είναι σωστό, είναι ότι ο σύλλογος είναι κομμάτι της κοινωνίας άρα και του πολιτικού γίνεσθαι, αλλά δεν εμπλέκεται με την κλασική έννοια στα πολιτικά πράγματα. Δηλαδή δεν διαθέτουμε τις αίθουσες μας για πολιτικές εκδηλώσεις, δεν εμπλεκόμαστε σε κομματικές

εκδηλώσεις, θέλουμε να έχουμε πρόσωπα με πολύπλευρες πολιτικές αναζητήσεις, αλλά δεν αφήνουμε τον κομματικό ανταγωνισμό να εισέλθει στον χώρο μας.

Ποιος στόχος έχει μείνει ανεκπλήρωτος μέχρι σήμερα;

Η αναφερόμενη ως διεθνής αναγνώριση της γενοκτονίας είναι ουσιαστικά μια δικαίωση ταυτοποίησης μιας γενοκτονίας που πήγε να αμφισβητηθεί ότι υπήρξε. Η δικαίωση μιας γενοκτονίας στο ιστορικό κομμάτι σε διεθνές επίπεδο είναι κάτι που αφορά όλους τους συλλόγους. Η ταυτότητα μας κατά κάποιον τρόπο μας επιτρέπει και θέλει χαρακτηριστικά που κρατήσαμε να μπορέσουμε να τα ενισχύσουμε και να τα έχουμε στο διάβα του χρόνου ως Πόντιοι που έζησαν την προσφυγιά, διωγμούς, τλαιπωρίες και σφαγές.

Ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαφυλάξουμε;

Η ιστορία έχει δείξει ότι η αγάπη προς την πατρίδα δεν ταυτίζεται με τον εθνικισμό, η αγάπη προς τον τόπο δεν ταυτίζεται με το μίσος απέναντι στους άλλους. Αυτά που έζησε ο ποντιακός λαός του διαμόρφωσαν μια ταυτότητα. Παίρνουμε από αυτή την ταυτότητα όλα τα θετικά και θέλουμε να τα κρατήσουμε στο διάβα του χρόνου. Γι' αυτό στην προκειμένη περίπτωση ένα μνημείο γενοκτονίας στην Πτολεμαΐδα δεν θεωρούμε ότι είναι τυπικό πράγμα. Θα το δώσουμε ψυχή και αξία και εικαστική αξία. Δεν λέμε να κάνουμε μνημείο, βιβλιοθήκη, μουσείο κτλ έτσι τυπικά, τα λέμε γιατί πίσω από αυτά υπάρχουν αξίες, υπάρχουν αρχές, υπάρχει ιστορία. Θέλουμε πίσω από αυτά να δώσουμε μια νέα εκδοχή της σημερινής πραγματικότητας. Εμείς ως διοίκηση ανατρέψαμε με επιχειρήματα μια άποψη που ήθελε το μνημείο της γενοκτονίας στην κεντρική πλατεία και τους έχουμε πείσει όλους και είναι πλέον κοινή προσέγγιση όλων των ποντιακών συλλόγων, ότι το μνημείο πρέπει να γίνει εδώ δίπλα στο κτήριο μας, στο αναξιοποίητο πάρκο της Αγίας Σκέπης, που μπορεί να ονομαστεί πάρκο γενοκτονίας και έτσι να αποκτήσει ταυτότητα.

Ποια στοιχεία συνιστούν την ποντιακή ταυτότητα;

Ταυτότητα σημαίνει ιστορία, λαογραφία, παραδόσεις, χορός, θέατρο, διάλεκτος και η ερμηνεία τους στο σήμερα. Αυτό που πέρασε ένας λαός τον διαμόρφωσε. Έτσι και οι Πόντιοι υπέστησαν αυτά που υπέστησαν, έχει καταγραφεί μια ιστορία και θέλουμε να τη γνωρίσουν αυτή την ιστορία όλοι οι Πόντιοι και γι αυτό ξεκινήσαμε να κάνουμε όχι μια μιμητική αλλά μια ουσιαστική ιστορία.

Τι πρέπει να αλλάξει;

Επειδή πολιτισμός σημαίνει αλληλεπίδραση, αυτό που πρέπει να αλλάξει είναι να ξεφύγουμε όλοι οι σύλλογοι από τα μικρά κλειστά μας συστήματα. Να δούμε και τους παραέξω, να ακούσουμε και τους παραέξω και να διαμορφώσουμε συλλόγους που θα κρατήσουν τα βασικά στοιχεία και θα έχουν μια εξωστρέφεια. Για να καταλάβουμε τι σημαίνει εξωστρέφεια, ένα παράδειγμα είναι μια απόφαση μας: η βιβλιοθήκη του Ποντιακού Συλλόγου δεν είναι πλέον μόνο για τα μέλη του συλλόγου. Μπορεί πλέον κι ένας που δεν είναι μέλος του συλλόγου να έρθει και να δανειστεί ένα βιβλίο, μπορεί να έχει κάρτα μέλους της βιβλιοθήκης χωρίς να είναι μέλος του συλλόγου, αυτό δεν υπήρχε παλιότερα. Το ίδιο γίνεται και με το θέατρο και με τον χορό. Ανοίγουμε τον σύλλογο, μια άλλη κίνηση είναι η συνεργασία με τον Όμιλο Σκραμπλ Πτολεμαΐδας, με τον οποίο διοργανώνουμε το ποντιακό σκραμπλ.

Συνέντευξη 8: Φωτεινή Μπογιατζή- Πέκου / Πτολεμαΐδα, 2 Μαΐου 2022

[Γεν. Γραμματέας Συλλόγου Μικρασιατών Πτολεμαΐδας “Η Μικρά Ασία”, το μακροβιότερο στέλεχος του Συλλόγου, συμμετέχει ανελλιπώς στη διοίκηση από το 2002 μέχρι σήμερα, υπεύθυνη του Μουσείου του Συλλόγου, με πλούσιο συγγραφικό έργο, στο οποίο περιλαμβάνεται το “Σεργιάνι στις μικρασιατικές γεύσεις: Λαογραφία και Παράδοση” (2010). Έτος γέννησης 1946, συνταξιούχος φαρμακοποιός.]

Γνωρίζετε αν υπήρξε σύλλογος Μικρασιατών στην Πτολεμαΐδα πριν το 1981;

Όχι, δεν υπήρξε κάποιος σύλλογος. Το λέω κατηγορηματικά, γιατί τόσα χρόνια που ασχολούμαι κάτι θα είχε πέσει στην αντίληψή μου.

Γιατί; Πού το αποδίδετε;

Δεν δημιουργήθηκε η ανάγκη να κάνουνε σύλλογο. Ίσως επειδή είχαν άλλες προτεραιότητες, όπως ήταν η αποκατάσταση, όμως αυτό το ξέρουν όσοι το έζησαν. Κάποια στιγμή σε ένα καφενείο αποφασίστηκε το 1981, γιατί τότε προέκυψε η ανάγκη. Υπόψιν ότι το 1981 όλοι δούλευαν στη ΔΕΗ, ήταν αποκατεστημένοι, οπότε έπαψε να υπάρχει η αναζήτηση του επιούσιου.

Πριν έρθουν οι πρόσφυγες η Ελλάδα ήταν μια μικρή φτωχή επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από την ώρα που ήρθαν οι πρόσφυγες η Ελλάδα έγινε κράτος και πολύ σύντομα ευρωπαϊκό κράτος. Φέραν τον πολιτισμό, φέραν την τεχνογνωσία, φέραν την καλλιτεχνία, φέραν τις ιδέες στις αποθήκες του νου τους. Δεν φέραν υλικά αγαθά, δεν μπορούσαν, τρέχαν να σώσουν τη ζωή τους. Φέραν την ταπητουργία, την υφαντουργία, μεγάλα καταστήματα δημιουργήθηκαν από ευκατάστατους πρόσφυγες, αλλά εκεί που έγινε το μεγάλο μπαμ είναι η γεωργία. Τα πρώτα μέχρι το 1926 ήταν τα χρόνια ένδειας, είχαν ελάχιστα αγαθά για τη διαβίωσή τους. Από το 1926 και μετά τους δώσαν κλήρο και άρχισαν να καλλιεργούν τη γη. Ήταν αγρότες οι περισσότεροι που ήρθαν εδώ και αύξησαν την παραγωγή εκατό τοις εκατό. Οπότε άρχισαν να είναι αυτόνομοι. Μέχρι τότε ρουχισμό, τρόφιμα και τα απαραίτητα τους τα δίναν φιλανθρωπικές οργανώσεις του εξωτερικού. Υπήρχε η ΕΑΠ, αλλά φρόντιζε για τη στέγαση και μετά για τη δημιουργία σχολείων.

Συμμετείχατε σε όλες τις δράσεις της τελευταίας εικοσαετίας. Από τη μέχρι τώρα δράση τι έχει μείνει ανεκπλήρωτο;

Πρώτα είπαμε να διατηρήσουμε τον πολιτισμό μας, τους χορούς, τα τραγούδια, τις φορεσιές. Αυτά τα κάναμε. Τραγούδια; Έχουν καταγραφεί πολλά. Χοροί; Έχουν μεταφερθεί όλοι οι χοροί από όλες τις περιοχές της Μικράς Ασίας και τα χορευτικά μας τους χορεύουν. Εφόσον κάναμε όλα αυτά, έρχονται άλλα πράγματα. Δεν σταματάμε εκεί. Αυτό που έχει σειρά τώρα είναι το μνημείο για να κρατήσουμε ζωντανή τη μνήμη. Μετά έρχεται το Μουσείο. Όμως, έχουμε στα περιουσιακά στοιχεία του Συλλόγου το αρχείο του αείμνηστου Δημήτρη Λιακάκου, το οποίο ήρθε στον Σύλλογο μετά την πυρκαγιά του Απριλίου του 2007 και διασώθηκε. Το αρχείο αγοράστηκε από Νομάρχη Κοζάνης Ιορδάνη Ανδρεάδη και δόθηκε στον σύλλογο με σκοπό τη δημιουργία Μουσείου. Όμως, ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί. Αυτό όλο το υλικό δεν μπορεί να εκτεθεί στον χώρο που έχουμε, θέλει ειδικό εξοπλισμό, προθήκες με προδιαγραφές, φωτισμό, αφυγραντήρες, επιδαπέδια θέρμανση, άκαυστη οροφή κτλ. Υπάρχει, επίσης, έτοιμη μουσειολογική μελέτη από τον Dr. Δημήτρη Μυλωνά.

Από την προηγούμενη συνέντευξη συγκρατώ τη φράση “Οι Μικρασιάτες συγχωρούν αλλά δεν ξεχνούν”. Πώς τη σχολιάζετε εσείς;

Η Χρύσα έχει απόλυτο δίκαιο. Κάναμε πολλές εκδρομές στη Μικρά Ασία και διαπιστώσαμε ότι ο απλός τουρκικός λαός αγαπάει τους Έλληνες. Την πρώτη φορά

που πήγαμε στο Κινίκ Περγάμου, καθίσαμε σε ένα πλατάνι στην πλατεία, μας κέρασαν τσάι και γλυκό του κουταλιού και καθίσαν μαζί κάποιοι τούρκοι οι οποίοι μας λέγαν το εξής: «Ελάτε. Ελάτε πάλι. Έχουμε χώρο και πάνω στο κεφάλι μας να σας βάλουμε. Όταν υπήρχαν οι Έλληνες, υπήρχανε μπερεκέτια.¹⁰¹ Όταν φύγανε οι Έλληνες και μετά, φτώχεια καταραμένη». Κι αυτά ήταν ακούσματα από τους δικούς τους. Δεν τα είχαν ζήσει οι ίδιοι.

Θα ήθελα, τέλος, την άποψή σας για το ζήτημα της γενοκτονίας και τις τρεις διαφορετικές ημερομηνίες μνήμης.

Για μας υπάρχει μία γενοκτονία. Η γενοκτονία των Ελλήνων της Εγγύς Ανατολής. Θρακιώτες, Πόντιοι, Καππαδόκες, Γαλάτες, Μικρασιάτες. Το θέμα είναι ότι ο καθένας ερίζει για τη δική του γενοκτονία. Όμως αυτό σημαίνει διαίρει και βασιλεύει, γιατί οι πολιτικοί δεν θέλουν να αναγνωρίσουν τη γενοκτονία. Κατ' αρχήν δεν υπάρχει στα σχολεία ιστορία για το 1922. Δεν αναφέρεται τίποτα, σε κανένα βιβλίο ιστορίας δημοτικού, γυμνασίου, λυκείου η ιστορία του 1922. Υπαίτιοι της γενοκτονίας ήταν η ελληνική πολιτεία, η διχόνοια που υπήρχε, εσκεμμένα κάναν εκλογές το 1920, φέραν τον Βασιλιά Κωνσταντίνο και ο Βενιζέλος, ο οποίος είχε συνεργασία με την Αντάντ και αυτή τον έστειλε στην εκστρατεία της Μικράς Ασίας, δεν βγήκε ούτε βουλευτής, και αυτό ήταν μια αφορμή να στραφούν κρυφά υπέρ του Κεμάλ. Εξοπλίσαν τον Κεμάλ και χάσαμε εμείς τον πόλεμο. Και έγινε η Μικρασιατική καταστροφή. Οι σύμμαχοι μας την Αντάντ Αγγλία, Γαλλία και Ιταλία. Η Ρωσία δεν ανακατεύτηκε πολύ. Να πως, όμως, και το άλλο οι Γερμανοί από το τέλος του 18^{ου} αιώνα είχαν παρεισφρήσει στη Μικρά Ασία, θέλοντας να επωφεληθούν το χρυσάφι της Ανατολής και τα πετρέλαια της Μοσούλης και κάναν εκεί σιδηροδρομική γραμμή με τα *αμελέ ταμπουρού*. Μόλις φέραν τον Κωνσταντίνο οι σύμμαχοι μας αλλάξαν. Οι σύμμαχοι που είναι και τώρα σύμμαχοι μας. Αυτοί δεν θέλουν να αναγνωριστεί η γενοκτονία γιατί θα φανεί ο δικός τους ο ρόλος. Στην Ελλάδα καταδικάστηκαν στη δίκη των 6 και εκτελέστηκαν κάποιοι υπαίτιοι της καταστροφής, όμως η ίδια η πολιτεία όταν στη Σμύρνη καιγόταν ο τόπος, δεν έκανε τίποτα. Ο στρατός έφυγε, πήραν τα καράβια και ήταν στη Μυτιλήνη και δεν πηγαίναν να σώσουν κόσμο. Ένας πάστορας Αμερικανός ξεκίνησε όλη την ιστορία και πως έσωσε από τη Σμύρνη 350.000 ανθρώπους και μέχρι το τέλος του πολέμου. Το

¹⁰¹ αφθονία

ελληνικό κοινοβούλιο μόλις το 1997 αναγνώρισε τη γενοκτονία το μικρασιατικού ελληνισμού και κάποια στιγμή έγινε κάτι και βγήκε η λέξη γενοκτονία και όρισε την 14^η Σεπτεμβρίου να τιμούνται τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Δεν θέλαν τους πρόσφυγες. Νομίζαν ότι θα τους είναι βάρος.

Από την άλλη πλευρά τι γίνεται; Συμφωνούν μεταξύ τους οι τρεις πλευρές των προσφύγων; Αυτοί που εκπροσωπούν Θρακιώτες, Πόντιους και Μικρασιάτες;

Οι Ομοσπονδίες ακολουθούν το διαίρει και βασίλευε. Όλες έχουν σχέση με την πολιτεία, οι περισσότεροι που μπαίνουν μετά γίνονται βουλευτές κτλ, όλοι έχουν κάποια προσωπικά οφέλη στη συνεργασία με την πολιτεία. Αν ήταν όλοι ενωμένοι θα καταφέρναν να δικαιωθεί το αίτημα.

Εσείς ως σύλλογος τι κάνατε;

Ξέρεις πώς λειτουργεί Θέμη. Πέφτεις σε τοίχο. Έτσι, λειτουργούν οι πολιτικοί. Την μια είναι έτσι την άλλη αλλιώς, ανάλογα πως τους συμφέρει.

9. Αφήγηση ζωής: Κώστας Διαμαντίδης

Ο Κώστας Διαμαντίδης γεννήθηκε το 1952 στην Αγάπη Γρεβενών, από γονείς Πόντιους της δεύτερης προσφυγικής γενιάς. Τελείωσε το γυμνάσιο στα Γρεβενά και την Οδοντιατρική Σχολή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ζει και εργάζεται μόνιμα στην Πτολεμαΐδα.

Είναι στιχουργός ποντιακών τραγουδιών, έχει πλήθος δημοσιευμάτων και χρονογραφημάτων σε κάποια με την υπογραφή «Ο κοσμέτες», έχει υπηρετήσει το ποντιακό θέατρο ως ηθοποιός, σεναριογράφος και σκηνοθέτης, υπήρξε χορευτής και ερμηνευτής ποντιακών χορών και τραγουδιών και υποδύθηκε τον Νίκο Ζαχαριάδη στην ταινία «Ψυχή βαθιά» του Παντελή Βούλγαρη. Είναι συγγραφέας των λογοτεχνικών έργων:

- «Το "Αχ" το υστερ'νον» (εκδ. Κυριακίδη, 2011)
- «Το ροδάφ'νον» (εκδ. Στάχυ, 2000 - Ελληνικά Γράμματα, 2003 - επανέκδ. Στάχυ, 2011)
- «Τ' αναντί του ρου» (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2005)
- «Ονέρ'τα Πόνια Τάματα» (εκδ. Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης, 1998)

- «Λυσιστράτη Αριστοφάνους» / απόδοση στα ποντιακά (εκδ. Κέντρο Ποντιακών Μελετών, 2003)
- Το συγγραφικό έργο του συνάντησε αναγνώστες σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, όπου ζουν Πόντιοι.

Γιατί γράφεις στην Ποντιακή;

Εγώ, Θέμη, στο δημοτικό έμαθα ότι η λέξη πατρίδα είναι ουσιαστικό που κλείνεται. Νόμιζα ότι πατρίδα είναι το μέρος από όπου ήρθε η γιαγιά μου. Γιατί μαζί της μεγάλωσα και ήταν για μένα ευτυχία. Γιατί μου έμαθε να μην προσπερνάω τον ανθρώπινο πόνο, την ανθρώπινη δυστυχία. Να ψάχνω αδέσποτους πόρους. Μ' αυτό πορεύτηκα σε όλη μου τη ζωή. Οι πατρίδες δεν χορηγούνται με πιστοποιητικά γεννήσεως, πατρίδα είναι αυτό που νιώθεις μέσα σου. Ας πούμε τα Γρεβενά όπου γεννήθηκα δεν τα νοσταλγώ. Πολύ μεγαλύτερη είναι η νοσταλγία μου για τον Πόντο, όπου πηγαίνω πολύ συχνά και νιώθω ότι είμαι από κει. Όσες φορές το έχω πει αυτό σε δημόσιες ομιλίες, προκάλεσε αντιδράσεις. Ποτέ δεν αρνήθηκα ότι είμαστε Έλληνες υπήκοοι ενός ελληνόφωνου κρατιδίου. Τώρα αν αυτό είναι η Ελλάδα, θα μου επιτρέψεις να έχω τις αντιρρήσεις μου. Για μένα Ελλάδα είναι ο πολιτισμός. Ελλάδα είναι μετά το Αιγαίο. Η Σμύρνη, η Μικρά Ασία και τα παράλια του Πόντου. Ιδίως αυτό το σήμερα δεν είναι Ελλάδα. Κι αν Έλληνας είναι ο της ημετέρας παιδείας μετέχων, τότε είμαι ένας Ελληναράς. Γι' αυτό επέλεξα να εκφράζω αυτά τα συσσωρευμένα μέσα μου γεγονότα, τα αδικαιώτα, να τα κάνω τέχνη. Και η ποίηση διάβασα κάπου, είναι

*μανιάτισσα μοιρολογίστρα, περιμένει να θρηνήσει πάνω στο δικό μας
κουφάρι, σ' αυτό που περιφέρουμε σε έναν κόσμο όπως αυτόν: ασήμαντο,
ασυγκίνητο, πνιγηρό και τυραννικό.*

Ο δε Κάφκα είπε ότι,

αν η ποίηση δεν είναι σωτηρία τότε από πουθενά μην περιμένεις έλεος.

Ποια είναι η αποδοχή του έργου σου;

Το λέει και ο Ρίτσος σε έναν στίχο του, «αν δεν το πάρεις δεν το έχω». Δικό μου είναι ό,τι πήρες εσύ, ό,τι σου έδωσα. Με την άποψη αυτή, η μέχρι τώρα πορεία μου με δικαίωσε, δηλαδή βρήκε πάρα πολλούς αποδέκτες, κύρια στον χώρο όπου απευθύνομαι, τον ποντιακό. Αλλά και ευρύτερα η ποίησή μου συναντήθηκε με

πολλούς λογοτέχνες και ποιητές, όπως η Μαρία Λαμπαδαρίδου, η Ιωάννα Κρυστιάνη, η Κική Δημουλά, που μια μέρα μου λέει ότι είναι σοκ στην ελληνική λογοτεχνία το να γράφεις σε μια γλώσσα που δεν είναι στο φυσικό της περιβάλλον, που δεν είναι καθημερινή, ομιλούμενη, γλώσσα επικοινωνίας και συναλλαγών. Εμένα αυτό, το ότι δεν είναι στον φυσικό της χώρο, δεν μου είναι εμπόδιο. Γιατί γράφω με την ψυχή μου.

Είναι ζωντανή γλώσσα η Ποντιακή;

Κοίταξε, αυτή η γλώσσα που μιλάμε η ελληνική, δεν έχει καμία σχέση με την ελληνική. Πήγα στο super market πήρα ένα dixan, πήγα στο video club άλλαξα το DVD, πέρασα μετά από τη Eurobank πλήρωσα τη mastercard. Ποιες ελληνικές λέξεις; Αυτά όλα τα επέβαλε το παγκόσμιο εμπόριο, οι μεγάλες πολυεθνικές. Θα μπορούσα να γράφω στη νεοελληνική και να έχω ευρύτερο κοινό και αποδοχή, αλλά δεν θα μπορούσα να εκφράσω αυτά τα αδικαιώτα, που είπα προηγουμένως, και τα συσσωρευμένα μέσα μου σ' αυτή τη γλώσσα, που τη λένε νεοελληνική.

Τι είναι αυτό που κάνεις; Διάσωση;

Μπορεί να συμβάλλει στη διάσωση. Στην ουσία τι κάνω; Βάζω μία φιάλη αίμα για να παρατείνουμε τον βίο της, την παρουσία της εν πάσει περιπτώσει στον ελλαδικό χώρο, όσο θα υπάρχει. Και θα υπάρξει μέσα από τη λογοτεχνία, μέσα από την ποίηση και φυσικά και τα ποντιακά σωματεία, που έχω κάποιες ενστάσεις για το πώς λειτουργούν, αλλά ας μην απαξιώνουμε και τη δική τους συμβολή στο να υπάρχει ακόμα η γλώσσα, μέσα από το τραγούδι που τραγουδάν εκεί τα παιδιά. Όλα αυτά συμβάλλουν στο να της δώσουμε μακροζωία. Ούτως ή άλλως θα πεθάνει κάποτε, όπως τόσες άλλες ντοπιολαλιές και ιδιώματα, που έχουν εξαφανιστεί.

Τα τελευταία χρόνια η τηλεόραση διέλυσε τον κοινωνικό ιστό. Έχει διαμορφώσει ισχυρά πρότυπα σε όλα τα επίπεδα. Στη γλώσσα, τη συμπεριφορά. Μόλις ανοίξεις την πόρτα σου και βγεις στο δρόμο θα συναντήσεις τη σημερινή νεολαία, έχει ένα κινητό των 800 € και δεν έχει μονάδες να σε κάνει κλήση, σε κάνει αναπάντητη. Γιατί εκείνο έχει video, internet, facebook. Αυτό είναι κάτι που σε πληγώνει. Έχω εισπράξει παγκόσμια, από όπου υπάρχουν πόντιοι, με παίρνουν τηλέφωνο από την Αυστραλία, την Αμερική τη Γερμανία. Κι αυτό είναι ένα βαρύ φορτίο. Νιώθεις ακόμη πιο υπεύθυνος απέναντι σ' αυτό που κάνεις. Όταν εισπράττεις τέτοια αποδοχή. Αισθάνεσαι την ανάγκη να δώσεις κι άλλα σ' αυτούς τους ανθρώπους.

Ο κόσμος σε ξέρει περισσότερο από τα τραγούδια ή από τα βιβλία;

Και από τα δύο. Το Ροδάφνον, δεν ξέρω, πρέπει να έχει πουλήσει πάνω από 15.000 βιβλία. Το τραγούδι και γενικά η ποίηση είναι κάτι άλλο.

Τι είναι ο Κώστας Διαμαντίδης; Ποιητής, πεζογράφος, τραγουδιστής, σκηνοθέτης, ηθοποιός;

Όλα αυτά. Έχω σπουδάσει θέατρο, έχω κάνει θέατρο, αλλά ο φυσικός μου χώρος είναι αυτός, της ποίησης, της λογοτεχνίας.

Που νιώθεις καλύτερα;

Δεν θα έλεγα ότι κάποιο έχει προτεραιότητα. Νομίζω οτιδήποτε θα έκανα θα μ' άρεζε το ίδιο. Και πάνω στο σανίδι και κάτω και πίσω απ' τις κουίντες σαν σκηνοθέτης.

Κάποιες στιγμές εκδηλώνεις απογοήτευση ή μήπως κόπωση;

Δεν συνωμότησε η ιστορία απέναντι στις θελήσεις των καλύτερων παιδιών της. Και δεν είναι εγωιστικό αυτό που θα σου πω. Από τη γενιά του πολυτεχνείου και το αντιδικτατορικό κίνημα, ελάχιστοι σωθήκαμε, που δεν περάσαμε στα πολιτικά χρηματιστήρια για να εξαργυρώσουμε τη συμμετοχή μας στους κοινωνικούς αγώνες. Όταν αλλιώς ονειρεύτηκες και τη ζωή σου και τον κόσμο και η ιστορία δεν ανταποκρίθηκε, νομίζω ότι η κατάθλιψη είναι μια απόλυτα υγιής αντίδραση. Κατάθλιψη παθαίνουν αυτοί που δεν κάνουν φραγή εισερχομένων ερεθισμάτων από το περιβάλλον και από την κοινωνία που ζουν. Εμένα, το ευτύχημα μου είναι πως όλα αυτά συσσωρεύονται μέσα μου και αισθάνονται την ανάγκη να βγουν προς τα έξω και τα κάνω είτε στίχο είτε λογοτεχνία. Αυτό είναι σωτηρία. Θεωρώ πως όσοι από τη γενιά τη δική μας πήγαν από τα μέσα να αλλάξουν το σύστημα, τους άλλαξε το σύστημα. Ο Ελύτης, όταν πήρε το Νόμπελ, είπε:

«Ήδη σας το είπα. Είναι η βαρβαρότητα. Τη βλέπω να 'ρχεται μεταμφιεσμένη κάτω από άνομες συμμαχίες και προσυμφωνημένες υποδουλώσεις. Δεν θα πρόκειται για τους φούρνους του Χίτλερ ίσως, αλλά για μεθοδευμένη και οιονεί επιστημονική καθυπόταξη του ανθρώπου. Για τον πλήρη εξευτελισμό του. Για την ατίμωση του».

Αυτό, Θέμη, αν το συναντήσεις σε κάποιο έντυπο θα νομίσεις ότι το έγραψε κάποιος σήμερα. Κι αυτός πρέπει να είναι και ο ρόλος των διανοούμενων. Γιατί οι λογοτέχνες

και οι ποιητές πάντοτε έβλεπαν πιο μπροστά από τους πολιτικούς. Θα μπορούσες να διανοηθείς να είναι ο Σεφέρης ή ο Ελύτης βουλευτής;

Πτολεμαΐδα και Πολιτισμός.

Ο πολιτισμός δεν είναι καθήκον. Δεν μπαίνει θέμα στο δημοτικό συμβούλιο για να παρθεί απόφαση «Εμπρός να κάνουμε πολιτισμό». Ο πολιτισμός είναι καθημερινή σχέση. Στοιχείο πολιτισμού είναι και δείχνει και τη βαρβαρότητα τα αγάλματα που κοσμούμε την πλατεία της πόλης. Ο ένας είναι ο Πτολεμαίος, ένας στρατηγός που έχει κατασφάζει κόσμο στις εκστρατείες του. Ο άλλος είναι ο Μποδοσάκης, συνεργάτης του Κεμάλ Ατατούρκ, συνεργάτης των Γερμανών, δικάστηκε σαν δωσίλογος της κατοχής, στον εμφύλιο της Ισπανίας τροφοδοτούσε τον Φράνκο. Το άγαλμα του Τόττη θα μπορούσε να είναι στο Δημαρχείο, στο φυσικό του χώρο. Εκείνο που θάπρεπε να υπάρχει σαν μνημείο στην πλατεία της πόλης, είναι κάτι που να δείχνει την ταυτότητα της. Αυτό που είμαστε. Πρόσφυγες από Μικρασία, Πόντο και Θράκη.

Πολιτισμός και ανάπτυξη, ποια η μεταξύ τους σχέση;

Ο πολιτισμός δεν μπαίνει σε τέτοια διαδικασία. Το ότι επηρεάζει η πολιτική, διαμορφώνει συνειδήσεις και κατ' επέκταση και τον πολιτισμό, σαφέστατα και το κάνει. Αν ρωτήσεις ποιος είναι ο Ελύτης, θα σου πουν αυτός που κάνει τις φρυγανιές Ελίτ. Έτσι είναι. Να μην μπλέκουμε τις επιθυμίες μας με την πραγματικότητα. Δεν διαβάξει ο κόσμος, δεν ξέρει τους ανθρώπους της ποίησης, της λογοτεχνίας, της τέχνης. Και δεν θα σε πάω στην αρχαιότητα, όπου μιλάμε για άλλα πράγματα. Αν το σκέφτεσαι, τρελαίνεσαι. Λες τι απέγινε όλος αυτός ο πολιτισμός που θα μπορούσε να κατακτήσει όλη την ανθρωπότητα, ακόμη και με όρους οικονομίστικους. Το μεγαλύτερο εξαγωγικό προϊόν της Ελλάδας έπρεπε να είναι ο πολιτισμός. Και σήμερα βλέπουμε όλες αυτές τις αηδίες στην τηλεόραση, βέβαια οι πιο πολλοί από τους διανοούμενους μας έχουν πεθάνει, αλλά και αυτοί που είναι εν ζωή δεν τολμάν να βγουν στην τηλεόραση, γιατί αν πεις κάτι που είναι κόντρα στις πολιτικές τους θα σου πουν μας συγχωρείται ο τηλεοπτικός χρόνος είναι πολύτιμος, συντομεύεται και μετά θα έχουν απευθείας σύνδεση με τη Μύκονο, όπου η Μακρυπούλια βάφτισε το γιο του Χατζηνικολάου και φορούσε ένα φουλάρι το οποίο ήταν ροζ και δεν ταίριαζε με το φόρεμα της και θα έχει μισή ώρα ανταπόκριση. Εκεί δεν χωράει ο διανοούμενος, τον έχουν αποκλείσει.

Από τι εμπνέεσαι;

Την τελευταία περίοδο διαβάζω ποίηση. Λειβαδίτη, Σεφέρη, Ρίτσο. Όταν τους ξαναβλέπεις μετά από χρόνια, υπάρχει άλλη ωριμότητα, ανακαλύπτεις και άλλα πράγματα, τα οποία τότε ίσως δεν είχες και ανάγκη να τα δεις. Τότε που τα πρωτοδιαβάζαμε, ήμασταν και στο κίνημα, η νιότη να κατακτήσουμε την ανθρωπότητα. Τώρα η ποίηση είναι το καταφύγιο μου. Λέει κάπου ο Λειβαδίτης:

Από ένα χαμένο όνειρο εμείς έπρεπε να φτιάξουμε έναν δρόμο για να συναντηθούμε, κι όταν μας τέλειωσαν τα δάκρυα στείλαμε τα πουλιά στους πεθαμένους φίλους μας. Χιόνιζε, φυσούσε αέρας και χτίσαμε το σπίτι μας με λίγη λησμονιά κι απ' όλες τις τύχες προτιμήσαμε εκείνη του ταξιδιώτη που δεν ξέρει το άστρο του πού τον οδηγεί, ώσπου εξαγνιστήκαμε όπως αυτοί που έχουν πεθάνει εδώ και χρόνια. Ω ελπίδες της νιότης μας μείνατε στη μέση του δρόμου. Εμείς συνεχίσαμε και να που φτάσαμε απόψε εδώ σ' αυτόν τον άγνωστο τόπο, χωρίς αποσκευές, μα μ' ένα τόσο ωραίο φεγγάρι.

Και κάτι άλλο που ήθελα να σου πω, να ξέρεις πως γενικά οι άνθρωποι της ποίησης, αν πάμε να τους κρίνουμε με τα συνηθισμένα κριτήρια, αδικούμε και τη λογική και το συναίσθημα. Οι λογοτέχνες και οι ποιητές, σπαράσσονται από αντιφάσεις και αντιθέσεις, κάνουν μεγάλα λάθη, Ίσως η έμπνευση τους και η μούσα τους να είναι αυτό. Θα επικαλεστώ πάλι τον Λειβαδίτη, που λέει:

Τις νύχτες έκλαψα, συνθηκολόγησα τις μέρες, αδιάκοπη πάλη μ' αυτόν τον δαίμονα μέσα μου που τα ήθελε όλα, του 'δωσα τις πιο γενναίες μου πράξεις, τα πιο καθάρια μου όνειρα και πείναγε, του 'δωσα αμαρτίες βαριές, τον πότισα αλκοόλ, χρέη, εξευτελισμούς και πείναγε. Βούλιαξα σε μικροζητήματα φιλονίκηση για μιας σπιθαμής θέση, κατηγορήσα, έκανα το χρέος μου από υπολογισμό, και την άλλη στιγμή, χωρίς κανείς να μου το ζητήσει έκοψα μικρά-μικρά κομμάτια τον εαυτό μου και τον μοίρασα στα σκυλιά. Τώρα, κάθομαι μες στη νύχτα και σκέφτομαι, πως ίσως πια μπορώ να γράψω έναν στίχο, αληθινό.

Καταλαβαίνεις; Αδικείς και τη λογική και το συναίσθημα αν πας να κρίνεις με τα δικά μας τα κριτήρια την προσωπική ζωή ενός διανοούμενου, ενός λογοτέχνη. Είναι λάθος. Γιατί εγώ αν ήμουν έτσι όπως θα θελαν οι άνθρωποι να είμαι, δεν θα έγραφα αυτά που έγραφα. Τα έγραφα ακριβώς γιατί δεν ήμουν αυτό που θα ήθελαν να ήμουν.

Αισθάνεσαι αιρετικός;

Δεν θα έλεγα ότι είναι θέμα αίρεσης. Εγώ μπήκα στην αριστερά το 1972, στις 9 Δεκεμβρίου της Αγίας Άννας, συμπλήρωσα τώρα σχεδόν σαράντα χρόνια. Πέρασα από όλες τις συγκρούσεις της αριστεράς, τις διασπάσεις του ΚΚΕ, τον Ρήγα Φεραίο, το ΝΑΡ, την ΑΝΤΑΡΣΥΑ κτλ. Όλα αυτά τα πράγματα συσσωρεύσαν και ένα πλούτο μέσα μου, από την ιστορία του επαναστατικού κινήματος στην Ελλάδα. Γιατί σε ανάγκαζαν αυτά τα γεγονότα να πας ακόμα πιο πίσω, στον εμφύλιο, στην Οκτωβριανή και να ψάχνεις να βρεις γιατί ηττήθηκε όλη αυτή η απόπειρα.

Ηττήθηκε;

Η Οκτωβριανή επανάσταση για παράδειγμα τι έδειξε; Ότι η εργατική τάξη κάτω από κάποιες προϋποθέσεις μπορεί να νικήσει. Αλλά από το να νικήσει μέχρι να οικοδομήσει αυτήν τη λαϊκή εξουσία και την κομμουνιστική κοινωνία, υπάρχει μια μεγάλη διαδρομή. Αυτό δεν ακολουθήθηκε. Και φτάσαμε στο σημείο σήμερα στη Βόρεια Ελλάδα, που ζούμε, στην Πτολεμαΐδα, η λέξη πουτάνα να είναι συνώνυμη της λέξης Βουλγάρα και Ρωσίδα. Αυτά υπήρχαν μέσα στα κόμματα της εξουσίας, δεν προέκυψαν ξαφνικά. Αυτή ήταν η κομματική νομενκλατούρα, αυτή ήταν η κυρίαρχη αστική τάξη, η οποία εν ονόματι του σοσιαλισμού έκανε ότι έκανε και να πού οδηγήθηκε αυτή η κατάσταση. Όταν είσαι σ' αυτό το χώρο, αυτά όλα στην πορεία έχουν την ανάγκη να εκφραστούν. Και ιδίως τώρα που δεν υπάρχει ένας ορατός πόλος της αριστεράς όπως εγώ την εννοώ, για να διοχετεύεις εκεί τη δυναμική σου... Ηττήθηκε αυτή η απόπειρα της ανθρωπότητας, αν το εντάξεις μέσα στο σύνολο της ιστορίας της ανθρωπότητας. Ηττήθηκε η απόπειρα να οικοδομηθεί μια άλλη κοινωνία. Όπως ηττήθηκε και η Γαλλική επανάσταση.

Ονόματα που ξεχωρίζεις.

Φίλων Κτενίδης, Ανανίας Νικολαΐδης, Παντελής Μελανοφρύδης, Ηλίας Τσιρκινίδης, Ψαθάς, Άρης Αλεξάνδρου, από πολιτικούς Μήτσος Πασαλίδης, ο Τακης Μουζενίδης σκηνοθέτης παγκόσμιας φήμης και πολλοί άλλοι, που δυστυχώς είναι άγνωστοι στο ευρύ κοινό.

Οι αγαπημένες σου συνήθειες.

Μου αρέσει να μαγειρεύω και τα δικά μας τα παραδοσιακά. Με γοητεύει να ασχολούμαι με τη γη. Να πάω στο βουνό για ρίγανη. Στον Πόντο υπήρχε μια

απίστευτη αρμονία με τη φύση, υπήρχε ένας βαθύτατος σεβασμός και η φύση απλόχερα έδινε ό,τι χρειαζόταν για να ζήσει ένας άνθρωπος. Δεν υπήρχε αυτή η επικίνδυνη και αλόγιστη καταστροφή.

Ο Κώστας Διαμαντίδης είναι Πόντιος ποιητής, στιχουργός, σκηνοθέτης, ηθοποιός. Μοναδικό φαινόμενο παραγωγής σύγχρονης ποντιακής λογοτεχνίας. Γράφει με την ψυχή του. Την ποντιακή ψυχή του. Και την αριστερή του συνείδηση. Η ποίηση είναι το καταφύγιο του. Είναι ένας συλλέκτης αδέσποτων πόνων. Ο αδικαίωτος πόνος και η νοσταλγία μέσα του γίνεται λυγμός, που παίρνει μορφή ποντιακή και δραπετεύει.

Η τέχνη σε μια συντηρητική κοινωνία από τη φύση της διεγείρει επιφυλάξεις και υποψίες. Πολύ περισσότερο σε κοινωνίες που διέρχονται κρίση αξιών και διατελούν σε σύγκυση ως προς το νόημα και την αποστολή της τέχνης. Το σύνθημα στις περιπτώσεις αυτές, που ο καλλιτέχνης βρίσκεται εκτός αποδεκτών ορίων σκέψης, είναι να χαρακτηριστεί πως εμφορείται από αντεθνικές ιδέες. Ο Κώστας Διαμαντίδης επιβεβαιώνει με τον πιο εμφατικό τρόπο ότι η ελληνική γλώσσα με τον πλούτο των διαλέκτων της, υπήρξε ανέκαθεν «υπερεκχειλής, ατάσθαλος, ανυπότακτος και δαιμονιώσα», όπως διαπιστώνει ο Κοπιδάκης στην εισαγωγή της ανυπέρβλητης Ιστορίας της ελληνικής γλώσσας.

Ο λόγος του βιωματικός, ανατρεπτικός και πολύ συχνά σκωπτικός. Ένας σύγχρονος Προμηθέας, που διέπραξε ύβριν αψηφώντας την κατεστημένη τάξη, γιατί πολύ τον άνθρωπο αγάπησε. Πυρακτωμένος δεσμώτης αυτής της σχέσης, λυτρώνεται μέσα από το μαρτύριο του, μάχεται καθημερινά κάθε μορφής ολοκληρωτισμό, καταναλωτισμό και κυνισμό, με ένα δικό του αυτοσχέδιο όπλο. Κοινωνεί στους σύγχρονους Έλληνες, τη δική του φωτιά, ένα αρχέγονο εργαλείο, που το μεταπλάθει αριστοτεχνικά, την ποντιακή διάλεκτο. Γιατί πιστεύει ακλόνητα πως η επιβίωση της κοινωνίας συνδέεται στενά με την επιβίωση του λόγου, δηλαδή της λογικής αλλά και της επικοινωνίας των ανθρώπων.

Ο Κώστας Διαμαντίδης πιστεύει ακόμη πως οι πατρίδες δεν χορηγούνται με πιστοποιητικά γεννήσεως, πατρίδα είναι αυτό που νιώθεις μέσα σου. Η ποίηση είναι το μοναδικό του καταφύγιο. Δοκιμάζει ακόμη τις αντοχές της ποντιακής. Δηλώνει πως «ήθελα να δημιουργήσω λέξεις ή να δανειστώ από υπάρχουσες, να μην ξενίζουν, να μη σηκώνουν κεφάλι και κάνουν τις άλλες λέξεις να υποκλίνονται». Τόλμησε και

πέτυχε. Να γράψει «σε μια γλώσσα ζωντανή, που να παράγει ακόμα χυμούς, μια γλώσσα στην οποία οι άνθρωποι να ερωτεύονται».

Τον προβληματισμό σχετικά με τον επερχόμενο θάνατο της ποντιακής διαλέκτου εμπλουτίζουν τα προλογικά σχόλια του έργου *Λυσιστράτη* του Κώστα Διαμαντίδη. Σε κριτικό του σημείωμα, ο αείμνηστος ακαδημαϊκός *Μίμης Σουλιώτης*, διαπιστώνει ότι:

Η ποντιακή βαδίζει προς ολοσχερή εξαφάνιση... διατηρείται ταριχευμένη ή την αναμασούν ξεθυμασμένη για λόγους κειμηλιακούς και φολκλορικούς. Όποιος, όμως, αγάπησε πολύ τον παππού και τη γιαγιά του, μπορεί πάντα να μιλήσει τη γλώσσα τους. Από φυσικό και κεκτημένο θαύμα. Αν δείξουμε ανδρεία, μπορούμε να συναντήσουμε προτού πεθάνουμε τις ψυχές των προγόνων.

Ενώ ο επίτιμος καθηγητής Ιστορίας *Κωνσταντίνος Φωτιάδης* προλογίζοντας τη *Λυσιστράτη*, σημειώνει μετά από αλλεπάλληλες αναγνώσεις του βιβλίου:

...Αίσθηση ή ευκαταίος πόθος ο βηματισμός του ποντιακού λόγου υπήρχε μέσα μου ως έκφραση και είχε όλα τα στοιχεία του πάθους. Ενός πάθους που σχετιζόταν άμεσα με τη διπλή αρμονική σύζευξη του κειμένου με το δόκιμο πια εργαλείο έκφρασης, την ποντιακή διάλεκτο, που αναδύθηκε σε ύψιστο ιδεολογικό και πνευματικό εργαλείο. Αναζητώντας λοιπόν λύσεις για την επιβίωση της ποντιακής διαλέκτου, μπορούμε μετά το έργο του Κώστα Διαμαντίδη να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η επιβίωσή της διασφαλίζεται αν δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις μετασχηματισμού της σε όργανο εκφοράς ενός αισθητικά άρτιου κώδικα με αξιώσεις απόδοσης ενός ιδιαίτερου συστήματος αξιών, με πλαίσιο τόσο την αρχαία κοινωνία όσο και τη νεοελληνική εκδοχή της.¹⁰²

¹⁰² Παρατηρητής της Θράκης, 1993, *Λυσιστράτη* σε ελεύθερη ποντιακή, διαθέσιμο στο <https://www.paratiritis-news.gr/news/lysistrati-se-eleftheri-pontiaki/>

**ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ & ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ**

Είναι γεγονός πως μία πηγή εξουσίας είναι και η ενημέρωση. Έτσι με δοσμένη αυτή την αρχή θα προσπαθήσω να κάνω μια ενημέρωση με βάση τα πραγματικά Γεγονότα που δεν επιδέχονται καμία αμφισβήτηση γιατί είναι δημοσιευμένα στα τότε εκδοθέντα Λευκώματα του Σωματείου ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ των ετών 1964-65-66-67. Τα κατεστημένα πάντα στήριζαν την μακροήμερευσή τους στον σκοταδισμό της αμάθειας, γι' αυτό στην δική μας περίπτωση κρίνεται η αναγκαιότητα να καταγραφούν λεπτομερώς τα γεγονότα, ώστε ενημερωμένοι όλοι εκείνοι οι παράγοντες τους οποίους αφορά το θέμα δηλ. οι ποντιακές οργανώσεις η ποντιακή πνευματική ηγεσία και ο Ποντιακός Λαός γενικότερα σε όλο τον κόσμο να μπόρέσει να διαφωτιστεί να προβληματιστεί και να σχεδιάσει το τι πρέπει να κάνει. Ο Συλλογικός Προβληματισμός είναι ότι το Δημοκρατικότερο μπορεί να γίνει και να επιφέρει και την Ποθητή και Προοδευτική Λύση. Έτσι σ' αυτό το Προσκλητήριο της ενημέρωσης της Συλλογικότητας της αγάπης της εντιμότητας δεν έχει το δικαίωμα να λείπει κανείς.

Ευχαριστώ

Ευθύμης Ευθυμιάδης

Από τον τύπο της εποχής του 1961 αλλά και από την ανήσυχη ανακοίνωση του Σωματείου που δημοσιεύτηκε στο αναμνηστικό Λεύκωμα της Παναγίας Σουμελά του 1964 έγινε γνωστή η διαφωνία που ανέκυψε μεταξύ της Ιεράς Συνόδου της Ελλάδος και του Επώνυμου Σωματείου. Το αίτιο της διαφωνίας αυτής που σοβούσε. Στις σχέσεις Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας και Σωματείου από το 1961 ακόμη, και εκδηλώθηκε με την απόφαση που πάρθηκε από την Ιερά Σύνοδο με λίγα λόγια έχει τούτο το ιστορικό. Η Ιερά Σύνοδος με εισήγηση του Μητροπολίτου Βεροίας κυρίου Καλλίνηκου, εξέδωσε απόφαση για να μετατραπεί η Παναγία Σουμελά σε πραγματικό Μοναστήρι "Ανδρών Μονή" όπως ήταν και στον Πόντο, με όλη του την κοινοβιακή μορφή και την υπαγωγή του στις κείμενες διατάξεις των Εκκλησιαστικών και Μοναστηριακών νόμων και κανόνων που ισχύουν και φυσικά την απόλυτη διοικητική οικονομική και πνευματική του εξάρτηση από την Μητρόπολη Βεροίας. Το Σωματείο όμως εκδήλωσε άμεση και ενεργή την ριζική του διαφωνία με την απόφαση αυτή και όχι για κανένα άλλον λόγο παρά για λόγους βασικής αρχής και θεμελιώδους σημασίας.

Γιατί σύμφωνα με τους καταστατικούς τους σκοπούς, το όραμα του Ιδρυτή αείμνηστου Φίλωνα Κτινίδη αλλά και σύμφωνα με την τωρινή Ιστορική πραγματικότητα, παρίλαβε από το Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών όπου φυλάσσονταν 20 ολόκληρα χρόνια ατίμητη και απροσκύνητη την διασωθείσα υπό τις γνωστές δραματικές συνθήκες εικόνα της Πρόσφυγας Παναγίας και της εγκατέστησε στον καινούργιο της Θρόνο πάνω στα υψώματα του Βερμίου, όχι για να μετατραπεί ο Ιδρυτής Ναός και τα γύρω κτίσματα σε Μοναστήρι με Καλογήρους και αναβίωση ή κοινοβιακή υπόσταση φυσιογνωμία της Παλαίφατης Μονής, αλλά σαν μία ανάμνηση της, εθνικής και Ιστορικής αναγκαιότητας επιταγή, σαν του Ποντίου Ελληνισμού Παλλάδιο και Μνημείο, σαν Ιερό και Προσκυνηματικό Ίδρυμα αναβαπτιστικό, που να θυμίζει το ασύγκριτο μεγαλείο το πνευματικό και εθνικό έργο των ιστορικών Μονών στον Εϋανδρο Ποντολίνκο του Μικρασιατικού Ελληνισμού – ακόμη κιβωτό παραδόσεων, ηθών και εθίμων, αλλά ανεξάρτητο και αυτοδιοίκητο μ' ευρύτερους εθνικοκοινωνικούς και πνευματικό-προνοιακούς σκοπούς, κοινής ωφέλειας και χρησιμότητας, πολιτιστικές εκδηλώσεις και κατευθύνσεις.

Και πιο λεπτομερειακά και αναλυτικά το Σωματείο προγραμματίσει.

- 1) Να δώσει τύπο και μορφή – ιδρύματος Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου στο όλο καθίδρυμα της Σουμελά υπό την πνευματική εποπτεία της Μητροπόλεως Βεροίας και υπό την επωνυμία "Μονή Παναγία Σουμελά". Δίνει στο ίδρυμα το Σωματείο τον τίτλο "Μονή Παναγία Σουμελά γι' αναμνηστικούς και ιστορικής συνέπειας και συνέχειας λόγους και όχι σώνει και καλά η επωνυμία "Μονή Παναγία Σουμελά" ταυτίζεται, υποδηλώνει και υποχρεώνει την ύπαρξη ή σύσταση κοινόβιου καλογήρων. Έτσι ένα χρόνο νωρίτερα από την απόφαση της Ιεράς Συνόδου, η Διοίκηση του Σωματείου με την θερμή συμπαράσταση του Υπηρεσιακού Υπουργού Βορείου Ελλάδος καθηγητή στο Α.Π.Θ. κ. Χαράλαμπου Φραγκίστα πέτυχε να συμπεριληφθεί στον Α.Ν. 4326/63 ειδικό άρθρο υπ' αριθ. 5 για να γίνει βάσει αυτού η Παναγία Σουμελά ανεξάρτητο και αυτοδιοίκητο Ίδρυμα Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου.

Πως διαμορφώθηκε η Διοίκηση με την απόφαση της Ιεράς Συνόδου το θέμα Παναγία Σουμελά, ζήτησε των Συμπαραστάση όλων των Ποντιακών οργανώσεων της χώρας και παράλληλα των Ποντίων Βουλευτών στους οποίους και απηύθυνε σχετικά έγγραφα και έριξε την ιδέα να συγκληθεί ειδική σύσκεψη με σκοπό να δώσει αυτή λύση στον επίμαχο θέμα οι εκκλησίες αυτές βρήκαν ευρήτατη απήχηση στα Ποντιακά Σωματεία που απίστευτα χαρακτηριστικά της δυσφορίας τους έγγραφα στο υπουργείο παιδείας υπό κοινοποίηση και της Παναγίας Σουμελά και τα οποία μετέπειτα παρεδόθησαν στο συσταθησόμενο ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ και ενσωματώθηκαν σε ενιαίο κώδικα της Ιδρυματικής Ιστορίας του. Αλλά το θέμα το αντιμετώπισαν πιο αποφασιστικά και αποτελεσματικά το σύνολο των Ποντίων Βουλευτών που κοντά στην πρόκληση του Σωματείου πήραν και δεύτερη του βουλευτού και Πρώην Υπουργού κ. Σταύρου Νικολαΐδη γνωστού στο Πανελλήνιο για την γενικότερη πνευματική, την ειδική επιστημονική Θεολογική κατάρτηση και βαθιά ιστορικότητα. Και έτσι στις 3 Φεβρουαρίου του 1966 στην Αθήνα και σε μία από τις αίθουσες της βουλής, πραγματοποιήθηκε υπό την προεδρία του η σύσκεψη στην οποία παρέστησαν και αρκετοί αντιπρόσωποι Ποντιακών Σωματείων. Στην Ιστορική και υπερκομματική αυτή σύσκεψη μετά την διαφωτιστική εισήγηση του Προέδρου κ. Σταύρου Νικολαΐδη και του Προέδρου της Παναγίας Σουμελά κ. Παν. Τανιμανίδη μίλησαν κατά σειρά οι Βουλευτές κ. Γιάννης Πασσαλίδης, Βασίλειος Εύφραιμιδης Θεσ/νίκης Ισαάκ Λαυρεντίδης Σερρών Θωμάς Ανδρεάδης και Γιάννης Προκοπίδης Πέλλης, Θεοφύλακτος Παπαπαναγιώτου και Αναστάσιος Παπαδόπουλος Δράμας, Δ. Χατζηδημητρίου Ημαθίας, Χονδροματίδης Πειραιώς και ο καθηγητής Βυζαντινολόγος κ. Οδυσσεάς Λαμνίδης πρόεδρος της επιτροπής Ποντιακών μελετών.

Όλοι οι ομιλητές υιοθέτησαν ανεπιφύλακτα και επιδοκίμασαν τις θέσεις του Σωματείου και διεδήλωσαν την απόφαση τους να συμβάλουν στην ποθητή λύση αντιπροσωπεία 7 βουλευτών με επικεφαλή τους κ.κ. Σταύρο Νικολαΐδη και Ισαάκ Λαυρεντίδη επισκέφθηκαν τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος και ζήτησαν την αναμόρφωση της γνωστής αποφάσεως. Ο Προκαθήμενος της Εκκλησίας άκουσε με πολλή προσοχή το αίτημα της αντιπροσωπείας και υποσχέθηκε την ικανοποίηση του. Στην σύσκεψη προσήλθον έλαβον μέρος, οι κάτωθι βουλευτές.

Σταύρος Νικολαΐδης	Καβάλας
Ισαάκ Λαυρεντίδης	Σερρών
Νικόλαος Ιντζές	Σερρών
Τριαντάφυλος Μχαηλίδης	Ξάνθης
Κλεάνθης Πιαλόγλου	Ξάνθης
Θωμάς Ανδρεάδης	Πέλλης
Ιωάννης Προκοπίδης	Πέλλης

Κλεάνθης Δαμιανός	Δράμας
Θεοφύλακτος Παπαπαναγιώτου	Δράμας
Αναστάσιος Παπαδόπουλος	Δράμας
Ιωάννης Πασσαλίδης	Θεσσαλονίκης
Βασίλειος Εύφραιμιδης	Θεσσαλονίκης
Θεόδωρος Καμπερίδης	Κατερίνης
Σταύρος Αθανασιάδης	Κοζάνης
Γεώργιος Λαζαρίδης	Κοζάνης
Γεώργιος Καστανίδης	Κοζάνης

Χονδροματίδης	Πειραιώς
Υψηλάντης	Αθηνών
Χατζηδημητρίου	Ημαθίας
Γιαμάς	Ημαθίας

Καθώς και οι κ.κ. Δ. Ιασονίδης Νομάρχης Θ. Φωτεινόπουλος Διευθυντής Εκπαιδεύσεως, Ουσσέας Λαμφίδης και Σίμος Λιανίδης Ε.Π.Μ. ,Ιωάννης Παπαδόπουλος πρόεδρος του Συλλόγου Αργοναύτε Κομνηνοί κ. Φωτιάδης πρόεδρος Εύξεινου Λέσχης Βεροίας, ο πρόεδρος της Παναγιάς Σουμελά Παναγιώτης Τανιμανίδης και οι Σύμβουλοι Ελευθερίου Ελευθεριάδης και Χρήστος Κουλαουζίδης.

Έξι ακόμη Πόντιοι Βουλευτές δέν παρέστησαν, δικαιολόγησαν την απουσία τους, από λόγους ανωτέρας βίας.

Στη συνέχεια και μετά από πολλές επεξεργασίες και βελτιώσεις, το σχέδιο του Β.Δ. για το ίδρυμα , που στηρίχτηκε όλος του ο σκελετός, στο άρθρο 5 του Α.Ν. 4326/1964, πήρε την τελική του νομοτεχνική μορφή από 18 εν όλο άρθρα, ψηφίστηκε και εγκρίθηκε σε τελευταία ανάλυση από το υπεύθυνο Συμβούλιο, τέθηκε στην κρίση των νομικών που απεφάνθησαν επιδοκιμαστικά για το άρθρο του, και υπερβλήθη στο Υπουργείο Παιδείας για τα περαιτέρω. Το Συμβούλιο πάνω στο θέμα αυτό κατανάλωσε περισσότερες από 10 συνεδριάσεις και την τελευταία για να διευκρινίσει την συνέπεια και το σύμφωνο πνεύμα των σχετικών διατάξεων του σχεδίου Β.Δ. προς το άρθρο 5 του Α.Ν. 4326/63 και τούτο για να αρθούν εντελώς, μερικές επουσιώδεις επιφυλάξεις από μέρους των αρμοδίων.

Για το σκοπό αυτό συνέταξε και απέστειλε στο Υπουργείο έμπεριστατωμένο υπόμνημα από 5 σελίδες με το (υπ' αριθ. 487-23-10-65), το περιεχόμενο του οποίου κρίθηκε από τις αρμόδιες υπηρεσίες θρησκευμάτων, εξαιρετικά ικανοποιητικό και ιδιαίτερα διαφωτιστικό.

Το υπουργείο ύστερα από το ανώτερο υπόμνημα έκρινε ότι έκλεισε κατ' ευχήν ο κύκλος των μεταξύ της Ιεράς Συνόδου, Υπουργείου, Μητροπόλεως Βεροίας και Σωματείου απόψεων και γνώμων και απέστειλε το Β.Δ. στο Συμβούλιο Επικρατείας (Νομοπροπαρασκευαστικό Γραφείο) και το Ανώτατο Συμβούλιο Δημοσίων Υπαλλήλων (Α.Σ.Δ.Υ.) για προληπτικό έλεγχο και γνωμοδότηση. Υπολογίζεται πως περί τα τέλη Μαρτίου 1966 θα υπογραφεί και δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το Β.Δ. για να πάρει πια η υπόθεση του ιδρύματος Παναγία Σουμελά σάρκα και οστά, συγκροτηθή το πρώτο Συμβούλιο και οι προβλεπόμενες επιτροπές, και προχωρήσει το πολισχεδές έργο του με τις καλύτερες προϋποθέσεις, προοπτικές και ευχές όλων μας για την επιτυχία των σκοπών του.

Στις 18 Οκτωβρίου του 1966 εδημοσιεύθη στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως κα άρχισε η ισχύς του.

Στις 26 Μαρτίου 1976 καλείται σύμφωνα με το Β.Δ. 924 18-10-1966 η πρώτη Γενική Συνέλευση του κοινού των Ποντίων για ιστορικούς λόγους αναφέρομαι ποιοι παρέστησαν: Ο Μητροπολίτης Νεαπόλεως – Θάσου – Φιλίππων κ.κ. Αλέξανδρος.

Εκ των αριστίνδην: Ιωάννης Κυφωνίδης, Θεόδωρος Φωτεινόπουλος, Μιχαήλ Κλοκίδης, Λεωνίδα Πυλωρόφ.

Εκ των πρώην βουλευτών: Θεόδωρος Ανδρεάδης , Λάζαρος Ανδρεάδης, Κοσμάς Προκοπίδης, Μιχαήλ Τοσουνίδης, Ελευθέριος Ελευθεριάδης.

Εκπρόσωποι Σωματείων

Σύλλογος Ποντίων Καλλιθέας Αθηνών- Κων/νος Ασιατίδης
Σύλλογος Ποντίων Αργοναύται Κομνηνοί Ιωάννης Παπαδόπουλος, Κρ.Γεωργιάδης
Παμποντιακή Ένωση : Ειρήνη Λαμπριανίδου, Σωκράτης Κλαδάς
Ένωσις Ποντίων Νίκαις Κορυδαλού : Γ. Σαλλαλίδης , Ενεπεκίδου
Ένωσις Ποντίων Πειραιώς: Χρ. Ιωακειμίδης, Σωκράτης Χρωνίδης
Ένωσις Ποντίων Μελισσίων Αθηνών: Βασίλειος Βασιλειάδης
Έπιτροπη Ποντιακών Μελετών: Οδυσσέας Λαμψίδης, Σίμος Λιανίδης
Ποντιακός καλλιτεχνικός οργανισμός ΑΘΗΝΩΝ: Καλλιγά, Κων/νος Ασιατίδης
Εύξεινος Λέσχη Θεσ/νίκης: Ιωάννης Συμεωνίδης, Χαράλαμπος Λυσσαρίδης
Σύλλογος Ποντίων Νεαπόλεως Θεσ/νίκης: Νικόλαος Παπαχριστοδούλου
Σύλλογος Ποντίων Μεταλλείων Ταύρου Θεσ/νίκης : Ιωάννης Αμανατίδης
Φιλόπτωχος αδελφότης Ιμεραίων : Χαράλαμπος Γαλανός, Λεωνίδας Παπαδόπουλος
Μέριμνα Ποντίων Κυριών: Τοσουνίδου Ελένη
Σύλλογος Ποντίων Φοιτητών Θεσ/νίκης: Παρχαρίδης Γεώργιος, Ζαχαρίας Κεσιδής
Αδελφότης Κρωμναίων Καλαμαριάς Θεόδωρος Βαφειάδης
Παναγιώτης Βιόπουλος
Σύλλογος Ποντίων Αξιού- Ξηροκρήνης Θεσ/νίκης
Κων/νος Προυσιάδης
Εύξεινος Λέσχη Ποντίων Σερρών Κετσετζίδης- Σπύρος Πετρίδης
Σύλλογος Ποντίων Γιαννιτσών – Απόστολος Ηλιόπουλος Αριστείδης Χρησίδης
Σύλλογος Ποντίων Κυκίς Αντώνιος Τσορτανάς- Σωκράτης Σιτμαλίδης
Σύλλογος Ποντίων Ροδόπης-Κομοτηνής Χ. Καλτσιδής Θ.Παπαδόπουλος
Ένωσις Ποντίων Ν.Έβρου – Κων/νος Χριστοφορίδης Κων/νος Λιανίδης
Ένωσις Ποντίων Ν.Μαγνησίας- Παύλος Ηλιάδης Νικόλαος Τριανταφυλλίδης
Εύξεινος Λέσχη Βεροίας- Ιωάννης Φωτιάδης – Φώτιος Τσαγκαλίδης
Στέγη Ποντίων Αμυνταίου- Λάζαρος Καλαϊτζίδης , Δημήτριος Μιχαηλίδης
Σύλλογος Ποντίων Νέας Σάντας Κυκίς Χρήστος Πιλειδής, Σωκράτης Μακρίδης

Εκ μέρους του Σωματείου Παναγία Σουμελά:

Παναγιώτης Τανιμανίδης-Αναστάσιος Τσαπικίδης-Γεώργιος Κτενίδης-Ευριπίδης
Χειμωνίδης, Θεόδωρος Παπαδόπουλος και Κων/νος Παρασκευόπουλος.Ο επίτιμος
πρόεδρος της Παναγίας Σουμελά-Βουλευτή Σερρών κ. Ισαάκ Λαυρεντίδης και οι κ.κ.
Ελευθέριος Ελευθεριάδης, Μιχ. Τοσουνίδης πρώην Βουλευταί.

Το πρώτο εκλεγμένο Δ.Σ. του Ιδρύματος

Τακτικά μέλη:

1. Ανδρεάδης Ανδρέας
2. Γεωργιάδης Κρίτων
3. Ελευθεριάδης Ελευθεριος
4. Κτενίδης Γεώργιος
5. Λαμψίδης Οδυσσεύς
6. Παπαδόπουλος Θεόδωρος
7. Τανιμανίδης Παναγιώτης
8. Τσαπικίδης Ανέστης
9. Τριανταφυλλίδης Ιωάννης
- 10.Χειμωνίδης Ευριπίδης

Η επιτυχής έκβαση για την έκδοση του σχετικού νόμου Β.Δ. στηρίχτηκε στο άρθρο 5 του ΑΝ. 4326 1963.Πρώτα και 1964 Χάρην της καταλυτικής παρεμβάσεως του Υπερησιακού υπουργού Βορείου Ελλάδος καθηγητού του Α.Π.Θ. κυρίου Χαράλαμπου Φργκίστα μετά από επίσκεψη που του έγινε από παράγοντες Ποντίων με το προεδρείο της Π.Σ. το ενδιαφέρον με το προεδρείο της Π.Σ. το ενδιαφέρον του υπουργού σημαντικά απηρέασθη από το εξής γεγονός, Αύγουστος 1963 φοιτητική εβδομάδα και μεγάλη εκδήλωση στο Κραυταντζόγλειο Στάδιο παρουσία του κ. Φραγκίστα Χ. ξαφνικά κάνει την παρουσία του το Ποντιακό Χορευτικό συγκρότημα των ποντίων φοιτητών Α.Π.Θ. Μιχάλη Γεωργιάδη γεωπόνο, Νίκο Τιτόπουλο δικηγόρο, Γεώργιο Γεωργιάδη και Ιορδάνη Γεωργιάδη και αφήνει κατάπληκτους με την απόδοση του όλους τους παρευρισκόμενους μα περισσότερο από όλους τον υπουργό Καθηγητή ο οποίος όταν άκουσε ότι είναι Πόντιοι φοιτητές αμέσως ζήτησε να τον επισκεφθούν για να τους γνωρίσει από κοντά τόσο ήταν ο ενθουσιασμός του. Πράγματι ύστερα από μερικές μέρες εδέχθη ο υπουργός τους φοιτητές τους γνώρισε από κοντά και δήλωσε την πλήρη συμπάρασταση του στο Σύλλογο Ποντίων φοιτητών, το γεγονός αυτό γίνεται ακόμη πιο σημαντικό γιατί μετά τη χορευτική Ποντιακή αντιπροσωπεία το ραντεβού ήταν με την Ποντιακή αντιπροσωπεία Ποντίων παραγόντων το-Προεδρείο Σουμελά για το γνωστό θέμα που είχε ανακύψει μεταξύ Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας και Σωματίου Παναγία Σουμελά. Ο υπουργός αφού άκουσε με προσοχή την αντιπροσωπεία των ποντίων έδειξε κατανόηση αλλά και ενθουσιασμένος όπως ήταν δεσμεύτηκε να εξαντλήσει όλες του τις δυνατότητες για βοήθεια και επίλυση του θέματος. Έτσι με αυτόν ξεκίνησε και μπήκε σε καλό δρόμο (συμπεριελήφθη στον ΑΝ. 4326/63 ειδικό άρθρο 5 για να γίνει βάση αυτού ή Π.Σ. ανεξάρτητο και αυτοδιοίκητο ίδρυμα). Τα παραπάνω μου διηγήθηκαν κατά πρώτον ο Μιχάλης Γεωργιάδης χωρίς μέχρι σήμερα να ξέρει το τι επακολούθησε και κατά δεύτερον ο Μεγάλος Πόντιος ασίμνηστος Ελευθέριος Ελευθεριάδης (πρώην Βουλευτής και μέλος εκείνης της αντιπροσωπείας), επάνω στην Καστανιά στο Μοναστήρι το 1985 όταν επισκεφθήκαμε την Παναγία Σουμελά με τους Συνέδρους του Α΄ Παγκοσμίου Συνεδρίου του 1985.

Το Β.Δ. 924/18-10-1966 έδωσε τη λύση και ξέφυγε από την ιδιοκτησία και τον πλήρη έλεγχο που ήθελε να τις επιβάλλει η Ιερά μητρόπολη Βεροίας δεν μπόρεσε όμως να ξεφύγει από τον θανάσιμο εναγκαλισμό μιας οικογενειοκρατίας που ελέου Θεού κληρονομικότητας μεταβιβάζει την διοίκηση από πατέρα σε Υιό. Θυμίζει θεσμούς που οι πόντιοι ποτέ δεν υιοθέτησαν, και όμως αφέθηκε να ενοηθεί ότι δεν μπορούμε να αντιδράσουμε.Έτσι έχουμε από το 1964 έως και το 1995 έναν πρόεδρο και όταν αυτός πεθαίνει τον διαδέχεται ο Υιός, αλλά το κακό δεν σταματά εδώ, έχουμε πολλά μέλη του Δ.Σ. που θήτευσαν και θητούν από 20-35 χρόνια κυρήσοντας εαυτούς αναντικατάστατους. Τα ονόματα είναι στη διάθεση όλων και οι περισσότεροι είναι συγγενικά προς την οικογένεια και κάποιοι κοινωνικός περίγυρος. Ο γραφών είχε την τύχη μετά από απόφαση του Δ.Σ. της Ο.Π.Σ.Β.Ε. να είναι εισηγητής στο 5^ο συνέδριο της Ο.Π.Σ.Β.Ε. να εισηγηθεί και να αναπτύξει το θέμα οικουμενικότητα του Δ.Σ. της Παναγίας Σουμελά. Το συνέδριο έγινε στις 23-3-2000 παρουσία των κομμάτων παρέστησαν και Χαιρέτησαν ο τότε Υπουργός Μακεδονίας – Θράκης και Μαγκριώτης το Κ.Κ.Ε. το Δ.Η.Κ.Κ.Ι. και Δ.Π.Ε. γίνεται πλήρης εκμετάλευση της Π.Σ. για της επίτευξη πολιτικών φιλοδοξιών και υποβαθμίζεται ο ρόλος και σοβαρότητα και αξιοπιστία όλων των Ποντίων, βέβαια πολύ μεγάλη ευθύνη ίσως την

μεγαλύτερη επωμίζονται οι Ποντιακές οργανώσεις και η Ποντιακή Πνευματική ηγεσία που κάτω από την ανοχή τους δημιουργούνται αυτά τα εκφυλιστικά φαινόμενα.

Είναι καιρός να αφυπνισθούμε όλοι και να εξαφανίσουμε κάθε είδους αυταρχισμό και ιδιοτέλεια και με πνεύμα ενότητας που μέσα από διαφανείς Δημοκρατικές Διαδικασίες μπορούμε να πετύχουμε. Η περίοδος των πεφωτισμένων ηγεσιών έχει περάσει ανεπιστρεπτεί και με πνεύμα συλλογικότητας θα κατακτήσουμε το μέλλον. Το Ποντιακό ζήτημα είναι Ιερό είναι μία παρακαταθήκη που μας άφησαν οι γονείς μας που δεν πρόφθασαν να αξιοποιήσουν και δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο πολιτικής – κομματικής Συναλλαγής. Η Ο.Π.Σ.Β.Ε. έχει ολοκληρωμένη πρόταση επεξεργασμένη για την Διοίκηση του Ι.Δ. και Σ.Π.Σ. την οποία είναι πρόθυμη να θέσει στην ολομέλεια όλων των ποντιακών οργανώσεων μηδέ εξαιρουμένης και του σημερινού Δ.Σ. της Π.Σουμελά για να δούμε που διαφωνούν και γιατί . Η πρόταση μας είναι ανοιχτή στο Διάλογο στην κρίση και όπου χρειασθεί.

Συμπλήρωση η αφαίρεση, όλοι μαζί σίγουρα θα πετύχουμε κάτι καλύτερο.

Για την πρόταση της οικουμενικότητας του Δ.Σ. της Π.Σ. είναι ζήτημα Ευρωπαϊκής πολιτικής Παιδείας και ηθικής να αναφερόμαστε σε αυτόν που την πρωτοδιατύπωσε γιατί η ίδια η ιστορία μας λέει . Υπάρχουν οργανωμένα γραφειοκρατικά συμφέροντα τα οποία τις νέες απόψεις στην αρχή τις αποδοκιμάζουν τις υβρίζουν και τις ποινικοποιούν. Στη συνέχεια όταν δουν ότι αυτές σαν μεγάλες που είναι διεκδικούν, απαιτούν και πετυχαίνουν μεγάλες πλειοψηφίες, κάνουν ότι τις αποδέχονται και θα έλεγε κανείς ε βρέ αδερφέ δεν πειράζει αφού τις αποδέχτηκαν ας είναι. Ας πάει στο καλό. Όμως αυτό που κάνουν είναι μόνο για την αυτοσυντήρησή τους. Ταυτόχρονα όμως την παραμορφώνουν διότι με κλεμένα χρήματα γίνεται κανείς πλούσιος με κλεμένες όμως ιδέες δεν μπορεί να κάνει πολιτική.

Η πολιτική θέλει δικούς της φυσικούς εκφραστές όχι φορείς παραχάραξης.

Ευθυμιάδης Ευθύμης



Αριθμ. πρωτ. 504

Αθήνα 3/6/2015

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΗΜ/3.6.15

**ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΟΥ 29^{ου} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΗΣ Γ.Σ.Ε.Ε.
ΣΤΙΣ 12-15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1998 ΣΤΗΝ ΚΑΒΑΛΑ
(3^η ΗΜΕΡΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟ 14-3-1998)**

ΨΗΦΙΣΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Εμείς οι αντιπρόσωποι του 29^{ου} Συνεδρίου, που διεξήχθη στην αίθουσα συνεδρίων του ΤΕΙ Καβάλας, στο κείμενο που μας παρέδωσε ο Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων Βορείου Ελλάδας (ΟΠΣΒΕ) κ. Ευθύμης Ευθυμιάδης για την καταδίκη της Ποντιακής Γενοκτονίας από τον Τουρκικό Κεμαλικό σφιβνισμό-εθνικισμό, μετά από εισήγηση του Προέδρου Χ. Πολυζωγόπουλου, **ομόφωνα αποφασίσαμε να καταδικάσουμε την Γενοκτονία των Ποντίων.**

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΙΟΥΤΣΟΥΚΗΣ



29^ο Συνέδριο ΓΣΕΕ Μάρτιος 1998.

Φωτ. αρχ. Ευθύμη Ευθυμιάδη

Με την συμμετοχή του Μίνο Χαλαλίδη προέδρου της ΓΕΝΟΠ ΔΕΗ του Μιχάλη Γαλανόπουλου προέδρου του Εργατικού Κέντρου Δράμας και του Στέφανου Στεφανίδη, 80 ομοσπονδίες και εργατικά κέντρα υπέγραψαν την καταδίκη της Ποντιακής Γενοκτονίας στο κείμενο που παρουσίασε ο πρόεδρος της ΟΠΣΒΕ Ευθύμης Ευθυμιάδης και ψήφισμα του 29^{ου} Συνεδρίου που υπεγράψαν οι πρόεδροι της ΓΣΕΕ Πολυζωγόπουλος και φωτογράφησαν.

29^ο Συνέδριο ΓΣΕΕ, Μάρτης 1998, Ψήφισμα (Φωτ. Αρχείο Ευθύμη Ευθυμιάδη)

Υποσημείωση: Με την συμπαράσταση του Νίκου Πιλαλίδη προέδρου της ΓΕΝΟΠ ΔΕΗ, του Μιχάλη Γαλανόπουλου προέδρου του Εργατικού Κέντρου Δράμας και του Στέφανου Στεφανίδη, 80 Ομοσπονδίες και Εργατικά Κέντρα υπέγραψαν την καταδίκη της Ποντιακής Γενοκτονίας, στο κείμενο που παρουσίασε ο πρόεδρος της ΟΠΣΒΕ (Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων Βόρειας Ελλάδας) Ευθύμης Ευθυμιάδης και ψήφισμα του 29^{ου} Συνεδρίου, που εισηγήθηκε ο πρόεδρος της ΓΣΕΕ Χρήστος Πολυζωγόπουλος.